

74

R. P. ROBERTI
BELLARMINI
POLITIANI, E
SOCIETATE
IESV,

**DE INDVLGENTIIS,
ET IVBILEO, LIBRI DVO,**

Accedunt & alia eiusdem Authoris aliquot opuscula, quorum Catalogum versa pagina exhibet.

Omnia nunc primum in lucem edita.

*Ad Illust. & Reuerendiss. Dominum, B. Iulium, Dei gratia
Episcopum Herbipolensem, & Francie Orientale
Ducem, &c.*

*S. de Villen
Salinas color
cinco reales
media L.*

LVGDVN I, 24585
Apud Ioannem Pillehotte, sub nomine IESV.

M. DC.

Permissu Superiorum.

CATALOGVS EORVM,
QVÆ IN HOC VOLUMINE
CONTINENTVR.

De Indulgentiis & Iubileo, libri duo,
Appendix ad libros de summo Pontifice, continens re-
futationem cuiusdam libelli Italici, cuius titulus
est, *Aniso piaceuole dato alla bella Italia.*
Appendix ad libros de Cultu imaginum complectens
refutationem cuiusdam libelli editi Francoforti,
cuius titulus est, *Synodus Parisiensis, de Imagin.*

Quibus adieciamus etiam

Iudicium de libro Concordiæ Lutheranorum, vnâ
cum breui eiusdem libelli Apologia, eiusdem Ro-
berri Bellarmini.

Disputatio de Exemptione Clericorum.

REVERENDISSIMO
ATQVE ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO, D.
Iulio, Episcopo Herbipolensi, ac Franciæ orien-
talis Duci, &c. Domino suo clemen-
tissimo.

NON te fugit, Reuerendissime atq; Illustris-
sime Princeps, quanta hærescan portenta a
plurimis annis Europa nostra oras propè
omnes atque angulos infestent, exagitent,
tantum non eueriant: non te clam est, quan-
tum opera, solertia, industria, veruorum, Pa-
tres societatis Iesu, diuinâ equidem providentiâ, hac calamito-
sa tempestate ad proximorum salutem nati excitatiq; ad huius-
modi confutandas profigandasq; hæreses, attulerint Ecclesiæ
Dei: & in ijs, præcipua quadam immortalique laude, ac com-
mendatione dignum, Robertum Bellarminum, faciem quandam
splendidissimam, in errorum densa tenebricosaq; errantibus ca-
ligine, prætulisse. Edidit is iam pridem Controversiarum tres
tomos, omni planè eruditione, Amalthea cornu dixeris, con-
fertissimos: exercuerunt illi hæreticorum ingenia, Erasmus,
Lutherum, Melancthonem, Bucerum, Caluinum, Bezan,
Zwinglium, Oecolampadium, ceteros id genus hæreticos, se-
culi nostri antesignanos, signiferos, primipilos, anatores confu-
tarum, prostrauerunt, iugularunt. Tentarunt aliqui malè feriat
homines, veritatem, quam ex diuinis oraculis elephantinis li-
bris nostris, ex Conciliorum Oecumenicorum certissima defen-
sione, ex Patrum & doctorum Ecclesiæ ætatis æmnis auctorita-
te maxima, ex ratione denique non raro, desumpsi, & oculis

actis cuniculis, & aperte pro concione, & plurimis ineptissime
consarcinatis centonibus centurijsq; labefacere, conuassare,
dissolvere, euertere; sed conatu, ut videmus, irritu. Nouissime,
quod errores nostri temporis, Martini Lutheri opera, ab indul-
gentijs, quas semper vera, catholicæque fides agnouit, initium
habuerunt, nec eam hæcenus, alijs distractis occupationibus,
quas habuit maximas, controuersiam, quæ solet industria, feli-
citateque pertractare potuit; iam tandem ad iubei proximi
annum, animos velut preparaturus multorum, summa adhibi-
ta diligentia perfecit, meisq; typis potissimum tam insigne ac
necessarium opus lucem voluit adspicere. Id opus quoniam ve-
stra Celsitudini gratissimum futurum spero, unâ cum eiusdem
opusculis plusculis, quæ ante hunc diem non fuerunt edita, ei-
dem Illustrissime Celsitudini do, dico & offero. Id cur audeam
tentemq; cum alia plurima fecerunt, tum verò iuu acerimus
Catholica auitaq; religionis in Germania, ubi tot hæreses vi-
gent, defensor animus, iudæque erga me immeritum, permultis
sæpè demonstrata signis, beneuolentia singularis id iure quodâ
suo à cliente humillimo, ne ingratus sit, depoposcit. Quare
Illustrissimam Cels. T. quibus verbis possum, rogo, ut hoc liue-
rarium munus non aspernetur, meq; in clientum suorum albo
semper habeat, nec inde deli, expungique patiat. Venetijs
1. die Martij. 1599.

V. Illustriss. Celsitud.

humillimus Client

Ioannes Baptista Ciottus,
Typographus Venetus.

INDEX CAPITVM,
QVAE IN DVOBVS, DE
INDVLGENTIIS ET
IVBILEO, LIBRIS
discutiuntur.

LIBER PRIMVS.

- CAP. I. De nomine Indulgentiæ & Iubei.
II. Extare thesaurum aliquem in Ecclesia, qui sit in-
dulgentiarum fundamentum.
III. Esse in Ecclesia potestatem applicandi thesaurum
satisfactionum, ac per hoc indulgentias conce-
dendi.
III. Soluuntur obiectiones contra doctrinam duo-
rum capitum superiorum.
V. Quid propriè sit indulgentia, solutione, an abso-
lutio.
VI. Soluuntur obiectiones contra doctrinam capitis
superioris.
VII. A quo vinculo per indulgentias soluamur, vel
absoluamur.
VIII. Soluuntur argumenta contraria.
IX. De veritate indulgentiarum.
X. Vtilem esse indulgentiam omni hominum ge-
neri.
XI. Quis possit indulgentias concedere.
XII. An requiratur causa iusta, ut indulgentia sit rata.
XIII. De dispositione suscipientis indulgentias.
XIII. De indulgentiis, quæ accipiuntur pro defunctis.

LIBER SECVNDVS.

- CAP. I. Refutantur argumenta Lutheri contra indul-
gentias.

- II. Respondetur ad ea, quæ aduersus indulgentias Ioannes Caluinus obiecit in libro Institutionis, cap. 9. num. 38.
- III. Respondetur ad obiectiones Caluini ex num. 39. cap. 9. Instit.
- IIII. Respondetur ad obiectionem Caluini ex cap. 9. Instit. nu. 40.
- V. Refelluntur ea, quæ Caluinus habet cap. 9. Instit. num. 41. & 42.
- VI. Respondetur ad ea, quæ Caluinus profert cap. 9. Instit. nu. 43.
- VII. Refelluntur obiectiones Tilmanni Heshusij.
- VIII. Refelluntur aliæ obiectiones eiusdem Tilmanni Heshusij.
- IX. Respondetur ad primū caput disputationis Martini Kemnitij.
- X. Respondetur ad secundum caput disputationis Kemnitij.
- XI. Respondetur ad tertium caput disputationis Kemnitij, & defenditur primum argumentum Catholicorum.
- XII. Defensio secundi argumenti Catholicorum pro indulgentiis.
- XIII. Defenditur tertium argumentum Catholicorū.
- XIV. Defenditur quartum argumentū Catholicorum.
- XV. Defenditur quintum argumentū Catholicorum.
- XVI. Defenditur argumentum sextum Catholicorum.
- XVII. Respondetur ad caput quartum disputationis Kemnitij.
- XVIII. Respondetur ad primam partem argumenti historici contra indulgentias.
- XIX. Respondetur ad alteram partem argumenti historici contra indulgentias.
- XX. Respondetur ad tertiam partem argumenti historici contra indulgentias.

R. P. ROBER

R. P. ROBERTI BEL-
LARMINI, POLITIANI,

è Societate Iesu,

DE INDVLGENTIIS
Liber primus.

Præfatio, & ordo Disputationis.

Quæ prima controuersiarum hoc nostro seculo fuit, ea non electione, sed casu postremo loco à nobis tractanda suscipitur: nam cum locum huic controuersie post libros de pœnitentia designauissem, & casu factum esset, ut libri illi propè serias autumnales absoluerentur, & typographus illo ipso tempore extremam manum secundo tomo imponere vellet, implere non potui, quod maximè cupiebam. Deinde, superuenerunt aliæ atque aliæ occupationes tum publicæ, tum priuata, quibus impeditus, vix otium paucorum mensium pro tertio tomo (quod opus maioris momenti esse videbatur) perficiendo, inuenire potui: sed cum præter spem hoc anno aliquid vacui temporis nactus fuisset, & simul anni sexcentissimi supra millesimum iam imminens expectatio nos admoneret celeberrimi Iubilei, solemniūq; indulgentiarum quibus is annus, vetere instituto, consecratus est: non potui diutius huius debiti solutionem differre, quam multi à me iure ac meritò expetebant. Quæuis autem eas potissimum controuersias explicandas suscepim, quæ de indulgentiis inter catholicos, hereticosq; versantur: tamen attingam etiam illas, quæ inter catholicos, saluâ fide, veritatis indaganda, vel illustranda gratiâ, disputantur. Igitur, vniuersæ disputationis hic erit ordo. PRIMVM, de nomine indul-

gentie, & Iubilei breuiter differemus, & simul, qui pro defensione indulgentiarum, qui contra easdem scripserint, indicabimus. DEINDE, an indulgentie sint, prosequemur: ubi duo tractanda erunt. alterum, de thesauro quodam spiritali ecclesie: alterum, de potestate eum thesaurum distribuendi. TERTIO, quid proprie sit indulgentia, id est, in quo precipue eius natura posita sit, inuestigabimus. ubi alia duo explicanda erunt: unum, sit ne indulgentia solutio, vel absolutio: alterum, a quo vinculo soluat, vel absoluat. QUARTO, qualis indulgentia sit, id est, de multiplici forma, & varietate eius differetur. QUINTO, propter quid, siue cuius rei gratia sit, hoc est, de fructu & utilitate indulgentie disputabitur. SEXTO, quis possit indulgentias concedere, & quam ob causam, inquiremus. SEPTIMO, quis eas suscipere possit, & qua dispositio ad eas suscipiendas requiratur, videbimus. OCTAVO, an & quomodo defunctis indulgentia prosint, aperiemus. Atque haec omnia in priore libro breuiter & perspicue explicare conabor: in posteriore vero libro, mendacia, fraudes, & imposturas, argumenta quoque, siue a testimonijs scripturae, & Patrum, siue ab ipsa ratione petita, Lutheri, Caluini, Heshusii, & Kemniti, qui praeter ceteros in hoc argumento laborasse videntur, aperiam, discutiam, & refellam.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

De nomine indulgentiae, & Iubilei.

AC vt à nomine exordiamur, indulgentia remissionem, & facilitatem, siue (vt sic loquamur) condescensionem in scripturis sanctis, alijsque auctoribus, praesertim ecclesiasticis, significare solet. Et quidem, priore notione vsurpatur hoc nomen apud Isaia cap. 16. sancto Luca interprete, cap. 4. Euangelij. Nam quod legimus in Isaia, *predicare captiuis indulgentiam*, in Euangelio Lucae redditum videmus, *predicare captiuis remissionem*. Eadem notione passim veteres Patres vsi sunt. Cyprianus in serm. de lapsis, & in Epist. ad Iubaianum: Hieronymus in commentario ad cap. 4. Danielis, & Augustinus in psalmum 101. explicans illa verba, *cinerem tanquam panem manducauam*. Posteriore significatione, quae nomen indulgentiae, pro lenitate, & (vt diximus) condescensione accipitur, vsus est Apostolus in priore ad Corinth. cap. 7. in illis verbis, *hoc autem dico secundum indulgentiam, & non secundum imperium*. Eadem significatio apud alios scriptores, tum sacros, tum profanos frequentissima est.

Ecclesia igitur, & scholae Theologorum utramque significationem coniungentes, indulgentias vocant remissiones poenarum, quae saepe remanent luenda post remissionem culparum, & reconciliationem in sacramento poenitentiae adeptam: quas remissiones, summi Pontifices ex paterna lenitate & condescensione in filios suos, compatientes eorum infirmitati, certis temporibus, & non sine iusta aliqua, & rationabili causa concedere solent. Videtur autem ecclesia ad hanc rem significandam, nomen hoc deriuasse ab vsu veterum Im-

Cap. I. De Indulgentiis. Lib. I.

peratorum & Iureconsultorum: siquidem illi indulgentiam solemnem, proprioque vocabulo, appellant remissionem generalem criminum, quam aliquando Principes seculi, publicæ lætitiæ causâ, faciebant. Vide Codicem Theodosianum lib. 9. tit. 38. qui est de indulgentiis criminum, & nominatim inuenies, l. 3. indulgentiam fuisse remissionem criminum, quoad solam poenam legibus debitam. Et l. 4. inuenies, indulgentiam nunc remissionem, nunc absolutionem appellari. Vide etiam l. Lucius. ff. ad S. C. Turpill. & l. Indulgentia. C. de generali abolitione. & Ammianum Marcellinum libr. 16. ubi etiam indicat, nomen indulgentiæ esse antiquum, & solemne, cum ait: *ne per indulgentias, quas appellant.* Atque hæc de nomine indulgentiæ hoc loco sufficiant. Nam definitionem accuratam indulgentiæ postea suo loco trademus. Porro, IUBILEVS dicitur à voce Hebræa, יובל Iobel, & quamvis aliqui malint Iobeleum, vel Iobileum, quam Iubileum dicere: nos tamen S. Hieronymum sequimur, qui vocem Iobel, perpetuò Iubileum reddidit; non enim in conuertendis vocibus tam superstitioni esse debemus, ut propterea S. Hieronymum, virum doctissimum, & prudentissimum, & ab ipsa Ecclesia approbatum, deferere nō debeamus. Significat autem Iubileus annus remissionis, qui apud Hebræos erat quinquagesimus, ut perspicuum est ex cap. 25. & 27. Leuitici, & cap. postremo Numerorum. si quidem eo anno remittebantur labores omnes agriculturæ: non enim arabatur, nec serebatur, nec metebatur, sed ex frugibus anni superioris, quas Dominus triplo plures suppeditabat, omnes commodè sustentari poterant: restituebantur etiam agri ac domus venditæ prioribus dominis, & qui seruituti addicti fuerant, libertati pristinæ reddebantur. De etymologia verò Iubilei, Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est. Ego tamē non assentior Rabbiniis, qui docent, Iubileum à sonitu cornu arietini sic no

Cap. I. De Indulgentiis. Lib. I.

sic nominari, quod eiusmodi sonitu indicetur annus remissionis. Nā tamē vno in loco, videlicet Exod. 19. videatur Iobel sonitus buccinæ, vel ipsam buccinam significare, tamen, ubi agitur propriè de Iubileo; nimirum Leuit. 25. sonitus buccinæ, quo indicebatur Iubileus, non vocatur Iobel, sed תרועה theruha: qua etiam voce vitur David in psalmis, vbicunque iubilum, vel iubilationem nominat. & certè, si iubileus hebraicè diceretur à sonitu buccinæ, debuisset omnino Moyses, Leuit. 25. ubi ait: *Et claviges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore, in vniuersa terra vestra, sanctificabisq; annum 50. & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ, ipse est enim iubileus.* Debuisset, inquam, uti voce Iobel, in designando sonitu buccinæ: quod tamen non fecit; sed vltis est voce theruha, ut diximus. Itaque non dicitur hebraicè iubileus à iubilatione, cum ille, Iobel, ista, theruha dicatur, sed dicitur, ut existimo, à יבל labal, quod significat germinare, & producere, vnde est nomen יבול Iebul, quo fruges, & fructus omnes significare solent. Dicitur igitur iubileus, quasi annus germinans, vtilis, & fructuosus, quia sine labore adducit fructus terræ, & sine sumptibus restituit agros, & domos antiquis dominis, & sine vlla vi reddit seruis pristinā libertatem. Fuit autē, sine vllō dubio, iubileus Hebræorum, typus & figura Euangelij, per quod homines remissionem peccatorum, liberationem à seruitute diaboli, possessionem paradisi, & domū cælestem, ac denique fructus bonorum operum, & alia innumerabilia beneficia, per Christum acquirunt. Ad quod alludēs Isaias cap. 61. in persona Christi sic ait: *Spiritus domini super me, eo quod vnxit me: ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mitterer contritis corde, & predicarem captiuis indulgentiam, & clausis aperiuerem, ut predicarem annū placabilem domino.*

Hinc Pontifex Maximus Clemens, eius nominis sextus, annum illum celebrem, in quo indulgentiam, maximè

CAP. I. De Indulgentijs. LIB. I.

Quintibus Apostolorum Basilicas, more veteri, conceduntur. Iubilei nomine appellandū censuit, præsertim cum ad similitudinem veteris iubilei, annum quinquagesimū pro millesimo, si antea fuerat in usu, ipse designasset. Denique, idem iubilei nomen derivatū est ad omnes indulgentias, quæ in amplissima forma subinde concedi solent, etiam extra annum illum, qui propriè iubilei nomen inuenit. Quamuis autem indulgentia Pontificia, ut postea suo loco probabimus, solā, pœnam temporalem peccatis debitam remittat; atque ob id solū, ex parte, nonnullam habeat cum veteri iubileo similitudinem, tanti tamen fructus pœnitentiæ, tot conuersiones hominum seleratorum, tam multa, & tam præclara pietatis opera, indulgentiam illam vel præcedit, vel comitantur, ut meritò annus ille sanctus, placibilis Domino, germinas & fructuosus, quod nomine iubilei significari diximus, appellari possit. Extat libellus, in quo recensentur ordine opera pietatis egregia ac penè innumerabilia, quæ in proximo iubileo sub Gregorio XIII. Pontifice Max. edita sunt, nec minora speramus visuros nos esse in eo, qui nūc imminet, anno millesimo sexcentesimo sub Clemente VIII. Pontifice Optimo, atque sanctissimo.

Ac ut possint, qui volunt auctores consulere, qui de indulgentijs præclare scripserunt, adscribam eorum nomina, quorum libri ad manus meas venerunt. PRIMUS igitur sunt Guilielmus Altisiodorensis in summa Theologica, lib. 4. tract. 6. cap. 9. & Alexander Alensis in summa itē Theologica, parte 4. quæst. 3. hos secuti sunt Albertus Magnus, S. Thomas, S. Bonauentura, & ceteri scholastici Theologi in commentarijs ad quartū lib. sententiarum, distinctio. 19. aut 20. aut. 45. quibus addi possunt interpretes iuris canonici, Panormitanus, & alij in varia capita tituli de pœnitentijs & remissionib. tum in epistolis decretalib. tum in sexto, & extrauaganti-

CAP. I. De Indulgentijs. LIB. I.

13

uagantibus: nec non Ioannes de Turrecremata in commentario ad Gratiani decretum de pœnitentia, dist. 1. can. Quis vidit aliquando. §. Item, in Levitico; Felinus in sermone siue tractatu de indulgentijs; & S. Antoninus in summa, par. 1. tit. 10. cap. 3. His postremò adiungendi sunt, qui post natam Lutheri heresim scripserunt Siluester Prieras tum in libello aduersus Lutherum, tum in summa, verbo, indulgentia. Ioannes Eckius in Enchiridio, cap. 14. Adrianus Papa VI. in commentario ad 4. librum sententiarum, in tract. de Indulgentijs. Thomas Caietanus Card. in 1. tomo opusculorum, tract. 8. 9. 10. 15. 16. Ioannes Episcopus Rossensis in refutatione assertionis articulorū Lutheri, art. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. Dominicus à Soto in 4. sentent. dist. 21. Petrus à Soto in institutione sacerdotum, lect. 1. 2. & 3. de indulgentijs. Iacobus Latomus in defensione 7. articuli Louaniensium Martinus Ledesmius in 2. parte 4. sentent. quæst. 27. 28. & 29. Michaël Medina in disput. de indulgentijs. Antonius Cordubensis in quæstionib. de indulgentijs. Ioannes Bapt. Paulianus in libris de iubileo, & indulgentijs; Martinus Nauarrus in commentario de iubileo, & indulgentijs. Franciscus Turrianus libr. 4. de dogmaticis characterib. verbi Dei. Gregorius de Valentia in lib. de indulgentijs. Iacobus Naclantus tract. 10. PORRO ex ecclesiæ hostibus, primi qui indulgentias contempserunt, & oppugnarunt, fuerunt VALDENSES, qui pauperes de Lugduno appellati sunt: Horum errores referuntur à sancto Antonino in 4. parte summa, tit. 11. cap. 7. §. 2. & à Ioanne de Turrecremata lib. 4. summa, parte 2. cap. 35. Octauus eorum error fuit, indulgentias, quæ à summo Pontifice conceduntur, nihil prorsus valere. Secutus est VALDENSES IOANNES VICLEFFVS, cuius errores recensentur, & damnantur in Synodo Constantiensi, sess. 8. eorum error quadragesimus secundus est, fatuum esse, credere indulgentijs Papæ, & Episcopi

CAP. I. De Indulgentijs. LIB. I.

Episcoporum. VViclefū secuti sunt HVSSITAE, intelligi potest ex 1. libro Ioannis Cochlaei de historiā Hussitarum. Hos maiores, & parentes habuit MARTINVS LUTHERVS, qui nostro seculo, ab indulgentiarum reprehensione principium fecit sectæ suæ pagandæ; vt perspicuum est ex resolutionibus de indulgentijs, ex assertionibus atticulorū à Leone X. damnatorum, ex initio libri de captiuitate Babylonica, & ex alijs eius libellis. Lutherū secutus est ipsius Achates, PHILIPPVS MELANCHTHON in apologia cōfessionis Augustanæ, art. 11. MATTHIAS ILLYRICVS in centurijs, cent. 4. c. 5. col. 15. 9. TILMANNVS HESVSIVS in libro de erroribus Pontificiorum, tit. 32. sed copiosius indulgentias oppugnavit IOAN. CALVINVS in institutione Christiana, lib. 3. cap. 5. & in alia editione lib. vnico, cap. 9. nu. 38. & sequentibus: copiosissimè verò MARTINVS KEMNITIVS in 4. parte examinis Concilij Tridentini.

CAPVT SECVNDVM.

Extare thesaurum aliquem in Ecclesia, qui sit indulgentiarum fundamentum.

Non inuestigemus, an indulgentiæ sint, quod erat secundo loco propositum duo querenda sunt, VNUM, an extet in Ecclesia thesaurus aliquis satisfactionū Christi, & Sanctorum, qui applicari possit ijs, qui rei sunt pœnæ luendæ post culpam in Sacramento pœnitentiæ remissam: ALTERVM, an sit in Pontifice Maximo, alijsq; episcopis potestas applicandi hunc thesaurū, & eo modo absouendi homines à reatu pœnæ temporalis: nam hæc duo necessaria esse ad indulgentias constituendas, quales à Catholicis auctoribus

Cap. II. De Indulgentijs. Lib. I.

ribus defenduntur, nemo negare potest.

Quòd igitur ad PRIMVM attinet, non defuerunt ex antiquis Theologis Scholasticis, qui tametsi indulgentias admitterent, tamen de thesauro dubitarent. Nam Franciscus Maironis in 4. sent. dist. 19. qu. 2. thesaurum satisfactionū Christi supereffluentium, & apud Ecclesiam reconditarum, in dubium reuocauit. Durandus verò in 4. distin. qu. 3. in quæstionem vertit, an ad hunc thesaurū pertinerent satisfactiones Sanctorum. Vterque autem paratus erat iudicio Ecclesiæ acquiescere, si fortè aliter saperet: hæc enim sunt verba Durandi in præfatione commentariorum suorum in Magistrum. Et quoniam interpretatio dubiorum sacre scripturæ ad sanctam Ecclesiam Romanam & Catholicam pertinet, omnia opera eius correctioni totaliter suppono. Ceterum communis aliorum Theologorum, cum antiquorum, vt S. Thomæ, & S. Bonauenturæ; tum recetiorum omnium sententia, thesaurum satisfactionū, tum Christi, tum sanctorum semper agnouit, & secundum eam sententiā Clemens VI. Pontifex Maximus paulò post obitum Maironis, & Durandi, de ea re decretum edidit, in constitutione, quæ incipit, Vnigenitus. At Martinus Lutherus, Ioannes Calvinus, & alij supra citati huius temporis sectarij, vt in alijs rebus multis, sic etiā in articulo de thesauro satisfactionū ab Ecclesiæ Catholice sententiā, & Pontificis Maximi iudicio recesserunt. Nos igitur vt rem totā facilius explicemus & probemus, aliquot propositiones in medium adferemus.

PRIMA propositio: In bonis actionibus hominum iustorū duplex valor, siue pretium assignari potest, meriti videlicet, & satisfactionis. Hanc distinctionē LUTHERVS, in Assertionē art. 18. figmentum esse dixit, sed nullo argumento eam refutare tentauit. Non esse autem figmentum, sed rem verissimam, paruo negotio demonstrari potest. Dicimus igitur, in vno, atq; eodem opere:

CAP. II. De Indulgentijs. LIB. I.

opere bono, vt eleemosyna, vel ieiunio, & meritum, & satisfactionem reperiri, & vnum horum ab altero se-
iungi posse, neque vnum ab altero impediri. Probat
primum ex scripturis: eleemosyna delet peccatū, quod
est satisfactoriū esse. Iob. 4. *eleemosyna ab omni peccato, &
a morte liberat.* Ecclesiastici 3. *sicut aqua extinguit ignem, ita
eleemosyna extinguit peccatum.* S. Ioannes Chrysostomus
homil. 25. in Acta Apostolorum: *Non est, inquit, pecca-
tum, quod non possit purgare eleemosyna.* Cyprianus, in ser-
mone de eleemosyna, *eleemosynis, inquit, atque operibus
iustis, delictorum flamma sopitur.* Et tamen eadē eleemo-
syna, quia est opus bonum, & Deo gratū, meritoria est
vitæ æternæ: vt perspicuum est cap. 25. Matth. *Percipite
regnum, quod vobis paratū est ab origine mundi: esuriui enim,
& dedistis mihi manducare, &c.* Neq; respōderi potest, nō
cōuenire eidem eleemosynæ, vt sit satisfactoria & me-
ritoria, sed aliā esse satisfactoriam, aliam meritoriam:
Nam esse satisfactoriam, conuenit eleemosynæ, quia est
opus laboriosum, & pœnale: esse meritoriam, conuenit
eidem, quia est opus bonum, ex caritate factum; non est
autem eleemosyna min⁹ bona, & ex caritate facta,
quia laboriosa, & pœnalis, neque ē cōtrario. Igitur vnā
& eadem vtrumque fructum parit. Idem dici potest de
ieiunio, est enim verē satisfactorium, quia pœnale, vt
perspicuum est ex facto Ninuitarum, Ionæ vlt. & tamē
est meritoriū, si fiat ex caritate; cū Dominus dicat Matth.
6. *Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciē tuam la-
na, ne videaris hominibus ieiunās, sed patri tuo, qui est in ab-
scōdito; & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quid
autem reddet nisi mercedem? Sic enim paulō antē de
hypocritis dicitur, qui cupiunt videri ab hominibus ie-
iunantes, *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Idē
de oratione dici potest: Nā in oratione Dominica peti-
mus, vt dimittatur nobis debita nostra, atque hac peti-
tione satisfacimus pro peccatis venialibus. & S. A. V.

CAP. II. De Indulgentijs. LIB. I.

AVGVSTINVS affirmat in enchiridio cap. 71. *De quotidiana,*
inquit, *breuibus, leuibusq; peccatis, sine quibus hac vita nō
ducitur, quotidiana fidelīū oratio satisfacit.* Et tamen de ea-
dem oratione Dominus dicit in Euangelio, cap. 6. *Tu au-
tem cū oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora
patrem tuum in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscon-
dito, reddet tibi.* DENIQVE de operibus pœnitentiæ gene-
ratim, quod simul satisfactoria, & meritoria esse possint,
extat memorabilis sententia S. Cypriani in sermone de
lapsis extremo: *Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti
sui, qui pudore delicti, plus & virtutis, & fidei de ipso lapsus sui
dolore cōceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam cōtri-
stauerat nuper, letam faciet Ecclesiam, nec iam solā Dei veniā
merebitur, sed coronā.* Addamus his testimonijs rationes
ex Theologia petitas: Principiō, opus bonū ex caritate
factum, meritorium est vitæ æternæ, vt copiosē demō-
strauimus in lib. 5. de iustificatione. At nihil detrahatur
de bonitate, & dignitate eius operis, si acceptetur à Deo
ad satisfactionem pro pœna: Igitur idem opus, merito-
rium, & satisfactoriū erit. AD HÆC, qui orat pro alijs,
eisq; impetrat remissionem peccati, vel quoduis aliud
beneficium Dei, certē nō minus benē operatur, & Deo
placet ita orando, quā si pro se tantum oraret: imō
melius facit, ac magis Deo placet, quia simul exercet
caritatem in Deum, & in proximum, igitur non perdit
mercedē suam apud Deum, quamuis etiam proximo be-
neficium aliquod ipso opere impetrauerit. Quare pote-
rit eadem oratio simul esse impetratoria, & meritoria.
Quod si ita est, quid impedit quod minus possit esse si-
mul satisfactoria, & meritoria? Quemadmodū enim ille
meretur apud Deum dignam operis sui mercedem, qui
ex caritate, orando impetrat aliquid proximo: sic etiam
merebitur apud Deum dignam operis sui mercedē, qui
ex caritate, orando vel ieiunando, vel eleemosynas tri-
buendo, pro aliorum peccatis nititur satisfacere. P. R. A.

CAP. II. De Indulgentiis. LIB. I.

TEREA, si duo pii viri, cum aequali caritate, & pietate erga Deum orent, aut eleemosynas tribuant, & vni remittatur poena aliqua temporalis, cui erat obnoxius, alter non egeat ullâ remissione, quæro an par præmium in vita æterna sibi acquirunt, an diuersum? Si par, igitur opus bonum meritorium & satisfactorium simul esse potest; neque aliquid amittit de ratione meriti: propterea quod ratio satisfactionis accedat. Si diuersum, igitur opus bonum aut meritorium non integram à Deo mercedem accipit: nam non potest tam parum detrahi de præmio vitæ æternæ, & augmenti gratiæ, quin illud sit multo pretiosius, & maius, quam remissis cuiuscunque poenæ temporalis. Est autem absurdum opus bonum, & meritorium non accipere à Deo integram mercedem: Igitur par præmium duo illi viri obtinebunt, etiam si alteri tantum poena temporalis remittatur, nam alteri non remittitur, non quia non possit, sed quia non est necesse.

POSTREMO, potest vni atque eidem operi duplex merces deberi: altera, ex iustitia commutatiua: altera, ex distributiua; atqui, operi satisfactorio debetur remissio poenæ, ex iustitia commutatiua: operi meritorio debetur præmium, ex iustitia distributiua, secundum substantiam, vt S. Thomas docet in 1. p. q. 21. art. 1. & libr. 1. contra Gentes, cap. 93. quamuis secundum modum debeat, & reddatur secundum commutatiuam, ex eodẽ S. Thoma in 2. 2. q. 61. art. 4. ad primum. Igitur potest vnum atque idem bonum opus, simul satisfactorium esse, & meritorium. PROPOSITIO huius argumenti certissima est. Nam Euangelizanti debetur ex iustitia commutatiua victus, & vestitus: *Dignus est enim operarius mercede sua.* Luc. 10. & Apostolus affirmat 1. Cor. 9. Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuunt; ac, vt ostendat id exigi secundum iustitiam commutatiuam, mercedem illam, stipendium appellat, *quis, inquit, militat suis stipendijs vnquam?* Eidẽ verò Euangelizan

CAP. II. De Indulgentiis. LIB. I.

19

gelizanti, debetur præmiũ in æterna vita secundum iustitiã distributiua. Id enim est, quod promittit scriptura. 1. Petr. 5. cũ ait; *pasce, qui in vobis est, gregẽ Dei, & cũ apparuerit Princeps pastoriũ, accipietis immarcescibilem gloria coronã.* De quo præmio loquens B. Paul. 1. Cor. 3. *vnusquisque, inquit, mercedem accipiet secundum suum laborẽ.* Idẽ etiã videmus quotidie in rebus humanis. Miles enim qui fideliter, fortiterq; se gerit in bello, meretur ex iustitia commutatiua stipendiũ ordinariũ, & rursus, ex distributiua meretur gratiam ducis, ac vt in distributione graduum, atque honorum militariũ, alijs præferatur, qui minùs fideliter, aut minùs fortiter se gesserũt. Porro, ASSUMPTIO eiusdem argumenti non minus est certa: quod enim compensatio poenæ pertineat ad iustitiã commutatiuam, peripicuum est ex sacris literis, Deut. 45. *Pro mensura peccati erit & plagarũ modus.* neque de hac re vlla dubitatio esse potest. Quod autem meritis operum bonorũ respondeat præmium secundum iustitiã distributiua, saltem secundum substantiam, docent Theologi ex eo, quod in scripturis Deus vt iudex distribuit vnicuique secundum opera sua, vt patet Matt. 25. in parabola de talentis, & ex illo Apostoli 2. Tim. 4. *Reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* Et passim in sacris litteris, vt Act. 10. Rom. 2. & alibi dicitur Deus non esse acceptor personarum, quod vitium contrarium est iustitiæ distributiue, vt S. Thom. docet in 2. 2. q. 63. art. 1. Igitur satis constat, idem opus bonum posse meritorium esse vitæ æternæ, & simul satisfactorium pro temporali poenâ: nec minùs meritorium, quia satisfactorium.

SECVNDA propositio: Opus bonum, qua parte meritorium est, non potest alij applicari, potest tamen, qua satisfactorium est. PRIOR huius sententiæ pars extra controuersiã est: nam is dicitur mereri, qui benè operatur, & ex bono opere dignus est præmio. Non potest autem fieri, vt ex eo, quod vnus benè operatur, alter cen-

CAP. II. De Indulgentiis. LIB. I.

featur bene operari, ut dignus premio habeatur. Deinde, nemo potest proprii merito spoliari, quantumvis pro alijs oret, vel ieiunet, vel eleemosynas faciat. Non igitur meritum suum cum alijs communicare potest. & hoc est, quod scripturae passim docet, cum dicunt, *unusquisque propriam mercedem accipiet*. 1. Corint. 2. & *reddet unicuique secundum opera sua*. Psal. 61. potest quidem unusquisque per opera sua bona impetrare alijs diuina aliqua beneficia, potest etiam communicare opera sua bona, quod attinet ad satisfactionem pro reatu poenae, vel ad gaudium, quod inde percipitur. Sic enim David affirmat se participem fuisse omnium timentium Deum. Psal. 118. Sed ut alius ex merito alterius sit dignus premio, vel ut qui bene operatus est, merito suo priuetur, fieri non potest. Posterior pars huius sententiae non difficulter probari potest. nam satisfactio est compensatio poenae, vel solutio debiti: potest autem vnus ita pro alio poenam compensare, vel debitum soluere, ut ille satisfecisse merito dici possit. Præterea, qui pro alio satisfacit, non potest eodem opere pro se satisfacere, igitur verè satisfactionem suam cum altero communicauit. Et posunt hæc omnia familiaribus exemplis illustrari: nam potest ciuis propriam pecuniā debitum alterius ciuis ita dissolvere, ut non possit eadem pecuniā debitum aliquod suum simul dissolvere. Et rursus, non potest vnus ciuis bonis operibus suis efficere, ut alius ciuis dignus sit Magistratu, quod ad iustitiam distributiuam pertinet: cum tamen possit debito pecuniario eum liberare, ut satisfecisse dici possit, si pro eo debitum soluat, quod pertinet ad commutatiuam. Sic igitur nemo potest meritum proprium, cui debetur præmium ex iustitia distributiuam alteri applicare: potest tamen applicare satisfactionem, quæ ex iustitia commutatiua exigitur pro poena.

TERTIA propositio: Extat in Ecclesia thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitus, qui nunquam

CAP. II. De Indulgentiis. LIB. I.

21

quam exhauriri poterit. Hæc propositio in dubium reuocari non potest: nam Christi passio pretij fuit infiniti, cum esset passio personæ infinitæ, verbi videlicet incarnati. Sic enim loquitur Apostolus, Act. 25. *Auendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo*. Itaque Deus est qui sanguinem fudit pro Ecclesia, sed in carne humana hypostaticè assumptæ illum fudit, ut ait B. Petrus in priore Epist. cap. 4. *Christo*, inquit, *in carne passio*. Dignitas autem satisfactionis mæsuram accipit à dignitate personæ satisfaciens, quemadmodum grauitas offensionis, à dignitate personæ lesæ. Deinde, Christus pro omnibus hominibus mortuus est, ut Apostol. scribit. 1. Cor. 5. *Pro omnibus*, inquit, *mortuus est Christus*, & ut sanctus ait Ioannes in priore Epistola, c. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*. Certum est autem, non omnibus hominibus, qui hæcenus vixerunt, pretium mortis Christi re ipsa applicatum fuisse ad eorum expianda peccata, imò maiorem partem hominum morti æternæ addictam esse. *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi*. Matth. 20. & *lata est porta, & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam*. Matth. 7. Superest igitur multum illius pretij, quod semper applicari possit, etiam si infinitum non esset, sicut reuera est, & semper redundabit; præsertim cum tota Christi satisfactio nobis applicari possit; cum ipse pro se nulla satisfactione indigneretur, qui peccatum non fecit, nec facere potuit: nam, ut dicit Apost. ad Hebr. 7. *non habuit Christus necesse, prius pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi, cum fuerit semper sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus*. Et ut idem ait. 2. Cor. 5. *factus est peccatum, id est, hostia pro peccatis, is qui peccatum non noverat*. Ipse enim peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. 1. Petri 2.

Quarta propositio: Ad hunc thesaurum superfluen-

22
CAP. II. De Indulgentiis. Lib. I.

tium satisfactionum pertinent etiam passiones B. Mariæ virginis, & omnium aliorum sanctorum, qui plus passi sunt, quam eorum peccata requirerent. Hanc propositionem nullo modo audire possunt hæretici nostri temporis, ac potissimum Ioannes Calvinus, & Martinus Kénitius, quorum argumenta suo loco soluemus. Asserimus igitur, non paucos sanctos homines multo plura propter Deum, & iustitiam esse perpassos, quam exigeret reatus pœnæ temporalis, cui fuerunt obnoxij, propter culpas ab ipsis commissas: nam culpam ipsam, & reatum pœnæ sempiternæ, non ipsorum satisfactionibus, sed Christi sanguine expiari ecclesia Catholica docet. Probat hęc veritas, PRIMVM ex passionibus B. virginis: constat enim virginem Mariam nullo actuali peccato maculatam fuisse, piū quoque est existimare ab originali etiam peccato immunem illam fuisse, vt alibi docuimus. Sed hoc in præsentī ad rem nostram non pertinet. Actuali autem peccato caruisse virginem sanctissimam, cōmunis est totius ecclesiæ sensus, & concilium Tridentinum affirmat sess. 6. can. 23. S. quoque Ambrosius serm. vlt. in psal. 118 scribit, B. Virginem fuisse ab omni integram labe peccati, & S. Aug. lib. de natura, & gratia, cap. 36. dicit, ei tantum gratiæ collatum, vt peccatum omni ex parte vicerit. Quod idē docet S. Bernardus in Epist. 174. Liturgiæ Græcorum, Basilij, Chrysostomi prædicant virginem Mariam prorsus irreprehensam, & incontaminatā, imo puriorē & sanctiorē ipsis Cherubin & Seraphin. Deniq; verba illa Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te*, nulli particulari personæ aptius, quam B. Virgini conueniunt: Nō igitur eguit virgo Maria vlla satisfactione pro se, & tamen plurima passa est propter Deum, ac præsertim cū animū eius gladius doloris pertransiit, iuxta Simeonis variciniū, Luc 2. SECUNDÒ, idē probari potest ex passionibus S. Io. Baptiste, quæ cōstat in vtero sanctificatum, vitam innocentissimam duxisse,

vt

CAP. II. De Indulgentiis Lib. I.

23

vt vix leuissimis culpis, & paucissimis obnoxius fuerit, vt non immeritò de ipso canatur:

Antra deserti teneris sub annis

Ciuum turmas fugiens petisti,

Ne leni saltem maculare vitam, Famine posses.

Et tamen ex Euangelio discimus, totam eius vitam adeò seuerè & duriter actam, vt exemplar pœnitentiæ omnibus esse potuerit, & tandem pro veritate vincula, carcerem, & ipsam capitis obruncationem passum esse. Quare in dubium reuocari non potest, quin ingens omninò cumulus passionum ei superfuerit, quo ipse ad expianda propria peccata non eguit. TERTIO, idem ostendi potest ex passionibus sanctorum Prophetarum, fuerunt enim omnes viri sanctissimi, ita vt modica omninò, pro suis culpis, satisfactione opus habuerint, & tamen tot angustiis, & afflictionibus oppressi fuerunt, vt plurima, & maxima peccata expiare potuerint. De se B. Iob. vnus ex vetustissimis Prophetis sic ait, cap. 6: *vitam appendederunt peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quā patior, in statera, quasi arena maris hac grauior appareret.* Similiter dicere potuissent Helias, Heliseus, Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij sanctissimi prophetae, qui grauissimas persecutiones ab impijs, vel etiā ipsam mortem pertulerūt. De his etiam scribit Apost. ad Heb. 11. *Alij verò ludibria & verbera experti, in super & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuiuerunt in melotis, in pellibus caprimis, egētes, angustiatī, afflictī, quibus dignus nō erat mūdus, in solitudinib. errantes, in montibus, & spelūcis, & in cauernis terra.* QUARTO, idē clarissimè demonstrari potest ex passionibus Apostolorum: nam de se B. Paul. in Epist. posteriore ad Corint. c. 11. *Ministri, inquit, Christi sum. & ego, vix minus sapiens dico, plus ego, in laboribus plurimis, in carcerib. abundantijs, in plagis supra modū, in mortib. frequēter, &c.* Et

B 4

tamen quàm parum deberet pro suis ipse culpis satisfacere, indicat in priore ad Corint. cap. 4. cum ait, *nihil mihi conscius sum: & 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ quòd in simplicitate cordis, & sinceritate Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Porro de omnibus Apostolis idem D. Paul. 1. Cor. 4. Puto, inquit, quòd Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos. Et infra, *usque in hanc horã, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cedimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: blasphemamur, & obsecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium peripsa usque adhuc.* QUINTO, idem probatur ex passionibus Martyrũ, quæ planè innumerabiles fuerunt: Constat enim martyrum tam plenam satisfactionem esse, ut expiare possit reatum contractum ex quantouis ingenti numero, & magnitudine peccatorũ: nam dummodò constet aliquem esse verè martyrem, Ecclesia nõ dubitat eum inter sanctos & beatos numerare, etiam si ante martyriũ multis flagitijs fuerit coopertus. Promissio enim domini generalis est, Matth. 10. *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum corã patre meo, & qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eã.* Quare B. Cyprianus lib. 4. Epist. 2. affirmat martyres omnes statim à morte cælum ascendere ad coronã percipiendam. S. quoque Aug. tract. 84. in Ioannẽ, dicit, pro martyribus in Ecclesia nõ orari, cum nos potiùs debeamus eorum orationibus commẽdari. & serm. 17. de verbis Apostoli, *Iniuriã, inquit, facit martyri, qui orat pro martyre.* quod idem scribit Innocentius cap. cum Marthæ. de celeb. Miss. nec ullus Catholicorũ contradicit. Cum igitur martyrium, omnem reatum, quamuis grauissimum, expiare possit: & multi martyres, reatus leuissimos, aut etiam nullos habuerint ipso tempore martyrij, certè sequitur, ut ingens cumulus satisfactionũ martyribus superfuerit: SEXTO denique idem probatur ex fructibus pœni-

pœnitentiæ plurimis, & maximis, quos protulerunt tam multi sancti Confessores, ac præsertim Heremitæ, qui longissimo tempore vitam sanctissimam, & laboriosissimam, id est, asperissimam, & durissimam peregerunt: quos non est dubium in hoc spirituale ærarium multum omninò satisfactionum contulisse. Quare rectè Clemens VI. Pontifex in constitutione Extrauagantis, quæ incipit, *vnigenitus.* tit. de pœnitentijs, & remissionibus, declarauit, exstare in Ecclesia thesaurum spirituale, ex passionibus Christi & sanctorum omnium conflatum, quo thesauri nomine nihil aliud intelligimus, nisi passionibus plurimas, quibus non eguerunt ad propria delicta expianda, qui eas perpessi sunt, & tamen non perierunt, nec obliuioni traditæ sunt, sed viuunt, ac permanent ante oculos Dei.

CAPVT III.

Esse in Ecclesia potestatem applicandi thesaurum satisfactionum, ac per hoc indulgentias concedendi.

DEMONSTRAVIMUS hætenus exstare in Ecclesia thesaurum satisfactionum, ex passionibus Christi & sanctorum, quæ ipsis ad expiandum reatum proprium necessariae non fuerunt: sequitur nunc ut ostẽdamus, esse potestatem in Ecclesia thesaurum eiusmodi applicandi alijs, qui indigent, quod ut planius fiat, propositiones aliquot in medium adferemus.

PRIMA propositio: Satisfactiones, Christo, & sanctis superuacaneæ applicari possunt alijs, qui rei sunt luendæ pœnæ temporalis. Probatur, PRIMO, ex articulo symboli Apostolici, *communione sanctorum.* docemur enim in hoc articulo fideles omnes esse inuicem membra, & quasi viuum quoddam corpus, ut etiam B

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

Paulus adfirmat Rom. 12. & 1. Cor. 12. & sicut membra
viva se inuicem iuuant, ita fideles inter se bona sua cō-
municare, præsertim cum ea, quæ vni superflua sunt, al-
teri necessaria, vel valde vtilia esse possint. SECUNDO,
probari potest ex verbis Apost. Pauli. 2. Cor. 12. Ego li-
berissime impendam, & superimpendam ipse pro animabus ve-
stris, & 2. Tim. 2. omnia sustineo propter electos, & Col. 1. gau-
deo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ defunt passio-
num Christi, in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia.
quamuis enim possint hæc verba ita exponi, vt signifi-
cent, Apostolum passum esse multa propter electos, &
propter Ecclesiam, quia non potuit Euangelium prædica-
re, nisi se multis periculis exponeret, & multos labores
subiret, & rursum, passum esse propter electos, & pro-
pter Ecclesiam, vt exemplo suo infirmos confirmaret,
& ad brauium supernæ vocationis accenderet: tamen
negari non potest, quin possint etiam rectè exponi de
communicatione satisfactionum: nam isti sensus inter
se non pugnant, & possunt omnes simul admitti. Opta-
uit enim Apostolus fidelibus prodesse omnibus modis,
quibus id fieri poterat. nihil enim exceperat, qui dicit, li-
berissime impendam ipse pro animabus vestris. potuit autē
prodesse, communicando passionibus suas ad expiandum
reatum temporalem, cum sibi eiusmodi satisfactiones
abundarent, vt iam ostendimus: igitur optauit, & vo-
luit etiam hac ratione fidelibus prodesse: quare patien-
do adimplebat ea quæ deerant passionum Christi, id est,
quæ Christus in sanctis suis adhuc passurus erat, pro
corpore ipso Ecclesiæ, siue instruendo prædicationibus,
siue confirmando exemplis, siue expiando satisfactio-
nibus. Quod autem Apostolus Paulus optauit, optarunt
sine dubio ceteri sancti Apostoli alique pii viri, qui Dei,
& proximi caritate flagrabant. certè S. August. tractatu
in psal. 61. satis apertè colligit ex hoc loco Apostoli,
conferri in commune bonum reipublicæ Christianæ
passio

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I. 27

passiones sanctorum, quæ adiunctæ passionibus Chri-
sti hætenus sunt & vsque ad mundi finem adiunguntur.
SECUNDA propositio. Ecclesiæ pastoribus auctori-
tas diuinitus concessa est, thesaurum satisfactionum
dispensandi, ac per hoc indulgentias concedendi. Pro-
batur PRIMO, ex verbis illis Domini, Matth. 16. Quod-
cunque solueris super terram, erit solutum & in calis. Est enim
hæc promissio amplissima ac generalis, nec restringi-
tur ad peccata, qualis est illa, Ioannis 20. Quorum remis-
eritis peccata, &c. Sed complectitur omnia vincula, quæ
impedire possunt homines à consecutione salutis æter-
næ. Itaque, in hoc verbo fundatur potestas, nō solum
absoluendi à peccatis in sacramento pœnitentiæ, sed
etiam absoluendi à cœsuris quibuscunque, necnō dispen-
sandi in legibus, in votis, in iuramentis, dum causa ra-
tionabilis adest. Promittitur enim his verbis Apostolo
Petro supremum tribunal Ecclesiasticæ potestatis, vt, lo-
co Christi, Ecclesiam omnem regere, & iudicare summā
cum potestate possit: Quod ei tunc demum exhibitum
est, cum à Christo audiuit, Ioan. 21. Pæce oves meas, de qua
re multa scripsimus in lib. 1. de summo Pontifice, vbi e-
tiam obiectiones hæreticorum refutauimus. Quare
quemadmodum Petrus, vt supremus iudex, loco Christi,
absoluere potest homines peccatores ritè dispositos à
culpīs quibuscunque, applicando illis per sacramentum
Baptismi, vel pœnitentiæ Christi merita: ita etiam po-
test absoluere eosdem, extra sacramentum, à pœnis tem-
poralibus, applicando eisdem, Christi, & sanctorum
passiones. Ratio autem cur reatus culpæ soluantur in sa-
cramento, reatus autem pœnæ extra sacramentum, est
in promptu: quamuis enim potestas soluendi sit genera-
lis, tamen debent omnia solui, prout exigit eorum na-
tura. Culpæ letales non soluuntur sine infusione gra-
tiæ; infusio autem gratiæ non datur ministerio huma-
no, nisi per sacramenta: reatus autem pœnæ remanen-
tis

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

28
tis post dimissam culpam soluuntur extra sacramen-
tum, quia non requirit infusionem nouæ gratiæ, sed eam
iam adeptam præsupponit. Porro, superesse sæpenumero
pœnam temporariam luendam post dimissam cul-
pam, probatum est à nobis fusissimè in lib. 4. de pœni-
tentia, quæ non sunt hoc loco repetenda. Possè autem
reatum earum pœnarum expiari Christi & sanctorum pas-
sionibus, quæ in thesauro Ecclesiæ reconditæ asseruan-
tur, paulò antè demonstratum est. Eodem pertinent il-
la verba Matt. 18. *Quæcunque alligaueritis super terrâ, erunt
ligata in celis, & quæcunque solueritis super terram, erunt so-
luta & in celis.* Ne quis enim Ecclesiam contemneret, de
qua dictum erat paulò antè, in eodem loco, *si te non au-
dierit, dic ecclesiæ, & si ecclesiâ non audierit, sit tibi sicut ethni-
cus, & publicanus:* addit Christus, tantâ fore potestatem
præfulum Ecclesiæ, ut quæcunque ipsi ligauerint, & sol-
uerint, sint etiam apud eum ligata, & soluta; cum ipsos,
loco suo, iudices, & principes Ecclesiæ esse voluerit, &
cùm hæc etiam promissio generalis sit, nulla est ratio
cur non possit extendi ad solutionem reatus pœnæ tem-
poralis, præsertim cùm diuinæ iustitiæ satisfiat, ex redun-
dantibus satisfactionibus Christi, & sanctorum. Cur enim
potius colligatur ex his verbis potestas absoluendi à rea-
tu culpæ, etiam mortiferæ per applicationem merito-
rum Christi; quàm absolutio à reatu pœnæ, per applica-
tionem eorundem meritorum, cùm constet utrunque
reatum solubilem esse, & verba Domini generalia sint?
S E C V N D O, probatur hæc eadem potestas ex praxi, &
vfu perpetuo Ecclesiæ Catholicæ; quod enim Ecclesia
semper in vfu habuit, dubitari nō potest, quin sit à Deo,
etiamsi forè fundamentum eius consuetudinis nos la-
teret. Ipso Apostolorum tempore concessam fuisse in-
dulgentiam, perspicuū est ex verbis illis B. Pauli. 2. Co-
rinth. 2. *Cui autem aliquid donastis, & ego: nam ego quod do-
nauit, si quid donauit propter vos in persona Christi, ut non cir-*
cum

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

29

cumueniamur à Satana. Rogauerūt Corinthij B. Paulum
(ut Theodoretus, & S. Thomas hoc loco docent) ut in-
cestuoso excōmunicato, & seriam pœnitentiam agenti
ignosceret, & condonaret quod supererat pœnitentiæ:
annuit B. Paulus, & iussit ut ipsi nomine suo indul-
gerent. Ac ut videamus nihil defuisse eorum, quæ ad ius-
tam indulgentiam pertinent, quæ tria numerantur, à
Theologis, & à nobis suo loco fusius tractabuntur: ni-
mirum, auctoritas in concedente, pietas in causa, & sta-
tus gratiæ in suscipiente: Apostolus in persona Christi
id est, authoritate à Christo accepta, indulgere se dicit,
idque propter ipsos, id est, propter cōmunem ipsorum
vtilitatē, ut non detur locus insidijs Diaboli, ob nimiam
prælati seueritatem. DENIQUE, constat ex eadem epi-
stola, Corinthium incestuosum tantum de suo peccato
dolorem concepisse, ut periculum esset, ne nimia tristi-
tiâ absorberetur, ex quo intelligimus, eum per veram
pœnitentiam, ad statum gratiæ peruenisse.

Post Apostolica tempora, extant testimonia Tertul-
liani, & Cypriani, de remissione pœnæ, quam Pontifices
faciebant, vel ad martyrum intercessionem, vel alijs de
causis: neque multum refert, quod Pontifices illi non
dicerent, se ex thesauro satisfactionum indulgentiam
dare: nam neque dicebant cùm Baptismi, vel pœniten-
tiæ sacramento peccata remittebant, se id facere appli-
cando merita Christi, & tamen sine dubio Christi me-
rita applicabant, ut etiam aduersarij concedunt. Debet
enim diuinæ iustitiæ satisfieri, siue in sacramento, siue
extra sacramentum, peccatorum debita remittantur:
quanquam nec omninò de thesauro siluerunt, ut statim
dicemus: Sed testimonia ipsa videamus: TERTULLIA-
NVS in libro ad Martyres cap. 1. *Quam pacē, inquit, qui-
dam in Ecclesia non habentes, à Martyribus in carcere exorare
consueverunt, & ideo eam etiam propterea in vobis habere, &
fouere, & custodire debetis, ut si forte, & alijs prestare possitis*

SANCTVS

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

SANCTVS CYPRIANVS libro 3. epist. 15. quæ in editione Pameliana est, epistola 11. scribit sanctis martyribus, qui pacem dari lapsis petierant, eosque monet, vt cautè, & cum delectu lapsos cõmententur episcopis: *Petitiones, inquit, & desideria vestra episcopo seruent, & ad pacem vobis petentibus dandam, maturum, & pacatum tempus expectent. & infra, oro vos quibus possum precibus, vt Evangelij memores, & considerantes quæ, & qualia in præteritū antecessores vestri, martyres concesserint, quàm solliciti in omnibus fueritis, vos quoque sollicitè, & cautè petentium desideria ponderetis, utpote amici Domini, & cum illo postmodum iudicaturi, inspicatis & actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum quoque delictorum genera, & qualitates cogitetis, ne si quid abruptè, & indignè, vel à vobis promissum, vel à nobis factum fuerit, apud Gẽtiles quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere incipiat.* Idem, in sermone de lapsis, extremo: *Pœnitenti, inquit, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus, & petierint martyres, & fecerint sacerdotes.* Hæc ille. Non est autem credibile, pœnitentes ambiuisse patrocina martyrum in carceribus constitutorum, quando integram pœnitentiam peragere volebant, sed quando pacem, id est, absolutionem, & communicationem sibi dari cupiebant, non peractâ integrâ pœnitentiâ, proinde à martyribus petebant, vt sibi ab Episcopis partem pœnitentiæ condonari, hoc est, indulgentiam dari precarentur.

Illud quoq; **OBSERVANDVM** est, Episcopos dare solitos indulgentiam ad preces martyrum, nõ solum vt martyres honorarent, & ad consummandū martyrium accenderent, sed etiam quia videbant merita martyrum posse communicari pœnitentibus, & acceptari passiones eorum pro satisfactione, quæ lapsis pœnitentibus deerat, atq; ita vetus etiâ Ecclesia ad thesaurum respiciebat, cum indulgentias daret. Id quod ex Tertuliano colligi potest, qui, posteaquam hæreticus esse cœpit,

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

31

pit, in lib. de pudicitia, cap. 22. negavit quod antea in libro ad martyres concesserat, posse videlicet ad preces martyrum indulgeri lapsis reconciliationem: & rationem adfert, quia non supersunt martyribus satisfactiones, quas cum lapsis communicare possint: *Sufficiat, inquit, martyri propria delicta purgasse. Ingrati, vel superbi est, in alios quoq; spargere, quod pro magno fuerit consecutus.* & infra, sic martyrem alloquitur: *Si peccator es, quomodo oleum facule tuæ sufficere, & tibi, & mihi poterit? ex cuius verbis manifestè colligitur, martyrum passiones applicari solitas illis, qui ad petitionem ipsorum martyrum, indulgentiam consequebantur.* Nec ratio Tertulliani solida est, cum iam ostenderimus plurimorum martyrum passiones verè potuisse, non solum ipsorum martyrum, sed etiam aliorum hominum debita expiare, quod attinet ad reatum pœnæ temporalis.

Post illa tempora, extant **CONCILIA** Ecclesiæ antiquissima, partim generalia, partim etiam diuersarum prouinciarum, in quibus per Episcopos indulgentiæ pœnitentibus conceduntur. Concilium **NICENVM** primum can. 11. vel in alia editione. 12. statuit vt qui seriò pœnitentiam agunt, possint indulgentiam aliquam ab Episcopo obtinere, *licebit, inquit, Episcopo de his aliquid humanius cogitare.* negligentiores autem iubet idem Concilium, definitum tempus pœnitentiæ explere. Quid autem hoc est, nisi prioribus aliquid, posterioribus nihil indulgere? Similia habentur in Concilio **ANCYRANO**, can. 5. & in Concil. **LAODICENO**, can. 2. quorum alterum non diu ante Nicenum, alterum non diu post Nicenum, celebratum fuit. Idem etiam docet **S. BASILIUS** in epistolis suis canonicis, quæ habentur in **Notomœcano Photij**, can. 73. à tempore autè **S. Gregorij**, vsus indulgentiarum, vsque adeò notus, & perspicuus fuit, vt ne aduersarij quidè id negare, nisi omninò impudenter, valeant: nam sanctum Gregorium indulgentias in diebus stationū populo concessisse, testantur gra-

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

uissimi auctores. S. Thomas in 4. sententiarum, dist. 20, q. 1. art. 13. q. 2. & qui eum præcessit Guilielmus Altrifiodorensis, lib. 4. summæ theologicæ, tract. 6. cap. 9. Leonē III. Pontificem ante annos 800. indulgentias concessisse, testis est sanctus Ludgerus in epistola de S. Sviviberto; quæ extat apud Surium, tomō secūdo, post vitam S. Sviviberti, à S. Marcellino descriptam, sic enim loquitur in ea epistola S. Ludgerus cap. 9. *Idem S. Leo Papa, anno Dominica incarnationis 803. cum magna solemnitate suorum Cardinalium, Archiepiscoporum, Episcoporum, & Prelatorū ad Imperatorem Carolum in Germaniam veniens, & ab eodē Imperatore imperialiter cum suis susceptus inter multa pietatis sue opera, instantiā eiusdem serenissimi Imperatoris & Regis, Aquisgrani, in palatio, dedicauit ecclesiam perpetua virginis Mariae, donans eandem ecclesiam multis indulgentiis. & infra: & Colonia Agrippina, tam ad sanctū Martinum, quā in Capitolio: altaria consecrauit, & multa alia monasteria, & altaria, & Capellas per Alemaniā, & Galliam consecrauit, ubique multas indulgentias conferendo. & infra: Obiit idem sanctus Papa eidem ecclesie speciales indulgentias cunctis fidelibus celebrantibus festum S. Sviviberti Episcopi, & ad diuina confluentibus. Hæc ille. Sergium iuniorem Pontificem, qui sedit circa annum 844. concessisse indulgentiam trium annorum, & trium quadragenarum visitantibus Ecclesiam sancti Martini in montibus in die festo eiusdem Ecclesie, cōstat ex memoria huius rei, quæ extat in marmore inciso litteris antiquissimis in eadē Ecclesia, vt nulla fingi possit suspicio fraudis, neque vllō modo credibile est Leonē III. aut Sergium II. aut Gregoriū I. cum viri sanctissimi essent, aulos fuisse rem nouam instituire, quam à prædecessoribus nō accepissent, & modus ipse loquēdi sancti Ludgeri, & verba in Marmore incisa, iussu Sergij, apertē indicant, rem longo vsu vsurpatam, fuisse indulgentiarum concessionem. Multa his similia de posterioribus Pontificibus, vt Gregorio*

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

VIII. Alexandro III. & alijs referre possemus. sed aduersarij non negant, quin à posterioribus Pontificibus, indulgentiæ concessæ fuerint. TERTIO, probatur eadem hæc potestas ex Concilijs generalibus Ecclesiæ Catholice, in quibus indulgentiæ vel conceduntur, vel adprobantur; quod enim Concilia generalia docent, id vniuersa Ecclesia docet. Habemus anno 1096. Conciliū CLAROMONTANVM generale, teste sancto Antonino 2. p. hist. tit. 16. cap. 1. §. 23. in quo Urbanus II. Papa indulgentiam plenariam tribuit ijs, qui ad sacrum bellum proficiscebatur. paulō post, anno videlicet 1116. in Concilio Lateranenſi generali, & numerosissimo, Paschalis II. Papa concessit indulgentiam 40. dierum ijs, qui ad Conciliū prædictum venerant, teste Abbate Vrſpergenſi, qui tunc viuebat, in chronico anni 1116. rursus anno 1213. eodem Abbate teste, Innocentius 3. concessit indulgentiam plenariam pro auxilio terræ sanctæ, & simul indixit Conciliū generale LATERANENSE frequentissimum, quod celebratum est anno Domini 1215. atque in eo de indulgentijs quoque actum est, & emendati abusus, qui circa indulgentias paulatim irreperant, vt patet ex cap. cum ex eo. de pœnit. & remiss. emendatio verò abusuū testatur rem esse antiquissimam. Non enim irrepunt abusus, nisi in his rebus, quæ diu fuerunt in vsu. Similis emendatio legitur in Concilio generali Lugdunensi, vt habemus in 6. de pœnit. & remiss. ca. 1. & in Concilio generali Viennensi, vt habemus in 2. clementina, eodē tit. in Concilio verò Constantiensi, ita in generali, non solum damnantur errores de indulgentijs Ioannis V. Vicleſi, sess. 8. sed etiam in vltima sess. concedit Martinus V. indulgentiam plenariam. Denique Tridentinum Conciliū sess. 25. iterum probat vsum indulgentiarū, & emendat abusus. Quamuis autem hoc argumentum ab auctoritate tot generalium Conciliorum ab hæreticis nostri temporis con-

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

34
temnatur: tamē re vera grauissimum est argumentum. Nam Arriani quoque nihili faciebant Concilium Nicæanum: Nestoriani, Ephesinum i. Euthichiani, Chalcedonense: & ceteri variorum temporum, concilia eorum Episcoporum à quibus damnabantur: & tamen semper Ecclesia Catholica hunc morem seruauit, vt in concilijs hæreses damnarentur, & vt sanctus Aug. ad Ianuariū scribit, in epist. 118. semper fuit in Ecclesia pleniorum Conciliorum saluberrima auctoritas.

QUARTO, probatur ratione petita ab his signis, ex quibus internoscuntur catholica dogmata ab hæresibus: nam catholicorum dogmatum hoc est proprium, vt non inueniatur eorum origo, nisi ad Euangelium, vel Apostolos adscendamus: hæresum autem semper designari potest certus auctor, & locus, & tempus, in quo exoriri cœperunt: iam verò nullus hactenus indicare potuit auctorem indulgentiarum, neq; locum, vel tempus, quo prædicari cœperint, omnes enim qui de indulgentijs mentionem faciūt, siue doctores sint, siue Pontifices, siue etiam Concilia, ita de ijs loquuntur, vt de re vilitata, & recepta. Quare Martinus Kemnitius, in 4. part. examinis, pag. 329. faterur, originem indulgentiarum non satis luculenter in historijs notatam fuisse, & quod paulò pòst pag. 333. affirmat, indulgentias cœpisse circa annum Domini 1200. manifestè falsum esse, conuincitur ex his, quæ citauimus de indulgentijs concessis à Paschali II. Urbano II. Sergio II. & potissimum à Leone III. qui sedit anno Domini 800. id est, quadringentis annis ante annum millesimum ducentesimum, à Kemnitio notatum. Initium autem hæresis contra indulgentias notissimum est. constat enim non solum ex Catholicis, sed etiam ex ipso Kemnitio, pag. 375. primos fuisse VVAlDENSES, qui doctrinam Ecclesiæ de indulgentijs oppugnare cœperunt. VValdenses autem, quorum auctorem VValdesium (VValdus alijs

voca

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

35

vocatur, & ciuis Lugdunens. fuit, à qua ciuitate *Pauperes de Lugduno*, appellati sunt) constat mundo apparuisse circa annum Domini 1170. ex Claudio Cussordio in libro contra VValdenses, extremo, & Guidone Carmelitā, lib. de hæres. ex quo etiam confutatur error Kemnitij de origine indulgentiarum: nam si VValdenses, qui indulgentias oppugnabant, exorti sunt circa annum Domini 1170. quomodò fieri potest, vt indulgentiæ ipsæ cœperint circa annum Domini 1200?

QUINTO probatur ex diuinis testimonijs reuelationum, & miraculorum: nam S. Bernardus prædicauit multis in locis indulgentias, quas Eugenius III. Papa concessit ijs, qui acceptā cruce, ad bellum sacrum Hierosolymitanum proficiscerentur; & prædicationem suam miraculis plurimis & maximis confirmauit, vt cognosci potest ex vita eius fideliter scriptā lib. 3. cap. 4. & ex initio libri 2. de consideratione, eiusdem Bernardi. Sanctus quoque Franciscus diuinā reuelatione indulgentiam à Domino, & ab eius Vicario Romano Pontifice, obtinuit, pro Ecclesia S. Mariæ de Angelis; de quā indulgentiā plura dicemus in 2. lib. cap. vlt. ad quem locum lectorem remittimus. S. Brigitta vidua sanctissima, cuius reuelationes diligenter examinatae, & approbatae per viros doctissimos fuerunt, ab ipso Christo nō semel admonita est de indulgentijs maximis, quæ sunt Romæ, vide lib. 6. reuelationum, cap. 102. & 105.

SEXTO, & vltimò, probatur ratione ductā à simili: nam in omni benè institutā Republicā pertinet ad Principem, & ad magistratum dispensatio communium honorum: & rursus ad eosdem pertinet admittere satisfactionem vnus pro altero, si ita iudicent expedire vilitati eiusdem Reipublicæ, vt exempli gratiā, si Princeps aliquis debeat stipendia multa militibus, & rursus habeat in carceribus multos, qui ob fraudes fisci rationibus illatas, debeant pœnam luere, vel in pecunia, vel in

C 2

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.

corpore, si fortè milites illi ex direptis ciuitatibus locuplerati, stipendijs non egeant, eaque Reipublicæ condonent, pro arbitrio Principis eroganda; certè poterit Princeps ob utilitatem aliquam Reipublicæ, ex militaribus illis stipendijs, fisco suo, pro debitis miserorum, qui carceribus detinentur, satisfacere, & miseros illos absolueret. At certum est, Episcopos, Principes esse populi Christiani, & Romanum Pontificem in vniuersa Ecclesia loco Christi summum magistratum gerere. Nec minus est certum, extare in Ecclesia thesaurum satisfactionum, ex passionibus Christi, & sanctorum, quo ipsi non egent, & in communem fidelium utilitatem erogari desiderant. Denique, certum est, multos esse fideles homines, & Dei filios, & amicos, qui tamen reatu pœnæ temporalis adhuc teneantur obstricti: cur igitur non poterunt Episcopi, ac potissimum Pontifex Maximus, si rationabilis causa subfit, ex thesauro illo, pro debitoribus satisfacere Deo, & nomine ipsius Dei eandem satisfactionem, pro debitoribus illis, acceptare, atque ea ratione indulgentias illis dare, eosq; à reatu pœnæ temporalis absolueret?

TERTIA propositio: *Praelati Ecclesia dispensare possunt Christi passionem, tum per sacramenta, tum per indulgentias: passionem verò sanctorum non nisi per indulgentias.* Ratio est in promptu: nam Christi passio, quâ parte dispensatur pro iustificatione, & reconciliatione peccatorum, non potest ab Ecclesiæ praelatis dispensari nisi per sacramenta: gratiâ enim, & gloriam, ut omnes Theologi fatentur, non potest donare extra sacramenta, nisi Deus potestate propriâ, & Christus per potestatem sibi communicatam à Deo, quam vocant excellentiâ. Quâ parte autem eadem Christi passio dispensatur pro remissione pœnæ temporalis, potest & per sacramenta, & extra sacramenta dispensari: nam in sacramento Baptismi, virtute passionis Christi, remittitur omnis pœna, siue temporalis, siue

CAP. IIII. De Indulgentiis. LIB. I. 37

siue æterna: in sacramento verò pœnitentiæ remittitur semper pœna sempiterna, & pars aliqua pœnæ temporalis. Passiones verò sanctorum per sacramenta dispensari non queunt: nunquam enim in sacramentis remittitur pœna sine remissione culpæ, culpæ autem passionibus sanctorum expiari non possunt. ut illud omittam, quod sacramenta instrumeta sunt passionis solius Christi, nec ullam vim habent à passionibus sanctorum; cum ipsi etiam sancti per Christi sacramenta sanctificati fuerint. Restat igitur ut passionem sanctorum, si villo modo dispensari debeant, extra sacramenta solum, idque pro solutione solius reatus pœnæ temporalis dispensari debeant. Quod si passionem sanctorum extra sacramenta dispensentur, dubiū esse non debet, quin etiam Christi passio, pro solutione reatus pœnæ temporalis, extra sacramenta dispensari possit. Atque hæc ad explicandam, & confirmandam veritatem in præsentia sufficiant: nam in sequenti capite ex obiectionū solutione veritas ipsa magis, ac magis elucescet.

CAPVT IIII.

Soluntur obiectiones contra doctrinam duorum capitulum superiorum.

ADVERSUS ea, quæ dicta sunt c. 2. & 3 multa obijciuntur ab aduersariis, quæ sunt breuiter diluenda: Omittam autem in præsentia, Lutheri, & ceterorum hæreticorum argumenta; tum, quoniam ea simul omnia in secundo libro refellam; tum quia tam malè inter se coherent, ut vix præ se ferant speciem vel umbram argumenti, quò magis mirum est propter tam debiles, & ineptas rationes, potuisse tot populos ab antiqua fide deficere. Adferam igitur solum Durandi & Maioris obiectiones.

CAP. IIII. De Indulgentiis. LIB. I.

PRIMA obiectio: Deus Pater, Christi meritis, atque imprimis acerbissima passioni eius, & morti cumulatissimū primum reddidit, ut Apostolus docet in epistola ad Philipenses cap. 2. cum ait: Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad moriē; mortem autē crucis, propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomē, quod est super omne nomen. Non igitur supersunt passiones aliqua non remuneratae, quae in thesauro recondantur. RESPONSIO, Christi passiones, quā parte merita propriē dici poterant, actiones videlicet virtutum, obedientiae, patientiae, humilitatis ac potissimum caritatis, primum aliquod habuerūt, gloriam corporis, & nominis exaltationē, ut Apostolus scribit: sed quā parte satisfactiones erant, ut opera bona, & poenalia, nullum omnino primum in ipsa Christi persona sortitae sunt: cum ipse nulla peccata propria haberet, pro quibus satisfacere teneretur. Itaque, vniuersae Christi afflictiones, quae rationem satisfactionis habent, superuacanae ipsi fuerunt, & in thesauro iure continentur. quanquam neque integrū primum Christus habuit laborum suorum, quā parte meritorij erant: nam gloriam animae essentialē sine meritis habuit, in primo instanti conceptionis suae, ut Theologi docent: & cum ea merita infiniti pretij essent, certē non fuit integrum eorum primum, sola corporis gloria, & nominis exaltatio, quare Theologi statuunt Christum meruisse de rigore iustitiae gratiam, & gloriam omnibus hominibus, etiam illi infiniti futuri fuissent.

SECUNDA obiectio: Culpa letalis est infiniti damni causa, quod ad se attinet, cum sit offensa Dei, qui est summū & infinitum bonū: igitur ad culpam letalem tollendā, necessaria fuit infiniti pretij satisfactio. Tota igitur Christi passio, quāuis infiniti meriti fuerit, in redemptione & expiatione culpae letifera consumitur: ac per hoc nihil superest, quod pro expiandis poenis in thesauro reponatur. RESPONSIO, si argumentū propositū aliquid efficeret, probaret vnicam solum culpam leta-

le m

CAP. IIII. De Indulgentiis. LIB. I.

39

lem, Christi passiones delere potuisse, & iam non solum pro poenis tollendis, sed etiam pro tollendis plurimis culpis, nihil in thesauro remansisse: Sed non ita est; nam multae culpae, quarum vnaquaque sit offensio infinita, non requirunt ad sui expiationem multas infinitas satisfactiones: sed vna satisfactio verē infinita, qualis fuit quaelibet Christi afflictio, sufficit ad expiandas omnes illas culpas, & poenas pro eis debitas, nihil enim maius infinito dari potest. Quare verissimē scripsit Clemens Sextus in const. quae incipit, vnigenitus. vnam sanguinis Christi guttam, propter vnionem ad verbum, toti mundo reconciliando satis esse potuisse, & cum Dominus Christus non vnam sanguinis guttam, sed totum sanguinem pro nobis fuderit, & ab ipsa conceptione, usque ad mortem, ardentissimā caritate, grauissimos labores pertulerit, ut Deo patri nos reconciliaret, proque culpis nostris diuinā iustitiae satisfaceret, dubium esse non potest, quin semper supersit pretium, idque iustissimum, quo debita nostra solui possint.

TERTIA obiectio: Satisfactio Christi est infinita, ut iam dictū est, non igitur opus est, ut ad satisfactiones Christi adiungantur satisfactiones ex passionibus sanctorum. RESPONSIO, non est quidem opus, ut adiungantur passiones sanctorum passionibus Christi, quasi haec per se non sufficiat, sed adiunguntur tamen, quia æquum est, ut passiones illae coram Deo non sint inanes; praesertim cum id sit tum gloriosum Christo, a quo manat omne bonum sanctorum, tum ipsis etiam sanctis perhonorificum. Quomodo autem concurrat in hac applicatione satisfactiones Christi cum passionibus sanctorum, id est, an applicetur pars vna satisfactionis ex passionibus Christi, pars alia ex passionibus sanctorum, an verò integra satisfactio accipiatur semper ex passionibus Christi, & superaddatur ad cumulum satisfactionis passiones sanctorum? non videtur nimis curiose inuestigandum.

C 4

Illud videtur certum, passiones Christi, quæ sunt infiniti pretij, applicari per indulgentias finito modo, & ideo aliquid reuerà superaddi, cum passiones sanctorum illis adiungantur; quod rectè annotauit Dominicus à Soto in 4. sententiarum. dist. 21. qu. 1. art. 2.

QUARTA obiectio, Sancti omnes plenam mercedem laborum suorum acceperunt; falsò suprà condignū sanctos omnes à Deo remuneratos rectè colligunt Theologi ex diuinis literis; cum Dominus dicat Luc. 6. Mensurā bonā, & confertam, & cogitatam, & superfluentē dabunt in sinum vestrum: & Apost. ad Romanos 8. Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriā; quæ reuelabitur in nobis. Nihil igitur superest, ex laboribus sanctorum, quod ad expiationē alienorum peccatorum infumi possit, & ad hunc finem in thesauro ecclesie conseruetur. RESPONSIO. Iam suprà docuimus, in bonis operibus sanctorum, quæ laboriosa & pœnalia fuerunt, duplicem esse rationem, alteram meriti, alteram satisfactionis: quod igitur attinet ad rationem meriti, plenam mercedem, imò etiam confertam & coagitatam, & superfluentem mensurā pramij, sancti omnes pro suis laboribus acceperunt. quod autem pertinet ad rationem satisfactionis, multi labores sanctorum inanes & sine fructu essent, nisi pro reatibus aliorum consumerentur, cum ipsi sancti, aut nullis, aut certè minoribus laboribus pro suis expiandis reatibus, indigerent.

QUINTA obiectio. Nihil omnino sancti fecerunt, vel pertulerunt propter Deū, quod facere vel perferre non tenerentur. Nihil igitur illis superest, quod cum alijs communicare possint. Antecedēs colligitur ex multis testimonijs sacre scripture, sed ex eo potissimū, quod habetur Luc. 17. cum feceritis hac omnia, dicite, serui inuiles sumus, quod debuimus facere fecimus. quare prudentes virgines, Matth. 25. non sine causa fatuis dicentibus, date nobis de oleo vestro, responderunt, ne forte non sufficiat nobis & vobis; ite potius ad vendentes, & emite vobis.

RESPONSIO. Non est necesse hoc loco de operibus,

bus supererogationis disputare, de quibus in libro de Monachis, disseruimus: nam etiāsi admitteremus, quod tamen esse falsum loco notato demonstrauius, nihil omnino sanctos viros fecisse, vel pertulisse propter Deum, quod facere, vel tolerare non tenerentur, nihil tamen argumentum concluderet: nam ipsa obedientia legis, ad quam implendam, sine dubitatione, tenemur, meritoria & satisfactoria est, & potest fieri, vt ea satisfactione, pro suis delictis non egeat, qui legis obedientiam præstat, ac propterea cum aliis eam communicare possit. Neque virgines prudentes de satisfactione loquuntur, sed de oleo gratiæ & caritatis, sine quo salui esse non possumus: quod quidem oleum vnusquisque retinet sibi, neque in alios effundere potest, cum sit opus solius Dei effusio tam pretiosi olei. Caritas Dei, inquit Apost. ad Rom. 5. diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

SEXTA obiectio: Si sanctorum passionibus expiari possent nostra delicta, non esset absurdum eos appellare nostros redemptores, salte ex parte. At solus Christus est redemptor generis humani, de quo dicit Apostolus. I. Cor. 1. qui factus est nobis iustitia, & redemptio, & I. Cor. 5. empti estis pretio magno. RESPONSIO, propter hoc argumentū non defuerunt aliqui ex recentioribus, qui docerēt, passiones sanctorum non ita nobis applicari per indulgentias, vt sint iustæ compensationes pro pœnis, quas nos debemus Deo, hoc est, veræ satisfactiões, sed esse aliquid, quod moueat Deum, vt nobis Christi satisfactionē applicet. sed hæc opinio reprobata est à Pio V. Pōtifice, & à Gregorio. 13. qui sententiam Pij confirmauit. Damnauit enim Pius. V. multos articulos quorundam Louaniensium: quorum vnus erat, solius Christi satisfactionibus remitti pœnam temporalem, sanctorum autē passiones offerri Deo, vt Deus illarum intuitu, applicet nobis merita Christi. Præterea repugnat eadē illa opinio constitutioni Clemen-

CAP. IIII. De Indulgentiis. LIB. I.

42
tis 6. quæ incipit, vnigenitus, & Bullæ Leonis 10. in qua damnantur errores Lutheri, ex cōmuni consensu Theologorum. Ad hæc, si non possent nobis applicari sanctorum passionibus ad redimendas pœnas, quas pro peccatis Deo debemus, ne sancti redēptores nostri esse videantur: certè neque nos ipsi propriis laboribus pœnas easdem redimere possemus, ne nos ipsi redemptores nostri esse videantur: Atqui, Concilium, Tridentinum sess. 4. cap. 8. & can. 13. & 14. apertissimè docet contrarium. Ad argumentum igitur respondemus: si propriè, & absolute nomen *redemptoris* accipiat, solum Christum esse redemptorem: Is namque dicitur propriè & absolute *redemptor*, qui redimit à captiuitate, nō qui soluit pro alio debitum aliquod parui momēti: Nos autem tunc solum captiui dicimur, cū venundati sumus sub peccato, vt scripturæ loquuntur, & cum laqueis diaboli vincti tenemur ad ipsius voluntatem. Id quod tunc solum fit, cū per letiferum peccatum à gratia Dei excidimus, ab hac autem seruitute & captiuitate solo Christi sanguine redimi possumus: proinde, ipse solus verè, proprièque redemptor dici debet. At si largo modo *redemptor* appelletur, quicumque liberat alium ab aliquo debito, non erit absurdum si sancti viri redemptores nostri aliquo modo, id est, secundum aliquid, non simpliciter, & largo modo, non in rigore verborū, esse dicantur: nam si propheta Daniel regi Nabuchodonosor non ineptè dixit, *peccata tua elemosynis redime*. Daniel. 4. cur ineptè dicantur sancti viri aliquo modo passionibus suis delicta nostra posse redimere? & si B. Paulus de se scripsit 1. Corint. 9. *omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos*: cur non etiam scribere potuit, *vt omnes redimerem*? non enim minus est proprium Christo, nomen *saluatoris*, quàm *redemptoris*.

CAPVT

CAP. V. De Indulgentiis. LIB. I.

43

CAPVT V.

Quid propriè si indulgentia, solutione, an absolutio?

DEmonstratū est hætenus, indulgentias esse, nūc quid sint, id est, in qua re potissimū indulgentiæ ratio, & natura posita sit, explicandum erit. Quæ disputatio bipartita erit, PRIMVM enim quæremus, an indulgentia propriè sit absolutio, vel solutio? DEINDE cuius debiti sit solutio, vel à quo debito absolutio? his enim duobus explicatis, in promptu erit vera ac propria indulgentiæ definitio. QVOD AD PRIMVM attinet, non defuere qui indulgentias nihil aliud esse voluerint, nisi solutionem, & compensationem pœnarum, ex thesauro meritorum Christi, & sanctorum depromptam, & applicatam auctoritate Pontificis, ita sensisse videntur Durand. in 4. dist. 20. q. 3. Palud. ibidem q. 4. S. Antoninus in 1. parte summæ Theologicæ, tit. 10. cap. 3. Hadrianus VI. Pontifex in 4. sentent. q. de indulgentijs. Silvester in summa, verbo, Indulgentia, num. 3. & videtur in eadem fuisse sententia S. Thomas in 4. dist. 20. qu. 1. art. 3. ad 2. & 3. CONTRA verò Franciscus Mayronis loco suprā citato, contendit, indulgentias nihil esse nisi iudiciariam absolutionem: cui primā fonte fauere videntur exempla vetustissimorum Conciliorum, in quibus videmus ab Episcopis absolui pœnitētes ab aliqua parte mulctæ impositæ, nullā factā mentione thesauri spiritualis, vnde compensentur debita illa pœnarum. CETERVM, re totā diligentius consideratā, posteriores Theologi definierunt, vtrunque simul in indulgentijs reperiri, absolutionem & solutionem: neque veteres Theologos scholasticos negasse iudiciariam absolutionem, quamvis solutionis tantū ferè

44 **CAP. V. De Indulgentiis. LIB. I.**
ferè meminerint: neque vetustissimos patres negasse
solutionem ex thesauro, licet solius absolutionis me-
minisse videantur. ita docet Card. Caietanus tract. 15.
ad Iulium Medicen. cap. 6. Dominicus à Soto in 4. dist.
21. qu. 1. ar. 2. Petrus à Soto lect. 2. de indulgentiis, in in-
stitutione sacerdotum. Martinus Ledesma in 2. partem
4. sententiarum, qu. 38. ar. 1. & alij passim, & expresse
idem docuerat ex antiquis S. Bonaventura in 4. d. 20. p.
2. q. 5. Sit igitur **PRIMA** propositio: *Indulgentia proprie est
absolutio iudicialia, annexam habens solutionem ex thesauro.*
PROBATVR pars prior propositionis, primò ex testimo-
nijs scripturæ, in quibus fundari diximus indulgentias:
nam illud Matt. 16. *tibi dabo claves regni calorum, & quod-
cumque solueris super terram, erit solutum & in calis.* & illud
Matth. 18. *Quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in
calis.* intelliguntur, sine dubio, de potestate iudiciali
absoluerendi. **SECUNDO** probatur ex testimonijs sacro-
rum Canonum. Si quidem Alexander III. Pontifex in
Epistola ad Episcopum Cantuariensem, *ut habemus cap.
quod autem consulistis de poenit. & remiss.* docet, neminem
posse concedere indulgentias, nisi proprijs subditis. &
rationem reddit; *quia non potest nisi proprius iudex absolue-
re, vel ligare.* Quibus verbis Alexander satis apertè indul-
gentiam, absolutionē iudicialiam esse docuit. Sic etiam
Martinus V. Pontifex in fine Concilij Constantiensis,
concedens indulgentiam plenariam, dicit se absolutionem
plenariam concedere. Gregorius VII. in multis
Epistolis indulgentiam tribuens, ut plurimum utitur
verbo, *absolutionis*. **TERCIO** probatur ratione: nam cur
quæso pro defunctis non conceduntur indulgentiæ nisi
per modum suffragij; certè nulla est ratio, ut suo loco
demonstrabimus, nisi quia defuncti non possunt pro-
priè iudicialiter absolui; ergo indulgentia, quæ uiuenti-
bus simpliciter datur, absolutio iudicialia est. Deni-
que, si non esset necessaria iurisdictio ad indulgentias
conce-

CAP. V. De Indulgentiis. LIB. I. 45
concedendas, quicumque applicare vellet alteri satisfac-
tionem suam, is dici posset indulgentiam dare, quod
tamen est omnino inauditum. Iam verò posterior pro-
positionis nostræ pars, quòd videlicet indulgentiæ, præ-
ter absolutionem, contineant applicationem thesauri,
probari potest; primùm auctoritate Clementis VI. qui
extrauaganti, vnigenitus, manifestè hoc docet. Deinde,
ratione; quoniam prælati Ecclesiæ, & ipsi etiam summi
Pontifices non sunt absoluti domini, ut possint pro ar-
bitrio, sine vlla compensatione, condonare hominibus
culpas, vel pœnas, quarum rei sunt in foro Dei: sed sunt
iudices à Deo constituti, qui possunt quidem pro pote-
state sibi à Deo concessa, remittere culpas & pœnas
nomine Dei, sic tamen, ut iustitiæ satisfiat. & confirma-
tur à simili; nam cum sacerdotes in sacramento poenit-
entiæ, absoluunt reos poenitentes à culpis & ab aliqua
parte pœnæ temporalis, non id faciunt sine compen-
satione; sed applicant pretium sanguinis Domini, ut
diuinæ iustitiæ satisfiat. Igitur eodem modo cum per
indulgentias prælati Ecclesiæ subditos suos absoluunt à
pœnæ temporalis reatu, id faciunt applicando satisfac-
tiones Christi, & sanctorum. Generalis est enim Apo-
stoli sententia ad Hebr. 9. *sine sanguinis effusione non fit
remissio.* Quare minus consideratè locutus est Petrus Pa-
ludanus in 4. dist. 20. qu. 4. cum ait, *hoc interesse inter remis-
sionem, quæ datur per sacramenta, & eam, quæ datur per indul-
gentias, quòd prior sit omnino liberalis, posterior vero compen-
sationem aliquam requirat.*
SECUNDA propositio: *Quamuis in indulgentijs absolutio
cum solutione ordinariè coniungatur, posset tamē summus Pon-
tifex indulgentiam concedere per solam solutionem, non tamen
per solam absolutionem.* Quòd per solam solutionem, cer-
tum est ex indulgentijs, quæ dantur pro defunctis. Nam
quemadmodū defunctis indulgentiæ conceduntur, per
hoc solum, quod summus Pontifex applicat ex thesau-
ro,

46 CAP. VI. De Indulgentiis. LIB. I.

ro, quantū satis est ad compensandam pœnam, quam illi in purgatorio luituri erant; sic etiam posset viuenti alicui applicare satisfactionem, ex thesauro Ecclesiæ, & eo modo eum liberare à debito pœnæ, etiam si non propriè illum absolueret. Ceterum ista non esset eiusdem rationis indulgentia, cum ea, quæ ordinariè viuētibz tribuitur. Quod autem non possit concedi indulgentia, per solam absolutionem, sine applicatione thesauri, perspicuum est ex ijs, quæ supra diximus.

CAPVT VI.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam capituli superioris.

SED aduersus ea, quæ in his propositionibus continentur, pauca quædam obijci possunt, quæ breuiter dissoluenda sunt.

PRIMA obiectio: Si posset Pontifex absolute iudicialiter per indulgentias à pœna temporali, posset consequenter absolute à pœna, quæ aliquis in purgatorio luiturus esset, si cum reatu illius pœna moreretur: at in pœnas purgatorii non habet Pontifex auctoritatem, igitur nō potest eam tollere per suam absolutionē, sed solum per applicationē thesauri, ut facit, cum indulgentias pro defunctis concedit. **RESPONSIO.** An summus Pontifex potestatem habeat in animas, quæ in purgatorio degunt, postea videbimus: sed in pœnam purgatorii, imò etiam in pœnam æternam gehennæ, sine dubio, potestatem habet saltem consequenter & indirectè: quia dum absoluit per sacramentum pœnitentiæ à culpa mortifera, liberat consequenter hominem à debito pœnæ sempiternæ: & eodē modo, dum per indulgentias absoluit hominem à pœnitentiā iniunctā vel iniungendā, absoluit eundem consequenter à pœna purgatorii, quam is luiturus esset, si eam pœnitentiam non expleuisset, vel ab ea abso-

lutus,

CAP. V. De Indulgentiis. LIB. I. 47

lutus non fuisset: Sed hoc non est habere potestatem in purgatorium, vel in gehennam, sed in homines fideles, qui rei sunt culpæ, vel pœnæ. Quare meritò damnata fuit sententia Petri Oxomensis à Syxto IV. Pontifice, & Concilio Complutensi, qui dicebat, nō posse summum Pontificem indulgere alicui viuēti in carne pœnam purgatorii, & solā contritione deleri peccata, quoad culpam, & pœnam alterius vitæ, sine ordine ad clauēs. Vide, si libet, condemnationem huius erroris apud Alphonsum de Castro, in libro aduersus hæreses, verbo, Confessio, vel in summa Conciliorum in Decretis Syxtri I V. Pontificis.

SECUNDA obiectio: Per applicationem thesauri fit integra compensatio pro debito pœnæ temporalis; igitur superuacanea est absolutio iudicialis. **RESPONSIO.** Argumētum non rectè concludit, quoniam iudex non tenetur dimittere reum alicuius pœnæ, etiam si iusta compensatio offeratur, ab alio præsertim, si compensatio non sit eiusdē rationis: Et ideo, si iudex admittat compensationem, & absoluat reum, verè dicitur illi gratiam præstare; ut exempli gratiā, si quis damnatus sit ad triremes, vel, ut publicè virgis cædatur, & aliquis offerat pro illius rei liberatione magnam pecuniæ summam; certè non tenetur iudex acceptare pecunias, & reum liberare; sed, si voluerit id facere, gratiam illi præstabit, atque eum absoluet. Itaque si propriè loqui velimus, non dicitur tollere obligationem ad pœnam, is, qui compensationem offert, sed is, qui admissā compensationem reum ab illa obligatione absoluit. Dat verè igitur indulgentiam subditis suis Pontifex, quia nomine Dei cuius vices in terris gerit, admittit compensationem, ex thesauro depromptā, & eā admissā, pœnitentes à reatu pœnæ temporalis absoluit. Contra autem, defunctis, non dicitur dare simpliciter indulgentiam, sed per modum suffragij: quia non ipse, sed Deus acceptat compensationem pro

pro defunctis, & eisdem defunctos absoluit; Pontifex autem solum offert ex thesauro iustam compensationem.

TERTIA obiectio: *Absolutio iudicialis dari potest etiam inuito, ut patet de absolutione ab excommunicatione: sed indulgentia inuito dari non potest: igitur indulgentia non est absolutio, sed mera solutio.* **RESPONSIO.** Non omnis absolutio dari potest inuito, sed ea sola, quæ non requirit necessarium aliquam actionem vel dispositionem in eo, cui datur. Itaque absolutio sacramentalis, quia requirit contritionem, confessionem, & satisfactionem, non potest in inuitum conferri: absolutio ab excommunicatione alijsque censuris, quia non pender necessarium nisi à voluntate prelati, potest in inuitum conferri. Porro, indulgentia exigit in suscipiente, primum, ut sit in statu gratiæ; deinde, ut faciat, quæ præscribuntur in literis indulgentiæ: visitet basilicas, oret, ieiunet, elemosynas faciat; quæ omnia sic à libero arbitrio pendent, ut ab inuito extorqueri non possint. Quare indulgentia quamvis sit absolutio, non est mirum si in inuitum conferri nequeat.

QUARTA obiectio: *Absolutio requirit cognitionem causæ: sed indulgentia sæpe datur in communi omnibus, qui hoc, aut illud egerint, non cognitis causis eorum, quibus indulgentia tribuitur: non igitur indulgentia, iudicialis absolutio dicenda est.* **RESPONSIO.** Absolutio particularis & absoluta, ut etiam condonatio, qui feruntur & secundum allegata & probata, sine dubio requirunt & particularem, & accuratam cognitionem causæ: At, absolutio quædam generalis & conditionata, non requirit cognitionem causæ nisi generatim. Prior absolutio dicitur sententia ab homine, posterior à iure, atque indulgentia quidem, quæ dantur singulis poenitentibus, quæ apud veteres vstitutissimæ erant, similes sunt priori absolutioni, & ideo tunc exigitur cognitio causæ in particulari; eæ verò quæ dantur omnibus generatim, & cum conditione certi operis faciendi

ciendi, ut militandi, aduersus Mahomethanos recuperanda Hierosolyma, similes sunt posteriori absolutioni, & propterea satis est generatim cognoscere, iustam causam adesse talis indulgentiæ concedendæ.

QUINTA obiectio: *Archiepiscopus ad totam provinciam indulgentiam suam extendere potest, ut habetur cap. nostro. de poenit. & remiss. at, non sunt propriè subditi Archiepiscopo omnes provinciales, sed ij soli, qui ad eius diocesim pertinent: igitur indulgentia non est absolutio propriè dicta, quæ iurisdictionem exigit.* **RESPONSIO.** Non sunt quidem omnes provinciales absolute subditi Archiepiscopo, sed sunt tamen omnes subditi in certis casibus, quorum vnus, est indulgentiæ condonatio.

POSTREMA obiectio: *Si indulgentia esset iudicialis absolutio, non posset summus Pontifex ullius indulgentiæ particeps esse, cum se ipse iudicialiter absolvere nequeat, nec se, vel alium superiore habeat. Atqui, id videtur absurdum, ut summus Pontifex illis indulgentiis frui non possit, quæ sunt communes omnibus fidelibus. Quod idem argumentum fieri potest de Episcopis, quod attinet ad indulgentias, quæ ab illis toti populo conceduntur.* **RESPONSIO.** Non defuerunt, qui negauerint, summum Pontificem, aut Episcopos participes esse posse indulgentiarum, quas ipsi ceteris in commune largiuntur. Certè Archidiaconus in cap. de indulg. de poenit. & remiss. in 6. ita docet, atque in eadem sententiam paucos alios citat. Syluester in summa, verbo, indulgentia. nu. 21. Contra tamen sentiunt oēs alij in 4. dist. 20. & Sotus dist. 21. tum iuris canonici interpretes in cap. nostro, de poenit. & remiss. in cap. indulg. eod. in 6. quibus accedit Nauarrus in tract. de Iubilæo, notab. 20. nu. 91. quâvis autem hæc sententia communis, verissima sit, & omnino consentanea rationi, tamen argumentum contrarium non facile soluitur. illa enim principia certissima sunt: neminem posse ligari vel solui, nisi a superiore; & neminem suipsius superiore esse. Vnde etiam

fit, ut nemo se in sacramento poenitentiae absoluere unquam sit ausus. Posset igitur fortasse dici, summum Pontificem & Episcopos, erga alios uti absolutione, erga se vero solutione duntaxat. Posset item dici, non posse quidem Pontificem immediate se ipsum absolvere per indulgentiam, sed posse per alium id facere, cui ipse potestatem tribuat: Cur enim possit confessario suo facultate dare, ut se à peccatis absoluat, quod omnes admittunt, & non possit eidem potestatem facere, ut sibi indulgentiam conferat: certa hæc responsio probabilis visa est Card. Caetano, tract. 5. cap. 5. & ante ei Richardo in 4. dist. 20. art. 4. qu. 3. in solutione argumēti. Quamvis enim indulgentia non pertineat ad sacramentum poenitentiae, pertinet tamen ad forum interius & poenitentiale, in quo summus Pontifex potest se alteri subicere, qui in se ministerio clauium utatur. Potest etiam postremo, & optime dici, posse Pontificem indirecte participem fieri indulgentiae à se, vel à predecessore generatim propositae, etiā si nolit uti opera confessarii, sed solum ea præstare, quae ab aliis exiguntur ad indulgentiam consequendam. Quoniam, ut recte ait S. Thomas in 4. dist. 20. q. 1. ar. 5. quæst. 4. ad ultimum. Non potest quidam Pontifex seipsum directe absolvere, sed potest uti iis rebus, quas ipse aliis ex iurisdictione concessit: tales autem sunt indulgentiae, ad quas ipse percipiendas accedit non ut Pastor, sed unus de grege, subiectus clauibus Ecclesiae, ac per hoc, & per accidens subiectus sibi. Addit Dominicus à Soto, loco citato, hanc ipsam subiectionem indirectam, non esse etiam coactiuam: quoniam absolutio, quae datur indulgentia, non est quasi sententia personalis ab homine lata, neque etiam quasi lata à iure, & coactiuam, sed quasi lata iure communi, & non continens coactionem, sed remissionem, cum conditione talis operis faciendi.

A quo vinculo per indulgentias solvamus, vel absolvamur.

Cum demonstratum sit, indulgentiam esse absolutionem cum annexa solutione: sequitur ut explicemus, à quo vinculo nos indulgentia soluat, vel absoluat: Sic enim constabit, quæ sit propria ratio, definitio, ac natura indulgentiae. Sciendum igitur est, duplex esse vinculum, siue debitum, siue reatum peccati: alterum culpæ, alterum poenae. Rursum autem, reatum poenae iterum esse duplicem; alterum, poenae naturalis, quæ consequitur originale peccatum, qualis est mors, morbus, ignorantia, concupiscentia, & similia: alterum, poenae personalis, quæ consequitur peccatum actuale, qualis fuit pestis immissa in populum ob peccatum Davidis. Rursum, reatum poenae personalis, alterum pertinere ad forum externum, alterum, ad internum. Rursum, reatum poenae debitæ in foro interno siue poenitentiali, alterum esse poenae iniunctæ, alterum, iniungendæ. Denique reatum eiusdem poenae, siue iniunctæ, siue iniungendæ, vel esse debitum, ut satisfiat soli Ecclesiae, vel ut satisfiat etiam Deo. His diuisionibus expositis, propositiones, more solito, adiciendæ sunt.

PRIMA propositio: *Per indulgentias non absolvimur, nec solvitur a reatu culpæ ultimi, id est, nec letalis, nec venialis.* Et quidē de culpa letali nulla dubitatio esse potest: nam cum ea tolli non possit sine infusione gratiæ, & gratia non infundatur ministerio humano, nisi per sacramenta: pro comperto habendum est, eam per indulgentias non posse tolli. De veniali autem videtur quidem Petrus Paulanus in 4. d. 20. q. 4. existimari, tolli eam per indulgentiam: sed longè probabilior est aliorum communis sententia, per indulgentias non tolli nisi reatum poenae temporalis, qui remanet culpa dimissa: siquidem indulgentia

52 CAP. III. De Indulgentiis. LIB. I.
supplet locum satisfactionis pœnitentialis, & ideo dicitur ab Innocentio, cap. cum ex eo. de pœnit. & remiss. enervare pœnitentialem satisfactionem, cum est indulgentia indiscreta. Præterea, cum Pontifices indulgentias concedunt, sæpè declarant se condonare pœnitentiam iniunctam; sæpè etiam dicunt, se largiri certum numerum annorum, vel dierum indulgentiæ, quæ nullo modo ad peccata venialia, sed ad solas pœnas accommodari possunt. Iterum, si quando in litteris indulgentiarum legatur, cōcedi absolutionem à culpa & pœna: intelligendum est id propterea dici, quod indulgentia coniungitur ordinariè cum sacramentali confessione: & facit, vt qui per sacramentum pœnitentiæ fuit absolutus à culpa, per indulgentiam absoluat à pœna. Pari ratione, cum dicunt Pontifices, se, per indulgentias, absolvere pœnitentes à peccatis, vel condonare omnia peccata, vel dimidiam, aut tertiam partem peccatorum, semper loquuntur de peccatis, quoad pœnam, non quoad culpam, quæ ante indulgentiam remissa esse creditur.

SECUNDA propositio: *Per indulgentias non liberamur à pœnis naturalibus.* In hac omnes auctores cōveniunt, constat enim definitum esse à Deo, vt pœnæ illæ naturales non tollantur, nisi cum natura ipsa mutabitur, id est, cum per resurrectionem mortale hoc induet immortalitatem. 1. Cor. 15. & cum adoptionem filiorum Dei perfectam consequemur, redemptionem videlicet corporis nostri. Rom. 8:

TERTIA propositio: *Nec pœnas, quæ in foro externo, & contumioso, siue Ecclesiastico, siue seculari infliguntur, indulgentiæ tollere possunt.* Docet hoc S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 1. qu. 2. nec dissentiant alij scriptores, siquidem pœnæ fori externi, propter bonum Reipublicæ infliguntur, vt facinorosi deterreantur à peccatis, & probi homines securitate fruantur. Præterea, indulgentiæ non conceduntur nisi pœnitentibus, & Deo reconciliatis: Pœnæ autem

CAP. VII. De Indulgentiis. LIB. I. 53
autem illæ fori externi infliguntur maximè pertinacibus & rebellibus. Denique, indulgentiæ, vt dictum est, locum obtinent satisfactionis pœnitentialis, quare non aliam pœnam tollunt, nisi quam debemus in foro secreto & pœnitentialem.

QUARTA propositio: *Indulgentiæ liberant homines à reatu pœnæ, non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.* Hæc propositio negabatur olim à nonnullis, quorum sententiam referunt, & refellunt Theologi veteres. S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 3. & alij. eadem hoc tempore negatur à Luthero, Caluino, ceterisque sectarijs, qui docent, indulgentiam apud veteres non fuisse aliud, nisi relaxationem mulctæ, quam Ecclesia ipsa impetrauerat, non vt per eam satisfaceret Deo, sed exempli causâ, vt omnes intelligerent, illum, qui eiusmodi pœnam luebat, verè resipuisse. Et quidem aduersus Catholicos in hac re minùs rectè sentientes probatur nostra propositio his argumētis. Primò, quoniam si solum deberet Ecclesiæ satisfieri, siue tolli præceptum agendæ pœnitentiæ ab Ecclesia positum, nõ esset opus thesauro meritorum Christi, & sanctorum. Secundò, non esset utilis, sed noxia indulgentia, & Ecclesia filios suos, in hac re maximè graui, decipere videretur: liberaret enim eos à pœna huius vitæ mitissima, & remitteret ad pœnam atrocissimam purgatorij. Tertio, nõ possent concedi indulgentiæ pro defunctis, quippe qui non ligantur iam Ecclesiæ præceptis, neque aut ipsi disciplinam indigent, aut exemplo esse possunt. Quarto, multi fideles indulgentias percipituri, confitentur sacerdotibus peccata, & satisfactionem iniunctam explent. Interdum etiam Pontifices in litteris indulgentiarum præscribunt, vt sacerdotes iniungant pœnitentias salutare ipsi, qui indulgentiam confisqui desiderant: Igitur, & populi, qui suscipiunt indulgentias, & Pontifices, qui eas tribuunt, eius sententiæ esse testantur, vt indulgentiæ potissimum profint ad

pœnam purgatorii expiandâ. Denique, hoc significare videntur verba illa, de vera indulgentia, quæ addi solent, cum indulgentiæ in sacello Pontificio promulgantur: vera enim indulgentia dicitur, quæ reatum pœnæ, non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo verè tollit. Iam verò aduersus hæreticos non est cur multum laboremus in hac re comprobanda, ipsi enim propterea negant, indulgentiis tolli reatum pœnæ coram Deo, quoniam existimant post remissionem culpæ nullum superesse reatum pœnæ coram Deo, nullaq; opus esse verâ satisfactione: & quia negare non possunt apud veteres extare plurima testimonia pœnarum, quæ pœnitentibus iniungebantur vel relaxabantur, ideo docet eas pœnas infligi solitas exempli & disciplinæ causâ. Cæterum hæc omnia satis copiosè tractauimus in 4. libro de pœnitentia, ubi etiam omnia argumenta diluimus, quæ à Luthero, Philippo, & Caluino in mediū allata fuerunt. Ne tamē hoc loco nihil omnino dixisse videamur, probare possumus, indulgentiam valere ad relaxandâ pœnam coram Deo; Primò, ex verbis Christi sæpe citatis, Matth. 16. *Quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in calo.* & Matth. 18. *Quodcumq; solueritis super terram, erunt soluta & in calo.* Quorsum enim additur, & in calo? Si nō soluitur vinculum nisi humanū? Secundò ex Patribus, qui passim affirmant per iniunctas vel sponte assumptas pœnas satisfieri Deo. Tertullianus in libro de pœnit. loquens de ijs, qui dum agunt pœnitentiam, redeunt ad peccata, ita inquit: *Qui per delictorum pœnitentiam iniunctas Dominum satisfacere, Diabolo, per alia pœnitentia pœnitentiam satisfaciunt.* S. Cyprianus in serm. de lapsis, Dominus, inquit, mandatus est, Dominus nostra satisfactione placandus. S. Pacianus in parænesi ad pœnitentiâ. *In quantum, inquit, pœna vestra non peperceritis, in tantum vobis Deus parcat.* S. Augustinus homil. 50. ex libr. 50. homil. cap. 11. *Veniat, inquit, ad amittentes per quos illi in Ecclesia*

claves

claves ministrantur, accipiat sua satisfactionis modum, & id agat, quod non solum illi pro fit ad recipiendam salutem, sed etiam ceteris ad exemplum. & in cap. 5. *Non sufficit, inquit, mores in melius mutare, nisi etiam de ijs quæ facta sunt, satisfiat Deo, per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Petrus Damiani in sermone 2. de S. Andrea, ne tibi, inquit, blandiaris, si grauius peccanti, lenior pœnitentia à mansueto, vel dissimulante dictatur, cum in purgatorijs ignibus perficiendum sit quicquid hic minus feceris. Ex his testimonijs, manifestè colligimus, per iniunctas pœnitentias satisfieri Deo, ac per hoc indulgentias, quæ ab eiusmodi pœnitentiis absoluunt, expiare pœnæ temporalis reatum, etiam coram Deo. Multa possent alia testimonia veterum adduci, sed non sunt omnia vbique repetenda. Tertiò, probatur ratione ductâ à simili; Pœnitentiæ siquidem à sacerdotibus impositæ, & eæ quæ sponte assumuntur, sunt omnino similes: constant enim ex iisdem rebus, oratione videlicet, ieiunijs, & eleemosynis, & ad eundem finem tendunt, & aliæ alias iuuant, immò sacerdotes, cum pœnitentias imponunt, hortantur pœnitentes, vt ipsi etiam sponte assumant alias: cum credibile sit impositas non esse æquales criminibus, & Cyprianus dicat in serm. de lapsis. *pœnitentia crimine minor non sit.* quod idem alij Patres docent. Certum autem est per pœnitentias sponte assumptas satisfieri Deo, vt perspicuum est ex eo, quod occultæ esset solēt, iuxta illud psal. 6. *lauabo per singulas noctes lectū meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Igitur, pœnitentiæ à sacerdotibus non solum exempli, vel disciplinæ causâ, sed etiam ad satisfaciendum Deo imponi solebant. Præterea, pœnitentiæ pro occultis criminibus occultæ iniungebantur, sicut & ipsa confessio secreta esse debebat, vt patet ex Epist. S. Leonis 1. ad Episcopos Campaniæ. Non igitur semper iniungebantur exempli vel disciplinæ gratiâ.

Denique, omnia argumenta, quibus in 1. libro de purgatorio demonstrauius, post hanc vitam extare loca pœnalia, in quibus exerceatur animarum illorum, qui dum viuerent, pro suis peccatis non integrè satisfecerunt Deo, probant etiam indulgentias liberare homines à reatu pœnæ, non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo: Nam nec ipsi Lutherani indulgentias negarent, si purgatoriū crederent. Est etiam hoc loco animaduertendum, indulgentias, quæ conceduntur in hac vita, immediatè, & principaliter liberare à debito pœnæ subeundæ in hac vita, immediatè verò, & quasi secundariò à debito pœnæ subeundæ in purgatorio: Quemadmodum enim pœna purgatorii succedit pœnæ, quæ non est in hac vita integrè expiata: sic etiam indulgentia liberans à debito totius pœnæ temporalis, quæ in hac vita persoluenda fuisset, consequenter liberat à pœna purgatorii, quæ illi fortè successisset.

QUINTA propositio: *Cum in forma indulgentiæ palam exprimitur, concedi remissionem pœnitentiæ iniunctæ, non intelligitur concedi remissio eius pœnitentiæ, quam sacerdos in sacramento confessionis iniunxit.* Est hæc propositio aduersus nonnullos, qui per iniunctā pœnitentiā intelligi volunt omnem omnino pœnitentiā, quoniam, ut ipsi existimant, omnis pœnitentia peccatis debita, iniuncta dici potest, vel à sacerdote, vel à Canone pœnitentiā, vel certè à Deo. ita docuit quidam Thomas Elysius in Clypeo piorū Catholicorum, q. 44. art. 7. sed cōtra sentiunt pleriq; oēs viri docti, ut Thomas Caietanus tract. 15. cap. 7. Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. art. 2. concl. 3. Martinus Ledesma in 4. sent. part. 2. q. 27. art. 2. Nauarrus in tract. de iubilæo & indulgentijs, notab. 11. nu. 12. Antonius Cordubensis de indulg. q. 9. prop. 3. Syluester verbo, indulgentia. q. 8. nu. 12. & q. 12. nu. 11. Gabriel in supplemento lib. 4. sent. d. 41. q. 3. art. 2. proposit. 10. ac præterea Petrus Paludanus, Hadrianus, Petrus à Soto, & alij

& alij nominandi in sequenti propositione. & certè res non videtur esse dubia; nam pœnitentiā non dicitur propriè iniungi nisi à sacerdote, qui in particulari obligat præcepto suo pœnitentem ad certa opera pœnalia peragenda. Canones enim pœnitentiales expriment quidem generatim, quæ pœnitentia quibus peccatis conueniat, sed quoniam non satis est ad iustam pœnitentiā imponendam, scire quid congruat peccato secundum se, nisi simul attendantur variæ circumstantiæ, maximè circa personam pœnitentis: Ideo non potest à Canone pœnitentia pœnitentiā absolute iniungi; neque vllus tenetur ad eam pœnitentiā subeundam, quæ notatur in Canone pœnitentia, nisi ab aliquo iudice iniungatur: Pari ratione dicitur, Deum non iniungere pœnitentiā, sed exigere eam quæ sequitur ex natura rei, ad peccati grauitatem. Accedit præterea, quodd cum indulgentiæ concessio, secundum iura, sit res odiosa; quippe quæ relaxat pœnitentiæ rigorem, ut rectè docet, & probat Nauarrus, in tractatu de iubilæo, notab. 9. nu. 9. non debent extendi verba litterarum Pontificiarum ad pœnitentiā iniunctas, largo modo, & improprie, sed restringi ad iniunctas propriè, quales non sunt nisi eæ, quæ à sacerdotibus in sacramento pœnitentiæ iniunguntur: quæ enim definiuntur in Canonibus, vel exiguntur, non possunt dici iniunctæ, nisi largo modo, & improprie.

SEXTA conclusio: *Cum non sit mentio iniunctarum pœnitentiarum, sed absolute conceduntur indulgentiæ, intelligendum est condonari omnes pœnitentiā, siue iniuncta sint, siue iniungi potuerint.* Hæc propositio est aduersus graues auctores, Alexandrum Alensem in sūma Theologica. part. 4. qu. 23. nu. 1. Durandum, & Paludanum in 4. sentent. dist. 20. qu. 4. Adrianum 6. in 4. sentent. q. de indulgentijs. §. sed ex hoc petes vltius Petrus à Soto, lect. 2. de indulgentijs prope finem, & Card. Caiet. tract. 15. cap. 7. qui docent, indulgentias nunquam dari nisi de iniunctis, sed tamen habe-

mus nostræ sententiæ patronos alios nec pauciores, nec minus graues. S. Thomam in 4. d. 10. q. 1. ar. 3. Ioannem Maiorē in 4. d. 20. q. 2. §. Dubitatur. Syluestrū, verbo, indulg. q. 2. nu. 1. Dominicū à Soto, in 4. d. 21. ar. 1. Michaelē Medinā, disput. 4. de indulg. Ledesmiū in 2. p. 41. qu. 27. ar. 2. Antonium Cor duben. q. 9. de indulg. Nauar. tract. de Iubileo, notab. 11. nu. 18. & ex veteribus Canonistis, Panormitanum, & Ioannem Andream in c. Quod autem, de pœnitent. & remiss. Denique, fatetur Caietanus hanc esse cōmunem sententiā; nec immeritō: nam illi quoq; quos pro ipso citauimus, excepto Petro à Soto, non tam apertē loquuntur, vt certum sit, eos eiusdem esse sententiæ, quamuis in eam propendere videantur. Probat igitur nostra propositio. Primò, ex constitut. extrauag. Bonifacij VIII. quę incipit, *Antiquorum*, in qua legimus, indulgentiam datam esse plenam, largiorem & plenissimam. At certē, si non concederetur indulgentia nisi de iniunctis pœnitentijs, satis fuisset dicere, concedi plenam, siue plenariam. Quid igitur sibi vult *pleno*, & *plenissima*? Adde, quòd auctor glōsæ in hanc extrauagantem, scribit, Bonifacium de hoc interrogatum, respondisse, per *plenissimam indulgentiā* se intellexisse, illam omnem indulgentiam, ad quā clauēs Ecclesiæ possunt extendi. Non potest autem dubitari, vt etiam Caiet. & Petrus à Soto fatentur, quin clauēs Ecclesiæ ad indulgentias pœnitentias non iniunctas, sed tamen debitas in iudicio Dei possint extendi. Adde præterea, quòd Paludanus, loco notato, testatur, ab eodē Bonifacio fuisse prohibitum pœnitentiario, ne confitentibus peccata, anno illo Iubilei, satisfactiones iniungeret. Non igitur dubitari potest, quin Pontifex Bonifacius indulgentias de non iniunctis dare voluerit. Simile est quod de Pio V. Pontifice Maximo & Optimo, testatur Bartholomæus ab Angelo in libro Italico, qui inscribitur *Consolatione de penitenti*. lib. 1. cap. 4. pag. 13. scribit enim hic auctor,

enit

Pium V. priuatim interrogatum affirmasse indulgentias absolutē pronunciatas, non restringi ad pœnitentias iniunctas, sed extendi etiam ad non iniunctas. & quamuis duo isti Pontifices non ediderint publicam huius questionis explicationem per rescriptum aliquod Pontificium, tamen non est leuis momenti tantorum virorum etiam priuata sententia. Secundò probatur ex consuetudine nostrorū temporum; nunc enim vix vnquam iniunguntur pœnitentiæ multorum annorum; & tamen Pontifices, qui hoc non ignorant, adhuc promulgāt indulgentias septem, vel decem annorum, atque alias similes: igitur non volunt Pontifices, hoc saltem tempore, indulgentias restringere ad pœnitentias iniunctas, sed extendunt etiā ad eas, quæ meritō iniungi possent, si pœnitentiæ criminibus æquales iniungerentur. Præterea (vt suprā diximus) hoc tempore qui se parant ad indulgentias consequendas, confiteri solent peccata sacerdoti, & iniunctam satisfactionem implere: non igitur existimant, sibi tantum iniunctas pœnitentias condonari, sed alias longē maiores: quòd si hæc populorum existimatio non esset vera, manifestē falleretur populus, & huius deceptionis causa in prælatos Ecclesiæ referri posset. Denique, in litteris indulgentiarum aliquando ponitur, vt Sacerdotes imponant salutes pœnitentias ijs, qui indulgentias consecuturi sunt, non igitur indulgentia earum litterarum ad iniunctas pœnitentias, sed ad non iniunctas pertinet: neque enim Pontifices relaxare intēdunt pœnitentias illas salutes, quas iubent imponi.

CAPVT VIII.

Soluntur argumenta contraria.

DVERSVS doctrinam capitis superioris non desunt obiectiones, vel calumniæ Lutheranorum, sed eas in librum sequentem disserre malimus:

CAP. VIII. De Indulgentiis. LIB. I.

Inimus: hoc autem loco solum diluimus argumenta, quæ fieri solent aduersus postremam propositionem capituli superioris.

PRIMA obiectio: In iure Canonico additur particula, de iniunctis, cum de indulgentiis concedendis agitur: igitur ea particula subintelligi debet, etiam cum non exprimitur, debet enim indulgentiarum concessio semper explicari ad formam iuris. Id quod expresse testatur forma indulgentiarum, quæ in sacello Pontificio promulgantur: dicuntur enim dari indulgentia secundum formam Ecclesiæ consuetam. RESPONSIO. Additur quidem nonnunquam ea particula, de iniunctis, in iure Canonico, sed sæpe etiam non additur, proinde nihil efficit hoc argumentum. Porro, sæpe non addi eam particulam facile demonstrari potest; nam in extrauaganti, Antiquorum, in extrauaganti, Vnigenitis; in extrauaganti, Quemadmodum, de poenit. & remiss. nunquam illius particula fit mentio. Præterea Innocentius III. in bulla expeditionis pro terra sancta recuperanda, quæ habetur in tomis Conciliorum post Concilium Lateranense, concedit plenariam indulgentiam sine ulla mentione poenitentia iniuncta. Gregorius VII. Pontifex, in Epistola ad Monachos Malsilienses, & in alijs passim, indulgentias absolute cõcedit. Denique Sergius iunior ante annos fermè 800. (vt suprâ notauimus) indulgentiam dedit trium annorum, & trium quadragenarum, sine ulla adiunctione, de iniunctis, vel nõ iniunctis poenitentijs. ex quo intelligimus, per formam Ecclesiæ consuetam, non significari indulgentiam de iniunctis, sed alia, quæ in suscipiendis indulgentiis semper obseruantur: vt videlicet qui eas suscipit, si peccatorum letalium conscientiam habeat, cor contritum gerat eum proposito confitendi suo tempore, eadem peccata sacerdoti; præterea, preces fundat pro Ecclesiâ, pro summo Pontifice, pro alijs rebus in forma indulgentiarum expressis; denique, illa omnia perficiat, quæ pro assequenda indul

CAP. VIII. De Indulgentiis. LIB. I. 61

indulgentia præscribuntur. SECUNDA obiectio: Non dicuntur propriè remitti, nisi debita: nemo autem debitor est poenitentia agenda, tribus vel septem, vel pluribus certi numeri annis, nisi ea poenitentia à Sacerdote sibi fuerit iniuncta: igitur, cum indulgentia remittuntur tres, vel septem, vel plures annos poenitentia, de iniunctis intelligenda sunt, etiam si fortè nomen, iniuncta, tacitum fuerit. RESPONSIO. Fateor equidem, formam condonandi certum numerum annorum, vel dierum, vel quadragenarum poenitentia, ex antiquo vsu relictam esse: nam idè certus numerus annorũ, vel dierum in indulgentiis exprimebatur, quia certus etiam numerus annorum vel dierum poenitentibus iniungebatur, vt eo tempore se in bonis operibus, laboriosis, & pœnalibus exercerēt. Cæterum, hoc tempore, non iniungitur quidem poenitentia tam seuera, tamen verè debitores sunt, qui peccata grauiâ commiserunt, poenitentia agenda multis vel annis, vel diebus, & ideo per indulgentias remittuntur hoc tempore poenitentia certorum annorum, vel dierum, id est, remittitur debitum pœnæ, cui satisfecissent, si tot annis, vel diebus, poenitentiam egissent.

TERTIA obiectio: Innocentius III. in Concilio Lateranensi, vt habemus cap. cum ex eo, de poenit. & remiss. restringit Episcoporum potestatem in indulgentiis conferendis, ad condonationem vnius anni, de iniunctis poenitentijs. At, si indulgentia secundum iura dari possent, tam de iniunctis, quam de non iniunctis; Pontifex restringens solum indulgentias de iniunctis, inane decretũ fecisset, voluit enim rescare indulgentias superfluas & indiscretas, per quas satisfactio poenitentialis, vt ipse loquitur, enervatur: non autem rescasset, si possent indulgentia dari de non iniunctis, de quibus ipse nihil decreuit. Quod si responderis, Pontificem, dum rescavit superfluas indulgentias de iniunctis poenitentijs, cõseri maiore ratione rescasse indulgentias de non iniunctis: cõtrâ obijciatur, quod grauiores sint poenitentia iniuncta, quàm non iniuncta: quia illa obstringunt corũ Deo & Ecclesiâ

62
sia, ista autē coram Deo tantum: & cum tollantur grauiora, non censentur sublata etiā leuiora. **R E S P O N S I O.** Primum dici posset iniunctas pœnitentias esse grauiiores aliquando, & secundum quid: non iniunctas autem, ut plurimum, & simpliciter, potest enim accidere, ut alicui pœnitētia iniungatur, non quidē integra, & æqualis, sed tamen eiusmodi, ut plus pœnæ per eam expietur, quàm expiandum relinquitur: tamen, ut plurimum, longē plus est, quod expiandum restat, per non iniunctas pœnitentias, quàm quod expiatur per iniunctas: pari ratione, tantō minus est obstringi coram Deo, & corā Ecclesia ad agendam pœnitentiam iniunctam leuissimam, & fortē vnius horæ, quàm obstringi coram solo Deo, ad perferendum cruciatum acerrimū multorum annorū: ut illud dici possit grauius secundum quid, hoc autem grauius simpliciter. Quare, qui restringit indulgentias de pœnitentiis iniunctis, iure censetur restringere etiam indulgentias de non iniunctis, si reuera modum ponere voluit indulgentiis. **D E I N D E,** responderi potest breuius, & facilius; in decreto Innocentij duas restrictiones contineri; vnam, quoad tempus, ut non liceat Episcopis excedere vnum annum, in indulgentiis condonandis: alteram, quoad genus, siue qualitatem, ut non liceat eisdem indulgentias concedere absolute, sed solum de iniunctis pœnitentiis: per hoc enim omnia, quæ possunt fieri, argumenta cessant. Est autē hoc loco **O B S E R V A N D U M,** quod quamuis non teneatur, qui indulgentias percipit, iniunctam pœnitentiam explorare, nisi fortē indulgentia minor sit, quàm debitum ipsius, aut impletio pœnitentiæ iniunctæ, sit vna ex conditionibus expressis in litteris pontificiis, pro indulgentia obtinenda: tamen hortandi ac monendi sunt pœnitentes, ut iniunctā pœnitentiam diligenter deuotēque perficiant: tum quia pœnitentia illa medicinalis, tum quia meritoria erit: tum quia fieri potest, ut indulgentia, quam se perceptu-

rum

rum sperat, ob aliquod impedimentum, non verē percipiat, de qua re vide S. Thomam in 4. d. 20. qu. 1. art. 2. q. 1. ad 4. Panormitanum in cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. Gabrielem in supplemento. 4. d. 45. q. 3. art. 2. propositione. 11. Angelum in summa, verbo, indulgētia, num. 1. Siluestrum, verbo eodem, q. 9. num. 8. & Anton. Cordub. q. 10. de indulgent. coroll. 4.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, colligi potest integra indulgentiæ **D E F I N I T I O**, quæ talis erit: **I N D U L G E N T I A** est absolutio iudicialis à reatu pœnæ Deo debita in foro pœnitentiarum, extra sacramentum data, per applicationem satisfactionum, quæ in thesauro Ecclesiæ continentur. Quod si quis definitionem extendere velit ad indulgentias, quæ pro defunctis accipiuntur, quæ sunt indulgentiæ per modum suffragij, non simpliciter, & absolute; mutare poterit illud initium, est absolutio iudicialis à reatu; & dicere; est remissio pœnæ. Porro Caietani definitio: *Indulgentia est absolutio à pœna iniuncta, in foro pœnitentiæ; quæ habetur tract. 15. cap. 2. partim videtur redundans, propter verbum, iniuncta, partim deficiens, propter omissam mentionem thesauri.* Definitio Dominici à Soto in 4. d. 21. q. 1. art. 1. *Indulgentia est relaxatio pœnæ peccato debite, quæ extra sacramentum sit, nimirum est diminuta, cum neque explicet, an indulgētia sit propriè absolutio, neque doceat à qua pœna hominem liberet, neque thesauri mentionem faciat.*

CAPVT IX.

De varietate indulgentiarum.

EXplicuimus hactenus de indulgētijs, an sint, & quid sint: nunc quales sint, paucis expediemus: Nihil enim aliud circa indulgentiarū qualitatem queri posse video, nisi quæ sit indulgentiarum varietas. Inue-

64 CAP. VIII. De Indulgentiis. LIB. I.

nio autem, indulgentias quinque modis consueuisse concedi: Interdum enim conceduntur aliquot dies, vel anni indulgentiarum. Interdum quadragenæ dierum; modò tertia, vel quarta, vel alia peccatorum pars: aliàs indulgentia plenaria: Tandem indulgentia plena, plenior, & plenissima in forma Iubilæi. & rursus, hæc omnia vel conceduntur in vita, vel in articulo mortis: & denique, vel sunt indulgentiæ temporariæ, vel perpetuæ. Et quidem indulgentia tot dierum, vel annorum, secundum veriorem sententiam, significat remissionem poenitentiae, quæ peragēda fuisset tot diebus, vel annis, secundum Ecclesiæ ritum. Constat enim ex Tertulliano in libro de poenitentia, & apertius ex Concilio Triburiensi, can. 54. & ex lib. 19. Burchardi, poenitentibus multa fuisse imperata, multa, etiam interdita, vt exempli gratia, imperabatur ieiunium feria 2. 4. & 6. interdicebatur vsus balnei, equitationis, vxoris etiam interdum, & potissimum sacrae communionis.

INDVLGENTIA QVADRAGENAE significat remissionem poenitentiae, quæ quadraginta continuatis diebus, in ieiunijs, alijsq; laboriosis operibus agenda fuisset. quæ quadragena, quādo imperabatur acrior, ita vt solo pane, & aqua contenti esse deberent qui eam peragebant, carena dici solebat, quòd videlicet carentiam omnium ferè ciborum contineret. Eiusmodi carentiam præmitti solitam ante septennem poenitentiam, testantur Concilium Triburiense, & Burchardus, locis notatis. Porro, cum indulgentia condonat aliquam partem, vt tertiam, vel quartam peccatorum, nihil significatur aliud, nisi remitti poenitentiam, quæ pro tanta parte poenae peccatis debita expianda, necessaria fuisset. Indulgentia verò plenaria totum poenae reatum tollit, qui post culpam remissam fortè remansit. Denique, indulgentia plenior, vel plenissima etiam in Iubilæo, reuera non differt à plenaria, simpliciter, & absolute concessa

CAP. IX. De Indulgentiis. LIB. I.

65

concessa: neque solida est illa quorundam distinctio, quòd plena referatur ad solam poenam peccatis mortalibus debitam; plenior addat remissionem poenae debitam peccatis venialibus; plenissima adiungat absolutionem nò solum à poena, sed etiam à culpa, saltem veniali. Posset tamen fieri, vt Bonifacius VIII. qui in extrauaganti, *Antiquorum*, primus vsus est illis vocibus, *indulgentiam plenam, largiorem, & plenissimam*; retulerit plenam ad remissionem totius poenitentiae iniunctae: plenior, siue largior, ad remissionem totius poenitentiae, quæ secundum Canones iniungi debuisset: plenissimam, ad remissionem totius poenitentiae, quæ à diuino iudicio posset exigì. Vide de hac tota re Ioannem de Turrecremata in commentario distinctionis 1. de poenitentia, super illud, Item in Leuitico, q. 4. Nauarrum in tract. de Iubilæo, notab. 9. & 31. & Antonium Cordubensem, q. 31. de indulgentijs.

Existit autem hoc loco dubitatio; num indulgentia aliquot dierum, vel annorum huius vitae, respondeat in purgatorio relaxationi poenae totidem dierum vel annorum? Et quidem omnes conueniunt, cum per indulgentias condonantur poenitentiae aliquot dierum, vel annorum, consequenter etiā remitti poenam purgatorii, quæ poenitentiae condonatae responderet. Sed vtrum poenitentia vnus diei, vel vnus anni in hac vita tantum reatus poenae coram Deo expiare valeat, quantum expiaret vnus dies, vel annus in purgatorio exactus, quæstio est: Nam Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. art. 1. contendit poenam purgatorii, tantò esse acriorem poenis huius vitae, vt vnus dies in purgatorio exactus, multò amplius de reatu poenae, peccatis debita, detrahat, quàm multi anni vitae praesentis in poenitentia senerissimè agenda consumpti. ex quo ipse colligit, neminem, quantumvis insignem peccatorem, in purgatorio poenas daturum ad viginti annos, & fortasse ad decem, vel pau-

ciores. Sed communis sententia contrarium docet, ut videre est apud Paludanum in 4. d. 20. qu. 4. Hadrianum in tract. de indulgen. §. Peter fortasse. Nauarrum de lufibileo, notab. 11. nu. 22. Cordubensem q. 32. de indulgen. proposit. 3. & alios, quos citat Syluefter in summa, verbo, indulgen. nu. 8. Quamuis enim poena purgatorij sit acrior omnibus poenis, quas in hac vita experti sumus, ut docet SS. Patres, Augustinus in psal. 37. Gregorius in psal. 3. poenitentialem, Beda in eundem psalmum, Anselmus in commentario capitis 3. prioris Epistola ad Cor. & Bernardus in serm. de obitu Humberti Monachi. tamen, ad expiandum reatum poenae, efficacior est poena voluntaria huius vitae, quam poena acrior purgatorij: quoniam, hoc est tempus misericordiae; illud iustitiae. Itaque, in hac vita non est debitum ullum poenae tam graue, quod non possit vno die, vel etiam vna hora, per martirium omnino dissolui, pro quo tamen soluendo in purgatorio, vix multi anni sufficerent. Sic enim loquitur S. Cyprianus lib. 4. Epist. 2. *Aliud est longo dolore pro peccatis cruciatum emundari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse.* Quod quidem de vehementissima contritione dici potest, de qua re multa extant exempla in historijs: sed illud vnum hoc loco sufficiet, quod se praesente contigisse narrat Ioan. Climachus, in li. suo de scala Paradisi, grad. 4. scribit enim, latronem quendam omnigenere scelerum coopertum, tanto ardore animi peccata sua publice patefecisse, ut reuelatum sit sanctis aliquibus viris, ea omnia continuo illa satisfactione purgata fuisse, atque deleta. Constat praeterea ex venerabili Beda lib. 5. historiae Anglicanae, cap. 13. alijsque probatis auctoribus, plurimas animas in purgatorio vsque ad diem iudicii, id est, per multas annorum centurias cruciandas: cum tamen nulla sit multitudo, vel grauitas peccatorum, quae non possit in hac vita per poenitentiam deleti, non solum quoad culpam, sed etiam quoad poenam.

Denique

Denique, legimus in auctoribus grauissimis, viros aliquos sanctos ob vnum solum peccatum non paruo tempore in purgatorio cruciatis, ut patet de Pascasio Card. Romano apud S. Gregorium lib. 4. dialogorum, ca. 40. & de Seuerino Colonien Episcopo, apud S. Petrum Damiani in Epist. de miraculis sui temporis, ad Desiderium, & de sancta quada virgine, apud Gregorium Turon. lib. de gloria confessorum, cap. 5. In praesenti autem vita, eiusmodi peccata, leui, ac breui poenitentia dilui potuissent. Sed contra obijci potest, quod aliqui homines rei sunt poenae luendae multis annorum millibus: quod probatur ex indulgentijs, quae interdum continent condonationem poenitentiae, quindecim vel viginti millium annorum: at si longiori tempore reatus poenae existeret in purgatorio, & non potius tempore, longe, ac longe breuiore, quam in hac vita, sequitur omnino, multa peccata post diem iudicii inexpiata manitura. RESPONSIO. Non desunt qui negent, indulgentias illas, quae continent condonationem poenitentiae multorum millium annorum, esse à Pontificibus datas, sed à quaestuariis confectas dicant. Ita sentiunt Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, & Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. ar. 1. Pontifices enim non solebant indulgentias concedere, nisi tot annorum, quot annorum poenitentiae iniungebantur: poenitentiae vero non solebant iniungi, nisi vnius, duorum, trium, quinque, septem, decem, viginti annorum, aut ad summum, per totam vitam, quae vitra centum annos porrigi non solet. Sed quicquid de hoc sit, non videtur negandum, posse aliquos reos fieri poenitentiae agenda secundum Canones, per spatium aliquot millium annorum: nam si peccatis mortiferis singulis debetur secundum Canones, poenitentia, tria vel septem annorum, quis enumeret annos poenitentiae, qui secundum Canones praescribi deberet ijs, qui confectitudinem habent peccandi, vel blasphemandi ad singula prope

E. 2.

momēta, & frequentissimē homicidia, furta, sacrilegia, adulteria perpetrant; ac denique, vt legimus in lib. iob, cap. 15. bibunt quasi aquam iniquitatem? atque huc sine dubio respexerunt summi Pontifices, si qui sunt, qui reuera indulgentias dederint, decem, vel viginti millium annorum. Sed, quemadmodum in hac vita, pœnitentia multorum annorum potest vnâ horâ persolui, si pœnitentes temporis diuturnitatem vehementiâ caritatis, & extensionem pœnitentiæ, intensiōe compensent: sic etiam fieri potest, vt in purgatorio diutius quidem crucientur, quàm in hac vita, qui cū tam ingenti debito decesserint: tamen ibi quoque acerbitalis vehementia faciat, vt debitum viginti millium annorum, annis trecentis, vel quadringentis expiari queat.

Iam verò, de alia varietate, qua dicebamus, *Indulgentias concedi in vita, vel in mortis articulo*: nonnulla quæstio esse potest, quid intelligendum sit, per mortis articulum? Sed responsio facilis est: nam si in litteris Pontificijs exprimitur *mortis articulus verus*, tunc sine dubio, non assequitur indulgentiam illam, nisi qui reuera paulò post acceptam absolutionem moritur. Si verò non exprimitur, sed generatim dicatur, *in mortis articulo*, tum sententia comunior est, indulgentiam obtineri etiam in mortis articulo præsumpto, quamuis reuera mors non sequatur. An autem qui indulgentiam consecutus est in mortis articulo præsumpto, possit rursus eandem assequi, cū iterum veniet ad mortis articulum: Doctores dissentiant, sed istæ quæstiones, vt plurimum, ex inspectione litterarum dissolui possunt. Vide Nauarrum de Iubileo, notab. 30. num. 3. 4. & 5. & Cordubensem q. 39. de indulgent.

Restat vltima varietas *de indulgentijs temporarijs, vel perpetuis*. Dicuntur enim *temporaria*, quæ conceduntur definito spacio temporum, quo indulgentia percipi potest, vt cū definiuntur 24. horæ, vel vna, aut altera heb-

domada,

domada, vel integer annus, vt in iubilæis. *Perpetua* verò dicuntur, quæ sunt alligatæ certis locis, vt Ecclesijs, vel altaribus, vel etiam rebus mobilibus, vt rosarijs, vel granis benedictis, sine vlla temporis determinatione, quales fuerunt, quas concesserunt Leo III. & Sergius II. vt annotauimus suprâ, cap. 3.

CAPVT X.

Vtilem esse indulgentiam omnium hominum generi.

IAM verò de vtilitate indulgentiæ breuiter disserendum est, vt ad illam etiam quæstionem respondeamus, propter quid, siue, cuius rei gratiâ indulgentia detur, vel accipiat: Sed de causâ, cur indulgentia detur, disputandū erit paulò post, cū explicabimus, quid requiratur in eo, qui indulgentiâ concedit. Ostendimus enim requiri duo, auctoritatem legitimam, & causam piam. Nunc solum de causâ, cur indulgentiæ quarantur & accipiantur, dicendum est. Et quidē, dubitari non potest, quin potissima causa sit remissio pœnæ temporalis. hic enim est fructus, hæc præcipua vtilitas indulgentiæ, de qua re id solum queri potest, an sit utilis omnium hominum generi remissio pœnæ tēporalis? Lutherus enim, præter alios errores suos, id etiam docuit, indulgentias non esse vtilēs, nisi publicis, & scelestissimis peccatoribus, vt perspicuum est ex assert. art. 18. sed apud Catholicos res certissima est, indulgentias omnibus esse vtilēs, & ab ijs etiam, qui perfectioni dant operam, rectē dari, & suscipi posse. Nam omnibus vtile est liberari ab ijs rebus, quæ retardare possunt adeptionem summi boni: talis autem est reatus pœnæ temporalis, cū quo si quis ex hac vita migrauerit, non poterit continuò pertingere ad vitā æternam,

70
CAP. X. De Indulgentiis. LIB. I.
sed expiare debet eum reatum in locis purgatorijs. Præterea, indulgentiæ non solum expediunt ab impedimento iam dicto, sed etiam contra non impediunt ullum bonum meritum, aut ullum maius bonum: neque enim prohibentur, qui suscipiunt indulgentias, operam dare ieiunijs, eleemosynis, precibus, alijsq; operibus bonis. Quare nulla ratio est cur non sint dicendæ viles, & salutares omni hominum generi. SED OBIICIUNT aliqui: *Perfectorum hominum non est fugere poenas, sed eas potius querere, tum ob exercitiū patientiæ, tum ab imitatione Christi patientis; Christus enim passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia eius.* 1. Pet. 2. RESPONSIO. Perfectorum est non fugere poenas, quæ iuvant ad promerendum Deum, & promouent ad salutem citius acquirendam, quale est martyrium, & aliæ poenæ sponte susceptæ: atq; ad eiusmodi poenas libenter perferendas S. Petrus adhortatur. Est tamen perfectorum fugere debetum poenæ, cum per illud impediatur & retardentur, ut diximus, ab ingressu patriæ celestis, in id propterea querunt poenas huius vitæ, & feneram poenitentiam agunt, ut liberentur à reatu illo, & non cogantur post mortē diutius in purgatorio poenas dare. Quare libentissime propter eandem causam suscipiunt indulgentias, ut tanto facilius à reatu illo expediantur.

OBIICIUNT RURSUS: *Indulgentia non est opus meritorium, sed solum satisfactoriū, non igitur utilis est perfectis, qui modicā, & ei nulla satisfactione indigent.* RESPONSIO. Indulgentia per se non est meritoria, sed satisfactoria: tamen meritoria etiam esse potest ratione operis iniuncti. Si quis enim ex caritate Dei, iniuncta opera exequatur ieiunia, eleemosynas, preces, & similia: sine dubio, per hæc opera ex caritate facta, meritum non exiguum sibi parabit. Ipsa quoque susceptio indulgentiæ meritoria erit si quis eam ex amore Dei suscipiat, ut expeditus reatu illo poenæ, libentius ad ipsam Deum videndum, & per

CAP. X. De Indulgentiis. LIB. I. 71
& perpetuū laudandum, euolare possit. & quamuis viri perfecti modicā satisfactione egeant, tamen rari sunt, qui non aliquā egeant, ac per hoc non sunt illis etiam viles indulgentiæ.

DENIQUE OBIICIUNT: *Ex cōmuni sententia vtilius esse, pro se proprijs operibus satisfacere, quam alienam satisfactionem querere.* RESPONSIO. Vtilius quidem est & tutius, pro se satisfacere, quam indulgentias querere: sed utroque vtilius est illud facere, & istud non omittere. Et hoc est quod boni auctores consulunt, ut qui suscipiunt indulgentiam, non cessent à poenitentiae fructibus producendis, qui meritorij, & medicinales plerumque esse solent: & vtilius est, duobus pedibus iter facere, quam vno tantum.

Præter hanc utilitatem, sunt etiam aliæ adiunctæ, quando in forma iubilæi indulgentiæ publicantur: nam & datur facultas eligendi confessarium, ex approbatis tamen, iuxta decretum Concilij Tridentini, sess. 23. cap. 15. nam alioqui non iudicantur idonei confessarij, & summus Pontifex in iubilæis non permittit facultatem non idoneos eligendi. Item, datur auctoritas confessarijs absoluendi à multis casibus reservatis, multisque censuris Ecclesiasticis, necnon vota nonnulla in alia pia opera commutandi, atque alia id genus, quæ notissima sunt. Sed existunt hoc loco dubitationes duæ.

PRIMA, Si quis tempore iubilæi absolutionem à reservatis accipiat, & postea tamen negligat ea perficere, quæ ad indulgentiam consequendam necessaria sunt, an absolutio illa rata sit? RESPONSIO communis est, ratam esse: quoniam absolutio non pendet à futura conditione, & ne pendere quidem potest.

ALTERA dubitatio, si quis spe futuri iubilæi in peccatum reservatū sponte incidat, an ab eo peccato possit absolui? RESPONDENT aliqui non posse: in qui

72 CAP. XI. De Indulgentiis. LIB. I.
bus est S. Antoninus 1. p. tit. 10. cap. 3. Sed alij cōtrā sen-
tiunt; vt Nauarrus in tract. de Iubileo, notab. 34. num. 4.
& 6. Cordubensis quæst. 37. de indulgen. præposit. 3. &
alij.

CAPVT XI.

Quis possit indulgentias concedere.

SEQVITVR nūc, vt explicemus quid requiratur ad
hoc, vt indulgētia rata sit, tū ex parte cōceden-
tis, tum ex parte suscipientis. Et quidem ex parte
concedentis duo requiri videntur, auctoritas legitima
& causā iusta; ex parte suscipientis alia duo, status gra-
tiæ, & executio operis iniuncti. De quibus ordine di-
cendum erit. **P**RINCIPIO igitur, auctoritatem requi-
ri extra controuersiam est: nam absoluerē, vel ligare
non potest, nisi is, qui iurisdictionem habet; indulgen-
tias autem dare absoluerē est, vt suprà demonstrauimus,
ex cap. Quod autem, de pœnitent. & remiss. **P**RÆ-
TEREA, distribuere bona communia non potest, nisi
magistratus, vel Princeps, cui bonorum communium
administratio, & dispensatio credita est: indulgentiæ ve-
rò præter absolutionem, continent etiam applicatio-
nem thesauri spiritualis, vt ostendimus loco notato.
PORRO, hæc auctoritas potissimum residet in summo
Pontifice, ac propterea potest ipse indulgentias etiam
plenarias omnibus fidelibus elargari. De qua re nulla
dissentio est. Nam constat, Apostolo Petro, cui summus
Pōtīfex succedit, propriè dictum esse à Domino, Math.
16. *Quodcumque solueris, &c.* Deinde, constat ex iure Ca-
nonico, cap. Cum ex eo, de pœnitent. & remiss. in sum-
mo Pontifice, ad indulgentias concedendas, esse pleni-
tudinem potestatis. Denique, constat re ipsā frequen-
tissimè summos Pontifices indulgentias plenarias con-
cessisse.

De

CAP. XI. De Indulgentiis. LIB. I.

73

De Episcopis, ac Metropolitanis, res est etiam extra
controuersia, posse illos in sua diocesi, istos, in sua pro-
uincia indulgentias tribuere: sic tamē vt indulgentiam
vnius anni, in die dedicationis Ecclesiæ, vel quadragin-
ta dierum, alijs temporibus, de iniunctis pœnitentijs
non excedāt. Ita enim habemus cap. Cum ex eo, & cap.
Nostro, de pœnit. & remiss. & cap. indulgentiæ, eodem
in 6. Nec minùs certum est, non requiri potestatem or-
dinis, sed solam potestatem iurisdictionis, ad indulgen-
tias concedendas. Proinde, poterit Pontifex Maximus,
vel Episcopus indulgētiās concedere, etiam si nondum
sit sacris ordinibus insignitus, vt docet S. Thomas in 4.
dist. 20. q. 1. art. 4. q. 2. Neque amittitur hæc potestas per
peccatum letale, vt idem S. Thomas docet in eodem
art. 4. q. 4.

De legatis Apostolicis, posse eos concedere ex com-
missione speciali, vel generali summi Pontificis, indul-
gentias in omni loco, ad quem sua legatio se extendit,
nemo dubitat. Summum pœnitentiarium posse conce-
dere centum dies indulgentiæ, testatur Petrus Paluda-
nus in 4. dist. 20. q. 4. art. 2. quod idem de alijs Cardina-
libus testatur Nauarrus, in tract. de Iubileo, notab. 31. n.
17. quamuis id magis consuetudine, quàm lege nitatur.
Atque hæc quidem videntur esse certa, & rata. Nunc de
ijs, quæ dubia sunt, breuiter differemus. **P**RI-MVM igitur
de Concilio generali quæri potest, an possit plenarias
indulgentias dare, id enim affirmat Felinus in serm. de
indulgent. num. 28. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 1.
art. 4. Nauarrus de Iubileo, notab. 31. num. 2. & Cordu-
bensis q. 12. de indulg. proposit. 8. Quamuis autem ne-
minem legerim, qui expressè doceat, Concilium gene-
rale nō posse id facere, tamen videntur hoc sentire om-
nes alij auctores, qui scribunt, ad solū Pontificem sum-
mum spectare potestatem concedendi plenarias indul-
gentias, & de Concilio generali nihil dicunt. & sanè

E s

74 CAP. XI. De Indulgentiis. LIB. I.

verissima mihi esse videtur posterior hæc sententia: nam nullum huius rei exemplum habemus, nisi Concilij Basileensis, sess. 24. quod Concilium eo tempore schismaticum erat, neque eius decreta, & multo minus exempla, certam fidem faciunt. Concilium autem Constantiense, sess. 17. prope finem, indulgentias concedit non plenarias, sed solum centum, vel quadraginta dierum, quod recte poterat facere, cum in eo Concilio essent multi non solum Episcopi, & Archiepiscopi, sed etiam Cardinales. Præterea, primus qui docuit à Concilio generali concedi posse plenarias indulgentias, & quem Felinus alijque secuti sunt, Panormitanus fuit, in serm. habito in synodo Basileensi, ut Felinus refert. Quid autem mirum, si Panormitanus hoc docuit in eo loco, ubi Concilium supra Papam esse clamabant omnes? Postremo, Concilium generale, secluso Papa, non habet Papalem auctoritatem, nec formaliter, nec eminenter, nec ullo alio modo, ut rectissime Caietanus docet & probat, tract. 1. de auctoritate Papæ & Concilij, cap. 11. & 12. & tract. 2. cap. 6. & nos etiam docuimus, & probauimus in lib. 2. de Conciliis, cap. 16. Non igitur potest Conciliū, secluso Papā, ea facere, quæ propriè ad summum Pontificem pertinent, sed ea solum, ad quæ se extendit Episcopalis auctoritas. Constat autem non posse Episcopos, etiam multos simul coniunctos, indulgentiam dare, nisi vnius anni, vel quadraginta dierum, ut expresse habetur cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. & cap. indulgentiæ, eodem in 6.

ALTERA dubitatio est de iure, quo Episcopi possunt indulgentias elargiri: Aliqui enim existimant, Episcopos iure diuino id posse: Alij negant. Sed hæc quæstio ex alia pender, vtrum iurisdictionē Episcopi accipiant à Deo immediatè, an verò per summum Pontificem? quam quæstionem nos explicuimus in lib. 4. de summo Pontifice, cap. 23. & duobus sequentibus: neque est cur hoc

CAP. XI. De Indulgentiis. LIB. I. 75

hoc loco eadem reperamus. Igitur, iuxta ea quæ loco notato diximus, existimamus Episcopos à summo Pontifice iurisdictionem omnem, ac per hoc potestatem indulgentias conferendi accipere. cuius rei argumentum est etiam, quod videamus à summo Pontifice restrictam & limitatam Episcopis hanc potestatem fuisse: neque dubium est, quin ab eodem penitus tolli, vel etiam augeri & extendi possit. Quod si à Deo immediatè illa haberent, posset quidem summus Pontifex interdicere illis vsum eius potestatis, tamen si obstinatè eā vti velint, non posset summus Pontifex impedire, quod minus ratum esset quod illi fecissent; quemadmodum cum Pontifex alicui Episcopo interdicit, ne utatur facultate, quam habet à Deo, conferendi sacramentum confirmationis, vel ordinis: peccat quidem Episcopus non obtemperans Pontifici Maximo, tamen collatio illa sacramenti, confirmationis, vel ordinis rata est: neque videtur posse reddi vlla ratio cur possit summus Pontifex efficere, ut indulgentia ab Episcopo concessa non sit rata, & non possit idem efficere de collatione sacramenti confirmationis, vel ordinis, nisi quia priorem potestatem habent Episcopi à Pontifice, posteriorem à Deo.

TERTIA quæstio est de Abbatibus, parochis, alijsque sacerdotibus, an possint indulgentias tribuere. Nam Abbates iurisdictionē habent in suos monachos, non secus ac Episcopi in populum. Solent etiam Abbates, tum alij ordinū religiosorum præpositi communicare cum alijs merita, & satisfactiones suorum ordinum: quod nihil esse videtur aliud, nisi indulgentias quasdam tribuere. Denique Angelus in summa, verbo, indulgentia, nu. 5. & Bartholomæus Fumus in summa, verbo, indulgentia, nu. 2. docent, omnes parochos, aliosque sacerdotes, qui ius habent confessiones audiendi, posse in ipso sacramento confessionis indulgentias concedere, remittendo id, quod superest expiandum; quando minor pœnitentia iniungitur, quam

quàm vt sufficiat ad totam pœnam peccatis debitâ, ex-
hauriendam. & adducunt pro hac sententia Innocen-
tium in comment. cap. cum ex eo, de pœnit. & remiss.
Panormitanum in cap. Sicut dignum. de homic. volunt.
& alios Iuris Canonici interpretes. At sententia com-
munis contrarium docet, nullos omnino sacerdotes,
Episcopis inferiores, posse iure communi tribuere in-
dulgentias, sed solum ex commissione Pontificis Maxi-
mi, vel Episcoporum: nam extat expressus textus iuris,
cap. Accedentibus, de excess. prælatorum, vbi habetur
nô licere Abbatibus, neque alijs quibuscunque inferioris
ordinis, quàm episcopalis, indulgentias concedere.

PRÆTEREA, S. Thomas in 4. d. 20. qu. 1. ar. 4. q. 1.
pulchrè docet, nullos esse absolute prælatos, nisi Epi-
scopos. ipsi enim sunt rectores integri populi, & quasi
reges in paruo regno; atq; ita præsunt hominibus om-
nium ordinum, ætatum, sexuum, conditionum: Abbates
autem sunt quasi patres vnius familiæ, ac domus, & præ-
sunt solis monachis. Parochi quoque non præsunt, nisi
vni parœciæ, quasi vni familiæ: potestas autem dispen-
sandi thesaurum Ecclesiæ, non conuenit, nisi veris præ-
latis, qui sunt principes populi Dei.

Quare, cum tam Abbates ipsi, quam Parochi, alijque
omnes, siue clerici, siue laici, siue regulares, siue secula-
res, aliquo modo subijciantur Episcopo, participes fieri
possunt indulgentiæ ab Episcopo in commune propo-
sitæ, vt docet Paludanus in 4. d. 20. q. 4. ar. 3. concl. 1. sicut
etiam tenentur, licet aliàs regulares vt plurimum sint
exempti, dies festos ab Episcopo toti ciuitati indictos
obseruare. Verum tamen est, quod si opus iniunctum ab
Episcopo pro indulgentia consequenda, non possit im-
pleri à regularibus absque præpositi facultate, tenentur
eam facultatem à præposito petere, si velint indulgen-
tiæ participes fieri: non enim debet regularis obseruan-
tia, propter adsequendas indulgentias violari, vel rela-
xari,

xari, vt monet S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 5. q. 2. Neque
his repugnat communicatio illa meritorum, vel satis-
factionum, quas præpositi ordinum religiosorum bene
merentibus de ipso ordine concedere solent. Illa enim
communicatio non est indulgentia, vt perspicuum est:
tum quia non absoluit à pœnitentia iniunctâ à sacerdo-
te in sacramento pœnitentiæ; tum quia non communi-
cat merita, vel satisfactiones iam præteritas, cum illæ
(si superflue fuerunt) in thesauro recôditæ sint; sed so-
lùm futuras post illam communicationem: tum quia
ista communicatio magna ex parte prodest per modum
impetrationis, quod non conuenit indulgentijs. roant
enim religiosi assidue pro sua congregatione, pro ami-
cis & benefactoribus, & pro alijs, vel personis, vel ne-
cessitatibus ad intentionem præpositorum. Neque In-
nocentius, aut Panormitanus, ab Angelo & Bartholo-
mæo allegati, loquuntur de indulgentijs, sed solum di-
cunt posse parochum, & alios confessorios iniungere
pœnitentiam minorem, quàm Canones præscribant, si
eis videatur ita esse faciendum iustis de causis: sed hoc
non est dare indulgentiam, quia quod minus illi iniun-
gunt, expiandum erit vel in hac vita per opera pœnalia
sponte assumpta, vel in purgatorio. Vide Siluestrum,
verbo indulgentia, nu. 12. Cordubensem de indulgent.
q. 12. & Nauarrum de Iubileo, notab. 31. nu. 9.

CAPVT XII.

An requiratur causa iusta, vt indulgen-
gentia sit rata.

Differuimus de auctoritate, nunc de causa disse-
rèdum est; nam hæc duo requiri diximus, vt in-
dulgentia rite cõcedatur. Ac vt seiugamus cer-
ta ab incertis, conuenit PRIMO inter omnes scripto-

res, sine iusta causa ratam esse indulgentiarum concessio-
nem, quoad ea quae pendent ex solo iure Ecclesiastico,
qualia sunt privilegia eligendi confessarium, qui pos-
sit etiam a reservatis peccatis absolvere, & alia id ge-
nus, docet Nauarrus de iubilaeo, notab. 15. nu. 11. & 12. &
Dominicus a Soro in 4. dist. 21. q. 2. ar. 2. concl. 2. & ratio
est, quoniam cum summus Pontifex dispensat in iure
Ecclesiastico, dispensatio est rata, etiam si non adsit cau-
sa iusta: satis enim est, si constet eum voluisse dispensa-
re, cum id totum ab eius arbitrio, & voluntate depen-
deat.

SECUNDO, convenit inter omnes, sine iusta causa
indulgentiam non esse ratam, quod attinet ad expian-
dum reatum poenae coram Deo, vel in hac vita, vel in
alia docet S. Thomas. S. Bonaventura, Durandus, Ga-
briel, & alij in 4. d. 20. & recentiores omnes. Ratio vero
est quoniam haec poena expianda est iure divino, non po-
test autem summus Pontifex sine iusta causa dispensa-
re in ijs, quae aliquo modo pertinent ad ius divinum,
quonia minister Dei est, non dominus. Id quod etiam
videmus accidere in dispensatione iuramenti, & voti;
relaxat enim obligationem in nomine Dei, quando cau-
sam habet eiusmodi, ut credibile sit, id placiturum Do-
mino. Quod si pro arbitrio, sine ulla iusta causa dispen-
set, Deus non habet ratam dispensationem. Praterca,
summus Pontifex non solum non est supra ius divinum,
ut possit illud pro arbitrio tollere: sed neque est Domi-
nus, sed dispensator thesauri spiritualis: dispensator
autem fidelis, & prudens esse debet; alioqui non dispen-
sator, sed dissipator dicendus erit. Quare Clemens VI.
in extrauaganti, Unigenitus, cum scribit, summum Ponti-
ficem posse thesaurum spirituale dispensare, addit,
iustis ex causis. & post finem Concilij Constantiensis in
constitutione Martini V. interrogari iubentur suspecti
de fide, an credant, summum Pontificem indulgentiam
iustis

iustis de causis posse concedere, & semper in literis in-
dulgentiarum exprimitur causa, cur indulgentia con-
cedantur. Denique, cur dicuntur in Concilio Latera-
nensi generali sub Innocentio III. indulgentia quae-
dam non solum indiscretae, sed etiam superfluae, nisi quia
ociosae, inanes, & irritae sunt: de quibus recte dici potest
illud S. Cypriani, in serm. de lapsis. *Irrita pax perniciose
dantibus, & nihil accipientibus profutura*.

TERTIO, convenit inter omnes, ad iustam causam
non requiri, ut opus iniunctum sit in se ita satisfacto-
rium, ut plane compenset debitum poenae, quod remit-
tatur per indulgentiam: tunc enim indulgentia non es-
set remissio, sed commutatio, vel redemptio. Quaestio
igitur in eo solum versatur, an ad iustam causam requi-
ratur proportio aliqua operis iniuncti cum indulgen-
tia, ita ut pro maiori indulgentia maior causa requira-
tur, an vero possit pro opere minimo dari indulgentia
maxima? De qua re duae sunt opiniones: PRIMO est
eorum, qui docent non requiri proportionem ullam,
sed satis esse, si causa sit pia, id est, modo non conceda-
tur indulgentia pro opere malo, vel pro opere merè
temporali, aut pro opere vano, & nihil ad diuinam glo-
riam pertinente, sed pro quocunque opere, quoad ho-
norem Dei, vel Ecclesiae utilitatem cedat; indulgentia
rata erit, ita docuit S. Thomas in 4. d. 20. qu. 1. ar. 3. q. 2.
Durandus, & Paludanus in eadem dist. 20. qu. 4. S. Anto-
ninus 1. p. tit. 10. cap. 3. §. 1. Ioannes de Turrecremata
in comment. dist. 1. de poenit. can. Quis aliquando, §.
Item in Levitico. q. 4. Glossa in extrauagantem Bonifa-
cij VIII. Antiquorum, de poenit. & remiss. Silvester in
summa, verbo, indulgentia, num. 9. Ioannes Tabientis
verbo, indulgentia, nu. 10. & noster Gregorius de Va-
lencia in tract. de indulg. cap. 7. Rationes huius senten-
tiae ducuntur ferè omnes ab usu Ecclesiae: nam videmus
pro eadem causa dari indulgentias aliquando maio-
res,

res, aliquando minores. Item videmus interdum pro causa leuissima dari indulgentias maximas, vt cum datur indulgentia plenaria omnibus, qui ante fores Basilicæ S. Petri adstant, dum summus Pontifex in die Paschæ populo solenniter benedicit. Ad hæc, si indulgentiæ sine causâ satis magnâ concessæ, non essent ratæ, Christianus populus à pastoribus suis grauitèr deciperetur; quod nō videtur vllō modo adferendum. Præterea, cōmune pronuntiatum Theologorum est, indulgentias tantum valere, quantum sonant: igitur, si pro leuissima causâ indulgentia maximè in litteris Pontificiis dari significetur; indulgentia illa rata esse debet. Denique, indulgentiæ non nituntur istâ causâ operis iniuncti, quamuis hæc etiam adesse debeat sub thesauro infinito meritum Christi, & sanctorum, quæ est causa sufficiens. imò superans & transcendens omnem indulgentiæ condonationem.

POSTERIOR sententia est aliorum, qui contendunt, ad iustam causam requiri aliquid, nō solum pium & vtile, sed etiam quod proportionem habeat cum indulgentia; ita vt non sit ratum si detur pro causâ leuissimâ indulgentia maxima: ita docet ex veteribus Scholasticis S. Bonaventura in 4. d. 20. parte 2. qu. vlt. Richardus in eadē dist. 20. qu. vlt. Augustinus de Ancona in summa de potestate Ecclesiæ, qu. 30. ar. 4. & 5. Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, Gabriel in supplement. 4. dist. 45. qu. 3. ar. 1. & in Canonem Missæ, Lect. 57. Ex auctoribus nostri seculi idem docuit Hadrianus Papa in 4. in tract. de indulg. Card. Caietanus in tract. de causa indulgentiæ. & alio tract. ad Iulium Medicem, cap. 8. Ioan. Maior in 4. dist. 10. q. 2. Martinus Ledesmius p. 2. 4. sent. q. 27. ar. 2. Dominicus à Soto, in 4. d. 21. q. 2. Petrus à Soto Lect. 1. de indulg. Nanarrus de Iubileo, notab. 15. num. 3. & 4. Cordubensis qu. 20. de indulg. His addi possunt Innocentius in cap. Quod autem. de pœnit. &

nit. & remiss. & Felinus in ferm. de indulgentiis. Huius posterioris sententiæ rationes hæc sunt. Prima, quoniam videntur abuti vocabulis, qui dicunt, requiri iustā causam ad concessionem indulgentiarum, & tamen volunt pro opere quocunq; etiam leuissimo concedi posse indulgentiam maximam. Quomodo enim iusta causa dici potest, quæ nullam habet proportionem cum effectu? Secunda, quoniam non solum infidelis dispensator dicitur, qui nulla de causâ donat bona domini sui, sed etiam qui pro re minima profundit, ac prodigit thesauros pretiosos eiusdem domini sui. Tertia, quoniam si pro quacunque pia causâ concessæ indulgentiæ ratæ essent, nullæ dici possent superflua, vel indiscretæ: cum semper sit in promptu aliqua pia causa, quæ allegari possit. Quarta, quoniam non est dissimilis indulgentiæ largitio dispensationi votorum: in votis autem conueniunt omnes, non posse dispensari nisi pro maxima causa, quæ magis placeat Deo, quàm ipsa impletio voti. Quinta, quoniam si esset vera ea sententia, posset summus Pontifex in momento liberare omnes animas purgatorii: quia posset dici, non deesse causam piam, cum ad gloriam Dei pertineat, vt tot animæ citissime volent ad cælum, vbi perpetuò Deum laudabunt. Possunt fortasse conciliari hæc sententiæ aliquo modo: sed absolute posterior vt est communior, ita etiam verior mihi esse videtur. Sed vt magis res explicetur, obseruandum est PRIMVM, ad causam iustam vti plurimum duo requiri: primò, finem aliquem pium, ac Deo gratum, cuius affectio magis placeat Deo, quàm pœnitentialis satisfactio, quæ per indulgentiam relaxatur: is enim fidelis & prudens est dispensator cælestis thesauri, qui fideliter egit causam domini sui, & iuxta eius voluntatem operatur. Secundò, opus aliquod, per quod reuera finis ille probabiliter obtineri possit: nam si finis quidem valde placeat Deo, sed per opus iniunctum nullo modo va-

leat obtineri, non videtur iusta causa danda indulgentiæ. Vt exempli gratiâ, si detur indulgentia plenaria ijs, qui semel recitant orationem Dominicam pro conversione hæreticorum, causa non videbitur iusta; quoniam tametsi conversio hæreticorum res est maxima, & Deo gratior, quàm pœnitentialis satisfactio multorum fidelium: tamen non est probabile, conuertendos hæreticos per eam solam breuissimamque orationem. Quomodo etiam si detur indulgentia ijs, qui nummum vnum exponent pro recuperanda Hierosolyma, non videbitur iusta causa tantæ indulgentiæ, quia opus illud non est eiusmodi, vt per ipsum Hierosolyma recuperari possit. Obseruandum est SECVNDO, non requiri ad proportionem causæ cum indulgentia, vt opus iniunctum sit in se valde meritorium, vel satisfactorium, vel difficile, & laboriosum: quamuis hæc etiam spectari debeant; sed requiri, vt sit medium aptum, atque utile ad consequendum finem, cuius gratiâ conceditur indulgentia. Itaque fieri potest, vt per opus in se satis leue & facile magna indulgentia acquiri possit; quoniam opus illud leue, ac facile, est medium ad finem Deo gratissimum adsequendum. Talis est, exempli gratiâ, adfidentia illa præ foribus Basilicæ S. Petri Romæ, dum summus Pontifex solemnî cerimonîa populo benedicat: illam enim adfidentiam prior opinio rem leuissimam & causam minimam appellabat: talis enim est, si per se absolute consideretur. at eandem adfidentiam posterior opinio magnam causam & iustam esse diceret, quoniam frequentia illa populi, eo tempore, medium est aptum, & utile ad protestationem fidei de capite Ecclesiæ, atque ad honorem sedis Apostolicæ, qui est finis illius indulgentiæ. Obseruandum est TERTIO, non eodem modo iudicandum esse de causa indulgentiæ, cum datur vni alicui particulari, & cum datur in commune multis: nam cum datur vni particulari, oportet vt opus

iniun-

iniunctum illi soli, sit proportionatum fini, cuius gratiâ datur indulgentia: at cum datur in commune multis, non est necesse, vt opus singulorû, sed tantum vt opus omnium simul sit proportionatum fini. atque hinc accidere potest, vt indulgentia maxima sit iustissima, etiam si opus iniunctum singulis videatur leue. Exempli causâ, si necesse sit ædificari Basilicam, vel xenodochium, & detur indulgentia, septem, vel decem annorum, vel etiâ plenaria conferentibus certam auri summam: si respiciatur opus singulorum, non videbitur causa iusta, sed tamen si tota summa ab omnibus collata consideretur, iam erit iusta causa, quia poterit ijs sumptibus ædificari Basilica vel xenodochium, quæ ædificatio erit gratior Deo, & utilior Ecclesiæ, quam pœnitentialis satisfactio, quæ per indulgentiam relaxatur. Obseruandum est QUARTO, supra dictum esse, plerumque in causa iusta duo contineri; finem, & media ad finem: quoniam aliquando solus finis satis esse videtur, sine vllis medijs, id est, sine aliquo opere iniuncto: quando videlicet finis non pender ab aliquo opere, & per se sufficit ad indulgentiam iustam efficiendâ. Sic olim ad petitionem martyrum (vt supra ex Tertulliano, & Cypriano probauimus) dabatur indulgentia, sine aliquo opere iniuncto, quia iudicabat Ecclesia satis magnam causam esse, petitionem martyrum, vt videlicet homines ad martyrium accenderentur, cum viderent tanti fieri martyrum preces. Vocantur autem in his locis *martyres*, qui in carceribus inclusi, & iam aliquid passi fuerant ob confessionem fidei, & consummationem martyrii expectabât. Quomodo etiam in articulo mortis, hominibus benè meritis de Ecclesia, dantur aliquando indulgentiæ, neque opus vllum iniungitur; quia videtur causa esse satis iusta, ipsa necessitas extrema, coniuncta cû præcedentibus meritis. ita legitur Gregorius VII. indulgentias sine vlllo iniuncto opere dedisse. lib. i. Epist. 34. libr. 2.

84 CAP. XII. De Indulgentijs. LIB. I.
Epist. 61. & lib. 6. Epist. 15. Iraque sine opere iniuncto concedi potest aliquando indulgentia, sine causa verò, eaque iusta, & rationabili, nunquam potest. Obseruandum est VLTIMO, iustam quidem semper causam requiri, sed nō esse subditorum iudicare, vtrum causa sit iusta, vel iniusta: debent enim simpliciter existimare, iustam esse. Nihil hominus tamen sicut probandum non est, quod aliqui pio zelo, sed nimio fortasse, de indulgentijs quibusdam leuibus de causis concessis obloquuntur, quod faciunt Ioan. Gerson in tract. de absolutione sacramentali, Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. ar. 2. conclus. 5. & Andreas Vega in Concilium Tridentinum, lib. 13. cap. vlt. sic laudandus meritò est Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nunc sedet, quod decretum Concilij Lateranensis sub Innocentio III. de moderandis indiscretis indulgentijs, & decretum Concilij Tridentini, sess. 24. de reuocandis indulgentijs, ad veterē & probatam Ecclesie consuetudinem executioni mandare studet. Veteres enim parcissimos fuisse in indulgentijs conferendis, notissimum est. Siquidem Sergius II. (vt citauimus cap. 3.) trium tantum annorum indulgentiam dedit, & Paschalis II. quadraginta solum dierum. Testatur quoque Innocentius III. cap. Cum ex eo, de poenit. & remiss. Apostolicam sedem solitam esse ordinariē non extendere indulgentias ultra condonationem poenitentiae vnius anni, vel quadraginta dierum. & iuxta hoc Innocentij dictum Nicolaus IV. in indulgentijs varijs, quas concessit Ecclesie S. Praxedis, quae leguntur in introitu capellae S. Zenonis, nunquam excedit annum vnum, vel dies quadraginta. Denique, S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 3. q. 2. ad 4. scribit, venientibus ad limina Apostolorum ex regionibus vltimarum montanis, trium annorum: ex alijs locis vicinioribus, vnius anni duntaxat.

Ex

Ex his ad argumenta pro priore opinione facile responderi potest. Ad illud, quod propter eandē causam datur indulgentia, modo maiores, modo minores, responderi potest, id posse accidere duplici de causa: aliquando enim datur indulgentia minor, quā pro magnitudine causae dari posset, & hoc modo datur: pro eadē causā, modò maior, modò minor indulgentia, & nunquam superat indulgentiae magnitudo magnitudinē causae. Potest etiam fieri, vt idem opus bonum sit vno tempore magis proportionatum fini, cuius gratia datur indulgentia, & magis vtile, vel necessariū, quā alio tempore, vt vigente magna necessitate, eadē eleemosyna plus confert ad subsidium pauperum, quā si ea caritas annonae non vigeret: & imminente grauissimo periculo eadem oratio cum eodem ieiunio, & eleemosyna magis necessaria erit ad placandum Deum, quā si illud periculum non immineret. Ex quo sequitur, vt idem sit opus bonum secundum se, sed ex accidente diuersum, & causa reuera non sit eadem, & ideo non sit mirum, si dentur variae indulgentiae pro illo opere, quod vno tempore maiorem causam, alio tempore minorem offert.

Ad aliud, quod pro causa leuissima detur indulgentia maxima, iam supra responsum est, id fieri, quoniam causa, quae est in se leuissima, si attēdatur labor, aut sumptus, aut aliquid eiusmodi, saepe maxima est, si consideretur proportio ad finem, ad quem obtinendum indulgentiae proponuntur.

Ad tertium illud, de populi deceptione, respondemus, vt plurimum nullum esse deceptionis periculum, quoniam non existimamus indulgentias, à sede Apostolica, sine iusta causa dari: tamen sicut potest fieri, vt aliquando indulgentia non fortietur effectum ob defectum eius, qui illam suscipit, vel ob defectum auctoritatis in eo, qui illam concedit: ita non debet videri absurdum, si

F 3

aliquando idem accidat ob defectum causæ: & Christianus populus non ignorat ad fidem pertinere, quod sit in Ecclesia potestas indulgentias concedendi, non autem quod in particulari non possit fieri, ut indulgentia vel non sit rata, vel non prosit: & ideo sic accipiunt prudentes Christiani Pontificias indulgentias, ut simul etiam studeant dignos pœnitentiæ fructus ferre, ac pro suis peccatis Domino satisfacere.

Ad quartum de illo communi pronuntiato, *Indulgentia tantum valent, quantum sonant*; respondemus, pronuntiatum illud verissimum esse, sed intelligi de indulgentia, cui non desunt necessariae conditiones, auctoritas in concedente, caritas in suscipiente, & iustitia ac pietas in causâ. Fuit autem celebris apud veteres Scholasticos quæstio illa, an indulgentia tantum valeant, quantum sonant, vel quantum ab Ecclesia prædicantur? propter nonnullos errores, qui tunc vigeant, cum alij dicerent, indulgentias non valere nisi pro mensura deuotionis: alij, tantum valere, quantum opus iniunctum ex se ad satisfaciendum prodest: alij, tantum valere coram Ecclesia, non coram Deo. Qui errores à S. Thoma aliisque veteribus confutati, extincti iam sunt.

Ad postremum, *de thesauro meritorum Christi & sanctorum, qui dicitur esse vera causa indulgentiarum*, respondemus; thesaurum meritorum Christi, & sanctorum, esse veram causam cur indulgentiæ concedi possint: sed præter istam causam requiri aliam, quæ moueat ad dispensandum thesaurum hoc tempore potius, quam alio, & nunc magis, nunc minus liberaliter, non enim debent Pontifices relaxare pœnitentialem satisfactionem, ne-

que recurrere ad thesaurum, nisi quando iudicant id esse necessarium, vel utile ad gloriam Dei, & animarum salutem.

IN eo, qui cupit reuera fructum ex indulgentiis capere, Dvo requiri diximus, ut sit in statu gratiæ, & ut perficiat id, quod pro indulgentia fuerit iniunctum. Et quidē exigi statum gratiæ docent cōmuniter Theologi in 4. dist. 20. & ratio est aper- tissima, quoniā indulgentia, cum remittat reatū pœnæ temporalis relictum post remissionē culpæ, sine dubio requirit, ut culpa sit iam remissa, ac per hoc translatus sit homo, per infusionē gratiæ & caritatis, de statu peccati in statum filiorū Dei. Præterea, nulla ratio patitur, ut pœna remittatur ei, qui adhuc hæret in culpa, vel debitum illi condonetur nomine Dei, qui adhuc est auersus à Deo, & hostis, ac inimicus. Denique, nomen ipsum indulgentiæ, ut initio diximus, sonat paternam facilitatem in filios, quæ non debet esse communis cum seruis, maxime fugitiuis, quales sunt omnes, qui, Deo deserto, Diabolum sequuntur. Pari ratione exigi, ut opus iniunctum perficiatur, conuenit inter omnes, ut patet ex S. Thoma in 4. dist. 20. q. 1. ar. 5. qu. 3. & ex aliis. Sed his positis tanquā certis & exploratis, multæ supersunt quæstiones. PRIMÆ est, an requiratur status gratiæ, solum eo tempore, quo percipitur indulgentia; an etiam cum perficiuntur opera iniuncta, vel etiam cum primum indulgentiæ pronuntiantur, aut earum litteræ recipiuntur: nam Caietanus, tract. 0. q. 2. & tract. 15. ca. 9. Petrus de Soto, lect. 3. de indulg. & alij, contendunt non requiri statum gratiæ, cum indulgentiæ publicantur, vel litteræ indulgentiarum recipiuntur, nisi forrē idē sit tempus publicationis & perceptionis, ut cum in sacello Pontificio dantur indulgentiæ omnibus, qui diuinis officijs in eo loco interfuerunt: tamen requiri statū gratiæ, non solum cum indulgentia percipitur, sed etiam

888 CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. I.

cum perficitur opus iniunctum. Ratio huius sententiæ est, tum quia in ipsis litteris Pontificijs, ut plurimum exprimitur, indulgentias cõcedi ijs, qui verè pœnitentes Ecclesiam visitauerint, aut tale, vel tale opus fecerint: tum etiam, quia indulgentia non acquiritur, nisi per opera viua, verè meritoria & satisfactoria, qualia non sunt, nisi ea, quæ sunt in statu gratiæ.

Alij tamen grauissimi auctores; vt Petrus Paludanus in 4. d. 2. q. 4. art. 3. concl. 1. S. Antoninus 1. p. tit. 10. cap. 3. §. 1. in fine, & Antonius Cordubensis q. 24. de indulg. & alij contrà sentiunt, non requiri statum gratiæ, nisi cum ipsa indulgentia percipienda est. Ratio posterioris huius sententiæ est, quia indulgentia non nititur nostra satisfactione, sed Christi, & ideo nõ videtur necessarium, vt opus iniunctum sit opus viuum, & satisfactorium. Deinde, quia Bonifacius VIII. in extrauaganti, Antiquorum, dicit, se concedere indulgentiam ijs, qui visitabunt Ecclesias, pœnitentes & confessi, vel qui pœnitebunt, & confitebuntur. Ex his sententijs prior sine dubio tutior est, vt S. Antoninus etiam notauit: est etiam certa, quando opus iniunctum in litteris Pontificijs expressè iubetur perfici in statu gratiæ, vt cum in extrauaganti, Vnigenitus, de pœnit. & remiss. item in constitutionibus de indictione lubilæi, Clemētis VII. Iulij III. & Gregorij XIII. expressè habetur, vt qui indulgentiam consequi volunt, verè pœnitentes, & confessi, visitent Ecclesias, orent, &c. Denique, verior mihi esse videtur (etiam si in litteris Pontificijs id non exprimat) quando opus iniunctum tale est, vt non conferat ad finem, nisi fiat in statu gratiæ. vt si finis indulgentiæ sit, placare Deum Christiano populo, & ideo iniungantur preces, ieiunia, eleemosynæ, visitationes Ecclesiarum, & similia: cum Deus non placetur per opera mortua, necessarium esse videtur, vt opera illa fiant in statu gratiæ, alioqui nihil conferunt ad finem, & proinde nõ est

inten

CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. I. 89

intentio concedentis, vt indulgentiam lucrentur, qui in statu peccati illa opera faciunt. At posterior opinio vera esse videtur, quando opus iniunctum vtile est ad finem pro quo datur indulgentia, etiam si non fiat in statu gratiæ. Vt exempli gratiâ, si finis indulgentiæ sit ædificatio Basilicæ, vel subuentio pauperum, aut recuperatio Hierosolymæ, & propter ista dentur indulgentiæ contribuentibus pecunias vel arma; quia non minus ad finem conducunt pecuniæ illæ vel arma, si dentur ab homine peccatore, quàm à iusto; probabile est, prodesse illa opera, etiam si facta sint in statu peccati, modo is qui ea fecit, sit in statu gratiæ, quando re ipsa percipit indulgentiam.

ALTERA quæstio est, vtrum non solum requiratur status gratiæ ad indulgentiam obtinendam, sed etiam carentia omnis culpæ venialis? Sed facilis responsio est, si distinctione vtamur: nam, vel quæstio est de tempore, quo perficiuntur opera iniuncta: vel de tempore, quo percipitur fructus indulgentiæ. Si de priore tempore quæstio sit, rursus alia distinctione opus est; nam, vel peccatum veniale vitiat opus bonum iniunctum, vt si quis oret, vel ieiunet ex vana gloria: vel non vitiat, sed per accidens ei coniungitur, vt si quis, dum eleemosynam facit, vel Ecclesiam visitat, loquatur verbum aliquod otiosum. Quod si bonum opus non vitietur, certum est non impediri fructum indulgentiæ. Si verò bonum opus vitietur, ita vt ipsum efficiatur veniale peccatum, tum sine dubio impeditur fructus indulgentiæ, si opus illud erat faciendum ad placandum Deum, vel satisfaciendum pro peccato: non enim per peccatum veniale placatur Deus, neque satisficit Deo. Et hæc est sententia Hadriani in 4. tract. de indulgen. concl. 4. & Petri de Soto Lect. 3. de indulg. quod si opus faciendum non erat ad placandum Deum, neque ad satisfaciendum, sed solum ad subuentionem pauperum, vel alium finem,

F 5

90 CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. I.

qui potest obtineri, etiam si opus non fiat in statu gratiæ, tum non impeditur fructus indulgentiæ, quamuis opus peccato veniali fuerit vitiatum.

At si de posteriore tempore quæstio sit, respondendum erit, non impediri fructu indulgentiæ, si quis eo tempore habeat vel committat veniale peccatum; nisi quoad remissionem pœnæ debitæ propter illam culpam venialem: non enim dimittitur pœna, nisi prius dimissa fuerit culpa. Nulla autem ratio est, cur non possit percipi fructus indulgentiæ, quoad remissionem pœnæ debitæ propter alias culpas siue letales, siue veniales iam remissas, etiam si culpa aliqua venialis adhuc hæreat in anima: nam peccatum veniale non impedit statum gratiæ, qui requiritur ad hoc, vt homo sit capax indulgentiæ.

TERTIA quæstio est de confessione, quæ vt plurimum requiritur vt pars operis iniuncti, an exigatur semper in re, an verò sufficiat in proposito? Responso facilis est: nam quando in forma indulgentiæ disertè ponitur, vt qui eam lucrari cupiunt, confiteantur peccata sua intra tot dies; tunc sine dubio exigitur confessio in re, quoniam ponitur in forma indulgentiæ, vt conditio quædam, siue vt pars operis iniuncti, & non solum ad hoc, vt homo transferatur de statu peccati ad statum gratiæ. Quando autem in forma indulgentiæ non iungitur expresse opus confessionis, sed simpliciter dicitur concedi indulgentiam verè pœnitentibus & confessis, tum non videtur requiri confessio, vt pars operis iniuncti, sed solum vt homo sit in statu gratiæ. & ideo si quis non habeat peccata letalia, non necessario confiteri tenebitur; & si habeat peccata letalia, probabile est, sufficere illi contritionem, cum proposito confitendi: nam per hæc adipiscetur statum gratiæ. ita docent Paludan in 4. d. 20. qu. 4. artic. 2. Syluester, verbo, indulgentia, nu. 20. Panormitanus in cap. omnis vtriusque, de pœnit.

CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. I. 91

pœnit. & remiss. Felinus in serm. de indulgentijs, nu. 12. & alij. Tutius tamen & probabilius videtur requiri confessionem in re, & non solum in voto, quotiescunque dicitur indulgentiam concedi pœnitentibus & confessis, vt docent S. Antonius 1. p. tit. 10. cap. 3. Hadrianus in 4. sentent. tract. de indulg. Caietanus tract. 15. de indulg. cap. 10. Nauarrus de Iubileo, notab. 18. nu. 1. & Glossa in extrauagantem. Antiquorum. de pœnit. & remiss.

QUARTA quæstio est, an percipiat indulgentiam, qui non perficit omnino pœra iniuncta, sed aliqua tantum, ob inopiam vel morbum, vel aliâ iustâ causâ impeditus. RESPONSO communis est S. Thomæ, Durandi & aliorum in 4. d. 20 non percipi indulgentiam, nisi ab ijs, qui integrè omnia opera iniuncta perficiunt: concessio enim conditionata nõ valet, nisi cõditio impleatur. Atque in hanc quoque sententiam allegari solet dictum illud commune, indulgentiæ tantum valent quantum sonant: nam summi Pontifices, quando volunt percipi indulgentiam ab ijs, qui legitimè impediti non perficiunt omnia opera iniuncta, addere solent, vt confessarij commutent opera iniuncta in alia pia opera, vel disertis verbis explicant, obtineri indulgentiam ab ijs, qui inchoarunt opera iniuncta & perficere non potuerunt, vt habetur in extrauaganti. Vnigenitus, & in alijs similibus, in quibus annus iubilæi publicatur.

QUINTA quæstio est, An requiratur alia dispositio in suscipiente indulgentias præter statum gratiæ, & adimplerem operum iniunctorum? Nam Card. Caietanus in tract. 10. qui est de suscipientibus indulgentias, qu. 1. docet, requiri tertiam conditionem, vt videlicet, qui vult consequi indulgentias habeat propositum satisfaciendi Deo proprijs laboribus quoad poterit: ijs autem, qui nolunt pro se ipsis satisfacere, cum possint, negat prodesse indulgentias. ex quo etiam colligit, paucos admodum reuera frui Pontificijs indulgentijs, ex tanto numero

mero adeuntium Ecclesias, temporibus stationum, aliarumq; similium indulgentiarum. Quæ sententia utilis est, & pia, sed fortasse non verâ; præsertim cum sit contraria communi aliorum doctrinæ, ut ipse etiam Caietanum fatetur. nec enim legi vllum auctorem, qui Caietanum sequatur, præter Bartholomæum Fumū in summa, quæ Armilla dicitur, verbo, indulg. nu. 13, Nec video quemadmodum summi Pontifices non deciperent populos, si indulgentias cum ea cōditione proponere vellet, quam nunquam explicarent. Neq; argumenta Caietani talia sunt, ut solui non possint, ille enim sic rationatur. Qui non vult satisfacere Deo per se, cum possit, indignus est cui applicetur aliena satisfactio: At non intendit Ecclesia conferre hoc beneficium indulgentiæ in indignos: igitur non profunt indulgentiæ ijs, qui nolunt per se satisfacere, cum possint. Propositionem argumenti probat Caietanus his rationibus. Primò, quia nō decet ab amico petere, ut pro te satisfaciatur, cum ipse possis per te satisfacere. Secundò, quia in Repub. benè instituta, non sunt dispensanda bona communia, pro liberandis illis ciuibus ære alieno, qui per se suū æs alienum dissolvere possunt. Tertio, quia in forma indulgentiæ addi solet, *verè pœnitentibus indulgentias tribui*: nō sunt autem verè pœnitētes, qui recusant facere fructus dignos pœnitentiæ. Quarto, quia datur indulgentiæ de iniunctis pœnitentijs à sacerdote: vel igitur, qui iniunctam pœnitentiam accepit, id fecit animo eam perficiendi, & sic habemus quod volumus: vel animo fallendi, & indignissimus est, qui ex fallacia sua luerum reportet. **R E S P O N D E M U S**, eum qui non vult per se satisfacere cum possit, non esse indignum, sed tantum non dignum, cui aliena satisfactio applicetur. Ecclesia autē nō intendit conferre hoc beneficium in indignos; sed benè potest velle conferre in non dignos, quoniam indulgentia ex misericordia, & liberalitate datur, non

ex

ex iustitia & meritis. **A D P R I M A M** rationem respondemus, non fieri iniuriam amico, quia non petitur eius satisfactio ex iustitia, sed ex gratia, & petitur satisfactio, quæ non est ei necessaria, sed omnino superuacanea. **A D S E C U N D A M** respondeo, dispensatorem bonorum communium in Repub. benè institutâ, non dissolvere sine causa æs alienum eorum ciuium, qui soluendo sunt per se: tamē posse dari causam, cur utile sit Reipublicæ: ex communi ærario soluere debita eorum, qui per se illa soluere potuissent. **A D T E R T I A M** respondeo, verè pœnitentes dici eos, qui contritionem habent cum proposito satisfaciendi, nisi aliunde pro eis satisfiat. **A D Q U A R T A M** respondeo, plerunque indulgentias dari de non iniunctis, ut suprà probauimus, & eos qui indulgentias quarunt, velle perficere pœnitentiam iniunctam, sed nolle alium laborem sponte summere pro reliqua pœna expianda, si possint per indulgentias ab ea liberari. Adde etiam, quod si indulgentiæ non darētur nisi de iniunctis, possent homines iniunctam pœnitentiam accipere animo perficiendi, nisi possint aliâ ratione ab eo reatu liberari.

CAPVT XIII.

De indulgentiis, quæ accipiuntur pro defunctis.

DE indulgentiis, quibus iuuantur animæ defunctorum, sex quæstiones sunt. **P R I M A**, an profint. **S E C U N D A**, an per modum absolutionis dari possint. **T E R T I A**, quid sit dari indulgentias defunctis per modum suffragij. **Q U A R T A**, an ex iustitia, an ex misericordia libereptur animæ, quibus indulgentiæ applicantur. **Q U I N T A**, quid requiratur, ut indulgentiæ profint defunctis. **S E X T A**, an indulgentiæ profint in particulari certis animabus, an solum omnibus in

commu

communi.

QVOD AD PRIMAM quæstionem attinet, hæretici omnes, tum recentiores, tum antiquiores, qui purgatorium negauerunt, consequenter etiam suffragia & indulgentias mortuis prodesse negauerunt. Ex Catholicis, Ostiensis in summa, lib. 5. tit. de remissionibus, nu. 9. & Gabr. Lect. 57. in Canonem Missæ, docuerunt indulgentias defunctis non prodesse: sed Gabriel citò correxit errorem, ut perspicuum est ex additione ad eandem lectionem. Res autem certissima est, & apud Catholicos indubitata, indulgentiis iuari posse animas, quæ in purgatorio pœnas luunt. Id quod primum probari potest ratione deducta ex scripturis, Concilijs, & Patribus. Constat enim animas defunctorum posse iuari suffragijs uiuentium, id est, eleemosynis, precibus, ieiunijs, sacrificijs missarum, alijsque pijs operibus, ut copiose ostensum est à nobis in lib. 1. de purgatorio, ferè toto, & lib. 2. cap. 15. quæ non sunt hoc loco repetenda. Et quauis suffragia defunctis per modum impetrationis profint, ac præsertim preces, & oblatio sacrificij: tamen nulla ratio reddi potest: cur non profint etiam per modum satisfactionis, ac præcipuè ieiunia, & eleemosynæ. Nam hæc opera satisfactoria esse, satis à nobis probatum est in 4. libr. de pœnit. & in libris de operibus bonis in particulari; & defunctos, quibus hæc suffragia à uiuis applicantur satisfactione indigere, non dubium est. Constat præterea, illam esse rationem, cur suffragia uiuentium prodesse possint defunctis: quia fideles defuncti ita coniuncti sunt cum fidelibus uiuentibus eiusdem fidei, & caritatis uinculo, ut vnâ Ecclesiâ, & vnum corpus efficiât. *Neque enim* (inquit S. Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 9.) *piorum animæ defunctorum ab Ecclesiâ separantur, quæ est regnum Christi.* Ex his duobus fundamētis apertè colligitur, posse etiam priuatos homines offerre Deo pro defunctis, tanquam in eibis, eiusdē

corpo

corporis, satisfactiones suas, ieiunia, eleemosynas, peregrinationes, & similia opera laboriosa. Quod si priuati homines possunt applicare defunctis, tanquam membris eiusdem corporis, satisfactiones suas, cur non potest summus Pontifex applicare eisdem satisfactiones Christi, & sanctorum, quæ sunt in thesauro spirituali, cuius ipse dispensator est? Præterea, idem probatur ex usu Ecclesiæ: constat enim, Paschalem summum Pontificem ante annos 700. concessisse indulgentiam pro defunctis, quæ habetur in Ecclesiâ S. Praxedis in introitu capellæ S. Zenonis, cuius indulgentiæ meminit etiâ Gabriel loco notato, sed nō rectè vocat Paschasium V. cū sit reuera Paschalis primus. Multi etiam Pontifices alij, ut ibidem refert Gabriel, pro defunctis indulgentias concesserunt. Denique consentiunt Theologi, ut S. Thomas in 4. d. 45. qu. 2. ar. 3. qu. 2. S. Bonauentura in 4. d. 20. p. 2. qu. Richardus d. 20. ar. 3. qu. 3. & alij, nec non Canonistæ, ut Innocentius in cap. Quod autem, de pœnit. & remis. Felinus in serm. de indulg. & alij. Neque ijs repugnat, quod Ioan. Maior in 4. d. 20. qu. 2. dicat, multos Theologos contrā sentire: nam loquitur de indulgentia per modum absolutionis iudicialis, non de indulgentia & absolute.

ALTERA quæstio difficilior est, de modo, quo indulgentiæ defunctis prodesse possunt, an uidelicet summus Pontifex possit animas defunctorum, quæ sunt in purgatorio, iudicialiter absoluerè, ut facit cum hominibus uiuentibus, dum indulgentias eis concedit. Nam Michael Medina, disput. 7. cap. 34. & disput. 6. cap. 41. de indulgentijs, contendit, animas defunctorum, quæ sunt in purgatorio, pertinere ad iurisdictionem summi Pontificis, & posse ab eo indulgentias percipere per modum absolutionis. Sed contrā sentiunt ferè omnes alij scriptores, ut S. Bonauentura, Richardus, Gabriel, & Ioan. Maior, locis citatis, qui postremus auctor testatur, suo

tempo

tempore à schola Parisiensi fuisse damnatam sententiam contrariam: item Caietanus, tract. 15. cap. 5. Dominicus à Soto in 4. d. 21. qu. 2. ar. 1. concl. 3. Petrus de Soto lect. 3. de indulgentiis. Nauarrus de Iubileo, notab. 22. num. 6. Antonius Cordubensis qu. 15. de indulg. & alij. & probatur hæc sententia posterior. Primò, quoniam S. Leo in Epist. ad Rusticum Narbonensem Episcopum, & habetur apud Gratianum 24. qu. 2. can. 1. sic ait: *De communione priuatis, & vitâ sanctis, eorum causa iudicio Dei referenda est.* & Gelasius Papa in Epist. ad Faustum, & in altera ad Episcopos Dardaniæ, ut est apud eiusdem Gratianum 24. qu. 2. can. legatur. & can. Nec quisquam, disertis verbis docet, homines mortuos, quia sunt in diuino iudicio constituti, non posse ab Ecclesia iudicari. Secundò, quia non potest Ecclesia mortuorum animas citare, non potest earum causam cognoscere, non potest eas cogere ad obedientiam: non igitur potest absolvere, vel ligare. Tertiò, Pontifex non habet auctoritatem nisi in oues quas pascendas suscepit, iuxta illud Ioan. 21. *Pasce oues meas.* At animæ defunctorum non possunt pasci à Pontifice, cum non possint ab eo doctrinam, vel sacramenta, vel leges & iura percipere: non igitur sunt ei subiectæ, ac proinde non possunt ab eo ligari, vel solui. Quarta, quoniam Pontifices ordinariæ cum extendunt indulgentias ad mortuos, addunt particulam, *per modum suffragij.* ut perspicuum est ex constitutionibus Alexandri VI. Clementis VII. Iulij III. & Gregorij XIII. de indictione Iubilei. Refert etiam Gabriel in additione ad lectionem 57. super Canonem, se vidisse declarationem Sixti IV. quod indulgentiæ prosint defunctis *per modum suffragij*; quod, ut mox dicemus, opponitur ei, quod est, *per modum absolutionis.* At **OBIICIUNT** aliqui verba Domini, Matth. 16. *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in calis,* & probant illud, *super terram*, non referri ad eos, qui soluuntur, sed ad eum qui soluit, ut sensus sit, *Quodcunque*

cunq̃ue solueris in super terram degens, erit solutum à me, qui sum in calis. Præterea dicunt, defunctos qui sunt in purgatorio, adhuc esse viatores, & auxilio egentes, ac proinde videri esse subiectos Pontificis iurisdictioni. Denique, ostendunt ex can. sanè. 24. qu. 2. saepe ab Ecclesia excommunicari defunctos, & rursus absolui ab excommunicatione: ex quo sequi videtur, ut propriè sint Ecclesiæ iudicio subditi. Sed facilis est **RESPONSIO**: Nam ad primū dici posset, Gelasium (cuius magna est in Ecclesia auctoritas) exposuisse illud, *super terram*, ut referatur ad eos, qui soluuntur, non ad eum, qui soluit, ut patet ex can. legatur, iam citato. Sed esto, referri possit ad eum, qui soluit, nihil tamē ex eo sequitur: quia debet intelligi de solutione circa eos, qui sunt ei subiecti. alioqui posset summus Pontifex ligare, & soluere eos etiā, qui sunt in caelo, vel in gehenna, si vniuersaliter accipiat ligandi, vel soluendi potestas. **AD SECUNDVM** responderi potest, non omnes viatores esse propriè subiectos Pontifici, sed solum eos, qui sunt oues visibiles huius ouilis, & membra huius visibilis Ecclesiæ. Quod autem defuncti, qui in purgatorio degunt, aliquo modo sint viatores, & egētes auxilio Ecclesiæ, & cum ipsa Ecclesia visibili inuisibiliter coniuncti per fidem & caritatem, facit, ut possint ab Ecclesia nostra iuari, & indulgentiis frui, non ut subditi per modum absolutionis, sed ut amici absentes, per modum suffragij. **AD TERTIVM** respondemus, defunctos ab Ecclesia posse excommunicari, & ab excommunicatione absolui, solum quoad ea, quæ à viuētibz fieri debent; nam cum defunctus excommunicatur, id fit, quia post mortem detegitur eius pertinacia in hæresi, aut aliquid eiusmodi, & id solum ex illa excommunicatione sequitur, ut pro ipso non fiant suffragia, non sepeliatur in loco sacro, & similia. & contra, si detegatur aliquis per errorem excommunicatus, & ideo absoluitur, effectus absolutionis erit, ut pro ipso oretur, &

sacrificetur, eiusque cadaver honorificè sepeliatur. Itaque excommunicatio, vel absolutio defunctorum, est potius declaratio sententiæ, quæ ferenda fuisset, si meritum eorū non latuisset, quam noua aliqua pœna, quæ ad animas ipsas pertingat. Quod autem legitur in 2. libro Dialogorum S. Gregorij, cap. 23. de sanctis monialibus à B. Benedicto excommunicatis, quæ de sepulchris exire videbantur, & de Ecclesia recedere quando inter missarum solēnia Diaconus clamabat: *Qui non communicant, recedant* inter miracula referendum videtur. Voluit enim Deus eo signo demonstrare, quanti faciendæ sint admonitiones sanctorum: nam alioqui S. Benedictus non eas excommunicauerat, sed solum excommunicationem minatus fuerat, vt S. Gregorius ibidem dicit. Præterea, non eas excommunicauit post mortem, sed in vita (si tamen ea excommunicatio dicēda sit) neque eas propriè per sententiam postea absoluit, sed per intercessionem, mittenda oblationem, quæ pro eis Domino offerretur. At (inquit) S. Gregorius ibidem vt ostendat, non esse mirum, si S. Benedictus potuit in carne mortali degens de spiritibus defunctorum iudicare, allegauit illud Euangelium, *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in calis.* RESPONDEO, S. Gregoriū, argumentum à simili ducere voluisse: nam quemadmodum diuinā potestate sibi collatā possunt Prælati, cum sint homines in carne mortali degentes, iudicare de rebus spiritualibus: ita potuit S. Benedictus in carne adhuc mortali degens, extraordinario priuilegio sibi collato à Deo, ligatas tenere, vel soluere animas earum, quibus, dum viuerent, excommunicationis sententiam fuerat comminatus. Neque credibile est S. Gregorium S. Leoni repugnare voluisse, qui in Epist. ad Rusticum iam citata, disertis verbis docet, non posse ab Ecclesia solui eos, qui communionē priuati de hac vita recedūt cum iam sint in diuino iudicio constituti.

TERTIA quæstio, est, quid significet illud, *per modum suffragij*: cum Pontifices dicunt, indulgentias valere defunctis per modū suffragij, non defunt, qui existimēt, indulgentias prodesse defunctis, per modum suffragij, an quia profunt eis suffragia, id est, missæ, preces, & alia pia opera, quæ Pontifex iniungit, cum indulgentias tribuit? Sed hoc non est indulgentias prodesse: nam etiam si Pontifex ea opera non iniungeret, valerent illa suffragia ad refrigerium defunctorū. Itaque frustra darentur indulgentiæ defunctis, si nihil adderent præter valorem suffragiorum. neque Pontifices dicerent, indulgentias prodesse per modū suffragij, sed dicerent cum Ostiensī, indulgentias non prodesse defunctis vi indulgentiæ, sed sola vi suffragiorum adiunctorū. Alij existimarūt, indulgentias defunctis prodesse per modum suffragij, quia tamen ipsæ indulgentiæ reuera profunt, profunt tamen per suffragia viuētibz imperata: Pontifex enim applicat satisfactiones Christi, & sanctorū, ex thesauro, tam viuētibz, quam defunctis: sed viuētibz applicat per opera ipsis viuētibz iniuncta: defunctis verò per opera eisdem viuētibz imperata: quæ opera cum fiant nomine defunctorum, suffragia quædā defunctorum dici possunt. Sed neque hæc sententia rationem idoneam reddit illorum verborum: neque enim hoc est, indulgentias prodesse per modum suffragij, sed est prodesse per ipsa suffragia. Vera igitur sententia est, indulgentias prodesse per modum suffragij, quia non profunt per modum absolutionis iuridicæ, sed per modum solutionis, quo modo profunt suffragia, quæ vel publicè, vel priuatim pro defunctis fieri solent. Sed cum suffragia tribus modis defunctos iuuent, per modum meriti de congruo, per modum impetrationis, & per modum satisfactionis: indulgentiæ autem non sint nisi satisfactoriæ, intelligendum est, indulgentias dari defunctis per modum suffragij tantum satisfactorij. Ita quæ, quemad-

modum cum quis dat eleemosynam, vel ieiunat, vel peregrinatur ad loca sancta, pro defunctis, non absoluit defunctos à reatu poenae, sed offert Deo satisfactionem illam pro defunctis, ut Deus eam acceptans, liberet defunctos à debita poena, quam luituri erant: Sic, Pontifex non absoluit animas defunctorum, sed offert Deo ex thesauro satisfactionum, quantum necesse est ad eas liberandas: & Deus acceptans alienam satisfactionem communicaram animabus defunctorum, eas liberat à reatu illo poenae. Sed hoc interest inter suffragia, & indulgentias, quod ut suffragia offerantur, non requiritur aliqua iurisdictio: sed ut indulgentiae dentur, requiritur iurisdictio: quia non potest thesaurum dispensare, nisi qui habet claves Ecclesiasticas. Præterea, qui offert suffragia, nescit an id quod offert, sufficiat ad animam liberandam, vel solum refrigerandam: at Pontifex potest offerre ex thesauro illo infinito, quantum requiritur ad satisfaciendum integrè pro reatu cuiuscunque poenae: & ideo dicitur dare indulgentiam plenariam, atque animas liberare per modum suffragij, quia offert quantum ad plenam satisfactionem satis est. Vide Caietanum tract. 6. de indulg. q. 6. & Cordubensem q. 15. de indulgentia.

QUARTA QVAESTIO, difficillima omnium ea est, utrum ex iustitia, siue certà lege, & ex condigno prosint indulgentiae defunctis, an solum ex benignitate Dei, & ex congruo? Aliqui docent, indulgentias ex condigno, siue ex iustitia defunctis prodesse. Ita enim scribit Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. art. 3. quem sequitur Nauarrus de Iubileo, notab. 22. nu. 10. Ratio eorum est, quoniam potest vnus viuens pro alio viuente ex condigno satisfacere: igitur potest etiam viuens pro mortuo satisfacere ex condigno. eadem enim est ratio vtriusque satisfactionis, vnio videlicet, quæ est inter membra eiusdem corporis Ecclesiae: nam viuens pro viuente satisfacit

cit ex condigno; quia sunt membra eiusdem corporis, glutino fidei & caritatis vnita: at etiam mortui, qui in purgatorio degunt, membra sunt eiusdem corporis, glutino fidei & caritatis vnita. Quod si priuatorum suffragia ex condigno defunctis prosunt, quatenus satisfactiones sunt, certè multò magis satisfactiones Christi, & sanctorum, iisdem mortuis fidelibus, à capite Ecclesiae, id est, à Pontifice Maximo applicatae, proderunt ex condigno.

ALII CONTRA sentiunt, indulgentias, quæ defunctis dantur, nisi misericordia, & benignitate Dei, ac per hoc ex congruo, non ex condigno eis prodesse. Ita docet Caietanum tract. 16. q. 5. quem sequuntur Petrus de Soto, lect. 13. de indulgentijs, & Antonius Cordubensis, qu. 15. de indulgentijs. Neque significare volunt hi auctores, dubium, aut incertum esse dogma Ecclesiasticum, de indulgentijs defunctorum, imò affirmant, certum esse, & indubitatum, quod indulgentiae rectè dentur, vel suscipiantur pro defunctis, quòdque illis prodesse possint, & re ipsa prosint, vel ad refrigerium, vel ad plenam liberationem, sed quibus, quando, & quantum diuinæ pietati placuerit: quo modo etiam pro mortuis rectè fundi preces, eisque prodesse, fides Catholica docet: & tamen non ex condigno, sed ex congruo, non ex iustitia, sed ex misericordia nos impetrare confidimus, quicquid à Domino petimus, ut vel ex ipsa forma precum intelligi potest. RATIONES huius sententiae sunt hæc. PRIMÆ, quoniam nō videtur certum, posse viuentes pro viuentibus satisfacere ex condigno, quod erat fundamentum prioris opinionis: contrarium enim docent Ioan. Medina cod. de satisfactione, q. 5. & Cordubensis q. 5. de indulg. Vnio enim fidei & caritatis, quo colligantur inter se vna membra Ecclesiae, facit quidem ut possimus inuicem adiuuare, & bona nostra communicare, & vnus pro alio saltem ex congruo sa-

tisfacere, sed non videtur facere, vt teneatur Deus ex iustitia acceptare vnus satisfactionem pro altero, nisi ostendatur de hac re pactum, vel promissio aliqua ipsius Dei quamuis possit Deus, & soleat acceptare ex benignitate sua. & confirmatur à simili: nam in foro externo non tenetur iudex acceptare, vt vnus flagellatur, vel ad trimeres amandetur pro alio, etiam si illi nō solum sint coniuncti, vt Christiani, sed etiam vt ciues, vel vt consanguinei. Denique, videtur esse proprium solius Christi, posse pro alijs ex condigno, vt mereri, ita etiam satisfacere: quoniam est caput corporis Ecclesiæ, & dū pro nobis satisfecit, pro corpore suo satisfecit. **SECUNDA** ratio, quoniam etiam si certum esset, posse in presenti vita vnum pro alio ex condigno satisfacere; tamen non videtur eadem ratio de satisfactione pro defunctis: hic enim possumus soluere pœnas eiusdem generis, vt nostro ieiunio, vel eleemosyna satisfacere pro alio, qui ieiunij, vel eleemosynæ pœnam subiturus erat: at pœnæ, quibus iā addictæ sunt animæ in purgatorio, sunt alterius generis: & ideo, sicut non tenetur iudex remittere pœnam corporalem vni alicui reo, propter multam pecuniarum, quam alius offert: ita, non videtur, teneri Deum, ex iustitia admittere satisfactiones huius vitæ pro remissione pœnarū purgatorij, ad quas animæ illæ iam sunt addictæ. sed si id fiat, vt certò fieri credimus, ex benignitate Dei fieri credibile est. **TERTIA** ratio quoniam ipsæ animæ, vt est historijs grauiū auctorum colligimus, hoc ipsum declarasse videntur. Nam Petrus Damiani in Epist., ad Dominicum, cap. 4. scribit, animam Benedicti Pontificis Romani in purgatorio constitutā apparuisse, Deo permittente, cuidam, atque ab eo petijisse, vt suffragia pro ipsa fierent, & addidisse, se per ea suffragia liberandam, quando hoc miseratio diuina decreuerit. Petrus quoque Cluniacensis in libro de miraculis, cap. 10. scribit, animam de functi appa-

apparuisse alicui, & postularis suffragijs adiecisse, per ineffabilem misericordiam Dei se liberandam, si ei per suffragia subuentū fuisset. & cap. 27. scribit, aliam animam similiter apparentem, & suffragia postulantem adiecisse, conditoris mediante clementiā, se per ea suffragia liberandam. Quòd si suffragia nituntur pietate diuina, & indulgentiæ defunctis non dantur, nisi per modū suffragij, certè sequi videtur, vt etiam indulgentiæ ex diuina pietate defunctis prosint. Ex his sententijs neutram reprobare audeo, videtur enim prior admodum pia, posterior verò valde rationabilis.

QUINTA quæstio est, quid requiratur ad hoc, vt indulgentiæ defunctis prosint. Et quidem certum est, **PRIMUM** auctoritatem requiri, eamque summam, id est Apostolicæ sedis: non enim Episcopi, alique Prælati, summo Pontifice inferiores, indulgentias defunctis cōcedere possunt, vt Nauarrus docet de subileo, notab. 22. num. 4. quoniam solus Christi Vicarius habet potestatem dispensandi thesaurū Ecclesiæ absolute: Episcopi enim solum possunt applicare subditis suis secundum mensuram sibi ab Apostolica sede determinatam. **SECUNDO** certum est, requiri causam iustam, vt S. Thomas docet, in 4. d. 45. qu. 2. ar. 3. qu. 2. Non enim potest summus Pontifex pro arbitrio liberare animas à pœnis purgatorij: neq; sufficit, pro causā, vtilitas illarum animarum, vel gloria Dei, quæ redundaret ex animarū illarum liberatione: nam si ista sufficerent, Christus ipse iam omnes animas liberasset. Itaque requiritur causā aliqua particularis, pertinet ad honorem Dei, & Ecclesiæ vtilitatem: sicut de indulgentijs pro viuentibus diximus, ita vt summus Pontifex arbitretur, gratiorem esse Deo rem illam, cuius gratiā indulgentiæ conceduntur quàm executionē iustitiæ, quæ exercetur in expiandis animabus purgatorij. **TERTIO** requiritur, vt qui pro defunctis indulgentias suscipit, adimpleat opus in-

104 CAP. XIV. De Indulgentiis. LIB. I.
iunctum: nam vt S. Thomas, loco notato, & alij Doctores scribunt, indulgentia, primario, & directè non dantur, nisi uiuentibus, qui possunt opera iniuncta perficere: defunctis autem dantur secundario, & indirectè, quatenus uiuentes pro mortuis opera iniuncta perficiunt: ex quo etiam requiritur, vt qui opera illa perficit, sit in statu gratia, si opera ipsa id requirant, vt diximus supra, de opere uiuentibus iniuncto. Nam si opus iniunctum id non requirat, probabiliter dici potest, prodesse defunctis indulgentias, etiam si is, qui pro defunctis eas suscipit, non sit in statu gratia. Sed omnino tutius est, vt qui cupit mortuis indulgentiam obtinere, prius det operam, vt ipse indulgentiam à culpa per sacramentum confessionis obtineat. QVARTO requiritur, ex sententia Caietani, tract. 16. q. 5. de indulg. vt defunctus non solum sit in statu gratia, & in purgatorijs locis degat, sed etiam, vt dum uiueret, fuerit deuotus clauium Ecclesie, mortuosque suffragijs iuuare studuerit, & pro suis peccatis satisfacere non neglexerit. ita enim intelligit Caietanus verba illa S. Augustini, lib. de cura pro mortuis cap. 1. & in Enchiridio cap. 109. *Suffragia non prodesse omnibus mortuis, sed illis tantum, qui in hac vita meruerunt, vt sibi prodesse possent.* Sed hæc Caietani sententia, vt est utilis & pia, quia excitat uiuentes ad opera bona, ita videtur minus vera, & ab omnibus passim refellitur: Nam S. Augustinus, locis notatis, non excludit à suffragijs, etiam particularibus, vllas animas ex ijs, quæ degunt in purgatorio, sed solum animas damnatas ad æternas penas inferorum. dicit enim eas tantum esse capaces suffragiorum, quæ dum uiuerent, id meruerunt, quia videlicet in gratia Dei, & caritate perseuerarunt: caritas enim est fundamentum communionis inter Ecclesie membra, & non aliqua peculiaris deuotio ad Ecclesie clauis, vel aliquid huiusmodi.

POSTREMA quæstio est, an indulgentiæ prosint illis,

CAP. XIV. De Indulgentiis. LIB. I. 105
illis, pro quibus in particulari suscipiuntur, an omnibus in communi: Præpositius quidam antiquus auctor, vt refert S. Thomas in 4. d. 45. q. 2. art. 4. docebat, suffragia Ecclesie semper prodesse defunctis fidelibus in communi, & illis magis, qui liberationi propinquiore erant. atque ad hoc persuadendum adducebat similitudinem lucernæ, quæ si accendatur in aula regis pro ipso rege, non tamen lucet soli regi, sed omnibus, qui adsunt, & illis magis, qui habet oculos meliores. Adducebat quoque similitudinem ex libro aliquo, qui fortè legatur ad mensam regis, ex quo non minorem fructum percipiunt alij qui adsunt, quàm rex ipse, & nonnulli fortè longè maiorem, quamuis propriè regi liber legatur. Quod Præpositius de suffragijs dixit, idem sine dubio de indulgentiis intellexit, quæ iuuant defunctos per modum suffragij. Sed responsio communis Doctorum est, tam suffragia, quàm indulgentias prodesse omnibus defunctis, quoad gaudium quoddam accidètarium: caritas enim facit omnia communia in hoc sensu, quòd omnes, qui sunt præditi caritate, gaudent de bonis aliorum, ac si propria essent: Sed quoad satisfactionem & liberationem à pœnis, suffragia Ecclesie communia prodesse omnibus in communi, sed suffragia particularia, & indulgentias, quæ pro certis animabus suscipiuntur, non prodesse nisi illis, quibus ex intentione uiuentium applicantur. Atque hoc esse verissimum, perspicuum est; primò, ex ipsis Pontificiis concessionibus: nam Paschalis primus, indulgentiam ita concessit, vt qui pro anima patris, vel alterius particularis personæ defunctæ, tot missas celebrauerit in capella S. Zenonis, quæ est in Ecclesia S. Prædix; animas illas de purgatorii pœnis eripiat. Item Alexander VI. Clemens VII. alijque Pontifices in constitutionibus de indictione Iubilæi, disertis verbis dicunt, indulgentias illas anni Iubilæi, extendi per modum suffragij ad animas patris, vel matris,

106 CAP. XIV. De Indulgentiis. LIB. I.
vel alterius personæ particularis pro quibus suscipien-
tur. Secundò, quoniam hic est sensus totius Ecclesiæ,
omniūque fidelium. Tertiò, Sanctus Augustinus in
libr. de cura pro mortuis, cap. 4. scribit, Ecclesiam suf-
fragia quædam communia transmittere ad animas de-
functorum, vt quibus defunt particularia à consangu-
ineis, vel amicis, non defint aliqua à cõmuni matre, quæ
quæ est Ecclesia. Quartò denique quoniã nulla est ra-
tio est, cur satisfactiones vni alicui animæ per intentio-
nem satisfaciens applicatæ, aut illi non profint magis,
quàm aliis, aut aliis vllò modo profint. Neque simili-
tudines illæ Præpositiui aliquid efficiunt: non enim si-
miles sunt indulgentiæ, vel suffragia particularia lucer-
næ, vel lectiõni, sed potius summæ pecuniariæ, quæ ita
datur in liberationem alicuius debitoris ab are alieno,
vt per eam non possint debitores alij liberari.

R. P. ROBERTI BEL-
LARMINI POLITIANI,
è Societate Iesu,

DE INDVLGENTIIS
LIBER II.

Præfatio, & Ordo Disputationis.

DISSERVIMVS hætenus de indulgentiis scholastico
more, tum vt Catholicis satisfacere, tum vt futura
disputationis fundamēta iaceremus. Voluimus autem
quæstiones Scholasticas, à disputatione aduersus hereticos se-
parare, ne cogerentur Catholici, aut heretici omnia legere, sed
liberum esset unicuique quod vellet eligere. Igitur respondebi-
mus PRIMVM is, quæ Martinus Lutherus aduersus indul-
gentias

CAP. I. De Indulgentiis. LIB. II. 107

gentias in assertionem articulorum suorum scripsit, in qua re bre-
uiore erimus, quoniam sunt ea omnia à Ioanne Rossensi, beata
memoria viro, diligentissimè consultata. DEINDE, excutimus
ea, quæ Ioannes Caluinus in institutione sua doctrine Catho-
licæ de indulgentiis obiecit. TERTIO, breuiter refutabimus
nugas Tilmanni Heshusij. AD EXTREMVM responde-
bimus Martino Kemnitio, qui præter ceteros copiosè de indul-
gentiis disputauit, in examine postreme sessionis Concilij Tri-
dentini.

CAPVT PRIMVM.

Refutantur argumenta Lutheri contra
indulgentias.

MARTINVS Lutherus, hæresiarcha nostr
seculi, à reprehensione indulgentiarum se-
ctam suam auspicatus est. & quod mirum vi-
deri poterit, ita per quosdam gradus ad sum-
mum impietatis adscendit, vt non animaduernerit,
maiori se licentiæ aditum patefecisse, quàm ea ef-
set, ob cuius repressionem cum Catholicis Doctori-
bus contendere, atque altercari, & libris, & sermoni-
bus corporis cum Albertus Card. & Episcopus Mo-
guntinus, præpositus esset à Leone X. Pontifice Ma-
ximo, indulgentiis quibusdam per Germaniam prædi-
candis, scripsit ad eum Lutherus Epistolam, in qua no-
tabat errorem illorum, qui vsque adeò indulgentiis con-
fidebant, vt securos se de salute sempiterna esse arbi-
trarentur, si nummum argenteum in arcam, iuxta præ-
scriptum indulgentiæ, coniecissent. Refellit autem hanc
nimiam confidentiam eo potissimum argumento, quòd
ne ipse quidem habitus gratiæ iustificantis, à Deo cor-
dibus nostris infusus, certos nos reddere possit de salu-
te æterna obtinenda, cum Apostolus inbeat, vt cum ti-
more,

more, & tremore salutem nostram operemur. Deinde, paullo post, longius progressus, edidit Resolutiones de indulgentiis, & mox libellum pro iisdem resolutionibus, in quibus docuit, indulgentias esse pias fraudes matris Ecclesiæ, quæ promissione indulgentiarum excitat filios suos ad opera bona, cum tamen indulgentiæ non remittant penam debitam in iudicio Dei, sed solum in iudicio Ecclesiastico. & simul addidit: thesaurum meritorum Christi non esse in potestate Pontificum, neque expendendum in re tam vili, ut est expiatio à pœna temporaria. Ita progressus est à reprehensione abusu ad reprehensionem indulgentiarum; sed neque hinc subsistit: nam cum Leo X. pontifex hanc nouam Lutheri doctrinam improbasset; scripsit ille continuò librum de Captiuitate Babylonica, in cuius libri principio docuit, indulgentias non esse pias fraudes matris Ecclesiæ, sed meras pontificum imposturas. Addidit etiam mox librum alium, in quo asseruit, ac defendit omnes articulos à Leone X. improbatos, atque in eo libro adfirmavit, indulgentias nihil esse, & si quid essent, non fore viles, sed perniciosas: cum liberent homines ab operibus bonis: non esse necessarias, vel expetendas, nisi publicis peccatoribus, inertibus & desidiis, quibus publica pœnitentia esset imposita, quam peragere nollent. Denique adseruit, nullum esse purgatorium, nullam requiri satisfactionem post culpam remissam, sola fide homines iustificari, & liberari ab omni debito culpæ & pœnæ. Itaque incidit in eum abusum, quem initio reprehendit, vel potius in alium longè maiorem. agere ferebat enim initio, quod homines iniecto in arcam argenteo numo, & indulgentiâ susceptâ, securos se de salute æterna esse confiderent. Ipse autem etiam sine numo argenteo, securos omnes reddidit de iustificatione, & salute: neque vllus vnquam tam amplam indulgentiam promulgauit, quàm Lutherus, qui sine

vllō

vllō pœnitentiæ labore sine vllis operibus bonis, culpas omnes & pœnas, solâ fide remittit: si tamen ea indulgentia, & nō potius licentia, & verè impia fraus & impostura dicenda est. Ea verò, quæ refert ad suū dogma stabilendum, in assertionē articuli 17. & sequentium, tam sunt inepta, & parum inter se connexa, ut vix ad argumenti formam reuocari possint.

PRIMA igitur obiectio eiusmodi est: *Merita Christi sunt res sacra, & vniuersa, cum corda iustificent; indulgentiæ autē non iustificant, sed solum remittere dicuntur debitum pœnæ temporalis: igitur indulgentiæ non possunt fundari in thesauro meritorum Christi.* RESPONSIO. Merita Christi sunt res viuæ, & sacræ, sed non solum iustificant corda, verum etiam satisfactoria sunt pro reatu pœnæ, tum sempiternæ, tum temporariæ. Quocirca non est mirum, si in meritis Christi fundari possint, non solum sacramenta, quæ iustificando abluunt maculas culpæ, sed etiā indulgentiæ, quæ applicando satisfactionem Christi, expiant reatū pœnæ. Porro, Christi merita, seu potius Christi passionem, nō solum fuisse meritoriam, sed etiam satisfactoriā, probamus ex eo, quod scripsit Isaias cap. 53. *Verè laqueos nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* & S. Ioannes in priore Epistola, cap. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nō pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Lutherus verò non probauit, Christi passionem non esse satisfactoriam, quod tamen probare debuit, si quid efficere voluit.

SECUNDA OBIECTIO: *Blasphemia est, reuera sacræ, ut sunt merita Christi in sordidam opus mortis ponere: at pœna temporalis, est sordidū opus mortis: igitur blasphemia est, Christi merita collocare in expiatione pœnæ temporalis.* RESPONSIO. Quare Lutherus vocet sordidum mortis opus, temporale pœnam, nō facile diuinarem, nisi fortè, quia reatus pœnæ fructus est peccati, quod est mors animæ, ita nominare placuerit. Sed quæcūq; sit causā huius appella

pellationis, certè nō est sordidum, sed gloriosum, liberare hominē à sordido mortis opere. Nā quid sordidius, & deterius peccato? & tamen non est sordidum Christo, sed valdè honorificū, esse agnū Dei, qui tollit peccata mundi. multò igitur minus sordidū erit, expiare reatum pœnæ, cum non sit sordidum expiare reatū culpæ. Quare non est blasphemia, sed gloriola prædicatio dicere, Christi merita sacrosacta eius esse virtuti, ut omnia peccata, & peccatorum reatus omnes eluere, & expiare valeant.

TERTIA OBIECTIO: Merita Christi sunt omnibus necessaria ad salutem, & ideo tenentur omnes querere, ut sibi ea merita applicentur: At indulgentia non sunt necessaria ad salutem, neque tenentur Christiani vllō præcepto ad eas suscipiendas: non igitur fundantur indulgentia in meritis Christi.

RESPONSIO. Merita Christi partim sunt omnibus necessaria, partim non necessaria, sed vtilia. atque hoc posteriore modo ad fundamentum indulgentiarum pertinent. Nam quod attinet ad gratiam iustificationis obtinendam, sine qua nemo saluus esse potest, sunt Christi merita omnibus necessaria, & ideo tenentur omnes diuino præcepto curare, ut sibi ea merita per baptismum, vel, si post baptismum à gratia Dei exciderint, per sacramentum pœnitentiæ applicentur. & hoc modo fatemur, non pertinere ad fundamentum indulgentiæ, Christi merita. At si quis post gratiam reconciliationis adeptam adhuc sit reus luēdæ pœnæ temporalis, is non necessariò eget meritis Christi, ut per ea reatus ille simpliciter condonetur: non quòd sine meritis Christi possit reatus pœnæ simpliciter condonari, sed quia poterit ipse non requirere tantam liberali tatem, contentus ipse suis laboribus, & pœnis, vel in hac vita, vel in purgatorio satisfacere Deo, conperante semper Christi merito, & gratiā; tamen vtilissimum illi erit, si Christi merita ita sibi per indulgentiā applicentur, ut sine propria satisfactione, continuò reatus ille solvatur. &

ho

hoc modo negari non potest, quin merita Christi pertineant ad thesaurum, & fundamentum indulgentiarum, quamvis ut nemo cogitur suscipere indulgentias, ita nemo cogatur dare operam, ut debium temporalis pœnæ, Christi passionē, & meritis, sine labore proprio compensetur.

QUARTA OBIECTIO: Nullis scriptura sacra testimoniis thesaurus indulgentiarum comprobari potest, sed solā constitutione Clementis VI. quæ incipit, *Vnigenitus*. Nō igitur satis firma sunt, quæ de indulgentiis traduntur. **RESPONSIO.** Iam suprà ostendimus, in priore libro, indulgentiarum thesaurum non carere fundamento scripturarum sanctorum. Sed quamvis nulla testimonia scripturarum haberemus, non propterea solā Clementis constitutione niteremur: neque enim Clemens ex proprio capite thesaurum excogitavit; sed ex antiqua traditione, ex Ecclesiæ sensu, ex Theologorū communi doctrina, ex consuetudine veterum Pontificum didicit, quod de thesauro docuit, & auctoritate Apostolica confirmavit. Denique, etiam si nihil certi de thesauro indulgentiarū (quod tamen minimè concedimus) ante constitutionē Clementis habuissimus, satis tamen certi redderemur de thesauro huius veritate ex Clementis Pont. Max. declaratione. Ipsum enim toti Ecclesiæ datū, à Deo magistrum & doctorem esse scimus, cum illius sedē teneat, cui propriè dictum est; *Pasce oves meas*. Ioā. 2. sed de hac re satis multa in alijs nostris libris, ac præsertim lib. 4. de summo Pontifice, cap. 3. scripta extant, quæ hoc loco repetenda non sunt.

QUINTA OBIECTIO: Pœna, quæ peccatum sequuntur, non possunt vllō modo remitti, sed velimus, nolimus, tolerande sunt: igitur indulgentia, quæ dicuntur esse remissiones pœnarū, nihil omnino sunt. Probat Lutherus antecedens huius argumenti ex eo, quòd pœna peccati, Adamo, & toti generi humano inflicta, est labor, & mors, quam pœnam certū est

est per indulgentias tolli non posse. Sic etiam Deus in psal. 88. dicit: *Si peccauerint filij tui, visitabo in virga iniquitates eorum. At Papa hanc virgam per indulgentias auertere non potest. Sic Apostolus ad Hebræos 12. dicit, nos à Deo, disciplinam accipere. & 1. Corinth. 11. dicit, nos à Deo indicari & corripi, ut non cum hoc mundo damnemur. istam verò disciplinam, & correptionē indulgentiæ non tollunt.* RESPONSIO. In libro superiore demonstraui, per indulgentias non remitti pœnas naturales, id est, quæ sequuntur originale peccatū, & toti generi humano sunt communes: sed pœnas illas duntaxat, quæ sequuntur peccata personalia; & eas non omnes, sed eas tantum, quarum sumus rei in foro pœnitentiariorum: non autem eas, quas debemus in foro externo. Porro, pœnæ, quarū fit mentio in psal. 88. & in Epist. ad Corinthios, & ad Hebræos, ad forum externū pertinet: infliguntur enim à Deo tanquam iudice, in externo & criminali foro. Nam si non potest indulgentia tollere pœnam, quā Prætor aliquem multauit ob furtum, vel homicidiū, quantò minus tollere poterit eam, quā Deus ipse alicui decreuit? Quam igitur, inquires, pœnam tollit indulgentia? Illam, quæ in foro pœnitentiariorum infligitur, quæ voluntariè adimpletur, ad quam implendam non cogimur, nisi timore Dei, & stimulo conscientie. Hæc enim est, per quam Domino satisfacimus, & cui succedit, nisi in præsentī, Domino satisfiat, purgatorij pœna. Quamuis illud etiam negari non debeat, satisfieri quoque Deo per flagella ab ipso immissa, quando libenti animo tolerantur: sicut etiam interdum per pœnam sponte susceptam præuenimus manum Dei, & flagella eius auertimus, ut exemplum Ninuitarum docet, quod habetur apud Iohā Prophetam, capite postremo.

SEXTA OBIECTIO: *Indulgentiæ dicuntur remittere pœnitentiās: at illæ sūt opera bona, videlicet ieiunia, eleemosynæ, preces, & similia: Igitur indulgentiæ noxiæ sūt, nō salutarēs, cū*

à bonis

à bonis operibus nos impediūt. RESPONSIO. Indulgentiæ remittunt pœnitentiās iniunctas, non quatenus sūt opera bona, sed quatenus debitum eas implendi retardaret nostrum ingressum in vitam æternam, si fortè ante illarum impletionem de vita nos exire contingeret. Itaque Ecclesia, dum largitur indulgentiās, non prohibet studium pœnitentiæ, imò ad illud nos hortatur, & excitat; sed à reatu illo nos liberat, quo, ut diximus, impediri possemus à regno calorum citius obtinendo. proinde, verè salutarēs, & nullo modo noxiæ dicendæ sūt indulgentiæ. Atque hæc est summa obiectionum Lutheri: nam ad singula eius verba satis accuratè Rofensis respondit, ut non sit opus aliquid addere.

CAPVT II.

Respondetur ad ea, quæ aduersus indulgentias Ioannes Caluinus obiecit in libro Institutionis, cap. 9. num. 38.

VENIO nunc ad obiectiones IOANNIS CALVINI. Et quoniam nemo, quod sciam, eius sententias ex propositio discutiendas suscepit: respondebo ad omnia, quæ scripsit in institutione, cap. 9. à nu. 38. vsque ad 44. in quem locum congelessit, quæ de indulgentiis dicenda sibi esse iudicauit.

INITIO igitur, nu. 38. more suo, conuijs, & mendacijs ludit. Primum enim scribit, non multum sibi laborandū esse in indulgentiis refellendis, cū ea sponte suā, atque argumentis Lutheri, tanquam fortissimis arietibus concussa, ad inclinationē spectare incipiant, Deinde addit, eas tamdiu saluas cōstitisse, quoniam tam altā errorū nocte immergi fuerunt aliquot seculis homines, ut cū viderent, per indulgentias sibi emungi pecunias, quæ in scorta, & lenones absumerentur, & a quæstuarijs se palam deludi: tamen indulgentias summa veneratione exciperent, venerantur, adorarent.

H

Adiungit postremò, vbi orbis sibi sapere aliquid permisit, indulgètijs paulatim frigere, & congelascere cœpisse. Sed PRIMVM Caluini pronunciatum adeò falsum esse constat, vt nunquam maior fuerit indulgentiarum frequentia, nunquam maior deuotio, nunquam tam ardentè à populis Catholicis expetita fuerint, quàm ab eo tempore, quo à Luthero exagitari cœperunt. Hinc enim Tridentinum Concilium, sess. 25. de indulgentiis moderandis decretum edidit. & Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nunc Ecclesiam regit, nimum desiderium indulgentiarum, & piam petentium importunitatem reprimendam censuit. Argumenta verò Lutheri adeò leuia, insulsa, inepta sunt, vt non videatur negligentius causam istam agere potuisse, si ex animo prauaricari voluisset. Certè a doctis hominibus ita ridetur, vt per ea non eueriti, sed constitui indulgètijs arbitrentur. At persuasit tamen Lutherus multis. Ita est, sed persuasit etiam alia multò absurdiora, quia viâ latam aperuit, per quam carnales homines libenter ingrediuntur. quo modo etiâ Mahumetes sine miraculis, sine sapientia, sine probitate vitæ, nouam suam sectam, quòd licentiam magnam carni, ac sensibus daret, innumerabilibus hominibus persuasit.

ALTERVM Caluini pronunciatum in duobus peccat. Primum enim tribuit errorum noctem aliquot seculis, in quibus doctrina de indulgentiis celebrior in Ecclesia fuisse videtur, videlicet ab anno millesimo, ad millesimum quingentesimum. At certè, secula ista, vt caruerunt luce linguarum Latinæ & Græcæ: ita luce doctrinæ, & sanctitate mirifice fulserunt. vt nullis anterioribus seculis cedere videantur. Argumento esse possunt Cœcilia celeberrima, singulis his postremis seculis acta, Lateranensia, Lugdunensia, Viennensia, Constantiensia, Florentina. Item viri sancti, miraculis clarissimi, Bernardus, Dominicus, Franciscus, Antonius, Petrus Mar-

tyr,

tyr, Vincentius, Bernardinus, Nicolaus Tolentinus, & alij quàm plurimi. Denique, viri doctissimi, Anselmus, Hugo, & Richardus Victorini, Alexander, Albertus, Thomas, Bonauentura, Scotus, Henricus, Durandus, alijque prope innumerabiles, vt omittam Iureconsultos, Medicos, Historicos, qui scriptis suis, ista secula egregie illustrarunt. Deinde, Caluinus, abusus quæstuariorum in ipsos Pontifices refert cum apertissimè constet, à Pontificibus semper fuisse dānatos: vt perspicuum est ex decretis Innocentij III. in Concilio Lateranensi: Innocentij. v. in Concilio Lugdunensi: & Clementis in Cœcilio Viennensi. at vt intelligant Caluiniani, quàm immeritò de hac re Caluinus Pontifices reprehenderit referam ad verbum partem decreti Clementis V. & Concilij Oecumenici Viennensis: *Abusibus*, (ita decretum incipit) *quas nonnulli elemosynarū, quæstores in suis proponunt predicationibus, vt simplices decipiant, & aurum, subtili, vel fallaci potius ingenio extorqueant ab eisdem: cum in animarum cedat periculum, & scādalum plurimorum, viam, prout nobis possibile, præcludere cupientes iuxta statuta Concilij generalis, duximus prohibendum districte, & c. & infra: Ad hæc, cum aliqui ex huiusmodi quæstoribus, sicut ad nostram audientiam est perlatum, non sine multa temeraria audacia, & deceptione multiplici animarū, indulgentias populo, motu suo proprio, de factis concedant, super votis dispensent: male ablata incerta (data sibi aliqua pecunie quantitate) remittant, terrā, aut quartā partē de penitentiis iniunctis relaxent, ammas tres, vel plures parentū, vel amicorū illorū, qui elemosynas eis conferant, de purgatorio (vt adferunt mendaciter) exirahant, & ad gaudia paradisi perducant: benefactoribus locorū, quorū quæstores existunt, remissionē plenariā peccatorum indulgeant: & aliqui ex ipsis eos à pœna, & culpa (vt eorū verbis utamur), absoluant. Nos abusus huiusmodi, per quos cœsura vilescit Ecclesiastica, & clauis Ecclesiæ auctoritas ducitur in contemptum, omnimodè abolere volentes, ea, per quoscunque quæstores fieri,*

vel attentari de cetero, districtius inhibemus. Non igitur, vt Calvinus mentitur, à Papa, & suis bulligerulis, quæstuosæ nundinationes de salute animarum exercebantur; pauculis numis, salutis pretium taxabatur; hacque specie, pecuniæ, quæ in scorta, & lenones, & commellationes turpiter infumerentur, emungebantur. Sed hæc omnia, tanquam manifesti abusus, à Pontificibus, & Concilijs Catholicis reprehendebantur, & prohibebantur: vt etiam hoc tempore reprehenduntur, & prohibentur.

TERTIUM Caluini pronuntiātū, causā veram aperit omnium malorum, quæ Germaniæ, & totius Septentrionis magnam partem miserè perdiderunt. Dicit enim, cum orbis sibi sapere aliquid permisit, tunc demum cœpisse indulgentias frigere, & congelascere, donec tandem euanescent. Quid enim est, orbis sibi sapere aliquid permisit, nisi, priuati homines sapere voluerunt, contra præceptum Apostoli, Roman. 12. *plusquam sapere oporteret*. Item, nullo mittente, nullo vocante, officium sibi docendi sumpserunt. Oues, contemptis pastoribus, ad noua pascua progredi; equi, sessoribus excusis, per devia currere decreuerunt. Hæc igitur noua præsumptio, quā vnusquisque, Luthero auctore, iudicem se controuersiarum omnium fecit, ac Pastores, & Rectores à Deo positos in Ecclesia, iuxta Apostolum ad Ephes. 4. audire contempsit: hæc, inquam, est, quæ dissidijs, & hæresibus Septentrionem repleuit. Sed illud tamen, vt initio diximus, falsum est, indulgentias frigere, & congelascere cœpisse, cum orbis sibi aliquid sapere permisit. quamuis enim serpente antiquo malè oculos aperiente, seductis ab hæreticis, non solum indulgentiæ, sed omnia bona opera, & ipsa fides vera, & Catholica, apud Lutheranos esse desierint: tamen apud Catholicos, indulgentiæ, quæ antiquis temporibus frigere videbantur, post exortam Lutheri sectam, quasi per antiper-

stasim

stasim recalescere, reuirescere, ac resflorere cœperunt, tantumque abest, vt periculum sit, ne euanescant, vt potius de moderandis, & intra certos terminos coercendis, cogitandum fuerit. Sed iam ad argumenta veniamus.

CAPVT III.

Respondetur ad obiectiones Caluini ex num. 39.
cap. 9. Instit.

IN sequenti numero, siue, vt iste vocare solet, sectione, Calvinus profitetur, ipsas indulgentias, etiam abstersas omni labe, id est, si nullo abusu fœderentur, nihil esse aliud, nisi sanguinis Christi profanationem, Satanæque ludibrium, quo Christianum populum à Dei gratia, à vita, quæ est in Christo, abducant, & à vera salutis via auertant. Grauiissima hæc est indulgentiarum accusatio, quam si Calvinus solidis argumentis comprobare queat, sine dubio causam obtinebit. Audiamus igitur probationem: *Quomodo enim, inquit, poterat fœdus profanari Christi sanguis, quā dum negatur, sufficere ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem, ad satisfactionem, nisi velut arefcentis, & exhausti defectus aliunde supplatur, & sufficiatur?* Sed hoc non tam argumentum, quā mendacium est. Nullus enim Catholicorum scripsit, Christi sanguinem non sufficere ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem, ad satisfactionem, nisi defectus eius aliunde suppleatur. Debuisset sanè, vel vnū aliquem adlegare, qui ita sentiret. Neq; solum nemo Catholicorum id scripsit, sed neq; scribere potuit: cum ipse Clemens VI. Pontifex, in constitutione de thesauro indulgentiarum, quem propriè Calvinus oppugnat, & omnes Theologi affirmant Christi sanguinem aded pretij esse infiniti, vt vel vna eius gutta

sufficere potuerit ad omnia totius mundi crimina expianda. Quod autē Calvinum fefellit, id fuit, quod Catholici docent, in thesauro indulgentiarū contineri non solum Christi merita, sed etiam sanctorū. Sed non ideo adiungimus meritis Christi, merita sanctorū, quasi illa non sufficiant, sed ut merita sanctorum, quæ illis superfuert, nō sint otiosa, ut sancti hoc honore gaudeant, ut efficacitas meritorū Christi magis eluceat, quæ non solum per se possunt expiare peccata, & reatus peccatorum, sed etiam efficere, ut merita sanctorum vim habeant expiandi reatū pœnæ temporalis. Quæ est etiam ratio, cur Deus voluerit, ut unusquisque nostrum propriis meritis coronā vitæ sibi acquirat, iuxta illud apostoli 2. Timoth. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit*: non quod Christi merita non sufficiant, sed quia id nobis vtilius, & Christo gloriosius est. quemadmodum etiam idem Deus instituit, ut secundæ causæ non sint otiosæ, sed cum ipsa prima causa ad res producendas conueniant, quamuis prima causa, sine secundis, res omnes, æque facili, ac perfecte efficere potuisset.

PERGIT Calvinus, & ex variis scripturarum testimoniis probare nititur, Christi sanguinem profanari, si illi sanctorum merita adiungantur: *Christo*, inquit, *lex, & Propheta omnes* (teste Petro Act. 10.) *testimoniū perhibent*, quod per ipsum accipienda sit remissio peccatorum: *indulgentiæ remissionē peccatorū*, per Petrū, Paulum, & Martyres largiuntur. Sanguis Christi emundat nos à peccato (inquit Ioannes, 1. Ioan. 1.) *indulgentiæ sanguinē Martyrū faciunt peccatorum ablationē*. *Christus* (inquit Paulus 2. Cor. 5.) *qui peccatū non nouerat, factus pro nobis est peccatū, i. peccati satisfactio, ut insititia Dei efficeremur in illo*: *Indulgentiæ peccatorū satisfactio nem in sanguinē Martyrū reponit*. Clamabat Paulus, & Corinthiis testificabatur. 1. Cor. 1. *solum Christum pro ipsis crucifixum, & mortuū esse*: *Indulgentiæ pronunciant*, Paulus, & alios pro nobis mortuos. Alibi dicit, *Christum acquisiuisse Ecclesiam* suo san

suo sanguine, Act. 20. *Indulgentiæ aliud pretiū acquisitionis in sanguine Martyrum statuunt*, *Unā oblatione Christus consummavit in perpetuū sanctificatos*, ait Apostolus Hebr. 10. *Indulgentiæ reclamant, à Martyribus perfici sanctificationē, quæ aliqui non sufficeret*. Ioannes dicit, Apoc. 7. *Sanctos omnes lauisse stolas in sanguine Agni*: *Indulgentiæ docent lauare stolas in sanguine sanctorum*. Hæc ille. Cui RESPONDEMUS, testimonia scripturarū verissima esse, sed perperā allegari, loquuntur enim de remissione culpæ, ac præsertim letalis, id est, de iustificatione impij, & reconciliatione, per quā ex peccatoribus efficiamur iusti, quā accipimus in sacramentis, Baptismi, vel Pœnitentiæ, ubi nullū locum habent merita sanctorū. Porro, indulgentiæ non remittunt culpam, neq; letalē, neq; venialem, sed solam pœnam, eamq; temporariā, cuius reatus inueniri potest in hominibus iustificatis, sanctificatis, ablutis, sicut inueniebatur in Dauide cui post confessionē peccati, dictum est à Propheta Nathan. 2. Reg. 12. *Dominus transtulit peccatū tuū, non morieris*. Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius, qui natus est tibi, morte morietur. Non igitur indulgentiæ tribuunt sanctis id, quod scripturæ allegatæ tribuunt Christo. Ac ut id planius fiat, excutiā breuiter singula testimonia à Caluino adducta. In Actis, c. 10. loquitur S. Petrus de remissione peccati, quæ habetur per fidē, & sacramenta, sine qua nemo saluus esse potest: nam ideo dictū est Cornelio ab Angelo. *Accerse Simonē, qui cognominatur, Petrus, qui loquitur tibi verba, in quibus saluus eris tu, & vniuersa domus tua*. Neque obstat, quod Cornelius in eodē loco dicitur fuisse vir iustus, & timens Deum, etiā antequam Petrum audiret. Nam, ut scribit S. Augustinus in lib. I. ad Simplicianū, qu. 2. *Iustus erat Cornelius iustitiā quadam inchoatā, & imperfectā, sed non poterat saluus esse, nisi crederet in Christum, & per baptismū remitterentur ei peccata, & ipse incorporaretur Ecclesie*. Nam, ut idē Augustinus loqui-

120 CAP. III. De Indulgentiis. LIB. II.

tur lib. i. de prædest. sanct. ca. 7. si potuisset Cornelius sine fide Christi saluus esse, non ad eum edificandū missus fuisset architectus Petrus. De hac igitur remissione loquitur idem Apostolus, cum ait: *Huic omnes Prophetæ testimoniū perhibent, quod per ipsum accipienda sit remissio peccatorum*, de qua remissione falsò Calvinus dicit, *indulgentia remissionem peccatorū per Petrū, & Paulum, & Martyres largiuntur*: cum iam sæpe sit dictū, culpas per indulgentias non remitti.

In Epistola i. cap. i. S. Ioannes, cum dicit: *Sanguis eius emundat nos à peccato*, loquitur de remissione culpæ, quæ maculam propriè gignit in anima: macula enim est, quæ ablutione tollitur; non pœna, quæ debitorem, non sordidum facit. Itaque falsò Calvinus addit: *indulgentia sanguinem Martyrum faciunt peccatorum ablutionē*. Non enim ablutionem culpæ, sed solutionem pro debito pœnæ indulgentiis Catholici tribuunt.

In Epist. 2. ad Corint. c. 5. Apostolus Paulus, postea quam dixit, *Christum factum esse peccatum*, id est, hostiam pro peccato, adiunxit, *ut nos efficeremur iustitia Dei in illo*. Ex quo intelligimus, eum loqui de remissione peccati, per quam iustificamur, & ex impijs efficimur pii; quem effectum nemo vnquam Catholicorum, indulgentiis attribuit. Quare Calvinus cum scribit, *indulgentia peccatorum satisfactionem in sanguine Martyrum reponunt*, vel loquitur de satisfactione pro culpa, & pœna sempiterna; & falsò Catholicis imponit, quod ex eorum sententia, indulgentiæ satisfactionem peccatorum in sanguine Martyrum reponant: vel loquitur de satisfactione pro pœna temporali, & falsò indulgentias verbis Apostoli Pauli opponit, cum Apostolus de satisfactione pro culpa intelligendus sit.

In Epist. i. ad Corint. cap. i. idem Apostolus, cum testificatur, & clamat, *solum Christum crucifixum esse pro nobis*, loquitur sine vllō dubio, de passione Christi, quatenus ea per baptismum applicata, iustificat, & reconciliat.

Ideo

CAP. III. De Indulgentiis. LIB. II. 121

Ideo enim duo illa coniungit: *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis?* In quo sensu nemo Catholicorum ferret; quod Calvinus dicit, *indulgentiæ pronunciant, Paulum, & alios pro nobis mortuos*.

In Actis, cap. 20. cum idem Apostolus scribit, *Christū proprio sanguine Ecclesiam acquisivisse*; manifestè loquitur de pretio sanguinis, quo redimimur de captivitate Diaboli, & per fidem, & baptismum adiungimur ad Ecclesiā; tunc enim ædificatur, & acquiritur Ecclesia, cum per fidem, & sacramenta homines incorporantur Ecclesiæ. In quo sensu falsò Calvinus dicit, *indulgentia aliud pretiū acquisitionis in sanguine Martyrum statuit*.

In Epistola ad Hebr. cap. 10. cum idem Apostolus scribit, *Christum unicā oblatione consummasse in perpetuū sanctificatos*; significat, Christum unicā oblatione corporis sui in Cruce, sufficiens pretium obtulisse, quo possint omnes homines redimi ab omni iniquitate, & ita redimi, ut ipsa redemptio perpetua esse possit; cui redemptio ni nō repugnat, ut homines sic redempti, hoc est, iustificati, & reconciliati, reatum aliquem pœnæ temporalis habeant, pro quo soluendo, indulgentiis opus habeant, sicut enim culpæ veniales, sine quibus hæc vita non ducitur, non impediunt redemptionem, iustificationem & sanctificationem: Ita, nec reatus pœnæ temporalis eam impediunt. Proinde, falsò Calvinus adiungit, *indulgentiæ reclamant, à Martyribus perfici sanctificationem, quæ alioqui non sufficeret*. Nam Catholici neque dicunt, indulgentiis perfici sanctificationem, & multò minus affirmant, Christi sanctificationem nō sufficere. Sed non est hoc primum, quod falsò Catholicis Calvinus attribuit.

In Apocalypsi, cap. 7. cum Ioannes dicit, omnes sanctos lauisse stolas in sanguine Agni: nemo dubitare potest, quin loquatur de iustificatione à culpa, tum originali, tum actuali, quæ, ut suprā diximus, propriè ma-

H 5

122 CAP. IIII. De Indulgentiis. LIB. II.
culam gignit. Quare falsò Calvinus addit, *indulgentiæ docent lavare stolas in sanguine sanctorum*. Siquidem, indulgentiæ Catholicæ nihil tale docent, neque vnquam docuerunt. Videmus igitur, agmen illud argumentorum Calvinianorum, tot scripturarum telis armatum, plus ostentationis, quàm soliditatis habuisse: nam cum totum, vel ex falsis, vel ex veris ad rem non facientibus constaret, cum ad manus ventum est, & cominus signa collata, vera ad rem non facientia pugnare noluerunt, falsa verò facilè hostibus terga verterunt.

CAPVT IIII.

*Respondetur ad objectionem Caluini ex cap. 9.
Instunt. num. 40.*

IAM verò in sectione 40. ducit Calvinus argumentum à testimoniis sanctorum Patrum, Leonis, & Augustini: *Præclare, inquit, aduersus hac sacrilegia, Leo Episcopus Romanus in Epist. 83. ad Palestinos loquitur. Quamuis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit: nullius, tamen insonitis occisio, propitiatio fuit mundi. Accepere iusti, non dedere coronas, & de fortitudine fidelium nata sunt exempla patientie, non dona iustitie. Singulares quippe illorum mortes fuerunt, nec alterius quispiam debuit suo sine persolui: cum vnus existeret Dominus Christus, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam resuscitati. Nec minus appositè S. Augustinus tract. 84. in Ioannē: Et si fratres, inquit, pro fratribus moriamur, nullius tamen sanguis Martyris in remissionē peccatorum funditur: quod fecit Christus pro nobis: neq; in hoc, quod imitari nemus, sed quod gratularemur, conuulsi nobis. Item lib. 4. ad Bonifaciu, cap. 4. Sicut solus filius Dei factus est filius hominis, ut nos secum filios Dei faceret: ita pro nobis solus suscepit sine malis meritis penam, ut nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur indebitā gratiam. Hoc argumentū Caluini non*

CAP. IIII. De Indulgentiis. LIB. II. 123
non minùs speciosum, nec magis solidū est, quàm superius. Vera sunt omnia, quæ à SS. Patribus, Leone, & Augustino dicuntur, sed ad rem præsentem nihil omninò faciunt. Quid enim S. Leo dicit? solius Christi mortem, mundi propitiationē fuisse, neq; sanctorum mortibus vllam partē eius propitiationis esse tribuendā. Verissimū est, nam ipsi etiā sancti de mundo aliquando fuerunt, & Christi morte redēpti de mundo exire cœperunt. neque nos indulgentiis id adscribimus, vt mundū reconcilient Deo, sed vt eos, qui iam de mūdo per Christū educti, & Deo Patri, reconciliati sunt, iuuent, vt à reatu pœnæ temporalis, si quo fortè adhuc tenentur obstricti, facilius liberentur. Quid præterea S. Leo dicit? Accepisse iustos, non dedisse coronas. & hoc nos quoq; liberrimè confitemur: neque enim merita, quibus præmia, & coronæ respondent, per indulgentias habere nos credimus. Quid postea idē Leo adiungit? ex fidelium fortitudine nata esse exempla patientiæ, non dona iustitiæ. Et hoc nihil verius: nā dona iustitiæ nō potest dare, nisi qui iustificat impiū. Impium verò iustificare nō potest, nisi ille, qui peccatum non fecit, & cuius passio pretij fuit infiniti, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Solus ipse caput existens corporis Ecclesiæ, suis omnibus membris gratiam, & gloriam comparauit. Neq; vllus Catholicorū docuit vnquā, per indulgentias acquiri dona iustitiæ, vel, quod est idem, quemquā ex impio iustū fieri. Quid postremò S. Leo nos monet? Singulares aliorum mortes fuisse, neque quemquam alterius debitū suo sine soluisse: vnum esse Christum, in quo omnes mortui, omnes sunt etiam resuscitati. Id verò quis nostrum vnquam negauit? cerre vnusquisque dum moritur, debitum proprium soluit, quod in Adamo contraxit. Solus Christus, qui debitum moriendi nō habuit, pro omnibus mortuus est, vt mortem moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet. Neque ista inter se pugnant, quòd per Christi mortem à

124 CAP. III. De Indulgentiis. LIB. II.

tem à debito mortis liberati sumus, & tamen unusquisque nostrum moriendo debitum soluat, quod in Adamo contraxit. Si quidem, mortis debitum non erat solum ut moreremur, sed ut in morte perpetuo maneremus. Christus autem, qui, ut Apostolus ait 2. ad Timotheum 1. destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam, & incorruptionem, id nobis morte suam contulit, ut licet ad tempus moriamur, tamen ad vitam reuocati, perpetuo cum ipso viuamus. Neque verò aliquid horum indulgentijs tribuimus, aut sanctorum mortibus, ut Calvinus credi voluit. Sed, quemadmodum nos verissima esse fateamur omnia, quæ S. Leo in Epistola allegata posuit: Sic ipse vicissim non negasset, si de his rebus differendi illi se occasio obtulisset, sanctorum passionibus alijs Ecclesie membris applicari posse ad solum reatum poenae temporariae dissoluendum. propositum enim S. Leoni in ea Epistola fuit, demonstrare necessitatem veræ carnis in Christo, aduersum hæresim Eutycheris, quæ paulò antè suborta fuerat. Itaque docet S. Leo, veram in Christo fuisse carnem, quoniam sine vera carne verè mori non potuisset. Quod si Christus verè mortuus non esset, nos quoque redempti, ac reconciliati Deo non essemus, cum nullius alterius hominis, quamuis incoceteris, & sancti, mors, propitiatio mundi esse potuerit. Hæc est sancti Leonis ratio cinatio, quæ solidissima est, si agatur, ut verè agitur, de redemptione à captiuitate Diaboli, de propitiatione peccati letalis, & de satisfactione pro reatu, ac debito mortis æternæ. At si quis contendat, eandem ratiocinationem extendere se ad satisfactionem pro reatu poenae temporariae, nihil efficiet, & contra ipsum Leonem disputabit, qui serm. 1. de ieiunio decimi mensis, in Epist. 79. ad Nicetam, & 91. ad Theodorum, & 92. ad Rusticum, sæpe repetit, per opera bona satisfieri Deo, poenas peccatorum redimi placari Deum, &c. Et quemadmodum non negat S. Leo, imò verò palam affirmat posse vnum

CAP. IIII. De Indulgentiis. LIB. II. 125
vnumquemque suis operibus satisfacere Deo pro reatu poenae temporalis, quamuis solius Christi mors reconciliatio fuerit mundi: sic etiam non negaret, propter vinculum caritatis, & sanctorum communionem, posse vnius satisfactionem alteri applicari pro solutione reatus poenae temporalis; atque hoc solum est quod per indulgentias fieri Catholici docent. Nunc ad S. Augustini testimonia, eadem responsio dari potest. Loquitur enim S. Augustinus, ut verba ipsa clamant, de remissionem peccatorum, quam in iustificatione accipimus, cum ad gratiam Dei sine ullis nostris bonis meritis peruenimus, quam remissionem (ut sæpe iam diximus) nemo Catholicorum ab indulgentijs, vel à sanctis expectat, sed omnes in vnum Christum integrè referunt. Quid igitur iam habet Calvinus? optima testimonia protulit, sed nihil, nisi aërem verberauit.

CAPVT V.

Refelluntur ea, quæ Calvinus habet Cap. 9.

Instit. num. 41. & 42.

PERGIT Calvinus, & sectione 41. refellere conatur rationem Catholicorum, qua thesaurum indulgentiarum ab illis astrui dicit, proponit autem eam rationem his verbis: *Agnoscant, annon hæc sint sua placita: Martyres plus morte sua Deo prestitisse, ac meritos esse quam sibi opus esset: tantamque illis meritorum largitatem superuisse, quæ in alios redundaret. Ne igitur superuacuum sit tantum bonum, commisceri eorum sanguinem sanguini Christi, & ex utroque thesaurum Ecclesie confici ad remissionem, & satisfactionem peccatorum. Atque ita accipiendum, quod ait Paulus Coloss. 1. Suppleo in corpore meo ea, quæ defunt passionum Christi pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Hæc ille, qui non omnino fideliter rationem Catholicorum proposuit, ut planè negare possimus, illa nostra esse pla

se placita neq; enim docemus, martyres morte suâ plus Deo præstisse, quàm sibi opus esset absolute; sed quàm sibi opus esset ad satisfactionem pro reatu poenæ temporalis: quod quidem adeò verum est, ut cæcus sit oporteat, qui id non videat. Certè Ioannes Baptista tamen nocenter vitam duxerat, ut nullo modo ad expianda peccata sua, passionis, & mortis illius accerbitate indigeret. proinde plus Deo præstitit morte suâ quàm sibi ad peccata expianda opus esset. quod idem de Apostolis multisque alijs Martyribus dici potest: nam si peccatorum etiam maximorum, & plurimorum reatus, vnicâ Martyris passione purgatur, pro quibus alioqui diu in igne poena luenda fuerat, ut S. Cyprianus scribit lib. Epist. 2. ad Antonianum: profectò, qui leuium, & paucorum delictorum est reus, & tamen pro Christo, post varia tormenta vitam ponit morte suâ plus Deo præstat, quàm sibi ad reatum poenæ temporariæ peccatis suis debitæ, dissoluendum, opus esset. Præterea, quod Calvinus addit, nos dicere, sanctos plus esse meritos apud Deum, quàm sibi necesse esset, & meritorum largitatem ita illis superfuisset, ut in alios redundaret: non agnoscimus ut nostra placita, sed ut ipsius commenta. Nos enim, ut concedimus satisfactiones multis sanctorum superfuisset, quod modò satis euidenter ostendimus: ita negamus super fuisse merita, vel ipsa merita in alios redundare. de quare in libro priore satis multa diximus. Sed facile ignoscimus Caluino, quòd vel ob imperitiam, vel ob negligentiam, vel etiam ut causam Catholicorum odiosam redderet, non fideliter nostra proposuit. Illud videamus, an qui non integrè fundamentum indulgentiarum retulit, illud saltem solidè refutauerit. Sic igitur peregit loco notato. *Quid hoc est, nisi Christo nomen relinquere, ceterum vulgarem sanctulum facere, qui in turba vix dignoscatur? Vnum, unum illum predicari decebat, unum proponi, unum nominari, unum respici,*
cum

cum de obtinenda peccatorum remissione, expiatione, sanctificatione agitur. At non ita est; non vulgaris sanctulus, sed sanctus sanctorum, ex thesauro indulgentiarum, Christus agnoscitur, non enim sanctorum passionibus Christi passionibus miscentur in thesauro, quòd Christi passionibus per se non sufficiant, sed ut ostendatur excellentia passionum Christi, quæ non solum expiare queunt reatus peccatorum, sed etiam alijs vim expiandi communicare. Itaque ita miscetur in thesauro, passionibus Christi passionibus sanctorum, ut Christi passionibus omnem culpam originalem, & actualementalem, & veniale, & omnem poenam, sempiternam, & temporariam expiare valeant, idque totum per se; etià si nullæ admiscerentur passionibus sanctorum: quæ sanctorum passionibus sine Christi passionibus nihil possunt, & cum Christi passionibus solas poenas temporarias expiare possunt. Non igitur vnum de turba, sed Regem martyrum & sanctorum omnium Christum facimus: illumque vnum, ut simpliciter & absolute redemptorem, propitiorem, & saluatorem prædicamus, nominamus, proponimus, atque respicimus. Quòd si solum nomen Christo relinquit, qui sanctos quoquo modo illi adiungit: quid respondebimus Apostolo, qui se Christi adiutorem facit. 1. Cor. 3. & saluatoris officium sibi vendicat. 1. Cor. 9. & illuminatorem omnium hominum se dicit, Ephes. 3. An ignorabat postolus Christum non egere humano adiutorio, & ipsum solum esse Saluatorem omnium hominum; & ipsum eundem, & solum esse lucem veram, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum? An volebat Christum, vulgarem sanctulum facere, ut in turba vix dignoscatur? Quemadmodum igitur Apostolus, dum sibi officium adiuuandi Christum, saluandique, & illuminandi homines desumit, nullam Christo facit iniuriam: quia Christus ipse Paulum sibi adiutorem esse voluit, dignatione, non necessitate: & si Christus, &
I autus

28 CAP. V. De Indulgentijs. LIB. II.

Paulus saluant, & illuminant homines, Paulus à Christo virtutem saluandi, & illuminandi accepit, non Christus à Paulo. Sic etiam, dum nos sanctis tribuimus officium satisfaciendi pro peccatis temporalibus aliorum, non facimus Christo iniuriam: quoniam, ut dictum est, virtutem satisfaciendi ab ipso Christo, sancti accipiant, non absolute, & simpliciter, sed pro modulo sibi communicato. Addit postremo Calvinus in eadem sectione: *Sed audiamus eorum eulhymemata. Ne sine fructu effusus sit sanguis martyrum, in commune Ecclesie lucrum conferatur. Ita ne? an vero nullus erat fructus, glorificare Deum per mortem? veritati eius suo sanguine subscribere, iustificari presentis vite contemptu, meliorem se vitam querere? fidem Ecclesie suam constantiam confirmare, hostium autem pertinaciam frangere?* At nos talia enthymemata nunquam fecimus; neque est difficile conficta à se argumenta dissolvere. Extant libri permulti Catholicorum, ubi de indulgentijs accuratè dissertitur, & in nullo eorum inuenietur, passionibus sanctorum sine fructu futuras, si in thesauro non reponantur. Id solum dicunt, passionibus sanctorum non absolute, sed ut satisfactorias sine fructu futuras, si neque illis ipsi egeant, neque alijs applicentur; quamuis alioqui multis alijs nominibus gloriosas Deo, honorificas ipsis, & utiles Ecclesie fuisse non dubium sit.

Porro, ad testimonium Apostoli ex Epist. ad Coloss. cap. i. quod Calvinus à Catholicis adferri dixit, responderet ipse in sectione sequenti, quæ est quadragesima secunda: ac multis verbis docet, Apostoli verba: *Supple quo defunt passionibus Christi, &c.* non significare, Christi passionibus aliquid defuisse ad vim satisfaciendi pro peccatis, sed Christi membra nempe fideles omnes, exerceri oportere varijs afflictionibus, idque pro Ecclesia, id est, pro Ecclesie ædificatione, & profectu. Sed quamuis hic sensus, quem Calvinus amplectitur, fieri etiam à multis ex nostris observatus, & approbatus: tam

CAP. VI. De Indulgentijs. LIB. II. 129

men nos in libro superiore ostendimus, præter eum sensum, posse Apostolica illa verba commodè recipere alios sensus, atque eum præsertim, qui ad thesaurum indulgentiarum stabiliendum confert. Quem quidem sensum sibi non probari Calvinus significat, sed eum refellere solido aliquo argumento, nec potuit, nec tentauit.

CAPVT VI.

Respondetur ad ea, quæ Calvinus profert, cap. 9.

Instit. num. 43.

Rostremam obiectionem Calvinus, in sectione, siue numero 43. petit à comparatione indulgentiarum, cum Euangelio; sic autem loquitur: *Quis docuit Papam, plumbo, & membrana gratiam Iesu Christi includere, quam Dominus verbo Euangelij dispensari voluit? sanè aut mendax Dei Euangelium esse oportet, aut mendaces indulgentias. Nam Euangelio, Christum, cum omni affluentia bonorum celestium, cum omnibus suis meritis, omni sua iustitia, sapientia, gratia, nullà exceptione nobis offerri, testis est Paulus, qui 2. Corinth. 5. dicit, depositum esse apud ministros verbum reconciliationis, quo hac legationis formam fungantur, cum Christo per ipsos hortante, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum, qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, ut efficeremur iustitia Dei in illo. Contra, indulgentia demensum aliquod gratia ex armario Pape reclusum, plumbo, membrana, loco etiam assigunt, à verbo Dei auellunt. Hæc omnia per partes singillatim refellenda sunt, ne queratur Calvinus, aliquid à nobis temerè prætermisum. Quod igitur reprehendit, gratiam Dei, plumbo, & membrana includi: RESPONDEO, non aliter à Pontifice Maximo gratiam Dei, plumbo, & membrana aliquando includi, quam Apostoli, & Prophetæ, litteris & chartæ mysteria salutis incluserint. Nam quemadmodum scripta Apostolorum, & Prophetarum, signa sunt*

130 CAP. VI. De Indulgentiis. LIB. II.

rerum cælestium; quæ nobis vel reuelatur, vel promittuntur, vel dantur: sic etiam literæ Pontificiæ suis legitimis sigillis munitæ, signa sunt remissionis, quam Pontifex pro potestate à Deo acceptâ cõcedit ijs, qui ea, quæ ab ipso præcipiuntur, impluerint. At non hoc, inquit, reprehendit Calvinus, quod remissio aliquo modo, plumbæ, & membranæ, ut instrumentis quibusdam, includatur: sed quod litteris ea remissio includatur, quam Dominus verbo Euangelij dispensari voluit. QUAERO igitur à Caluino, an existimet verbo Euangelij, voce solum prolato, an etiam scripto gratiâ illam remissionis dispensari possit. Certè, si velit sibi constare, concedere debet, verbo Euangelij non solum per sermonem, sed etiam per scripturam dispensari. Ipse enim tum alibi sæpe, tum in hoc loco docet, remissionem peccatorum per exhortationem, siue concionem fieri: idè enim allegat verba illa: *posui in vobis verbum reconciliationis, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* At exhortatio, & cõcio non solum verbo, sed etiam scripto fieri potest: Ipse enim Apostolus, cum illa dicebat, quæ Calvinus citat, per Epistolam scriptam Corinthiis prædicabat. & ipse idem tot exhortationes, & quidè grauissimas fecit, quot Epistolas scripsit. Vnde Thessalonicensibus dicebat: *ne irreamini, eque per sermonem, neque per Epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini, &c.* Itaq; quo modo potest remissio annunciari verbo, ita potest annunciari scripto: ac per hoc potest litteris, ac membranæ includi. Atq; hæc dicta sunt à nobis, ut ex principiis propriis Calvinum refelleremus. Nos enim non credimus, verbum reconciliationis nihil esse aliud, nisi concionem, neque existimamus, ut Calviniani somniat, potestatem remittendi, vel retinendi peccata, ad concionem esse referendâ: scimus enim, conciones fieri ad fideles & infideles, iustos, & peccatores, pœnitentes, & impœnitentes: peccata autem non remitti,

CAP. VI. De Indulgentiis. LIB. II. 131
mitti, nisi fidelibus peccatoribus pœnitentibus. De qua re satis multa dicta sunt à nobis, in libris de pœnitentiâ. Neque admittimus, remissionem peccatorum sacramentalem, debere, aut posse plumbo, & membranæ includi, sed tantum eam remissionem, quæ fieri potest extra sacramentum, qualis est absolutio à censuris Ecclesiasticis, & absolutio à reatu pœnæ temporalis, quæ datur per indulgências. Neque hoc est, gratiam Dei, plumbo, & membranæ propriè includi, ut Calvinus dicit: sed est, voluntatem eius, qui potestatem habet indulgências largiendi, declarare litteris, sigillo munitis, ut solent alia multa declarari, quæ à voluntate Principis dependent.

Iam verò quod Calvinus ADIVNGIT, aut mendax esse Dei Euangelium, aut mendaces indulgências, non integram propositionem continet; deest enim tertiū membrum, aut Calvinus nescit, quid loquatur: Euangelium enim non dicit, ut Calvinus interpretatur, in omni reconciliatione nobis offerri Christum, cum omni affluentia cælestium bonorum, ita ut semper remittatur omnis reatus culpæ, & pœnæ, tam sempiternæ, quam temporariæ: si enim Euangelium hoc doceret, pugnaret utique cum indulgentiis. Et quia mendax Euangelium esse non potest, id planè sequeretur, ut mendaces essent indulgências. At Euangelium dicit, in prima quidem reconciliatione, quæ fit in baptismo, hominē renouari Ioan. 3. & Tit. 3. Christo commori, & conspeli, & resurgere in nouam creaturam. Rom. 6. ac proinde nihil expiandum remanere, neque egere huiusmodi homines ullâ aliâ indulgentiâ, si fortè continuò post baptismum, eos de hac vita migrare contigerit. Ceterum, in secunda reconciliatione, quæ fit per sacramentum pœnitentiæ, Euangelium dicit, Christum offerri pœnitenti cum affluentia bonorum quidem cælestium, sed non tanta, ut continuò remittatur omnis reatus culpæ, & pœnæ: sed

vt post remissam omnem culpam, & pœnam sempiternam, remaneat pœnitentia, & satisfactio peragenda pro temporaria pœna expianda. Non enim reconciliatio hæc secunda, est regeneratio, & renouatio; sed est quasi medicinalis curatio, & baptismus quidam laboriosus, & secunda tabula post naufragium, vt sancti Patres passim docent, quos citauimus in libris, de pœnitentia. Quare, cum in secunda reconciliatio, secundum Euangelium, relinquatur sæpenumero reatus aliquis pœnæ temporalis expiandus, locum suum habere possunt indulgentiæ, neque cum Euangelio vllâ ratione pugnant. Sed videamus, quomodo probauerit Caluinus, Euangelium in omni reconciliatio offerre nobis Christum cum omni affluentia bonorum cælestium, ita vt semper tam copiosa merita eius applicentur, vt nihil omnino remaneat expiandum. Certè, nihil attulit, nisi testimonium Apostolicum, 2. Corinth. 5. *posuit in nobis verbū reconciliationis, &c.* At in eo testimonio nulla sit mentio totius affluentia cælestium bonorum, neque applicationis omnium meritorum Christi; sed solum ex eo loco habemus, nos reconciliari Deo per ministerium seruorum Dei, qui ab illo potestatem habent, quiq; legatione funguntur pro Christo: & per quos Deus nos exhortatur, vt reconciliemur, quandoquidem, *Christus, qui peccatum non fecit, factus est pro nobis peccatum: id est, victima salutaris ad expianda peccata, vt nos efficiamur iustitia Dei in illo, id est, per ipsum verè, proprièque iustificemur.* Sed quàm latè pateat ea reconciliatio, & an ea semper relaxet omnem culpam, & pœnâ; an aliquando solam culpam, & pœnam æternam; Apostolus non dicit, & ex alijs locis tū scripturæ, tū Patrum, satis apertè colligimus, post remissam culpam, restare pœnæ temporalis reatū, vel proprijs laboribus soluendum, vel per indulgentias condonandum. Non igitur Euangelium est mendax, neq; mendaces sunt indulgentiæ,

tia, sed Caluinus Euangelium mendaciter allegauit.

PERGIT in ea sectione Caluinus, ac docet, vnde origo indulgentiarum fluxerit: *Si quis, inquit, originem requirat, hinc videtur hic abusus emanasse, quod cum munerentur olim seueriores satisfactiones pœnitentibus, quàm vt ab omnibus fieri possent, qui pœnitentiæ sibi imposita, grauari se ultra modum sentiebant, petebat ab Ecclesia relaxationem. Remissio, quæ talibus fiebat, indulgentia vocabatur. Vbi autem satisfactiones ad Deum transtulerunt, ac compensationes esse dixerunt, quibus se redimant homines à iudicio Dei, simul etiâ indulgentias eo traxerunt, vt essent expiatoria remedia, quæ nos pœnis debitis liberet. Illas vero, quas retulimus, blasphemias tanta impudètia consinxerunt, vt nullum prætextū habere queant.*

In his verbis TRIA quædam Caluinus affirmat, quæ nullo testimonio, nullâ ratione probare potuit. Neque enim ex historia antiquitatis, sed ex Lutheri somnijs hausit, quæcunque hoc loco effutijt. PRIMVM igitur ait, iniungi solitas olim seueriores satisfactiones, quàm vt ab omnibus fieri possent, & relaxationem eorū, quibus supra modum grauati erant, indulgentiam esse nominatam. Quæro, vbi hoc legerit, vbi didicerit mirum silentium. Nos contrâ legimus in antiquis Concilijs, indulgentias concedi solitas, non ijs, qui se supra modum grauatos dicerent: sed qui pœnitentiâ iniunctam, aliquanto tēpore, studiosè libenterq; peregerant. Concilium Ancyranū, can. 4. aliàs 5. *Penes Episcopos, inquit, erit potestas, modum conuersationis eorū (pœnitentiâ) probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adijcere. Ante omnia verò, præcedens eorū vita, & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas. & clarius cap. 22. Modus pœnitentiæ in Episcoporū sit arbitrio, vt secundum conuersationem pœnitentium, possint & extendere tardantibus, & minuere studiosè festinantibus.* Concilium Nicenum primū, can. 11. aliàs 12. cum pœnitentiâ lapsis præscripsisset annorū tredecim, addit: *Ab omnibus verò illud præcipue obseruetur, vt*

134 CAP. VI. De Indulgentiis. LIB. II.

animus eorū, & fructus pœnitentiæ attendatur: quicunque enim cum omni timore, & lacrymis persuerantibus, & operibus bonis conversionem suam non verbis solis, sed opere, & veritate, demonstrant, cum tempus statutū etiam ab ijs fuerit impletum; nimirum primi triennij, quo inter audientes futuri erant; & orationibus, iam cœperint communicare, licebit Episcopo humanius circa eos aliquid cogitare, id est, minuire aliquid de reliquis decem annis: qui vero indifferenter habuerint lapsū, & sufficere sibi, quod Ecclesiam introierint, arbitrantur, isti omnimodē tempora statuta complebū. Vbi clarissimē vides, indulgentias dari diligentibus, negari negligentibus. Neque solum non est verum, quod aluius dicit, sed nec vllō modo verisimile: nam nec SS. illi Patres, satisfactiones iniunxissent seueriores, quā par esset, nec si fortē aliquis suprā modum grauatus fuisset, illum per indulgētiā, sed per iustitiā ab illo onere subleuassent. Quē enim indulgētia est, demere onus iniuste impositū? DEINDE affirmat idē Calvinus, satisfactiones illas pœnitentiarias postea ad Deum fuisse trāslatas, & inde factum esse, vt indulgentiæ crederentur esse remedia expiatoria, quæ nos a pœnis meritis liberent. Hic etiam quærimus, vt ostendant Calviniani, quando satisfactiones pœnitentiariæ non pertinuerint ad expiandas pœnas, iudicio Dei debitas. Nos enim legimus in antiquissimis patribus, per satisfactiones illas placari Deū, propitiari Deū, satisfieri Deo. Multa citauimus in libro de pœnit. nonnulla etiam in lib. superiore; nunc vnius Cypriani testimonio contentus ero. Is igitur in ferm. de lapsis, exhortans ad pœnitentiæ opera illos qui iam resipuerant, & pœnitentiam agere cœperāt, sed intercessione Martyrum cupiebant sibi condonari reliquam pœnitentiā, inter alia sic loquitur; *Pœnitentia crimine minor non sit. Putas ne tu Dominum cuiō posse placari, quem verbis perfidis abnuisti: cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilegā contagione maculasti?* Et infra: *Pœnitenti, operanti,*

CAP. VI. De Indulgentiis. LIB. II. 135

roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quicquid pro talibus & peiserint martyres, & fecerint sacerdotes; vel si quis plus eū (Deum videlicet) suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignāis offensam iustā deprecatione placauerit; dat ille & arma rursum, quibus victus armetur. Et infra: *Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentiā facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus, & adiutus à Domino, quā cōtristauerat nuper, letā faciet Ecclesiam: nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronā.* Ex his habemus, non semel, sed bis, tēve repetitum, per labores pœnitentiæ satisfieri Deo, & placari Deum. Non igitur nouū est, vt Calvinus videri volebat, satisfactiones ad Deum referri. Sed quoniā radix totius Lutherani & Calviniani erroris in eo posita est, quod negant, post remissam culpā remanere pœnæ temporalis reatū expiandū in hac vita, vel in alia, adducam aliud Cypriani testimoniū, quo manifestē docetur, etiam post hanc vitam remanere eiusmodi reatum. Sic igitur loquitur in Epist. 1. lib. 4. *Conferēs gloriam martyrij, quo reatus omnis continuū purgatur, & tollitur cum aliis generibus mortis, quæ non habent eam vim: Aliud, inquit, est ad veniam stare, aliud ad gloriā peruenire: aliud missum in carcerē non exire inde, donec reddat nouissimum quadrantē, aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatū emundari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Hæc ille, quæ si à Caluino animaduersa, & credita fuissent, nunquam negasset, post remissam culpā, manere debitū luendæ pœnæ, ac per hoc satisfactionē esse necessariam, & indulgentias, quæ satisfactionē condonant, liberare à meritis pœnis. VLTIMO loco Calvinus dicit, nullo prætēxtu excusari posse blasphemias suprā recitatas de satisfactionibus sanctorū martyrum, quæ cum satisfactionibus Christi misceantur. sed nos contrā existimamus, nullo prætēxtu excusari posse Caluini temeritatem, qui

136 CAP. VII. De Indulgentiis. LIB. II.

propter aliqua testimonia perperam intellecta, ut supra demonstrauimus, totam Ecclesiam reprehendit, & tam peruerso iudicio de his rebus censet, ut blasphemias vocet, quæ reuera gloriam Dei continent maximam, nisi fortè credendum sit, Christum eum honorem inuidere martyribus, quem ipse illis contulit. Sed de his satis, neque enim verbis, sed rationibus dimicare proposui.

CAPVT VII.

Refelluntur obiectiones Tilmanni Heshusij.

TILMANNVS HESHVSIVS in libro, quem inscripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum, cum multò iustius inscribi possit, de sexcentis mendacijs Lutheranorum, tit. 32. qui est de indulgentijs, quadruplici nomine exterminandas esse contendit: quòd labefactent, ut ipse loquitur, quatuor præcipua capita doctrinæ cælestis, videlicet de officio, & merito Iesu Christi: de vera pœnitentia, de sola fide iustificante, & de potestate clauium; tam autem frigide, & insulse probat, quæ dicit, ut nullo negotio refelli possint.

Quod enim ad PRIMVM CAPVT attinet, ponit hoc principium: *Christus sanguine suo expiauit peccata mundi.* idq; probat ex illis verbis: *Hic est sanguis noui testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Matt. 26. Item ex illis: *filius hominis venit in hunc mundum, non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem,* (Grece *ἀνταρῶν*) pro multis. Matt. 26. Item ex illis: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* &c. 1. Ioan. 2. Item ex illis: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius.* Ephes. 1. Item ex illis: *Deus posuit in eo iniquitates omnium nostrum.* Isa. 53. Denique ex illis: *Eccce Agnus Dei, Eccce qui tollit peccata mundi.* Ioan. 1. Ex his testimonijs nudè recitatis, concludit his verbis: *Cum ergo tam caro pretio redempti, & Patri reconciliati simus, quæ est illa impudentia, &*

contin.

CAP. VII. De Indulgentiis. LIB. II. 137

*cōtumelia in Filium Dei quòd impostor ille promittit pro nume-
rata pecunia remissionē, & meritum penarū indulgentiā?
Et cum Christum satisfecerit Patri pro totius mundi peccatis,
blasphemum est mendacium, quod fingunt Pontificij, oportere
fideles pro suis peccatis satisfacere. sublato errore de satisfactio-
ne, sponte euanesceat figmentum de indulgentijs.* Hæc est pri-
ma Heshusij demonstratio, id est, antiqua Lutheranorum
cantilena, millies à Catholicis refutata: fatemur enim,
Christum pro nobis, & pro toto mundo integrè, imò
plenissimè, Deo Patri satisfecisse, ut scriptura alle-
gata, aliaque permultè nos docent: sed negamus, inde
sequi, nō debere fideles pro suis peccatis, id est, pro rea-
turpæ temporales expiando, Domino satisfacere, sicut
etiam fatemur, Christum nobis gratiam, & gloriā san-
guine suo acquisiuisse, ac promeruisse: & tamen debe-
mus gratiā per fidem, & sacramenta querere, & gloriā,
quasi palmam & breuium, certando, & currendo pro-
mereri. Apostolus enim omnibus dicit: *Sic currite, ut cō-
prehendatis.* 1. Cor. 9. & de se: *Bonum certamen certauimus, cur-
sum cōsummauimus, fidē seruauimus, ideoque reposita est mihi corona
iustitiæ.* 2. Tim. 4. Ratio autem horum omnium est quo-
niā pretiū redemptionis, & satisfactionis à Christo per-
solutum, nō prodest nisi ijs quibus per certa media, siue
instrumenta applicatur, quod etiam aduersarij confiten-
tur; & si negarent, nullam causam reddere possent, cur
Pagani, Mahumetani, Iudæi, ceterique infideles, pereant,
cū Christus pro toto mundo satisfecerit, & omnibus
hominibus, & gratiam, & gloriā promeruerit. Ita-
que, præter illud principium, quod Heshusius ponit,
Christum satisfecisse pro peccatis nostris, ponendum
est hoc aliud, eam satisfactionem nemini prodesse, nisi
per certa media, & instrumenta applicetur; & tum re-
manet controuersia, quæ sint illa media, quam contro-
uersiam Heshusius hoc loco non attingit, & ideo nihil
omnino suis clamoribus efficit. Nos enim existima-

138 CAP. VII. De Indulgentiis. LIB. II.

mus, pretium sanguinis Christi, ijs, qui ab infidelitate, primum conuertuntur, applicari per fidem, & baptismum: ijs autē, qui post baptismum, ad peccata redeunt, & rursus à peccatis conuertuntur ad Deum, applicari per sacramentum poenitentiæ, cuius partes sunt contritio, confessio, & satisfactio; Heshusius cōtra existimat, solā fide applicari, vel certe per fidem, & baptismum. Sed nihil horum probat, nec probare potest. pleni sunt enim libri, tum Prophetarum, tum Apostolorum, tum etiam sanctorum Patrum testimoniis, pro satisfactione, quam Deus, post remissam culpam, à nobis requirit. Et quemadmodum non est contumelia, vel blasphemia in Christum, dicere, pretium sanguinis eius non prodesse infidelibus, nisi per fidem & baptismum illis applicetur: ita non est contumelia, vel blasphemia, dicere, fidelibus poenitentibus non prodesse, nisi per sacramentum poenitentiæ: ac per hoc, per contritionem, confessionem, & satisfactionem applicetur. Admissa autem necessitate satisfactionis, dogma de indulgentiis facillimè constituitur. Nam, sicut pretium sanguinis Christi non prodest ad remissionem culpæ & pœnæ sempiternæ, nisi per fidem & sacramentum applicetur: ita, sine vlla Christi contumelia dici potest, idem pretium non semper prodesse ad remissionem totius pœnæ temporalis, nisi per opera poenitentiæ; vel per indulgentias applicetur. Quod autem diximus, per opera poenitentiæ, id est, per nostram satisfactionem, pretium sanguinis Domini, id est, eius satisfactionem nobis applicari, non sic intelligimus, quasi nostra satisfactio non sit veri nominis satisfactio; nam, & vera satisfactio est, ut in lib. 4. de Poenitentia, demonstrauius, & simul tamen cū ea, & per eam Christi satisfactio nobis applicatur. Neque nostra satisfactio, Christi satisfactioni adiungitur, quòd illa per se non sufficeret; sed quia voluit ipse nobis etiam gratiam satisfaciendi tribuere, ut efficacitas san-

CAP. VII. De Indulgentiis. LIB. II. 139
tas sanguinis ipsius magis splēdesceret, dum nō solū ipse satisfaceret, sed etiam membris suis virtutem satisfaciendi communicaret.

PORRO, quod addit Heshusius, Pontificem, pro numerata pecunia, peccata remittere, atque indulgentiam dare, mera calumnia est: neque enim Pontifices pecunias vllas pro indulgentiis exigunt, sed iubent eos qui indulgētiis consequi cupiunt, orare, ieiunare, eleemosynas facere, vel in commune pauperibus, vel in certum aliquod pium opus, ut in Basilicæ ædificationem, sed illud est frequentius, & hoc tempore solū in vfu, ut eleemosynæ pauperibus in communi erogari iubeantur.

CAPVT VIII.

*Refelluntur alie obiectiones eiusdem Tilman-
ni Heshusij.*

VENIO ad SECVNDVM CAPVT argumenti Heshusiani, sic igitur ille pergit: *Obscurant, inquit, Pontificij necessariam doctrinā de poenitentia, commento indulgentiarū. Cum enim docent, homines, pro suis peccatis, vel in hac, vel in futura vita satisfacere, aut etiā impositas satisfactiones pecunia redimere posse: extenuāt peccati magnitudinem, parui faciunt iudiciū Dei aduersus peccatum, instillant animis hominū securitatē, atq; ita veræ contritionis fundamenta evertunt.* Hæc ille, qui sine dubio aliquid diceret, si nos doceremus, pro culpa, & pœna sempiterna posse à nobis Domino satisfieri: id verò non dicimus, atque ea de caussa Theologi nostri disputāt, necessariam fuisse incarnationē Filij Dei quoniam tanta est magnitudo peccati, ut nō potuerit vlla pura creatura, ex rigore iustitiæ, pro peccatis hominū satisfacere Deo. Id igitur solū docemus, post culpam remissam, posse hominem

nem iustificatum per gratiam Dei, satisfacere Deo, pro reatu pœnæ temporalis tantum. Quod non solum non extenuat, sed amplificat, mirum in modum, tum peccati magnitudinem, tum iudicium Dei aduersus peccatum. Quis enim non miretur diuini iudicii seueritatem, & ipsius peccati molem, si cogitet, Deum ab ipsis, etiã filijs suis, & amicis, Christi sanguine iustificatis, & reconciliatis, adhuc repetere pœnas, pro delictis, vel in hac vita, vel etiã in futura? Sed qui sunt, qui nobis obijciunt, quod peccati grauitatem extenuemus, & iudicium Dei parui faciamus? Nempe Lutherani, qui vsque adeo peccatum extenuant, iudiciaque Dei contemnunt, vt nihil ad expianda peccata exigi arbitrentur, nisi vt credant ea sibi à Deo non imputari. Vtri igitur magis peccatum extenuant, & Dei iudicia parui pendunt, Catholici, qui, præter fidem, contritionem, confessionem, & satisfactionem necessariam esse docent ad peccata purganda; an Lutherani, qui solâ fide, sine vlllo pœnitentiæ labore, purgari peccata contédunt? Simile est, quod de securitate adde Heshusius: nam si Catholici dicerent, per satisfactionem, vel indulgentias, homines reddi securos de salute æterna, etiam si contritione de peccatis nullam habeant, ne à peccato ad Deum conuertere velint, rectissimè diceret Heshusius, per inanem istam securitatem euerti fundamenta contritionis, & pœnitentiæ. At, non hoc dicimus, sed cum B. Augustino in libro 21. de ciuit. Dei, cap. 27. inter errores perniciosissimos numeramus sententiam illorum, qui dicebant, elemosynas, & similia bona opera, sine vera conuersione, & pœnitentia, sufficere ad salutem. Et verbis differtis omnes Theologi nostri tradunt, satisfactionem, & indulgentias non prodelle, nisi ijs, qui per veram contritionem, & reconciliationem iustificati, in gratiam à Deo recepti sunt. Neque etiam tunc ijs securitatem salutis pollicetur per indulgentiam, nisi sub conditione, si vide

si videlicet adsit auctoritas in concedente, status gratiæ in suscipiente, & pietas, atque rationabilitas, vt sic loquamur, in causa. Absolutè, autè, spem bonam, & fiduciam pollicemur, iuxta illud Apostoli 1. Tim. 3. *Qui benedixit, gradum bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide, qua est in Christo Iesu.* Est autem mirum, quod Heshusius securitatem nobis obijciat, cum alioqui nos, vt plurimum reprehendant Lutherani, quod dubitationem, & metum persuadeamus nostris, cum ipsi contra doceant suos, vt certissimè credant, se iustos esse, & saluos fore; atque ipsam fidem de propria iustitia, fidem iustificantem, & Catholicam esse velint.

Superest TERTIVM CAPVT argumenti Heshusij, quod his verbis ipse persequitur: *Sepeliunt quoque doctrinam, inquit, de fide, seu fiducia in mediatorẽ Iesum Christum: si enim remissio pœnarum pecunia emi potest, nõ est necesse credere in filium Dei Iesum Christum. Et tota scriptura clamat, qui non credit in Filium, vitam nõ videbit, sed ira Dei manet super eum. Ioan. 3.* Hæc videlicet est illa insolubilis demonstratio, ob quam ita se iactat, & triumpnat Heshusius. Et quidem doctrinam de vera fide, & fiduciam in Christum non solum nõ sepeliunt, sed etiam enitescere, atque eminare faciunt indulgentiæ. Si quidem fundamentum habent in thesauro meritorum Christi, & nõ profunt nisi veris fidelibus, & per fidem veram, & viuam iustificatis. Quare, absurda & inepta est illa consequentia: Per indulgentias, vel per opera satisfactoria, quales sunt elemosynæ pecuniariæ, redimuntur peccata ab ijs, qui credunt in Christum, & meritis ipsius, ac satisfactione nituntur: igitur non est necesse credere in filium Dei Iesum Christum. Fateor tamen, per satisfactiones, & indulgentias, verè sepeliri doctrinam de sola fide, seu fiducia iustificante, quam fidem, seu fiduciam inanem, & falsam, & non tam iustificantem, quam sub spe iustificationis animas deludentem, ac seducentem, esse, alibi demon-

142 CAP. VIII. De Indulgentiis. LIB. II.

demōstrauimus. Quod autem Heshusius dicit, pecuniā redimi pœnarum remissionem, ex Catholicorum sententia, verum est in eo sensu, quod Daniel Regē quendam admonuit, *peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperū.* Daniel. 4. nimirum existimamus, per elemosynas, vt etiam per ieiunia, aliæque pia opera, præsertim laboriosa, & pœnalia, remitti pœnas temporales, quæ remanent post culpam remissam, vt & iam sæpe dictum est.

QUARTVM CAPVT argumenti, quo probandum erat, per satisfactiones, & indulgentias labefactari doctrinā de potestate clauium, Heshusius nō adscripsit, an obliuione, an alia de causa, incertum est: sed hāc iacturā meliori compensatione resarciuit; adiunxit etiam aliquid aduersus indulgentias pro defunctis. Quod fingunt, inquit, indulgentias per modum suffragij valere pro mortuis, pugnat cum dicto Christi, qui non credit in filium, iā iudicatus est. Ioan. 3. Item: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat unusquisq; ea, quæ gessit in corpore, siue bonū siue malū. 2. Cor. 5. Item: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Apoc. 14. Infelices ergo, & quibus nullæ indulgentiæ prosunt, qui in Domino non moriuntur. Sanctorum meritis confidere, blasphemum, & contumeliosum est in filiū Dei. Mirabilis sane Dialectica Heshusij, per quā sine mediō termino, quidlibet ex quolibet licet colligere. Qui non credit in filium Dei iā iudicatus est: igitur indulgentiæ per modum suffragij defunctis valere nō possunt. Sanusne est, an delirat, qui ita colligit? Fatemur indulgentias nullo modo prodesse ijs, qui sine fide in Christo decesserunt, qui iuxta verbum Domini, iudicati, id est, condēnati sunt. At non inde sequitur, non prodesse ijs, qui cum fide, spe & caritate migrarunt. & adhuc tamē in locis purgatorij degunt, de quibus sic loquitur S. Aug. hom. 16. ex libro 50. homiliarū: *Qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per ignem quandam purgatorij transibunt, de quo Apostolus inquit, saluus eris, si tamē quasi*

CAP. VIII. De Indulgentiis. LIB. II. 143

quasi per ignē. At, inquit Heshusius: Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat unusquisq; ea quæ gessit in corpore, siue bonū, siue malum: non igitur aliquid mortuis prosunt indulgentiæ, aliæque suffragia. RESPONDEO, mortuos quidē ea tantū recipere, quæ gesserūt in corpore: sed eos, qui in fide, spe, & caritate vsque ad finem perseverarunt: id egisse in corpore, post mortē suffragijs, atq; indulgentijs iuuari possent; contra autem eos qui in peccatis leralibus vsq; ad mortem permanserunt, id egisse in corpore, vt eis post mortem, neque indulgentiæ, neque suffragia vlla prodesent. Sic enim loquitur S. Aug. in Enchir. cap. 109. *Neg. negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentū releuari, cum pro illis sacrificiū mediatoris offertur, vel elemosynæ in Ecclesia fiūt: sed eis hæc prosunt, qui, cum viuerent vt hæc sibi prodesse possent, meruerunt.* Est enim quidam viuendi modus nec tā bonus, vt nō requirat ista, nec tā malus, vt eis non prosint ista post mortem. & infra: *Nō igitur ista, quæ pro defunctis cōmēdandis frequentat Ecclesia, illi Apostolica sunt aduersa sententiæ, quā dictum est; omnes stabimus ante Tribunal Christi, vt referat unusquisq; secundū ea, quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum; quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viueret, comparauit, vt eis possent ista prodesse.* Non enim omnibus prosunt: & quare nō omnibus prosunt? nisi propter differentiā vitæ, quam quisque gessit in corpore? Hæc ille. Ad locum autem Apocalypsis, respōdemus, eos qui in Domino, omni ex parte moriūtur, quales sunt martyres, quos eo loco præcipuē Ioannes Apostol. cōsolatur, planē beatos esse, neque indulgentijs alijsq; suffragijs indigere: ac de his hunc locum exponunt S. Ambrosius, Haymo, Ansbertus, & Richardus de S. Victore, eos autē, qui nulla ex parte in Domino moriuntur, quales sunt homines perditī, qui sine gratia Dei, & iustificatione decedūt, infelices omninō ac miseros esse; neq; indulgentias, aliæque suffragia eis prodesse. Sed inter hos quidam sunt mediij, vt paulō ante, ex Augustino didici-

mus, qui partim in Domino, partim non in Domino moriuntur: in Domino quidem, quia cum fide, spe, & caritate de hac vita decedunt: non in Domino quia maculae veniales, vel reatus poenae temporalis adherent, ob quae purgatione, atque expiatione indigeant. Isti igitur nec tam perfecti sunt, ut continuo requiescant à laboribus suis, neque suffragiis Ecclesiae, vel indulgentiis opus habeant, nec tam sunt imperfecti, ut requiem, à poenis, & laboribus non expectent, vel ut indulgentiis, ac elemosynis aliisque suffragiis releuari non possint. Neque mirabitur, nos dicere, aliquos mori partim in Domino, partim non in Domino, qui apud S. Augustinum, lib. 3. ad Bonifacium. cap. 3. legerit, homines eosdem, propter gratiam Dei, quam habent, esse filios Dei, propter peccata venialia, quibus non carent, esse filios huius seculi. Illa denique Heshusij postrema conclusio, *Blasphemum, & contumeliosum esse in plium Dei sanctorum meritis fidere*, unde colligatur, omnino non video. Nam neque ex proximè dictis verbis nascitur, neque ad rem propositam villo modo facit. Sed iam dictum est, secundum novam Heshusij logicam, quidlibet ex quolibet colligi posse, tantum autem abest, ut fidere sanctorum meritis, sit vel blasphemum, vel contumeliosum in Dei filium, ut sit filio Dei perhonorificum, & gloriosum. quid enim sunt sancti, nisi palmites fructuosi eius nobilissimae vitis, quae dicit in Evangelio. *Ego sum vitis, & vos palmites*, & quoniam palmites omnem virtutem suam ex vite trahunt, certè omnis palmitum gloria in vitem redundat. Itaque, cum sanctorum meritis confidimus, Christo confidimus, sine quo, illi nihil facere possunt. Neque ita confidimus sanctorum meritis, ut ab illis gratiam vel gloriam expectemus, sed solum, ut saepe diximus, ut per eorum satisfactiones nobis communicatas à reatu poenae temporalis liberemur, vel eorum intercessione, à Deo per Christum varia beneficia consequamur.

CAPVT IX.

Respondetur ad primum caput disputationis Martini Kemnitij de indulgentiis.

MARTINVS KEMNITIVS in quarta parte examinis Concilij Tridentini, discutiens decretum Concilij de indulgentiis, quod habetur in vltima sess. longissimam, id est, verbosissimam, more solito, de indulgentiis disputationem instituit, eam nos hoc loco refutare aggredimur, ac, Deo bene iuvante, non magno negotio fraudes eius & mendacia detegemus, & argumenta, si quae erunt alicuius momenti, breuiter, & dilucidè refellemus. Sed illud initio lectorem admonitum volo, nolle me tempus terere in recitandis ijs, quae Kemnitius, ut librum suum pleniorum faceret, ex libris Catholicorum descripsit, quae plurima sunt, ut canones omnes poenitentiales, quos ex Concilij, ex Burchardo, & ex Gratiano in medium attulit. & alia id genus. Item, nolle me repetere refutationem aliorum errorum Lutheranorum, qui passim à Kemnitio inculcantur, quum ad rem praesentem non faciant. Satis enim multa tum in libris aliorum Catholicorum, tum etiam in nostris extant, unde errores illi plenissimè confutentur. Denique, nolle me verbis sine necessitate contendere, neque conuicia, & contumelias, quibus Catholicos passim aspergit, referre & retorquere, quod longissimum esset, nisi aliquando eius nimia impudentia nos cogat aliquid dicere. Igitur, duo tantum in hac discussione Kemnitianae disputationis praestare mihi propositum est, ut notem quae falsò Kemnitius nobis imponit, & argumentis eius aduersus indulgentias perspicuè solideque respondeam. In primo capite disputationis suae Kemnitius, id est, pag. 215. in editione Francofordiensi, in 8. statum quaestionis exponit, quid vide-

licet illud sit, quod nomine indulgentiæ in hac disputatione accipiatur. Vbi multa sunt, quæ perperam ab illo dicuntur, ut causam Catholicorum odiosam reddat.

PRIMUM miratur, cur Tridentinum Concilium, si Pontificias indulgentias non prorsus damnare, & abjicere volebat, non saltem earum mentionem sepelierit, vel approbationem suspenderit: cum toti orbi, atque adeo ipsis Pontificiis notum sit (ut ipse loquitur) impudentem, & impiam indulgentiarum nundinationem, à multis doctis, & piis viris deploratam, & reprehensam fuisse. Sed non est cur miretur: nam Concilia Ecclesiæ Catholicæ, quale Tridentinum fuit, non solent dogmata quotannis mutare, ut Lutherani faciunt, neque circumferri omni vento doctrinæ. Concilia vetera Lateranensia, Lugdunensia, Viennensia, ut supra ostendimus, indulgentias approbarunt, abusus, qui fortè irrepperant, condemnarunt. Idem omnino Tridentinum Concilium fecit; neque tribuendæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, si quæ irrepunt ex cupiditate pravorum hominum corruptelæ in cultu religioso, præsertim cum non solum pii, & docti viri, sed ipsa etiam Concilia vigilent aduersus eiusmodi corruptelas. Neque id Kemnitius ignorare potest, cum in hac ipsa disputatione, pag. 332. referat Decretum Concilij Lateranensis, & pag. 345. Decretum Concilij Viennensis aduersus abusus, qui in indulgentiarum prædicatione admisceri cœperant. & ipse idem, pag. 213. integrè reticet Decretum Concilij Tridentini, quo damnantur, & prohibentur superstitiones, & abusus omnes, & nominatim prauis quæstus, unde plurimum in Christiano populo abusuum causâ fluxit. At non sunt tollendi boni vsus, ut destruantur abusus: neque speciè reformationis Ecclesiæ funditus evertenda est, ut Lutherani, & Calviniani facere moliuntur. sed non mœtetur qui ait: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt* aduersus

aduersus eam. Matth. 16.

SECUNDO, Idem Kemnitius, pag. 218. dicit, ex sententia Catholicorum, temporalem pœnam, quæ remanet luenda, post remissam culpam, in sacramento pœnitentiæ, maiorem esse, quàm ut à quoquam hominum in hac vita exsolui possit. Sed hoc falsò nobis imponit, neque vllum scriptorem Catholicum inueniet, qui hoc dicat: Imò verò Catholici Theologi docent, non solum posse hominem iustificatum satisfacere Deo pro debito pœnæ temporalis, sed etiam id posse ex condigno. Vide præter ceteros, Dominicum à Soto in 4. senten. dist. 19. qui art. 4. Porro, falsò ista dogmata nobis Kemnitius adscribit, ut videamur super falsis fundamentis inniti, cum docemus, in purgatorio pœnas dari à spiritibus defunctorum, & tum in hac vita, tum in alia, indulgentias locum habere.

TERTIO, ibidem Kemnitius dicit, Catholicos docere, diuinam iustitiam maiores adhuc pœnas exigere, quæ in purgatorio luendæ sint, etiam si canonica pœnitentia in hac vita plenè exsoluatur. Sed hoc etià falsò Catholicis imponi certissimum est: tunc enim solum maiores pœnas Deus exigit, quando pœnitentia canonica iniuncta est minor, quàm par esset: sed si iniungatur æqualis, ut planè iniungi potest, & ea plenè exsoluatur, nihil in purgatorio soluendum superesse, omnes Catholici docent, ut videre est apud S. Thomam, aliosque Theologos in 4. dist. 20.

QUARTO, Kemnitius pag. 119. dicit, satisfactiones ex thesauro Ecclesiæ per indulgentias applicari illis, qui eas, vel pecuniam, vel aliis operibus redimunt, atque hanc esse Catholicorum doctrinam. Et paulò infra dicit, ex sententia Catholicorum, indulgentias licantibus, & redimentibus dispensari. Sed hæc meræ sunt calumniæ, & imposturæ. eleemosynas quidem, aliisque pia opera Pontifex maximus solet iniungere, cum indul-

gentias tribuit, non tamen ut emanent indulgentiæ: neque enim ea pecunia ad Pontificem, sed ad pauperes peruenit, sed ut exerceantur in operibus bonis Christi fideles, & ut aliorum liberalitate, miserorum inopiæ succurratur.

QVINTO, in eadem pag. Kemnitius dicit, ex sententia Catholicorum, thesaurum Ecclesiæ constare ex operibus bonis sanctorum, quæ ipsis ad promerendam, & consequendam salutem necessaria non erant, quæ vocantur opera supererogationis. Item, ex passionibus eorundem, quæ ipsis ad propria delicta purganda opus non fuerant. Sed ut hoc postremum de passionibus est verum, ita illud de operibus supererogationis est falsum. Neque enim ullus Theologorum est, qui scripserit, thesauro Ecclesiæ contineri opera meritoria supererogationis. Illa enim opera, quamvis supererogationis fuerint, tamen suo premio non caruerunt, atque ideo nulla ratio fuit, ut alijs applicari possint. Vocant quidem aliqui opera supererogationis, passionis sanctorum, ut satisfactorias ipsis minimè necessarias, sed nos de re ipsa, non de nomine litigamus. Sed hæc non sine causa finguntur à Kemnitio: scit enim Lutheranos valde odisse opera supererogationis, ut ipsum etiam vocabulum ferre non possint. Inde igitur existimauit vel hoc ipso indulgentias fore inuisas, & execrandas, si ex operibus supererogationis sanctorum fluxisse dicerentur.

CAPVT X.

Respondetur ad secundum caput disputationis Kemnitij.

IN secundo capite disputationis suæ, Kemnitius demonstrare conatur, indulgentias, ut à Catholicis accipiuntur,

cupiuntur, non habere fundamentum in scripturis, imò pugnare cum præcipuis capitibus doctrinæ Christianæ. PRIMVM igitur profert multa scripturæ testimonia, quibus probat, per Christum nobis peccata remitti. Sed hæc non egent ullâ solutione, cum non pugnent aduersus indulgentias; neque à nobis negentur, & solum ad implendas paginas adferantur.

SECUNDO profert argumenta negantia, quod videlicet scripturæ non dicat, quod nostris operibus possumus Deo satisfacere; quod sint aliquæ poenæ purgatorii; quod sit thesaurus aliquis operum supererogationis, quod soli Petro traditæ clauæ regni cælorum; quod sacerdos absoluens debeat imponere poenitentias; & quod Bullæ indulgentiarum fieri debeant, &c. Et addit, adeo hæc vera, ut Durandus, Antoninus, Koffensis, & Siluester fateantur, indulgentias non posse probari ex scripturis, sed ex sola Ecclesiæ Catholicæ auctoritate. Sed huius argumenti magna ex parte falsum est antecedens, & omnino mala consequentia. Falsum est, in scripturis non haberi, quod operibus nostris possumus satisfacere Deo, cum scriptum sit Dan. 4. *peccata tua elemosynis redime.* Luc. 11. *Dare elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Prou. 16. *Miseri cordia & veritate, redimitur iniquitas.* Falsum est, scripturas nihil habere de poenis purgatorii, cum scriptum sit 1. Cor. 3. *Ipse autem saluus eris, sic tamen, quasi per ignem.* & Luc. 12. *Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.* & Matt. 12. *qui dixerit verbum in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro.* Falsum est, nihil in scripturis tradi de operibus supererogationis, quamvis, ut supra diximus, non pertineant hæc opera ad indulgentias. quid enim est, quod ait Dominus, Luc. 10. *Si quid supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.* Et nonne B. Paulus 1. Cor. 9. testatur, se potuisse victum querere ab ijs, quibus Euangelizabat, ut Apostoli ceteri querebant, & tamen maluisse proprijs manibus

laborare, quod fuit opus supererogationis, interpretum omnium testimonio? Falsum est, in scripturis nihil dici de clauibus soli Petro traditis; cum disertis verbis Dominus dicat, Mat. 16. *Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in celis est, & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porte inferi non preualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauis regni celorum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in celis; & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in celis.* Falsum est, in scripturis non haberi, sacerdotē absoluentem debere imponere poenitentiam: nam cum in scripturis sacerdos fiat iudex, qui debeat soluere, vel ligare, remittere vel retinere peccata; certē etiam debet ita reos absolvere, ut iustitiā satisfiat; ac proinde soluere à culpa, & ligare ad poenā, pro modo culpæ subeundam. Sed de his omnibus suis locis disseruimus. Quod vltimò dicebatur de Bullis indulgentiarum, nō habetur quidem in scripturis in particulari, sed habetur in communi: dum enim tribuitur Pontifici maximo potestas ligandi, & soluendi, quicquid ligandum, soluendumve iudicauerit, non dubium est, quin sit etiam eidem attributa potestas soluendi reatum poenæ remanentis post culpam remissam, & ea de re scribendi litteras, quæ Bullæ vocantur, quibus ea concessio contineatur. Sed etiam si nihil horum scriptum esset, non tamen sequeretur, indulgentias non niti auctoritate Ecclesiæ Romanæ: possent enim niti auctoritate diuinā, cognita per traditionem Apostolorum, quomodo alia non pauca, & præter cetera, numerum sacrorum librorum, ac præsertim Evangeliorum, non ex aliqua scriptura, sed traditione Apostolicā, & Ecclesiæ auctoritate habemus. Neque enim Ecclesia vsum indulgentiarum concedendarum per se excogitauit, sed à maioribus accepit, cuius rei signum est, quod non possint Aduersarij, huius consuetudinis vllum assignare principium. Atque

que hoc sibi volunt Durādus, Roffensis, Antoninus, & Siluester, quos Kemnitius allegat; nimirum affirmant, non haberi in scripturis expressam mentionem indulgentiarum, quamuis fundamenta non desint, unde perspicuè colligantur. Sed sufficere ad eas etiam sub hoc nomine defendendas, Ecclesiæ auctoritatem, quæ non tam constanter indulgentias prædicaret, & in Concilijs Oecumenicis approbaret, nisi diuinitus traditam sibi potestatem huiusmodi, non ignoraret.

Sed OBIICT Kemnitius sanctū Augustinum, qui lib. 3. contra litteras Petiliani, cap. 6. ita scribit: *Si quis de quacumq; re, quæ pertinet ad fidē vitamque nostram, si vel Angelus è calo vobis annuncianari, præterquā quod in scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit.* Nos autem ipsum eundem sanctū Augustinū respōdentem adducemus; ipse enim tract. 98. in Ioan. scribit, illud (præterquā) non significare (plusquā) sed (cōtra quā). *Non ait Apostolus, inquit Aug. plus quā accepistis, sed præterquā quod accepistis. Nam, si illud diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, ut suppleret quæ illorū fidei defuerunt: sed qui supplet, quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit; qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via, & c.* Non igitur anathema dicitur ijs, qui credūt aliquid, quod nō inuenitur expressē scriptum in sacris litteris, sed ijs, qui credunt aliquid, quod repugnat sacris litteris. Nam idē Aug. lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, cap. 7. *Multa, inquit, non inueniuntur in litteris Apostolorum, neque in Concilijs posteriorū, & tamen, quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita, & cōmendata creduntur.* & lib. 4. cap. 24. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs instituit, sed sepe reuertitur, non nisi auctoritate Apostolicā traditū, rectissime creditur.* Denique lib. 1. cōtra Cresconiū, cap. 33. *Quamuis, inquit, huius rei de scripturis canonicis nō proferatur exemplum, & eundem tamen scripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur ve-*

ritas, cum hoc facimus quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam & ipsarum scripturarum commendat auctoritas. Ab hoc igitur loco depulsus Kemnitius, aggreditur demonstrare, indulgentias repugnare scripturis. Non rhetoricis, inquit, declamationibus, sed nuda tantum indicatione simpliciter per capita spectandum, & considerandum proponam, quemadmodum indulgentiæ pugnent, I. Contra meritum, & satisfactionem Christi. II. Contra gratiam & plenariam remissionem Dei. III. Contra clauēs regni celorum. IV. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. VI. Quod talis nundinatio in scriptura iam dudum damnata sit.

AC PRIMVM quidem CAPVT solo mendacio nititur: dicit enim nos docere, Christum culpam quidem nostrā omnem, sed non totam pœnam peccatorum nostrorum, in se suscepisse. ac deinde probat id esse falsum ex scripturis, Isa. 33. Gal. 3. Deut. 38. At mendacium esse manifestum, à Catholicis doceri, Christum suscepisse purgandam omnem culpam, sed non omnem pœnam, vel ex eo potest intelligi, quod indulgentiæ ex nostra sententia nititur thesauro passionis Christi, qui satisfecit Deo Patri plenissimè, pro reatu culpæ, & pœnæ temporalis, & æternæ omnium peccatorum. Si per indulgentias dicimus applicari nobis satisfactionem Christi, pro reatu pœnæ, quomodo potuit in mentem Kemnitij cadere, nos dicere, Christum non satisfecisse pro pœnâ?

SECUNDVM CAPVT, id est, pugnare indulgentias cum gratuita, & plenaria remissione Dei, probat ex scripturis, nihil ad rem nostram facientibus: adducit enim illa testimonia: Qui credit in filium Dei, non iudicatur. Ioan. 3. & in iudicium non venit. Ioan. 5. peccatorum eius non recordabor. Ezechiel. 18. omnia peccata nostra proiecit in profundum maris. Michæ 7. & similia. Nam hæc testimonia probant quidem, reconciliari peccatorem Deo, sed an tota pœna peccatis debita semper remittatur, non docent. Nos enim supra demonstraui ex lib. 2. Reg. cap. 2.

cap. 12. dictum esse Dauidi pœnitenti: Dominus trāstulit peccatum tuum, & tamen expetit ab eo pœnam, mortem filij, quam ut auerteret Dauid, ieiunauit, orauit, & fleuit, &c. Sed Kemnitius adducit similitudinem ab humana consuetudine. Cerium, inquit, manifestum est, si quis priuatus ita dimitteret offensam proximo, ut nihilominus vindictam aliquam expetere, & supplicium aliquod de ipso sumere vellet, tale, ut non ex corde remittente peccata, grauius à Christo reprehendi. Qua fide igitur talem remissionem ipsi Deo tribueremus? Certè si culpam, hoc est, debitum omne remisit, non habet causam exquirendi pœnas. At similitudo in ipsum retorqueri potest: nam qui iniuriam accepit, & vel in facultate, vel in fama, vel in ipsa persona læsus est, sic potest, ac solet ordinariè offensam dimittere, & in gratiā recipere eum, qui læsit, ut tamē detrimentum compensari, & re-laxari sibi velit. & quamuis priuati homines nullam interdum cōpensationem in iniuria quærant, iudex tamē pœnam ab eo, qui iniuriam fecit, repetere, & vindictam sumere solet. Sic igitur Deus, qui non solum pars offensa, sed etiā iudex est, remittit quidē culpam, cum pœnitentes in gratiam recipit, sed pœnam totam non semper remittit, ut exemplo Dauidis ostendimus. Neque hoc repugnat illis verbis Domini, Matth. 18. Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, &c. Nam omne debitum intelligitur omnis culpa, non omnis pœna: comparat enim Dominus, eo loco, peccata cum debito pecuniario, & loquitur de remissione offensarū, quatenus eæ gignunt inimicitias. Itaque exemplo suo Dominus, qui pœnitentibus peccata ita remittit, ut eos verè in gratiā, & amicitiam suam admittat. admonet homines, ut ex corde remittant iniurias proximis, eosque verè diligant. id enim significat illa sententia: Sic & Pater meus faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. Quibus verbis, ut S. Hieronymus in commentario docet, omnis simulatio fictæ pacis euertitur. Sed nihil

impedit, ut diximus, quo minus satisfactionem iustam exigere possit, qui laesus est, etiam si eum, qui laesit, ex corde diligere, nec solum non laedere, sed etiam proregere deinceps velit.

TERTIUM CAPUT, quod videlicet indulgentiae pugnent cum doctrina de clauibus regni caelorum, non probat Kemnitius nisi verbis ludendo: *Christus*, inquit, *dicit, quicquid solueritis, erit solutum, & quorum remiseritis peccata, erunt remissa, Romana indulgentia contradicunt, quicquid Christi clauis soluunt, hoc Pontifex Romanus suis poenis retinet, & ligatum mittit ad poenas, vel in hac vita, vel in purgatorio exsoluendas.* Haec non sunt argumenta, sed nugae: nobis autem non libet in re seria ludere. Porro, Christus non solum dixit: *quodcumque solueritis, erit solutum.* Sed etiam: *quicquid ligaueritis, erit ligatum.* Itaque Pontifex non ligat quod Christus soluit; sed, sicut potest soluere, ita potest ligare: ex hac potestate ligat ad poenam subeundam, quos a culpa absoluit. Neque contrarium potuit Kemnitius probare, nec poterit.

QUARTUM CAPUT, quod indulgentiae pugnent contra fidem iustificantem, non probat Kemnitius, nisi hoc argumento, quod scriptura, Rom. 3. & 4. & 11. & Ephes. 2. ita solam fidem in iustificationis negotio requirat, ut excludat etiam opera legis, quae Deus ipse mandauit. Indulgentiae vero iustificationem tribuant commentitiis operibus, ut peregrinationibus, ad hanc, vel illam Ecclesiam visitandam. Sed hoc argumentum totum ex mendaciis, & imperitiis constat: nam, ut omit- tam, quod non excluduntur a iustificatione opera bona, quae nascuntur ex fide, & gratia Dei: sed illa tantum, quae fiunt solis viribus naturae, ut in libris de iustificatione, docuimus. Non dicimus, per indulgentias homines iustificari, imò docemus, non dari indulgentias, nisi iustificatis. Id quod vel a suo Patriarcha Luthero Kemnitius discere potuisset. Lutherus enim hoc assumpsit, indul

indulgentias non iustificare: & nos admisimus, esse verum. Præterea, cum indulgentiae ex Catholicorum sententia non iustificent, multò minus tribuere possunt iustificationem operibus commentitiis. Ad hæc, opera illa, quae accepturis indulgentias iniunguntur, valde temere commentitia à Kemnitio nominantur: peregrinationes enim ad loca sacra, orationis causa præcipi solent, quibus ordinariè ieiunia, & elemosynæ adiunguntur. Ista autem omnia multis scripturarum testimoniis commendantur, ut præsertim Tob. 12. Matth. 5. & 6. & alibi passim. Denique, istis ipsis operibus non tribuimus effectum indulgentiarum, quem falsò iustificationem appellat Kemnitius: effectus enim indulgentiarum, est relaxio poenae temporalis, qui effectus potissimum tribuitur meritis Christi, ut in libro superiore docuimus. Quare cum omnia penè verba Kemnitiani argumenti falsa sint, certè non potest vllò modo esse vera conclusio.

QUINTUM CAPUT, quod indulgentiae pugnent cum operibus bonis, probat Kemnitius ex locis scripturae, quibus ipse censet refelli opinionem de operibus supererogationis, in qua opinione fundari existimat indulgentias. Loci sunt hi, Luc. 17. *Cum omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quia quod debuimus facere, fecimus.* Matt. 25. *dicentibus fatuis virginibus, date nobis de oleo vestro, responderunt prudentes, ne forte non sufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Sed hoc argumentum nititur falsis principiis, non minus, quam præcedens. Neque enim fundamentum indulgentiarum ponitur à Catholicis, in operibus supererogationis sanctorum, sed in satisfactionibus, quae ipsis necessariae non sunt: nam etiam opera, imperata à Deo, satisfactoria esse possent, & non necessaria iis, à quibus fiunt in ratione satisfactionis. Si Tyrannus instet, ac supplicia, & mortem comminetur, nisi fidem abneges, non est opus supererogationis,

tionis, sed planè debitum, & necessarium, fidem nō negare, sed confiteri, & perferre supplicium; & tamen, opus illud non solū est meritorium gloriæ, sed etiam satisfactorium pro reatu pœnæ, quem reatum, fieri potest, vt non haberet, qui supplicia illa perferebat. Nec tamen Kemnitius refellere potuit opera supererogationis, nisi deprauando scripturas: Non enim Dominus ait: Luc. 17. *cum feceritis omnia, dicite, serui inuiles sumus.* Sed ait: *cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inuiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Itaque illi dicuntur inuiles, qui nihil faciunt, nisi quod eis præceptum est, & quod facere debent. Ex quo sequitur, vt qui faciunt aliquid amplius, quàm teneantur, vt qui se castrant propter regnum cælorum, id est, perpetuam continentiam seruant; & qui dant omnia pauperibus, vel alia id genus non imperata faciunt, serui viles dici debeant. Neque hæc mea, sed sancti Ambrosij explicatio est, qui in libro de Viduis, tractans hunc locū, sic ait: *Hoc virgo non dicit, nimirū seruus inuilis sum, hoc non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? non enim quasi inuilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dicit, sed quasi utilis Domino, qui commissa sibi talenta, quasuis multiplicauit vsuris, mercede fidei, atq; virtutis bene sibi cōsciū, meritorumq; securus expectat.* Illud verò Math. 25. *date nobis de oleo vestro;* & ne forte non sufficiat nobis, & vobis; non ad exclusionē operū supererogationis, neque communicationis satisfactorium pertinet, sed ad exclusionem communicationis iustitiæ & meritorū: significatur enim per eam parabolā, eos, quibus in hac vita extincta fuerit lampas caritatis, & operū bonorū, & qui in eo statu de vita migrauerint, frustra imploratos merita sanctorū. Nā vt dicitur Ezech. 8. *iustitia iusti super eū erit, & impietas impij erit super eum.* & Gal. 6. *vnusquisq; onus suum portabit.* & Rom. 2. *Red*

det

det Deus unicuique secundum opera sua. atque ad hoc significandum, in ea parabola dicentibus fatuis Virginitibus, *Domine, Domine aperi nobis,* respondetur à Domino: *Amen, Amen dico vobis, nescio vos.* Alia testimonia Kēnitius adducit, ad probandum, opera nostra non esse sine peccato, sed ea nihil ad propositū faciunt, & sunt à nobis omnia diligenter explicata in libro de iustificatione.

SEXTVM CAPVT, quòd indulgentiæ sint expressè damnatæ in scripturis sanctis, probat Kēnitius ex 2. Epistola B. Petri capit. 2. *In auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur.* Item: *libertatem alijs pollicentur, cum ipsi sint serui corruptionis,* & Act. 8. *pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam domum Dei existimasti pecuniā parari.* Ex his duobus locis concludit suum argumentum in hæc verba Kemnitius: *Hoc est ipsissimū iudicium Spiritūs sancti de indulgentiis Pontificijs.* quæ conclusio indicat, incredibilem fuisse in Kemnitio libidinem maledicendi, etiam aduersus propriam conscientiam. Nam ignorare non potest abusum quæstuariorū, quibus vtcunque accommodari possent verba sancti Petri, vt ea Caietanus accommodat, Romanis Pontificibus, adeò semper displicuisse vt eos, publicis constitutionibus damnauerint, & prohibuerint. Si quidem ipse idem Kemnitius refert ad verbum, Decreta de hac re Innocentij III. Clemētis VI. & ipsius Synodi Tridentinæ, quā igitur conscientia? quā fronte, non solū hoc loco, sed passim in tota disputatione, Romanis Pontificibus tribuit, quæ à Romanis Pontificibus damnata, atque interdicta fuisse idem ipse testatur: Videat autem Kemnitius, ne verba sancti Petri in 2. Epistola, ad se, & Lutheranos ceteros pertineant. Certè S. Augustinus in libro de fide, & operibus, cap. 14. totā hanc Epistolam, vt etiam Epistolam Iacobi, & Iudæ, aduersus eos scriptam esse dicit, qui affirmabant, solā fide homines saluari posse, quæ est hoc tempore hæresis Lutheranorum. & in eodem libro, cap. 21. illa ipsa verba, quæ

158 CAP. X. De Indulgentijs. LIB. II.

quæ Kemnitius citat, contra eos pugnare dicit, qui libertatem pollicentur, id est, securitatem salutis. modò credant in Christum, ut idem explicat cap. 26. Atq; hæc fortasse est causa, cur Lutherani, & ipse Kemnitius in examine 4. sessionis Concilij Tridentini, hanc Epistolam aut negent esse canonicam, aut eius auctoritatem in dubium reuocent: quia vident, hæresim suam de sola fide iustificante, huius Epistolæ testimonijs apertissimè refutari. Illud verò quod Kemnitius addit, ex Actis Apostolorum cap. 3. *pecunia tua tecum sit in perditionem, qua existimasti, donum Dei pecunia parari*: Si ad indulgentias referatur, mera calumnia est: nam Catholici non existimant, indulgentias pecunijs vendi, vel emi, sed eleemosynas imperari ad aliquod opus pium, ut Basilicæ ædificationem, pauperum subuentionem, captiuorum redemptionem, & similia; quod opus pium, sit causa indulgentiæ concedendæ, ut sæpe diximus.

CAPVT XI.

Respondetur ad tertium caput disputationis Kemnitij, & defenditur primum Argumentum Catholicum.

IN tertio capite disputationis suæ Kemnitius profert in medium argumenta ex scripturis, quæ à nonnullis Catholicorum, pro indulgentijs fieri solent, atque ad ea respondere conatur, quamuis more suo, multa dicendo nihil dicat, eas responsiones ordine refutabimus.

Primum Catholicorum argumentum sumi dicit ab illis verbis Domini, Matth. 16. *Tibi dabo clauis regni celorum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in celis*, & Aduersus hoc argumentum **O B I I C I T** PRIMÒ Kemnitius: *Soluere, & ligare nihil est aliud, nisi remittere, vel*
retine

CAP. XI. De Indulgentijs. LIB. II. 159

retinere peccata, ut habetur, Ioan. 20. Illa autem remissio, vel retentio exercetur in foro pœnitentiæ, & absolutionis, ut scholastici docent. Igitur, nihil hoc testimonium facit pro indulgentijs, quas scholastici à foro pœnitentiæ & absolutionis, longe, lateq; disiungunt. **RESPONSIO.** Soluere, & ligare, quod habetur Matth. 16 multò latiùs patet: quàm remittere, & retinere peccata, quod habetur Ioan. 20. Nam, in hoc posteriore loco, restringuntur verba ad peccata; in priore, non restringuntur; sed generatim dicunt: *Quodcumque solueris super terram, & ligaueris.* Et notum est non solum solui, cui remittuntur peccata, sed etià eum, qui liberetur à quo cumq; debito, vel lege, vel pacto, &c. Quemadmodum nò solum ligatur, cui retinentur peccata, sed etiam qui præcepto, vel iuramento, vel promissione, vel alia quacunque obligatione constringitur. Itaque etià si probasset Kemnitius, verba Domini, Ioan. 20. pertinere ad solum pœnitentiæ forum, non tamen probasset hoc idem de verbis Domini, Matth. 16. verum neque illud probauit. Nam scholastici dicunt quidem, verba Ioan. 20. pertinere ad forum pœnitentiæ, sed non restringunt ad illud forum: Multi enim etiam ad remissionem, quæ fit in baptismo, ea verba referunt: alij generatim ad omnem remissionem, quæ fit ministerio clauium, siue in sacramentis, siue extra sacramentum, pertinere volunt. Mihi quidem valdè probabile videtur, hunc locum pertinere solum ad potestatem ordinis, & ea de causa, non protuli eum in priore libro, pro indulgentijs.

SECUNDA obiectio Kemnitij: *Soluere, & ligare ita opponuntur, ut quod solutum est, non sit amplius ligatum: Pontifex verò contrà, fingit, quod in absolutione solutum est super terram, illud in foro Pontificio, manere ex parte ligatum, & soluendum esse, non clauis ministerij, sed pontificijs indulgentiarum nundationibus.* **RESPONSIO.** Ingès profectò patientia necessaria est ei, qui Kemnitio respondere velit; quis enim ferat hominis importunitatem, qui tertio quoque verbo nundi

nundinationes ijs obijcit, à quibus feueriffimè prohibit-
tas non ignorat? Deinde, quem non pigeat in eiusmodi
nugis tempus terere? Quis enim vnquam dixit, in foro
Pontificio ligatum manere quod in absolutioneolutum
est super terram? Sed, cum in foro pœnitentiæ absolu-
tio fiat à culpa, & à reatu pœnæ sempiternæ, non autem
à reatu totius pœnæ temporalis, quod in eo foro liga-
tum mansit, id, non nundinatione, sed clauē ministerij
Pontificij per indulgentias relaxari dicimus. Hoc re-
ferrat, si potest, & nō sibi fingat argumenta, quæ soluat.

TERTIA obiectio: *Ministerium reconciliationis ita
soluit peccata, ut pœnitentibus & credentibus annunciet con-
donata omnia delicta, Coloss. 2. peccata non amplius impu-
tari. Rom. 4. & 5. & per Christum redemptos esse à maledic-
to legis; Gal. 3. quod maledictum, eternum, & tempora-
le est, Deut. 28. Pontificie vero indulgentie, fingunt peccata
etiam post remissionem imputari, & Christum non à tota le-
gis maledictione credentes redemisse; Sed partem eius ex Pon-
tificio thesauro redimendam esse. RESPONSIO. Vetus
cantilena hæc est, & milles refutata, omitto errorem
illum Kénitij, & aliorum Lutheranorum, quod remit-
tere peccata, sit annunciare remissa: quia ad hunc lo-
cum non pertinent. Condonata nobis omnia delicta
per Christum Apostolus dicit; neque indulgentiæ con-
trarium dicunt: nam, condonata omnia, intelligi de-
bet, quoad sufficientiam pretij à Christo persoluti:
sed pretium illud applicari postea necesse est, ut etiam
Lutherani fatentur, si efficaciter huic, vel illi delicta
condonata sint. Nos autem existimamus, non solā fide
applicari, sed etiam alijs instrumentis, quorū vnum, in-
dulgentiæ sunt. Pari ratione, peccata non imputari ius-
tificatis, idem Apostolus dicit; & indulgentiæ nō con-
tradiciunt: neq; enim fingimus peccata imputari post
remissionem, si quoad culpam, & pœnam remissa sint,
ut sit in baptismo; sed si remissa sint quoad culpam, &
pœnam*

pœnam æternam, & adhuc maneat reatus aliquis pœ-
næ temporalis, ut ordinariè sit in secunda reconcilia-
tione: quid mirum si adhuc impurentur ex parte? Quod
additur, de maledicto legis, non est liberatio à culpa,
vel pœna peccati, sed est liberatio ab obligatione legis
ceremonialis Hebræorum, de qua potissimum disputa-
tur in eo loco. Est etiam liberatio à terrore legis cuius-
cunque, qui Iudeos, ut seruos premebat. Filios enim te-
stamenti noui lex diuina moralis, & Euangelica, obli-
gat quidem ad obseruationem, sed non terret: quia ca-
ritas diffusa in cordibus nostris, non timore pœnæ, sed
amore iustitiæ, implet legem.

QUARTA obiectio: Quod Christus promisit Petro, Matt.
16. cum ait, ubi dabo clauē regni, &c. Et exhibuit, ac præbuit,
Ioan. 20. cum ait, quorum remiseritis peccata, &c. At ista di-
cuntur omnibus Apostolis, & omnibus ministris, quibus datur
potestas absoluendi; non igitur ex eo loco, Matth. 16. colligitur
auctoritas Pontificie indulgentias conferendi. RESPONSIO.
Falsum est, id totum fuisse exhibitū, Ioan. 20. quod fue-
rat promissum, Matt. 16. Nam, ut suprā diximus, multò
latius patet, quodcumq; solueris, quā, quorū remiseritis pec-
cata. Itaque, sicut soli Petro dictum fuerat, Matt. 16. *Tibi
dabo clauē, &c.* Ita, soli Petro dicitur, Ioan. 21. *pasce oues
meas.* Atque in hoc loco datur, quod in alio fuerat pro-
missum. Quam rem nos copiose exposuimus in primo
libro, de summo Pontifice, cap. 12.

QUINTA obiectio: Christus ait Apostolis, Ioan. 20.
Sicut misi me Pater, & ego mitto vos; ipse autem, quando tem-
pore ministerij sui peccata remittebat, simul debitum condo-
nabat, & debitorem liberabat. hæc est enim forma absolutio-
nis eius; confide, remittuntur tibi peccata tua, vade in pace,
& noli amplius peccare, Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 5. Et in pa-
rabola, Matth. 18. Seruum sibi debitum decem millia ta-
lenta, liberum dimisit, & debitum remisit ei. & adultera,
Ioan. 8. nullam pœnam imposuit. Quod autem Christus,

tales unquam vel docuerit, vel dederit indulgentias, quales ex Pontificiorum placitis supra descriptae sunt, nulla ratione, nulla dictione, nulla syllaba, nulla littera ex scriptura probari potest. RESPONSIO. Imò testimonia omnia allegata clamant, Christum dedisse indulgentias, quales ipsum, qui Princeps absolutus erat, dare decebat. Christus enim illis omnibus remittit culpam, & poenam extra sacramentum, applicans merita sua. Pontifex autem, qui Vicarius est, remittit etiam culpam, & poenam; applicans merita Christi: sed culpam, & poenam aeternam per sacramenta; quia ita Christus instituit; poenam temporariam, extra sacramenta; quia ita Christus fecit, & ex natura sua remissio solius poenae, sacramento non eget. Quod autem Christus non iniunxerit ieiunia, aut elemosynas, aut aliud pium opus, ijs, quibus indulgentiam largitus est; quod tamen Pontifex facere solet, eadem est ratio: quia videlicet Christus, ut Princeps absolutus, potuit pro arbitrio indulgentias dare; Pontifex, ut Vicarius, non potest pro arbitrio, sed pro causa iusta, & rationabili idem facere.

SEXTA obiectio: Petrus, cui data sunt claves regni caelorum, eis sine dubio usus est, & tamen indulgentias Pontifici non dedit; imò Simoni Mago dixit, Act. 8. pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei exstimaſti pecunia possideri. RESPONSIO. Quod Apostolus Petrus indulgentias Pontificas dederit, vel non dederit, ex scriptura probari non potest: quoniam acta eius, exceptis paucissimis, in sacris litteris non extant. Simon verò Magus non indulgentias petebat, cum pecunias offerret, sed potestatem dandi spiritum sanctum, per manus impositionem: sed Remissio perinde est ad rem, vel extra rem verba profundere, modo calumniari possit.

SEPTIMA obiectio: Sicut Christus dixit Petro Mat. 16. quodcumque solueris, &c. ita dixit toti Ecclesiae, Matth. 18. Quaecumque solueritis, &c. Et tamē, Ecclesia per annos mille, & amplius

istas

istas indulgentias ignoravit. RESPONSIO. Ex ignorantia antiquitatis, vel peruersa intelligentia veteris historiae procedit obiectio. Ostendimus enim in lib. superiori, ex Tertulliano, & Cypriano, vetustissimis Patribus, nec non ex Conciliis antiquissimis, Ancyrano, & Niceno, usum indulgentiarum, & proprie sub nomine indulgentiae, idem ostendimus ex Greg. 1. Leone 3. & Sergio 2. qui omnes ante annum millesimum Ecclesiae praesueverunt; nec desunt, qui idem probari existimant ex Siluestro 1. qui sedit post annum Domini trecentimum: quorum argumenta, ex tabulis Ecclesiarum petita, commendanda non sunt.

OCTAVA obiectio: Ligare, seu retinere peccata, non est poenitentiam agentibus, & creditibus post absolutionem, seu remissionem peccatorum, partem aliquam ligatam reservare, vel ad proprias satisfactiones, vel ad redemptiones per indulgentias obligare: Sed impoenitentibus & incredulis, peccata sunt liganda, denunciata illis hac Dei sententia, quod peccata ipsorum maneani, Ioan. 9. & ita Dei maneat super ipsos, Ioan. 5. quodque perituri sint, nisi poenitentiam egerint. 13. RESPONSIO. Multa Remissio dicit, sed nihil probat, & tamen probandi officium sibi desumpsit. Imperite autem, nisi forte malitiose, & fraudulententer confundit ligare, & retinere: neque enim ista sunt idem: nam retinere, est non remittere, sed relinquere in suo statu: & hoc modo sacerdotes nostri retinent peccata impoenitentibus, non solum denunciando illis Dei sententiam, sed etiam negando absolutionis beneficium. At, ligare non est non soluere, sed novum vinculum addere; nisi vocabulis abuti velimus: & hoc modo sacerdotes, audita confessione poenitentis, ligant eum ad opera satisfactionis, quae ab antiquis dicebatur actio poenitentiae, ut apud S. Augustinum, in Epist. 180. ad Honoratum: Alijs, inquit, baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs poenitentiam ipsius actionem. Atque hac est poenitentia, quam Pontifices per indul-

164 CAP. XII. De Indulgentiis. LIB. II.
gentias, vel totam vel ex parte condonant. Habemus igitur primum, & præcipuum testimonium pro indulgentiis, ex cap. 16. Matth. non potuisse à Kemnitio labefactari, quamvis octo arietibus illud impetere conatus sit.

CAPVT XII.

Defensio secundi argumenti Catholicorum pro indulgentiis.

SECVNDVM argumentum Catholicorum peti dicit Kemnitius à verbis illis Apostolicis, 2. Co-
rint. 2. *Nā & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi.* Ex quo loco demonstratur v-
sus indulgentiarum antiquissimus, cum Apostolus con-
donauerit pœnitenti Corinthio partē pœnitentiæ, quæ
illi supererat peragenda. Refellere conatur Kemnitius
hoc argumentum; & quia deerant solidæ rationes, di-
greditur ad explicationem historiæ, & Græcarum di-
ctionum, vt multa hinc inde infarciendo, sex tandem
paginas impleuerit. Percurramus eius obiectiones.

PRIMA obiectio: Pontificij dicunt, pœnitentibus culpam
remitti in absolutione: post eius verò remissionem, imponendas
pœnas satisfactorias, quas per indulgentias redimi, & relaxari
solvunt: sed Corinthius ille, nequaquam antea fuerat à peccatis
absolutus: sed fuerat securus & impœnitens, atque ideo tradi-
tus Satana, vt afflictione carnis, publica correptione, & contri-
tione ad pœnitentiam adduceretur. Neq. enim ipsum Pau-
lus Satana tradidisset, si pœnitens & credens, à peccatis abso-
lutus fuisset. **R**ESPONSIO. Non dicunt Pontificij, post re-
missionem culpæ, id est, post absolutionem sacerdotalē,
imponendas pœnas satisfactorias: sed dicunt, imponen-
das ante absolutionem, quamvis post absolutionem ad-
implendæ sint, nisi fuerint antea adimpletæ. Non enim
multum

CAP. XII. De Indulgentiis. LIB. II. 165
multum refert, vtrum impleantur ante absolutionem
sacerdotis, vel postea, modò impleantur in statu gratiæ:
qui status gratiæ obtineri potest per veram contritio-
nem, & propositū confessionis suo tempore faciendæ.
Imò in pœnitentia publica ordinariè implendā, erat sa-
tisfactio ante absolutionem, vt notum est ex Conciliis
suprà citatis. PORRO, Corinthius ille, quamvis initio
impœnitens videretur, tamen post increpationem pu-
blicam, & excommunicationem, resipuit, & grauissi-
mā pœnitentiam agere cœpit, atque eo tempore, sine
dubio, per veram contritionem, gratiam Dei recepit, &
per actionem pœnitentiæ, Deo satisfacerebat. Huius au-
tem satisfactionis, quæ adhuc longius tempus require-
bat, partem reliquam Paulus condonavit, ac publicè
absoluit, & reconciliari iussit. Quia enim peccatum pu-
blicum fuerat, & pœnitentia publica, ita etiam publica
debuìt esse reconciliatio & absolutio à peccatis, & ab
excommunicatione.

SECUNDA obiectio: Paulus non imposuit Corinthio mul-
tam publicam, vt suis illis pœnis, & afflictionibus, Deo, pro
peccato incestus, satisfaceret: nulla syllaba hoc ex Paulo pro-
bari potest, imò tota Pauli doctrina clamat, Christum sua o-
bedientia, passione, & morte, pro peccatis nostris satisfacisse, &
factum esse nostram redemptionem. Causam verò, & finem il-
lius contritionis Corinthij, Paulus ipse scribit, hanc fuisse, vt
ea operaretur pœnitentiam, & esset *doxiq. an seria, & vera*
esset pœnitentia. **R**ESPONSIO. Quamvis fortasse B. Pau-
lus non indixerit Corinthio certū tempus, vel speciem
pœnitentiæ; tamen, hoc ipso imposuit illi multam pu-
blicam, quòd iussit eum separari à cœtu fidelium, & ad-
moneri, vt pœnitentiam ageret. Notum enim erat Ec-
clesiæ, quomodo gerere se deberent, qui pœnitentiam
agebant. Nam in antiquis Conciliis solum dicitur, tor-
annis pœnitentiā agant, qui hoc aut illud peccatu com-
miserint, & relinquitur, vt notum, à quibus rebus se

abstinere debeant pœnitentes. Quod autē illa actione pœnitentiæ, Corinthius Deo satisfacere debuerit, & non solum ostendere Ecclesiæ, seriò se resipuisse, perspicuum est ex illo verbo, *in persona Christi*. Ideo enim Apostolus dicit, se donare in persona Christi, quia Christo satisfaciendum erat. & Apostolus, vt Christi vicarius, interpretatur Christi voluntatem, & eius auctoritate, condonat reliquam satisfactionem. **P R A E T E R E A**, idem colligitur ex verbo, *donari*: nam si actio pœnitentiæ non alium finem habebat, quàm ostendere veram resipiscentiã, iam finita erat illa pœnitentiæ actio: quoniam satis superque constabat omnibus, illum verè resipuisse. Quid igitur donauit Apostolus, cum ait, *& ego donauit, in persona Christi, propter vos donauit*? Certe hæc verba manifestè docent, aliquid ei donatum, & remissum, cuius debitor erat, & quod ab eo iuste exigi potuisset. Quemadmodum autem non pugnet propria satisfactio cum satisfactione Christi, supra non semel explicatum est. Fatemur enim, Christum nostram esse redemptionem, & satisfecisse pro culpis & pœnis omnium hominum, sed eius satisfactionem applicari per per varia instrumenta, vt per fidem, per baptismum, per absolutionem, per opera bona, per indulgentias.

TERTIA obiectio: Condonatio, de qua Paulus loquitur, fuit ipsa absolutio, seu remissio peccatorum a culpa & pœna: dicit enim se loqui de tali condonatione, quæ conscientijs adferri firmam consolationem, vt non absorbeantur tristitia sed pacem habeant erga Deum, quod fit, quando fide iustificamur, accepta remissione peccatorum. Rom. 4. & 5. Non ergo loquitur de Pontificis indulgentijs, quæ dantur post absolutionem a culpa. **R E S P O N S I O**. Fateor, Corinthiũ iussu Pauli simul accepisse reconciliationem, & absolutionem a culpa & pœna, & a vinculo etiam excommunicationis: sed affirmo, in ea reconciliatione admixtam fuisse indulgentiam, id est, condonationem reliquæ satisfactionis. Nam, vt supra dixi, non est ne

est necesse, vt indulgentia detur alio tempore, quàm reconciliatio. Illud tamen falsum est, quod Kemnitius dicit, Apostolum loqui de illa iustificatione, quæ homo per fidem ex impio fit iustus, & pacem ad Deum habere incipit, de qua agitur ad Rom. 4. & 5. Nam Corinthius ille iam resipuerat & dolorem maximum de peccato suo conceperat, & pœnitentiam ex amore Dei, & odio peccati agebat, quæ sine fide, spe, & caritate fieri non possunt. Itaque iam coram Deo iustificatus erat per veram pœnitentiam, & desiderium absolutionis suo tempore recipiendæ: & solum restabat reconciliatio per ministerium sacerdotum, quam Paulus dari iussit. **I L L V D** autem, *ne abundantiori tristitia absorbeatur*, non significat, illum non fuisse coram Deo iustificatum per veram contritionem: sed significat, periculum fuisse, ne nimia tristitia conficeretur, si nimis diu reconciliatio differretur. Itaque iussit vt eum consolarentur, & recrearent, relaxatâ omnino reliquâ pœnitentiã, vt bono animo esset, & maiori alacritate deinceps curreret viam mandatorum Dei.

Q V A R T A obiectio: Falsum est, quod dicunt quidam, Paulum pro soluendo debito Corinthijs incestuosi accepisse pretium ex operibus supererogationis Ecclesiæ Corinthiacæ: clamat enim Paulus, sancta Christi passionem esse adiuvare pro peccatis nostris. & magna vehementia inquit: Nunquid Paulus pro vobis passus, & crucifixus est? **R E S P O N S O**. Nulli sunt ex Catholicis, qui dicant, Paulum accepisse pretium pro debito incestuosi, ex operibus supererogationis Ecclesiæ Corinthiacæ. Sed cum Catholici dicant, Paulum ad intercessionem, id est, ad preces Ecclesiæ Corinthiacæ, condonasse aliquam pœnitentiæ partem Corinthio pœnitenti, Kemnitius ita interpretatur, vt dicere voluerint, oblatum fuisse pretium operum supererogationis. Sed hæc impostura & figmenta ipsius sunt, qui facilius sibi esse ducit, argumenta à se conficta quam vera, refellere.

168 CAP. XII. De Indulgentijs. LIB. II.

QVINTA obiectio: *Non est verum, certum numerum, vel dierum, vel annorum publicæ eius pœnitentiæ fuisse à Paulo præscriptum, &c.* RESPONSIO. Neq; nos hoc dicimus, neq; de hac re contendimus. Satis nobis est, quod ex Epistola Pauli perspicuè colligitur, adactum Corinthium ad agendam acerrimam pœnitentiam, ac deinde, parte aliquâ adimplerâ, reliquam auctoritate Apostoli condonatum.

SEXTA obiectio: *Postremò, nō nisi impudentissimè fingi potest, Corinthium illum dedisse pecunias ad redimendas indulgentias: Manifestissimū igitur est, locū illū Pauli 2. Cor. 2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias.* RESPONSIO. Si diceremus, necessarium esse, pecuniâ redimere indulgentias, & nō possemus ostendere id à Corinthio factum, tunc sanè aliquid efficeret argumentum Kemnitij. Sed cum doceamus, non solum, non esse necessarium, sed neq; licitum, pecuniâ redimere indulgentias, cum decretis Conciliorum, & Pontificum, nundinationes indulgentiarum prohibita sint: quâ impudentiâ Kemnitius colligit, locum illum Pauli non confirmare Pontificias indulgentias, quia non fingimus, à Corinthio pecunias numeratas pro indulgentia redimenda?

VLTIMA obiectio: *Si huic loco Paulino inniterentur indulgentia, tunc sequeretur, in concessione indulgentiarum nō plus posse Paulum, vel Papam, quàm reliqua membra Ecclesiæ: Paulus enim dicit, cui condonastis aliquid, & ego condono.* RESPONSIO. Non sequitur, non plus posse Paulum, vel Papam, quàm reliqua membra Ecclesiæ in concessione indulgentiarum: Nam Ecclesia Corinthiaca id quod fecit, ex auctoritate Pauli fecit: sicut etiam hoc tempore, non solum Pontifex indulgentias concedit, sed etiam alij, qui ab ipso auctoritatem habent. Neque obstant verba à Kemnitio citata, *cui condonastis aliquid, & ego condono.* Sequitur enim: *Nā ego quod donavi, si quid donavi, propter vos, in persona Christi.* Ex quo apparet, primum

CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. II. 169
mum fuisse Paulum, qui donavit; deinde Corinthios donasse iussu Pauli; postremò, Paulum confirmasse donationem suo iussu factam. Neque hoc negare potest Kemnitius, licet nunc abutatur illis verbis ad suum propositum. Nam pagina 243. aperte scribit, Corinthios nō fuisse ausos reconciliare incestuosum pœnitentem, sed causam ad Apostolum retulisse. Atque hæc de secundo loco.

CAPVT XIII.

Defenditur tertium argumentum Catholicorum.

TERTIUM argumentum Catholicorum pro indulgentijs colligi dicit Kemnitius ex duplici ordine testimonium scripturæ diuinæ. Primum enim adferri ait illa testimonia, quibus probatur, post remissam culpam, remanere pœnam temporalem adhuc luendam 2. Reg. 12. 2. Reg. 24. Exod. 32. Nū. 14. & alia. Deinde illa, quibus probatur, posse redimi eiusmodi pœnæ ieiunijs, eleemosynis, alijsq; operibus bonis. Dan. 14. Ioan. 3. Num. 6. 2. Reg. 12. & 4. & alia. Ex his denique concludi posse, etiam tolli harum pœnarum reatum per satisfactiones indebitas sanctorum, hoc est, per thesaurum indulgentiæ. Hoc vero argumentum ego quidem non attuli libro superiore, neque ab alijs Catholicis, nisi admodum paucis, adferri vidi: quoniam ista pertinent propriè ad disputationem de satisfactione, & hoc loco prærequiruntur potius, quàm disputantur. Quia tamen Kemnitius argumenti huius mentionem facere voluit, non grauabor, & quid ipse contra obijciat, exponere, & ipsa eius refellere.

Ad testimonia prioris ordinis OBJICIT. Si quis ex

170 CAP. XIII. De Indulgentiis. LIB. II.

illis colligere veli, post remissionem culpa, remanere poenam luendam, sequi unum ex sequentibus incommodis, vel satisfactionem Christi pro peccatis nostris, fuisse dimidiatam, & imperfectam: vel Deum credentibus non omnia peccata remittere, & fallere homines, quibus promittit, se iniquitatum eorum non amplius recordaturum: vel falsum esse, quod Christus, sub iuramento affirmavit: quaecunque solueritis in terra, erunt soluta & in celo, si partem vindictae Deus ligatam retineret: vel denique, ministros Ecclesiae fraudulenter, & non ex voluntate Domini, claves regni caelorum administrare, si dum solvunt à peccatis, partem aliquam retinent.

Ad hanc objectionem RESPONDEO, nihil eorum sequi: nam non sequitur primum incommodum; quoniam Christus quidem integrum pretium pro culpis & poenis omnium hominum, obedientiam suam, & passionem persolvit: sed placuit sapientiae eius, pretium illud in baptismo applicare pro culpis, & poenis omnibus expiandis. In reconciliatione autem, quae fit in sacramento poenitentiae, placuit eidem divinae sapientiae, idem pretium applicare pro culpa, & poena sempiterna, non autem pro reatu totius poenae temporalis, ut supra non semel explicatum est. Non sequitur etiam alterum incommodum: nam Deus praestat semper, quod promissit, & omnia peccata ita in reconciliatione condonat, ut iniquitatum commissarum non recordetur amplius; sed quemadmodum, cum iustus peccat, dicitur Deus iustitiarum eius non recordari amplius, quia non conservat illi gratiam suam, etiamsi temporali aliquo premio eas iustitias fortè remuneret: sic etiam, cum impius resipiscit, dicitur Deus non recordari amplius peccatorum eius: quoniam in gratiam suam, atque amicitiam eum recipit, ac si nunquam peccasset, quamvis temporalem poenam ab illo exigat. Nec sequitur tertium, vel quartum incommodum: Christus enim verissime affirmavit: Quaecunque ligaveritis super terram, erunt ligata & in caelis.

CAP. XIII. De Indulgentiis. LIB. II. 171

in caelis: & quaecunque solueritis super terram, erunt soluta & in caelis. Nam sicut ipse retinet reatum aliquem poenae temporalis in reconciliatione post baptismum: ita ministri eius faciunt, cum ritè funguntur munere suo. Ea enim de causa in sacramento poenitentiae imponunt multam pro satisfactione, quam non imponunt in sacramento baptismi: quoniam sciunt, eam esse Dei voluntatem, ut qui ab ignorantiae tenebris, convertuntur primum ad lumen fidei, & baptismum recipiunt, non ligentur ad ullam poenam: qui verò post tantum lumen adeptum, & iustificationem, ac renovationem baptismi, lapsi sunt, cum ad poenitentiam venerint, ligentur omnino ad poenam, pro peccati magnitudine, & qualitate, soluendam.

Adhibet deinde Kemnitius ad illa eadem testimonia, quae à Catholicis allegantur pro reatu poenae remanente, post culpam remissam, suam explicationem; ac dicit, infligi quidem à Deo varias castigationes, & poenas hominibus reconciliatis, ut scripturae illae testantur; sed infligi, ut sint mortificationes carnis, vel admonitiones ad cauenda peccata, vel ad insinuandam peccati magnitudinem, vel ad exercitium patientiae, aliarumque virtutum. Denique ad alios salutares fines, non autem, ut sint ultiones peccati praeteriti, quasi Deus punire velit peccatum iam condonatum. Sed profectò admiranda est haereticorum audacia, qui oēs alios fines flagellorum divinatorum admittunt, praeter eum, qui ab ipso Deo in scripturis, disertis verbis exprimitur. Nam 2. Reg. 12. Cum Deus per Prophetam David dixisset, peccatum ipsius ob seriam poenitentiam esse dimissum, & tamen flagello mortis filij eum castigare vellet, non ait, ad mortificandam carnem, vel admonitionem ad cauenda peccata, vel ad exercitium patientiae, vel alios fines eiusmodi, sed ait, *Foris tamen, quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Quid clarius ad significandam

172. CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. II.

ficandam vindictam diuinam pro peccato commissio-
Deinde Dauid (vt habetur in eodem capite) ieiunauit &
fleuit, & orauit, vt auerteret flagellum illud Dei, qui ta-
men non hoc faceret, vt impediret bonos illos fines, id
est, mortificationem carnis, exercitia patientiæ, & simi-
lia: sed fecit, vt satisfaceret Deo per aliam viam, quàm
per mortem filij. PRÆTEREA, non raro flagellum
Dei pro peccato commissio, est mors corporalis eius, qui
flagellatur, vt perspicuum est ex lib. 3. Reg. cap. 8. vbi
Propheta Domini, ob inobedientiam traditur à Deo,
leoni interimendus; & tamen, ante mortem sine dubio
remissum fuit ei peccatum, quoad culpam (si fortè leta-
lis fuit) constat enim eum, vt virum sanctum & iustum,
fuisse potest mortem à leone custoditum, non lesum, vt
honorificè sepeliri posset. Mors autem corporalis eius-
modi flagellum est vt non possit infligi ad mortificatio-
nem carnis, admonitionem ad cauenda peccata, exerci-
tia patientiæ, & similia, quæ post mortem cessant, sed so-
lùm ad vltionem peccati commissi DENIQUE (vt alia
multa præterea) in psal. 98. apertissimè legimus de Mo-
se & Aarone, *Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos:*
in columna nubis loquebatur ad eos: Domine Deus noster tu
propitijs fuisti eis, & vlsciscens in omnes adinventiones eorum.
Vbi loquens Dauid de peccato eorum ad petram pro
quo puniti sunt (vt habetur Num. 20. & 27.) vt moreren-
tur ante ingressum in terram promissionis, apertè testa-
tur, Deum fuisse illis propitium, quia remisit peccatum
quoad culpam, & tamen vltum fuisse omnem adiuu-
tionem eorum: quia poenā ab eis, & quidem grauissimā,
in vindictam, & satisfactionem repetijt. Atque hæc de
primo ordine testimoniorum, de quibus frustra Kemni-
tius gloriatur, ita à se explicata, vt succisus sit gladio spi-
ritus vnus neruus indulgentiarum Pontificiarum. Ma-
ner enim neruus ille integer, & sanus non minùs, quàm
si gladio scæneo vel papiraceo tentatus fuisset.

Iam

CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. II. 173

Iam verò in succidendo altero neruo, id est, in tra-
ctando secundo ordine testimoniorum, magis cautè se
gessit: cum enim animaduertisset, non posse villo modo
negari, quod ex illis testimonijs Catholici colligunt,
videlicet, posse flagella Dei aliquando per voluntarias
afflictiones auerti, Deumque placari fructibus poeni-
tentiæ, nihil contra hoc dogma Catholicorum obiecit,
sed solùm probare conatus est, non posse per indulgē-
tias condonari poenas peccatis debitas. Id autem facit,
adducendo in medium quandam Lutheri partitionem.
Scripsit enim Lutherus, quinque esse genera poenarum
secundum scripturam, & veteris Ecclesiæ traditionem.
Primum, esse poenam gehenna. Secundo, afflictiones, quæ sponte
suscipi debent ad fructus poenitentiae faciendos, qui sint argu-
menta nouæ vitæ. Tertiò, afflictiones prioribus non dissimiles ad
carnis mortificationem, quæ necessaria est ad cauenda, peccata.
quariorum flagella diuinijs immissa, vt penuriæ, morbos, orbitatiẽ,
& similia. Quintò denique, esse poenam canonicam, quæ disci-
plina causā à veteribus imponi solebat. Certum est autem, po-
nam gehenna non esse subiectam clauibus Ecclesiæ, nec minus
certum est, non debere relaxari per indulgentias, exercitia vir-
tutum, fructus poenitentiae, & nouæ vitæ, & carnis mortificatio-
nem: alioqui noxiæ ac perniciosæ essent indulgentiæ. Neque il-
lud est dubium, flagella à Deo immissa non posse per indulgē-
tias repelli, vt vel ipsa experientia docet. Restant sola poena Ca-
nonica, quæ relaxare possent, si essent in usu, sed iā à longo tem-
pore desierunt imponi. Nulla igitur restat poena, quæ per indul-
gentias remitti possit, nisi cōmentitijs quidā reatus poenæ, qui
 fingitur in hac vita, vel in alia expiandus, sine villo scriptura,
vel antiquæ Ecclesiæ testimonio. Nos verò libenter agnosci-
mus, poenam gehennæ, & flagella à Deo immissa non
subesse clauibus Ecclesiæ, quamuis ea flagella non raro
per voluntarias afflictiones auertantur, vt perspicuum est
ex cap. 3. Ionæ. DE POENIS autem SPONTE SUS-
CERTIS, respondemus, non debere eas relaxari, qua-
tenus

174 CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. II.

tenuis viles sunt ad nouitatem vitæ, & carnis mortificationem, sed posse vtiliter relaxari, quatenus sunt peccata, debita peccatis. Vtile enim est, carere illo debito sine reatu. Esse autem eas pœnas debitas peccatis, non est commentum, nec signum Catholicorum (vt Lutherus & Kemnitius dicunt) sed est sententia scripturæ & totius antiquitatis. Ideo enim dicuntur afflictiones ille, fructus digni pœnitentiæ, Luc. 3. quoniam tales esse debent, quales requiruntur ab illis, qui digne pœnitentiam agunt. Digne autem pœnitentiam agere, non est solum nouæ vitæ fructus ostendere, vel carnis concupiscentias mortificare (Ista enim ab ijs etiam fieri debent, qui non peccauerunt) sed est punire peccata præterita, & Domino, quem superbiā, & cupiditate, atque illicita delectatione ostendimus, humilitate, largitione, compunctione, & afflictione voluntariā satisfacere. Et in hanc sententiam exponunt illa verba Dominica, omnes veteres Patres, S. Ioannes Chrysostomus homil. 10. in Matthæum, explicans, quid sit facere fructus dignos pœnitentiæ: *Delicias, inquit, antea, & temulentia distuebant: ieiunio & aquæ potu vtrumq; cōpensat.* S. Augustinus in Enchiridio, cap. 70. *In melius, inquit, est vitā mutanda; & per elemosynas de peccatis præteritis propitiādius est Deus, nō ad hoc emendus, vt ea semper liceat impune cōmittere: nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congruā negligatur.* Et in Psal. 6. sic inducit loquentem pœnitentem cū Deo: *Domine non ex ut impunitum peccatum meum, sed ideo nolo ut tu punias, quia ego peccatum meum punio.* S. Gregorius lib. 6. cap. 2. in 1. Regum, cū docuisset, tria requiri ad pœnitentiam, mentis conuersionē, oris confessionē, & peccati vindictam, hoc tertium probat ex verbis Euangelicis iam allegatis: *Tunc, inquit, bene conuersum peccatorem cernimus, cū digna afflictionis austeritate delere, videtur quod loquendo confitetur.* Vnde Ioannes Baptista ait: *Facite fructus*

CAP. XIII. De Indulgentijs. LIB. II. 175

Etus dignos pœnitentiæ. Beda in psal. 4. *Facite, inquit, dignos fructus pœnitentiæ, tantum pro singulis peccatis vos affligetis, quantum digna expetit pœnitentiā, quod erit sacrificium iustitiæ.* Christianus Druthmarus in cap. 3. Matthæi. *Fructum, inquit, dignum pœnitentiæ facere, est præterita mala fleibus punire, & bona e contrario agere, & male commissa elemosynis redimere.* Petrus Damiani serm. 2. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris, si grauius peccanti lenior de pœnitentiā a mansuetudo, vel a dissimulatiōe dictatur, cū in purgatorijs ignibus persiciendus sis, quicquid hōc minus feceris; quia dignos pœnitentiæ fructus querit aliusimus.* Hinc etiā S. Paul. in Epist. posteriore ad Cor. cap. 7. describēs effectus pœnitentiæ, inter alios ponit vindictam: *Ecce, inquit, hoc ipsum cōtristari vos secundū Deum, quantū in vobis operatur sollicitudinē: sed defensionem, sed indignationē, sed timorem, sed desiderium, sed amulationem, sed vindictā.* Siue autem hæc vindicta significet afflictionem, quā pœnitens ad sua peccata puniēda sponte suscipit, siue ea, quam pœnitenti Prælati imponit, illud est certum, pœnitentiæ actionem ad peccata puniēda referri. Proinde non est figmentū vel cōmentum, sed Spiritus sancti oraculum, quod Catholici de pœnitentiā docent. Vide multò plura in libro 4. de pœnitentiā, vbi de satisfactione differimus.

Quod verò ATTINET AD POENAM CANONICAM, quod erat vltimū membrū partitionis Kemnitij, verū est quidem, minori seueritate hoc tempore pœnitentias iniungi, quā Canones præscribant: tamē iniunguntur pœnitentiæ, maiores, vel minores, pro criminū varietate, nec imponuntur causā disciplinæ solius, sed etiam, vt suprà demonstratū est, in satisfactionē, vel satisfactionis partem, ac proinde relaxatio pœnæ iniunctæ per indulgentias, in his etiam locum suū habet. Sed præter has omnes pœnas, est pœna purgatorij, quā nemo negare potest, nō spectare ad fructus nouæ vitæ, nec ad carnis mortificationem, neque ad flagella Dei particularia,

particularia, neque ad Ecclesiasticam disciplinam, sed solum ad castigationem peccatorum præteritorum, & ad reatum pœnæ remanentis post culpæ remissionem omnino expiandam. Non esse autem hanc pœnam purgatorij, commentum vel figmentum Catholicorû, sed dogma scripturarum sanctarum, & cõfessionem totius Ecclesiæ, etiam antiquissimæ, probatum est à nobis in priore libro de purgatorio. Quare non deest pœna, quæ per indulgentias vtiliter relaxetur, & argumentû Catholicorum, etiam vt à Kemnitio proponitur, vim suam habet, neque potuit ipse gladio spiritus, vt frustra gloriabatur, neruos eius incidere.

CAPVT XIII.

Defenditur quartum argumentum Catholicorum.

QUARTVM Catholicorum argumentum desumi dicit Kemnitius, ex cap. i. ad Coloss. vbi leguntur illa verba: *Adimpleo, quæ desunt passionû Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Vt autem hoc argumentum commodè refellat Kemnitius, duo mendacia admiscet. Scribit enim hoc modo: *Hanc Pauli sententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt, quod passionibus Christi, quibus peccata nostra expiavit, & stipendium peccati sustulit, redimens nos a maledicto legis, aliquid defuerit, quo minus plena perfectæ, consummata, & sufficiens satisfactio esse possit pro peccatis nostris.*

Hoc est primum mendacium tam impudens, & crassum, vt nihil impudentius, & crassius fingi possit, neq; ex tanto numero scriptorum, veterum & recentiorum, qui de indulgentijs scripserunt, vnum allegare poterit, qui dicat, quod ipse fingit nos dicere: Imò summâ consensione scriptores Catholici cum Clemente VI. Pont. in constitutione, quæ incipit, *Vnigenitus*, docent, satisfactionem

factionem Christi fuisse infiniti pretij, & non solum plenè & perfectè, pro peccatis nostris Deum placasse, sed etiam placare potuisse pro peccatis infinitæ multitudinis hominum, si tot futuri fuissent. Adducit quidem Kemnitius Bonauenturam, quasi is dicat, satisfactiones sanctorû applicari ad pretium aliquod solutionis pro peccatis, ideo, quia pretio Christi aliquid defuerit. Sed illa verba postrema, *ideo, quia pretio Christi aliquid defuerit*, non habentur apud Bonauenturam. Consultat lector locum ipsum, qui est in 4. sentent. distinct. 20. part. 2. art. 1. quæst. 2. ad 3.

Alterum mendacium addit ibidem Kemnitius, his verbis, *Illum vero defectum passionis Christi, supplendû esse dicunt passionibus sanctorum.* Quare, quis hoc dicat ex Catholicis, & nullum inuenies. Dicunt quidem Catholici cum Clemente VI. Pontifice, ad cumulum thesauri accedere passionibus sanctorum; sed, ad supplendum defectum passionis Christi, quam infiniti pretij esse fatetur, nemo dicit. His mendacijs suis, quasi nostra essent dogmata, refellendis deinceps occupatur, & probat, quod nemo negat, ideo mediatorem debuisse esse Deum & hominẽ, &c. Accedit postea ad locum ipsum B. Pauli explicandum, & reperit, quæ Calvinus attulit, & ad quæ nos supra respondimus, quæ hoc loco repetenda nõ duximus. Vnus tantum est locus in tota disputatione à Kemnitio adductus, quem hætenus explicatum non meminimus: est in Psal. 48. vbi negat Dauid, posse fratrem a fratre redimi, aut pretium redemptionis eius, Deo persolvere. Ex quo probari existimat, nõ posse satisfactiones sanctorum applicari ad reatum pœnæ pro alijs expiandum. Sed facilis est responsio. Nam tribus modis explicari potest, & soluet ea sententia. PRIMA EXPLICATIO, eaque conformis Rabinis Iudæorum, est, quod affirmet, quid, neminem posse liberari à morte corporis, propria virtute, vel potentia amicorum, aut consanguineorum.

178 CAP. XIV. De Indulgentiis. LIB. II.

prehēdit enim illos, qui confidunt (vt habetur in versu superiore) in virtute sua, aut in multitudine diuitiarū suarum gloriantur & ait, frater non redimit, redimet homo? id est, frater, qui coniunctissimus, & amicissimus est, non potest fratrem redimere à morte; quia mortem nemo potest effugere; quis igitur alius homo est, qui eum redimere possit? & in eundem sensum additur, neminem posse muneribus Deum placare, nec vitam vollo pretio redimere. Atque hic quidem sensus nihil Kemnitium iuuat, quia non facit ad rem, de qua agim^r. ALTERA expositio est S. Basilij, in commētario huius loci, qui exponit has sententias de redemptione à morte animæ, id est, à peccato, & gehenna; vt hic sit sensus: Frater non redimit, ac multo minus quisvis alius homo; quia omnes peccauerunt, & egent gloriā Dei, omnes sunt captiui, omnes redimendū. ideo misit Deus redemptorem Christū, quia non est frater, nec homo, sicut ceteri, sed est Deus homo, iustus, & liber, qui neque redemptione indiget, & liberare omnes potest. Hęc explicatio nihil etiam iuuat Kemnitium: quoniam non negamus, imò asserimus omnes Catholici, non potuisse nos redimi à morte animæ, & gehennā, per satisfactiones sanctorum, sed Christi solius, qui factus est nobis à Deo, iustitia, & redemptio; vt Apostolus loquitur in priore Epistola ad Corinthios. cap. i. TERTIA explicatio est S. Augustini in i. concione in psalmum prædictum, qui ita interpretatur; Frater non redimit, redimet homo; id est, si Christus, qui frater noster fieri dignatus est, non te redimit, expectas vt te redimat alius homo? non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ, ille qui confidit in virtute sua & in multitudine diuitiarum suarum gloriatur. Atque huc vsque expositio S. Augustini neque causam Kemnitij, neque nostram iuuat. Loquitur enim de liberatione impij à captiuitate peccati, & tunc, non posse impium, qui in sua virtute confidit, liberari; nec à se, nec ab alio, cum à Christo liberatus non fuerit, non defectu Christi, qui pro

CAP. XIV. De Indulgentiis. LIB. II. 179

pro omnibus mortuus est, sed defectu impij, qui redemptionem sibi applicari noluit. Nos autem indisputatione de indulgentijs, non loquimur de liberatione impij, sed de liberatione hominis iustificati, à reatu pœnæ temporalis; de qua liberatione loquitur in sequentibus verbis S. Augustinus, quæ verba hæresum Kemnitij manifestè refellūt. Addit enim Augustinus: Qui sunt, qui dant pretium redemptionis animæ suæ? quibus aut Dominus: facite vobis amicos de māmōna iniquitatis; vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula. Illi dant pretium redemptionis animæ suæ, qui non cessant eleemosynas facere. Ideo illos, quos monet per Timotheum Apostolus, nolui esse superbos, ne in abundantia diuitiarum suarum gloriarentur. Denique, quod possidebant, nolui apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri, vt esset pretium redemptionis animæ illorum. Thesaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam, sic dabunt pretium redemptionis animæ suæ. Hęc ille. Itaque S. Augustinus non timet dicere, & ter repetere, homines iustos, à Christo redemptos à morte animæ, dare per eleemosynas pretiū redemptionis animæ suæ, iuxta illud: Peccata tua eleemosynis redime, quæ redemptio non potest alia intelligi, nisi à reatu pœnæ remanente post redemptionem peccati, quoad culpam. Et, si, Augustino teste, potest quisq; dare pretium redemptionis animæ suæ, sine vlla iniuria Christi redemptoris omnium, non debet videri mirum, si nos dicamus, posse sanctos martyres dare pretium aliquod redemptionis, pro solo pœnæ reatu aliorū fidelium: non quòd Christi pretium non sufficiat, sed vt hac etiā ratione martyrum passionēs, & merita honorentur.

CAPVT XV.

Defenditur quintum Argumentum Catholicorum.

Vintum argumentum pro thesauro indulgentiarum, sumi dicit Kemnitius ab illis Apostoli verbis. 2. Cor. 8. *In presenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia, vestre inopia sit supplementum.* Ex hoc loco ita formari argumentum à Catholicis, affirmat idem Kemnitius: *Corinthiis abundabant pecunia, sed inopes erant meritorum: Contrà vero, sancti Hierosolymitani abundabāt meritis spiritualibus, à pecunia vero male parati erant. Paulus igitur talem permutationem inter eos instituit, ut Corinthiis præberent manus adiutrices, conferendo largè pecuniam, & pro illa pecunia, sancti Hierosolymitani ex operibus suis supererogationis, supplementum inopie Corinthiorum venderent, quod ad satisfactionem pro peccatis attineret.* Sed, in duobus peccat Kemnitius: nā, nec fideliter refert argumentum Catholicorum, nec solide illud refellit. Catholici enim non dicūt, Apostolum instituisse illam commutationem, ut Hierosolymitani venderent merita supererogationis Corinthiis: sed tantum ex eo loco colligunt, eam esse in Ecclesia communicationem, ut alij alijs bona sua communicare soleant: nec solū bona corporalia, sed etiā spiritualia inuicem præbere possint. Ex quo sequitur, ut etiā vnus pro alio satisfacere, & aliorum passiones alijs applicari valeant. Nec tamē solide argumentum Catholicorum, etiam ut ab ipso propositū est, Kemnitius refutauit. Dicit enim in sequentibus, per inopiam Corinthiorum, non intelligi inopiam meritorū, sed inopiam prædicationis verbi Dei, & probat ex duobus locis eiusdem Apostoli: nā Rom. 16. Apostolus scribens de eadem contributione eleemosynarum, ait: *Si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent & ipsi in carnalibus ministrare illis.* Quid verò per spiritualia intellexerit, explicari dicit 1. Cor. 9. in illis verbis, *Si spiritualia vobis seminauimus, quid magni est, si carnalia vestra metamus?* Hæc ille. Sed in PRIORE loco Apostolus de spiritualibus donis generatim

ratim loquitur, nec restringit sermonem ad prædicationem. Verè enim gentiles, facti sunt participes donorum spiritualium, quæ in Hierusalem primū effusa sunt à Deo: videlicet, fidei, spei, caritatis, sacramentorum, miraculorum, &c. In POSTERIORE autem loco, non est sermo de ista communicatione bonorū, de qua nos agimus, sed de stipendio debito ex iustitia, ijs, qui Euangelizant. Hòc autem loco, videlicet 2. Cor. 8. Apostolus loquitur generatim de bonis spiritualibus, & temporalibus; nec debent eius verba restringi ad prædicationē. Quod patet, primò: quia verba sunt generalia: *illorum, abundantia vestram inopiam suppleat.* Secundò, quia non egebant Corinthiis, ut mitterentur eis prædicatores ex Hierusalem: iam enim plenè instituti erāt. Nam 1. Cor. 1. legimus de Corinthiis, *iam diuites facti estis in Christo, in omni verbo, & in omni scientia. & in hoc ipso cap. 8. Epist. 2. Sicut, inquit Paulus, in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, &c.* Tertiò, quia veteres patres non exponunt hanc abundantiam spiritualem Hierosolymitanorū, de prædicatione verbi, ut vellet Kemnitius, sed de meritis & precibus. Chrysostomus in hunc locū, dicit, Hierosolymitanos abundasse integritate vitæ, libertate, & fiducia ad Deum; & horum bonorum futuros participes Corinthios, si eleemosynam pecuniariā, quā ipsi tunc abundabant, Hierosolymam misissent, nec multò aliter exponūt, Theodoretus, & Theophilactus, & alij veteres Græci. S. Thomas exponit de precibus, ut sit sensus: Corinthios fore participes orationum, quas Hierosolymitani fundunt ad Deum, si eos bonorum suorum temporalium participes fecerint. Haymo in hunc locum, addit etiam ieiunium inter opera spiritualia Hierosolymitanorum, quorum participes erant futuri Corinthiis, si eleemosynis illos adiunxissent; quam explicationem insinuare videtur Apostolus in eodem cap. 9. extremo, cū ait: *Ministerium huius officij non*

182 CAP. XVI. De Indulgentiis. LIB. II.

solum supplet ea, quae desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis vestrae in illos & in omnes & in ipsorum obsecratione pro vobis. Sed de his satis, non enim in hoc testimonio fundamentum indulgentiarum praecipue consistit.

CAPVT XVI.

Defenditur argumentum sextum Catholicorum.

ARGVMENTVM sextum, quod est postremum apud Kemnitium sumitur ab articulo symboli de communione sanctorum. Catholici enim ex hac communione colligunt, posse satisfactiones, quae sanctis superfuerunt, id est, quibus ipsi, ad sua peccata purganda, non eguerunt, applicari aliis fidelibus, quibus propriae non sufficiunt. Aduersus hoc argumentum Kemnitius nihil solide adfert. Primum enim explicationem odiosissimam eius articuli nobis affingit. *Communione inquit, sanctorum, largius, & latissime interpretantur, de meritis operum supererogationis, quae non solis factoribus propria, sed communia sint omnibus fidelibus, collata in comune, quasi Ecclesiae ararium, ad quod solus Papa claves habeat, & pro data pecunia, inde cuilibet vendat, quantum visum fuerit.* Hae ille. Vbi, pro more suo, calumniatur, nos loqui de meritis supererogationis simpliciter, cum non loquamur, nisi de satisfactionibus, siue de meritis, ut accipiuntur pro satisfactionibus, ad reatum poenae expiandum, non ut accipiantur proprie, pro meritis gratiae, vel gloriae. Deinde, iam saepe diximus, non solum non vendi à Pontificibus satisfactiones sanctorum, sed etiam seuerissime prohiberi, & puniri omnem speciem similiu venditionum. Quod ne ipse quidem Kemnitius ignorat, qui decreta Pontificum

CAP. XVI. De Indulgentiis. LIB. II. 183.

Pontificum, & Conciliorum de his rebus vidit & legit, & in suum librum, ut eum plenior faceret, transtulit. Deinde, AD DIT Kemnitius, communionem sanctorum, de qua in synbolo fit mentio, tria significare. Primum, quod Ecclesia sit societas quaedam eorum, qui spiritu Christi sanctificantur, & membra sunt vnus corporis mystici. Secundum, quod in Ecclesia sint omnibus fidelibus communia bona quaedam diuinitus collata, ut fides, baptismus, remissio peccatorum, & vita aeterna. Tertiò, quod inter fideles debeant esse communia officia caritatis, sicut exemplo membrorum corporis humani Paulus ostendit, Rom. 12. & 1. Cor. 12. His expositis, concludit, articulum illum fidei, non loqui de indulgentiis Pontificiis, nec de meritis supererogationis, & ideo insigni deprauatione Pontificias indulgentias in illum articulum intrudi. At, neque nos dicimus, articulum illum fidei, loqui in specie de operibus supererogationis, vel de indulgentiis, sed colligimus ex generali proprietate Ecclesiae, posse vnum membrum ab alio iuuari, quod ipse etiam Kemnitius agnoscit in tertia significatione communionis sanctorum. Nam, si debent officia caritatis inter fideles esse communia, ut sunt inter membra eiusdem corporis; quid quæso prohibet, cur non possit vnus alteri satisfactionem suam communicare? Potest ex Apostoli sententia ad Galat. 6. propter communionem membrorum Ecclesiae, alter alterius onus portare; cur non poterit alter pro poena alteri debita satisfacere? Potest, ex sententia D. Augustini, in Epistol. 23. & lib. 3. de baptismo contra Donatistas, cap. 18. vnus pro alio credere, ut fit in baptismo paruulorum, cur non poterit vnus pro alio pati? Sed audi eundem Augustinum, tract. 33. in Ioannem, de communione sanctorum differentem: *Oculus, inquit, solus videt in corpore, sed nunquid soli sibi oculus videt, & manui videt, & pedi videt, & ceteris membris videt. Non enim si aliquis iesus*

184 CAP. XVI. De Indulgentiis. LIB. II.

in pedem veniat, auertit se oculus inde, ut non praecaveat. Rursus, sola manus operatur in corpore, sed nunquid sibi soli operatur? & oculo operatur. Nam si ictus aliquis veniens non eat in manum, sed tantum in faciem, nunquid dicit manus, non me moneo, quia non tendit ad me? Sic pes ambulando, omnibus membris militat, membra cetera tacent, & lingua omnibus loquitur. Hæc ille. Quæ si amplificentur ad fideles, qui membris illius corporis significatur, licebit, sine dubio, dicere, eum qui ieiunat, qui facit eleemosynam, qui orat, qui persecutionem iniunctam patienter tolerat, qui vincula, qui verbera, qui mortem pro Christi fide patitur, non sibi soli hæc agere, vel pati, sed etiam alijs, præsertim si ipse non habeat peccata, quæ istis passionibus, purget.

ADIVNGIT obiter Kemnitius TRIA alia scripturæ testimonia, quæ perperam à Catholicis adduci affirmat. VNUM est, Psal. 118. *Particeps ego sum omnium timentium te.* Et dicit, illud, *Particeps*, significare voce Hebræicæ, & Græcæ, socium; & sensum eorum verborum esse, Davidem publicam confessionem ostendisse se socium & amicum aliorum piorum timentium Dei: sed indoctos, nescio quos inde fecisse Pontificale participium, ad probandum, per indulgentiarum nundinationem, partem pecuniarum accipere à clero, partem à populo, partem ab utroque. Sed nullus Catholicus est, qui ita exposuerit, ut illud, *particeps ego sum*, retulerit ad Pontificem, qui tribuit indulgentias: omnes enim referunt ad ipsos fideles, qui cum socij & amici sint aliorum fidelium piorum, participat etiam ipsorum bona: quoniam sociorum & amicorum omnia sunt communia, ut pulchre S. Augustinus ostendit, tract. 33. in Ioannem, ubi adeo dicit omnia esse communia pijs fidelibus, ut omnes dicere possint, se loqui omnibus linguis, sicut loquebantur olim, qui visibiliter accipiebant Spiritum sanctum, quoniam linguæ omnium fidelium toto terrarum orbe disperforum, singulis sunt communes, per carita-

CAP. XVI. De Indulgentiis. LIB. II. 185

caritatem, quæ sumus omnes unum in Christo. Itaque, qui dixit, *Socius & amicus sum omnium timentium te*, consequenter etiam dixit, *Particeps sum omnium bonorum*, quibus præditi sunt omnes, qui timent te. AL T E R V M testimonium est in psalm. 121. *Hierusalem, quæ edificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in id ipsum.* Hoc testimonium perperam allegari dicit à Lindano pro communione sanctorum, & thesauro indulgentiarum: cum tamen constet ex verbis sequentibus, sensum illorum verborum esse; Hierusalem ita ædificari, ut sit ciuitas, in qua sit cõiunctio, seu consociatio talis, ut illuc ascendant tribus Domini ad testimonium Domini, & ad iudicia. Sed hæc est nimia contradicendi libido: non enim psalmus dicit, esse in Hierusalem participationem, siue consociationem solum, ad ascendendum ad testimonia Domini, & ad iudicia: sed dicit, Hierusalem, id est, Ecclesiam, ædificari instar ciuitatis pacatissimæ, & concordissimæ, in qua sit participatio in id ipsum, id est, participatio simul omnium in unum, ut sint omnia omnium. Id verò probat psalmus: *Quia illuc ascenderunt tribus, tribus Domini*, id est, variæ tribus, variæ gentes, & nationes conuersæ ad Dominum; & licet sint tam multæ, & tam variæ, tamen conueniunt in eadem confessione fidei, & in iisdem legibus, & iudicijs, &c. T E R T I V M testimonium dicit esse illud Psal. 149. *Ad faciendam vindictam in rationibus, ad alligandos reges eorum in compedibus, &c.* Sed adscribere debuisset, ubi legerit hoc testimonium pro indulgentijs citatum. Ego enim legi ferè omnes, qui inter Catholicos de indulgentijs scripserunt, nec apud vllum inueni hunc lucum inter alios adductum; nihil autem facilius est quam argumenta à se conficta, refutare.

CAPVT XVII.

Respondetur ad caput quartum disputationis Kemnitij.

IN quarto capite disputationis suæ, Kemnitius probare aggreditur, indulgentias Pontificias, veteri Ecclesiæ, per annos mille, & ducentos, fuisse incognitas. Id verò probat primò, testimonio Durandi, S. Antonini, & Rossensis, qui id fatentur. Deinde quia nulla inuenitur mentio indulgentiarum apud Anselmum, Rupertum, Bernardum, Petrum Lombardum, & Gratianum, qui proximè præcesserunt annum millesimum ducentesium. Postremo, quia veteres Patres, Chrysostomus, Nyssen, Augustinus, Bernardus & Petrus Lombardus, indulgentias nondum natas scriptis suis confutarunt. Sed, ut à primo incipiamus; non idèò indulgentiæ non sunt antiquæ, quia duo, vel tres ex Catholicis id non legerunt in veterum libris. Neque tres isti auctores negant, indulgentias fuisse cognitæ tempore Anselmi, Bernardi, Ruperti, Petri Lombardi, & Gratiani, ut Kemnitius dicit, sed tempore Hieronymi, & Augustini, & aliorum veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Ac ut omnes intelligant, Kemnitium apertè mentiri, Alexander eius nominis III. Pontifex maximus, sedere cœpit anno Domini 1159. Is verò Pontifex, in Epistola ad Archiepiscopum Canthuariensem scribens, responderet quæstioni sibi propositæ; An indulgentias ab aliquo Episcopo concessas lucrari possint ij, qui non sunt eidem Episcopo subiecti: ac dicit, non posse: quia nemo potest, nisi à suo iudice ligari, vel solui. Et habetur hoc rescriptum in iure, cap. quod autem, de pœnit. & remiss. videmus autem hoc loco mentionem indulgentiæ, ut rei non tunc primùm institutæ, sed vtitatæ, & receptæ. Igitur, mentitur Kemnitius, pag. 274. cum sic loquitur: *In hac de indulgentiis disputatione, non possunt, vel vlla Patrum testimonia, vel vlla veteris Ecclesiæ exempla proferri, quòd talis vel doctrina, vel usus talium indulgentiarum, ullò unquā tempore, usque ad annos post natum Christū, mille, ducentos, in veteri Ecclesiā fuerit.* Eugenius III. Pontifex

Pontifex sedere cœpit, anno millesimo centesimo, quadagesimo quinto. Is autem per litteras generales concessit indulgentiam accipientibus crucem, & proficiscentibus ad bellum sacrum, & S. Bernardo iniunxit, ut eas indulgentias prædicaret populis, eosque ad bellum illud accenderet. Paruit S. Bernardus Pontifici, & prædicationem suam innumerabilibus, & maximis miraculis confirmavit, ut ipse modestè indicat initio libri 2. de consideratione. Sed copiosius rem totam narrat auctor vitæ ipsius, lib. 3. cap. 4. Ergo, mentitur Kemnitius, tum, cum ait, ante annum 1200. non fuisse notas indulgentias, tum, cum apud Bernardum nullam huius rei mentionem extare confirmat; & cum Petrus Lombardus, & Gratianus eodem seculo floruerint, fieri non potest, quin ipsi quoque indulgentias nouerint. Paschalis II. Pontifex sedere cœpit anno 1099. & in Cōcilio quodam Lateranensi, anno 1116. celebrato, indulgentias quadraginta dierum concessit ijs, qui limina Apostolorum visitaquerant, ut Conradus Abbas Urspergensis in Chronico suo testatur. & quoniam eo tempore florebat Rupertus Abbas Tuitiensis: mētitur Kemnitius, qui dicit, tempore Ruperti nondum indulgentias Pontificias orbi terrarū innotescere cœpisse, nec ante annum 1200. innotuisse. Urbanus II. Pontifex sedere cœpit anno 1088. & eius tempore S. Anselmus floruit. Scribit autem idem Conradus Abbas Urspergensis in Chronico anni 1099. prædictum Urbanum in Cōcilio Claramontano, indulgentiam concessisse omnibus, qui sponte aduersus infideles orientales arma sumebant; cuius rei multi alij meminerunt. Mentitur igitur Kemnitius, cum tam audacter scribit, tempore sancti Anselmi, & ante annum 1200. indulgentias cognitæ non fuisse. Quid nunc addamus Gregorium VII. qui sedere cœpit anno 1073. & in Epistolis suis frequentissimè concedit indulgentias? Sergium II. qui sedere cœpit anno 844. & indulgentiam

188 CAP. XVII. De Indulgentijs. LIB. II.
dulgenciam tribuit adeuntibus Ecclesiam S. Martini in montibus; cuius memoria extat incisa in Lapide marmoreo; litteris vetustissimis; & Leonem III. qui sedere cepit anno 796. & indulgentias varias multis in locis in ipsa Germania constituit, teste sancto Ludgero, in vita S. Syviberti? An nō euidenter mendacij Kemnitius conuincitur, qui veteres omnes Historias legisse videri vult, & tamen affirmare non veretur, ante annum 1200. ignotas fuisse orbi terrarum indulgentias Pontificias? Neque mirum videri debet, si auctores antiquiores non multos habeamus, qui harum rerū mentionem faciant; quoniā plurima sunt in Ecclesia, quæ solo vsu, sine litteris conseruantur. Extant tamen Romæ in antiquissimis Ecclesijs memoria indulgentiarum, à multis Pontificibus, & ab ipso etiam S. Syluestro, qui ante annos 1200. floruit, concessarum. Sed ea, quæ diximus, ad mendacia Kemnitij confutanda, sufficere videntur.

Venio nunc ad testimonia veterum scriptorum, quæ profert Kemnitius aduersus indulgentias nondum natas. Primò igitur adducit Petrum Lombardum, qui lib. 4. sent. dist. 18. dicit, *Deum tunc tegere peccantium peccata quando ad pœnam nō reseruat, sed debiti pœnæ remittit.* Idq; probat ex Augustini sententia in explicatione Psal. 32. Sed in eodē loco solutio est huius obiectionis. Significat enim Petrus Lombardus de pœnā eterna intelligendum esse quod dicitur, *Deum tegere peccata, cum ea non reseruat ad pœnā.* Et ideo inquit: *Sicut interius gratia suā animam illuminat, ita & simul debitiū æternæ mortis relaxat: ipse enim per se ipsum, peccata peccantium tegit; & tunc tegit, quando ad pœnam non reseruat:* Et paulo infra: *Ita ergo, inquit, dicit à Deo testis, ut Deus non videat, id est, æternaliter puniat.* Quod autem pœna temporalis remaneat post remissionem culpæ, hac vita, vel in purgatorio luenda, docet Petrus Lombardus, dist. 20. lit. B. his verbis: *Qui, inquit, ante expletionē pœnitentiæ discesserint, ignē purgatorium sentiet, & grauius punientur,*

CAP. XVII. De Indulgentijs. LIB. II. 189
punientur, quam, si hic implessent pœnitentiam. Horrendum enim est incidere in manus Dei viuentis. Deus enim, cum sit misericors, & iustus, ex misericordia pœnitenti ignosci, non reseruās peccatū ad pœnam æternā; ex iustitia vero, impunitum nō dimittit delictū, aut enim punit homo, aut Deus, &c. Et paulo post, lit. D. docet, posse pœnitentem, præsertim post mortem, iuari aliorū satisfactionibus per orationes & eleemosynas. Itaq; Petrus Lombardus illa omnia disertis verbis affirmat, quæ fundamēta esse indulgentiarum, Kemnitius fatetur, videlicet purgatorium, pœnæ reatū post culpam remissionem, & communicationem satisfactionis alienæ.

Secundo loco adducit Kemnitius Chrysostomū, homil. 1. in Epist. ad Philemonē, ubi legimus: *Ad impetrandā peccatis nostris veniā, non opus esse, vel pecunias impedere, vel peregrinando ad loca longinqua transire. Eādē sententiā habet Augustinus, in serm. de Martyribus. Non dixit Deus, vade in orientē, & quare iustitiam nauiga vsque in occidentē, ut accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimitte tibi, &c. Bernardus etiam sermone 1. de Adventu: Nō te oportet, o homo, maria transfretare, non penetrare nubes, nō transalpinare necesse est. Non grandis tibi ostenditur via, usque ad temetipsum occurre Deo tuo. Sed hæc testimonia nihil efficiunt. Primū enim loquuntur de iustificatione impij, ac remissione culpæ, nō de solo reatu pœnæ, de qua nos loquimur. Deinde solum probāt, nō esse absolute necessariam ad remissionem peccatorum, vel peregrinationē, vel eleemosynam, alioqui enim pauperes & ægrotantes spe omni carerēt, & satis nouimus, posse hominem per internam conuersionem ad Deum ita vehementer accendi in amorem Dei, & de peccatis suis dolere, cum proposito cōfessionis, ut cōtinuō recipiat remissionem omnium culparum, & pœnarum. Sed non ideo sunt inutiles peregrinationes & eleemosynæ. Et hoc solum cōtendimus aduersus Hæreticos, ac, ut omittam de eleemosynis*

mosynis dicere, de quorū vilitate ad redimenda peccata, pleni sunt libri Patrum, ac præsertim Chrysostomi, & Augustini, vt nos ostendimus in lib. de elemosyna, qui est postremus in controuersijs nostris. Certè idem Chrysostomus mirificè laudat peregrinationes ad sepulchra martyrum, in hom. 66. ad populum Antiochenum. S. etiam Augustinus, in Epist. 137. ad Clerum & populum Hipponensem scribit, se auctorem fuisse, vt quidam ad loca sancta peregrinationem susciperet. Deniq; S. Bernardus Petrobusianos Hereticos confutauit, qui præter alios errores hunc etiam habebant, vt peregrinationes fidelium ad loca sancta reprehenderent. Vide vitam S. Bernardi lib. 3. cap. 5.

Tertiò Kemnitius adducit Chrysostomum, homil. 28. in Matthæum, vbi dicit, *Eos de templo Dei speluncam latronū facere, qui lucra terrena sectantur: & Christū quotidie intrare templum Dei, & eicere omnes vendētes grauā Dei*: Sed quorsum hæc tendunt? An fortè omnes, qui auaritiā in sacerdotibus reprehendunt, cōtinuò etiam indulgentias reprehendunt? An non sæpius repetiuimus, non solum nō probari summis Pontificibus eos, qui quoquomodo ex indulgentijs negotiationem faciunt, sed maximè improbari, damnari, puniri?

Addit vltimò Kemnitius, se alio in loco demonstrasse, Gregorium Nyssenum integram orationē opposuisse persuasioni de peregrinationibus ad loca Hierosolymitana. cui respōdemus, nos quoq; alio in loco, id est, lib. 3. de cultu sanctorum, cap. 8. demonstrasse testimonijs scripturæ, & veterum Patrum, necnon argumentis alijs, peregrinationes ad loca sancta pias, & Deo gratas, & nobis vtilissimas esse. Gregoriū verò Nyssenum non reprehendere peregrinationes absolute, sed docere, quibusdam personis vt Monachis, & sanctimonialibus, non conuenire, cum eorum proposito magis conueniat quies & solitudo. quamuis etiam non sit omninò certum, an ea ratio Gregorij sit.

CAPVT XVIII.

Respondetur ad primam partem argumenti historici contra indulgentias.

IN vltimo capite disputationis suæ, Kēnitius historiam longissimam texit, vt originem indulgentiarum, quales à Catholicis defenduntur, nouam esse demonstraret. Continet autem ea historia tria tempora, vnum ab initio Ecclesiæ, vsque ad annum circiter nongentesimum: alterum ab anno. 900. ad 1200. tertium ab anno 1200. ad. 1517. quo tempore, auctore Luthero, extinctas indulgentias Kemnitius gloriatur. ac primo quidem tempore, indulgentias nihil aliud fuisse contendit, nisi relaxationes publicæ pœnitentiæ, sed eas relaxationes nihil habere commune cum indulgentijs Pontificijs, de quibus instituta controuersia est. Sed antequam ad rem propositam veniat, longissima digressionem refert multa de ritibus publicæ pœnitentiæ, de causis eiusdem, ac deum de canonibus pœnitentialibus, vbi ad verbum describit canones Conciliorum Nycæni & Ancyran, necnon eos, qui habentur apud Burchardum & Gratianum. Quoniam enim iamdudum Lutherus, ius Canonicum publicè exussit, & eiusmodi ritus, & leges, non solum de moribus, sed etiam de memoria, & libris Lutheranorum exciderunt, voluit Kemnitius, commemoratione harum rerum, doctrinam reconditam & abstrusam venditare, vt ceteris diligentior ac doctior haberetur. Et quamuis non desint in hac digressionem multa, quæ falsitatis coargui possent, tamen quia ad rem præsentem non faciunt, non existimaui, tempus esse in his cōmemorandis, vel refellendis, conterendum. Illud vnum præterire non possum, Kemnitium inter scripta veterum reuoluenda non rarò inuenisse, quod minime volebat. Nam cum ipse cum Luthe-

192 CAP. XVIII. De Indulgentiis. LIB. II.
ranis ceteris contendat, pœnitentias veterum, discipli-
næ causâ, non autem satisfactionis coram Deo, & re-
demptionis, vel expiationis peccatorum iustitias ta-
men fateretur, sed hoc etiam postremum apud Patres nō
rarō legisse. Ac pro sua modestia, & aduersus antiquis-
simos patres reuerentiâ, eos non obscure reprehendit.
Sic enim loquitur pag. 306. *Nec verò nescius sum, veteres
aliquando nimis largiter, & verbis nimium magnificis, dis-
ciplinam illam canonicâ commendare: ut, quod Tertullianus
dicit, satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit
peccata redimi, ablui, sanari, & indicem placari; Ambrosius
pœnas gehēne illis cōpensari: Augustinus, Deū illis de peccatis
preteritis propitiari. Ea talia sunt, quæ salua fide (Lutheranâ
videlicet) nec possūt, nec debēt, sicut sonāt, accipi & intelligi.*
Hæc ille. Sed profecto iustius erat, nouos Lutheranorū
errores ex doctrina veterū Patrū corrigere, quàm ex no-
uis istis erroribus de veterum Patrum doctrinâ & sentē-
tijs iudicare. Porro, digressionē illā aliquando expedi-
tā, pag. 318. aggreditur ad probandum, indulgētijs olim
nihil aliud fuisse nisi moderationes, & relaxationes, & re-
missiones multarum canonicarum, quæ in publica pœ-
nitentia vfitatæ tunc erant. Id verò probat ex canoni-
bus Conciliorum Ancyran, Nicæni, & Agathensis, &
tandem his verbis concludit, *Hæc fuerunt veteres Ecclesie,
sive relaxationes, sive indulgentie, a quibus quemadmodū Pō-
tificia indulgētie per omnia genera causarum diuersa sunt, ex
hac narratione, & ex descriptione indulgentiarū in principio
exposita, si fiat collatio, manifestum est, atq; ideo nūquā itā
pono recitationem, relinquens lectori collationem diuersitatis.*
RESPONDEO. Relaxationes pœnitentiæ canonicæ per
omnia genera causarum cum ijs indulgētijs cōuenire,
quas Catholici defendunt, & quas Kernitius supra nō
fideliter, sed admistis mendacijs explicauit. C A V S S A
enim veluti EFFICIENS indulgentiarum, iuxta Ca-
tholicorum omnium sententiam, Episcopi sunt, ac po-
tissimum

CAP. XVIII. De Indulgentiis. LIB. II. 193
tissimum Romanus Episcopus, quem Episcopum Epis-
coporum, Tertullian. in lib. de Pudicitia nominauit:
Constat autem, tum veteres relaxationes, tum recen-
tiores indulgentias non ab alijs, quàm ab Episcopis dari
solere, vel posse. Causa FORMALIS est ipsa libera-
tio, siue iudicialis absolutio per ministerium clauum à
pœnis in foro pœnitentiario debitīs, quod totum in
vtraque remissiones, tam veteres, quàm recētes con-
uenire non dubium est. Causa MATERIALIS, siue
sint ipsi pœnitentes, qui absoluuntur, siue pœnæ, circa
quas versatur absolutio, eadem omnino vtrōque re-
perietur. Nam & veteres, & recentiores Episcopi, non
alijs, quàm pœnitentibus indulgentias tribuunt, nec a-
lias pœnās, quàm in foro pœnitentiario debitas relaxāt.
Quod autem tunc relaxarentur pœnæ iniunctæ, nunc
autē tum iniunctæ, tum iniungendæ, ratio est: quoniam
tunc iniungebantur seueriores pœnitentiæ, quæ sæpe
delictis æquales erant: nunc autem iniunguntur mitio-
res, quæ delictis impares sunt, sed siue pares, siue impa-
res iniungantur, omnino pares in hac vitā, vel in alia
perferendæ sunt, nisi misericorditer relaxentur. Atq; ad
hoc probandum, adduximus suprā, cap. 13. testimonium
S. Cypriani, qui in Epist. 2. lib. 4. ad Antonianum aper-
tissime scribit, eos, qui in hac vitā non plenē satisfecer-
unt, emendandos & cruciandos igne purgatorij in alia
vitā, donec reddant nouissimū quadrantem. Ac vt non
repetam tam multa, quæ alibi diximus, vnus S. Augu-
stini vno vel altero testimonio contentus ero. Hunc
enim auctorem præter ceteros, etiam Hæretici nostri
temporis magni faciunt. Igitur S. Augustinus in Psalm.
37. in illa verba, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in
ira tua corripas me*, illos dicit argui in furore, quibus
dicitur, *ite maledicti in ignem æternum*, illos autem corri-
pi in ira, qui emendantur igne purgatorio. *Neque, in-
quit, in ira tua emendes me, in hac vitā purges me, & talem*
N

194 CAP. XVIII. De Indulgentijs. LIB. II.
me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos
qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Et paulò post. Qua-
re petit iste ne in indignatione arguatur, neque in ira emende-
tur? tanquam dicens Deo, quoniam ista quæ patior, multa sunt,
magna sunt, quæ, ut sufficiant, & incipit illa numerare satis-
faciens Deo, offerens illa quæ patitur, ne peiora patiatur. Audi-
ne, Kéniti, per pœnas huius vitæ patiēter toleratas satis
fieri Deo? audis eos, qui hîc non plenè purgantur, in alia
vita igne purgatorio emundandos? & rationē eorū om-
nium idem August. reddit in Psal. 50. cum ait: *Veritatem
dilexisti, quoniam impunita peccata etiam eorū, quibus ignos-
cis, non dimisisti, sic prorogasti misericordiā, ut seruares & ve-
ritatē, ignoscis consentienti, ignoscis, sed seipsum punienti, sic ser-
uatur misericordia & veritas.* Quid clarius dici potuit ab
ullo scholastico Doctore? Atque hæc est etiam causa,
cur in priore libro dixerimus, tum ad veteres relaxatio-
nes, tum ad recentiores indulgentias, thesaurum satis-
factionum Christi, & sanctorum applicandum fuisse,
quoniam misericordia cum iustitia in omni relaxatione
coniungenda est. Itaque etiam in hac re similes sunt in-
dulgētiæ veteres & nouæ. Restat causa FINALIS, quæ
saltem in genere semper eadem fuit, gloria Dei, & utili-
tas Ecclesiæ. Nam antiqui pœnitentias relaxabant, vel
quando necesse erat, lapsos ad martyrium per commu-
nionem & sacramēta præparare: vel quando timebant,
ne pœnitentes sub onere deficerent: vel quando negli-
gentiores ad studium pœnitentiæ accendere cupiebant,
hoc veluti præmio relaxationis, quod diligentioribus
præbatur: vel quādo martyres, qui pro pœnitentibus
Episcopos rogabant honorare, & eo modo reliquos fi-
deles ad martyrij gloriam prouocare volebant. Deniq;
nunquā deerat rationalis causa, cur sancti illi Patres,
pœnitentias iniunctas moderandas, vel remittendas iu-
dicarent. Posterioribus quoq; temporibus, semper cau-
sa indulgentiæ concedendæ, vel fuit recuperatio terræ
sanctæ,

CAP. XIX. De Indulgentijs. LIB. II. 195
sanctæ, vel subuentio pauperum, vel excitatio fidelium
ad preces, & opera pœnitentiæ, vel alia similis rationis,
& pia. Neque poterit Kemnitius, quamuis multas fabu-
las à suis cōfictas recitet, producere vnum aliquod Pon-
tificium diploma, vbi pro pecunia ipsi Pontifici nume-
randa, vel alia, siue turpi, siue profana, siue leui causa,
indulgentiæ concedantur. Habemus igitur, omnia ge-
nera causarum eadem fuisse in indulgentijs antiquis,
& nouis. Vnum discrimen in medium adferri posset,
quod veteres illi Episcopi singulis pœnitentibus pœ-
nās relaxabant, nunc autem plerunq; in communi om-
nibus relaxantur, qui certa opera sibi iniuncta præsti-
terint. Sed neque est hoc essentielle discrimen, neq; eius-
modi compunes indulgentiæ antiquis temporibus de-
fuerunt. Attulimus enim suprà certa testimonia de in-
dulgētijs communibus, à Sergio I. Leone III. & Gre-
gorio I. concessis, qui omnes ante annum 1000: sede-
runt, nec desunt probabiles coniecturæ de indulgentijs
à Paschali I. & Siluestro I. in commune propositis.

CAPVT XIX.

*Respondetur ad alteram partem argumenti histo-
rici contra indulgentias.*

Altera pars historiæ Kemnitij, continet ea tem-
pora, quibus pœnitentiæ redimi cœperunt. Scri-
bit enim Burchardus ex pœnitentiali Romano,
eum, qui vno die in panē & aqua ieiunaturus erat, po-
tuisse ieiunium illud commutare seu redimere, si quin-
quaginta psalmos flexis genibus recitasset, & pauperem
vnum eo die pauisset, & eodem modo alias pœniten-
tias aliis redimi, vel in alias commutari, per ea tempora
licuisse. Quando hæc redemptiones propriè cœperint,
nō ita certò constat, sed Burchardus, qui de illis scribit,
circa annum Domini millesimum vicesimū floruit: 1223

extat etiam mentio harum redemptionum, in Concilio Triburiensi, can. 56. & 58. quod Concilium tempore Arnulphi Imperatoris, anno 896. celebratum est. De his igitur redemptionibus nonnulla Kemnitius dicit, quæ discussione indigere videntur. Primum, pag. 323. scribit, circa hæc tempora accessisse ad opera pœnitentiæ opinionem de opere operato, quod ipsum inferiùs aliquoties repetit. Vocat autem opinionem de opere operato, quodd credere cœperint homines, his operibus satisfieri Deo pro peccatis, & necessarias esse eiusmodi satisfactiones non solum causâ disciplinæ, sed etiam ad placandum Deum. In qua re bis errat Kemnitius, primum in nomine, deinde in re. neque enim intelligit, quid Catholici Theologi per opus operatum significare voluerint. Nam si id intelligeret, certè non diceret, opera pœnitentiæ ex sententia Catholicorum, vim habere ex opere operato. Quid igitur Catholici opus operatum vocant? id quod non pender à dignitate, vel sanctitate ministri operantis, sed hoc ipso, quod fit ex diuina institutione, vim habet. Talis est, exempli causâ, baptismus, qui vim habet sanctificandi ex diuina institutione, & reuera sanctificat, etiamsi ab homine improbo & perdito conferatur. At opera pœnitentiæ ex Catholicorum doctrina, nihil efficiunt, hoc est, non placent Deum, non satisfaciunt pro peccato, non expiant pœnæ reatum, nisi fiat ab homine iustificato, & reconciliato, proinde ex opere operantis, non ex opere operato vim habent, quando non sunt pars sacramenti pœnitentiæ, sed sponte assumuntur ad placandum Deum, eique pro reatu pœnæ satisfaciendum: quando autem sunt pars sacramenti, tunc quidem utroque modo vim habent. Sed Kemnitius loquitur de his operibus, priore modo, neque vult ex sententia Catholicorum, eam vim habere ex opere operato, quia sunt pars sacramenti, sed quia assumuntur ad placandum Deum. Atq; hæc de

de hallucinatione Kemnitij circa nomen. Quod autem ad rem attinet, iam ipse citauit, & reprehendit Tertullianum, Cyprianum, & Augustinum, qui scripserunt, opera pœnitentiæ placare Deum, & per ea redimi peccata, sanari, ablui, expiari. & nos addidimus alia testimonia Cypriani & Augustini, quibus probatum est, necessaria esse opera pœnitentiæ ad satisfaciendum Deo pro peccatis, alioqui in vita futura, eluenda esse grauissimis pœnis in igne purgatorij. Non igitur verū est, his temporibus, id est, circa annum Domini, millesimum accessisse opinionem de necessitate, & efficacia satisfactionum, cum ea opinio, vel potius certa fides in Ecclesia Catholica semper fuerit.

Secundò Kemnitius addit, ex illis redemptionibus & commutationibus pœnitentiarū, secutam esse languescationem (sic enim ipse loquitur) vera contritionis, euerfionē serie emendationis & persuasionem impunitatis in delictis. Sed mirum est, cur hoc dicat, cum illæ redemptiones, grauissimæ pœnitentiæ fuerint, & non omnium pœnitentiarum, sed solum aliquarū redemptiones permitterentur. & si veteres Patres rectè interdum relaxabant, ac remittebant iniunctas pœnitentias, cur vitio verti debet posterioribus patribus, quod easdem pœnitentias aliis commodioribus redimi, vel in alias faciliores commutari possent? Certè apud Lutheranos non opus est redimere ieiunia eleemosynis, cum nulla sint amplius apud eos indicta ieiunia, nec pœnitentibus opus est querere, quibus operibus redimant impositas pœnitentias, cum Lutherus eorum Patriarcha scripserit in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Baptismo, omnia peccata in momento absorberi, si adsit vel redeat fides. Sed de his sæpe diximus.

At inquit Kemnitius, In Concilio Cabilonensi sub Carolo Magno, teste Burchardo, extat canon contra eos, qui de indulgentiis peccabant, & propter eleemosynarum largitionem impu-

198. CAP. XX. De Indulgentiis. LIB. II.
nitatem peccandi sibi promittebāt. Item contra alios, qui putabant se a peccatis omnibus posse purgari, si Romā vel Turonā, aut ad alia loca sancta sub prætecto orationis pergerent. Extant quidē isti Canones, & sanctē prudenterque statuti sunt aduersus eos, qui sine vera cōuersione ad Deū, immo cum proposito perseverādi in peccatis, satis sibi esse ducebāt. si elemosynis, vel peregrinationibus operam darent. Sed hæc vitia sunt hominū, non canonū. neque enim canones, qui redemptionem mittebant, volebant fieri sine vero proposito dimittendi peccata, vel sine vera contritione & conuersione ad Deum.

Postremū adiungit Kemnitius, Ex his redemptionibus pœnitentiā paulatim, ortas esse modernas indulgentias, quibus per opera indebita sanctorū peccata redimi posse dicuntur. Sed hoc falsum esse, manifestē patet ex eo, quod indulgentiæ, quales nunc sunt in vsu Ecclesiæ, antiquiores sunt redemptionibus illis pœnitentiārum. Nam redemptiones illæ cœperunt circa annum 1000. vel 900. & indulgentias, quales nunc sunt, in vsu fuisse, ostendimus per certissima testimonia, diu ante annum nongentesimum, tempore Sergij II. Leonis III. & Gregorij I. Neq; Kemnitius aliud profert, ad probanda, quæ dicit, nisi uas, easque leuissimas coniecturas.

CAP. V. T. XX.

Respondetur ad tertiam partem argumenti historici contra indulgentias.

Postrema historiæ pars cōtinet ea tempora, quibus Kemnitius conatur ostēdere, originem habuisse indulgentias, quæ nunc sunt in vsu receptæ. Ac primū fatetur, quod est verissimū summę antiquitatis argumentum, non esse vsquam annotatum, quo tempore cœperint indulgentiæ: Deinde refellere conatur,

CAP. XX. De Indulgentiis. LIB. II. 199
natur, quod Catholici dicunt, tempore S. Gregorij, id est, anno Domini 600. iam fuisse in vsu Ecclesiæ indulgentias, cum traditio antiqua habeat, ab ipso S. Gregorio additas fuisse stationibus indulgentias. Refellit Kemnitius eam Catholicorum sententiam illo solū argumento, quia nihil de hac re in scriptis S. Gregorij, vel in historijs eorum temporum inueniatur. Sed argumentum nullas habet vires, cum constet, eiusmodi concessiones non in libris, sed vsu & consuetudine conservari. Nam etiam de indulgentiis à Leone III. in tot locis Germaniæ constitutis, nihil extat in eius Epistolis, quas satis multas scripsit, neque in historiis vniuersalibus eorum temporum, & nisi incidisset occasio, vt S. Ludgerus vitam S. Svuiberti scribendam susceperet, sciremus quidem, Aquisgrani & Colonia indulgentias à Leone III. concessas haberi, sed nullo certo teste id probare possemus, quomodo etiam nisi S. Innocentius primus necessitatem habuisset rescribendi Decentio, Episcopo Eugubino, sciscitanti, an Episcopus deberet conferre sacramentum vñctionis extremæ, an solus presbyter, certē non haberemus testimonium vllius auctoris, illius temporis pro sacramento illo. Siquidem de ijs rebus, quæ sunt in vsu communi fidelium, non scribebant Patres, nisi coacti ab hæreticis, aut aliā simili necessitate. Itaque ad probandum, à S. Gregorio indulgentias stationibus adiunctas fuisse, multo amplius valere debet S. Thomæ, & Gulielmi Altisiodorensis, grauissimorum virorum affirmatio, quam silentium omnium aliorum. Quod enim aliquid verum sit, etiam si à multis scriptum non sit, facile credi potest: at falsum esse, quod à viris grauissimis, ac fide dignissimis affirmatur, nō facile credi debet. Obiter autem Kemnitius, cum stationes nominasset, addere voluit, quæ sit notio eius vocis: *Et quia stantes, inquit, verbū audiebant, & orationes faciebant, dicta sunt stationes.* Sed longē aberrat à

vero; Stationes enim dictæ sunt, militari vocabulo, vigilia: quædam spirituales Ecclesiæ, quæ vel ob imminentem persecutionem, vel alia de causa in ieiuniis & oratione perseverabat, usque ad horam diei nonam, aut etiam usque ad vesperam. Simul enim ieiunium & statio soluebantur. Et quemadmodum milites in excubijs vigilantes, in statione esse dicuntur, siue stent, siue sedent, siue obambulent: Sic etiam Christiani stationem celebrare dicebantur, cum in oratione & ieiunio tota die perseverarent siue stando, siue prostrati ad terram, siue genibus positis, siue alio quouis modo Dominum precarentur. De qua re vide Tertullianum in libro de fuga in persecutione, in libro de ieiunio, & in libro de oratione. & quæ nos scripsimus in libro 2. de bonis operibus in particulari, cap. 22.

Deinde Kemnitius addit: *Nihil de indulgentijs inueniri in scriptis Burchardi, Gratiani, & Petri Lombardi: atque inde concludit, indulgentias ortum habuisse circa annum domini millesimum, ducentesimum.* Cui argumeto nos supra respondimus, cap. 17. ubi ostendimus ex testibus certis, indulgentias multò esse antiquiores. Ac ut videamus, quàm verum sit proverbium, mendacem memorem esse debere, scripsit Kemnitius supr. pag. 274. hæc verba. *In hac de indulgentijs disputatione, non possunt vel vlla Patrum testimonia, vel vlla veteris Ecclesiæ exempla proferre, quod talis, vel doctrina, vel usus talium indulgentiarum vllò unquam tempore, usque ad annos, post natum Christum, mille ducentos, in veteri Ecclesia fuerit.* Et idem repetit pag. 275. affirmans, nullum auctorem scripsisse de indulgentijs ante annu. Domini 1200. & tamen pag. 332. scribit Kemnitius, Alexandrum III. Pontificem, circa annum Domini 1170. scripsisse de indulgentijs, quæ fiebant in dedicationibus Ecclesiarum aut conferentibus aliquid ad edificationem pontium, neque Alexander tunc indulgentias instituit, sed loquitur de re nota, & usitata, & frequentissima. & infra

pag. 373. numerat idem Kemnitius VValdenses inter eos, qui indulgentias, quales nunc habet Ecclesia, reiecerunt & oppugnarunt: constat autem, VValdenses circa eundem annum 1170. errores suos prædicare cepisse. At quomodo ista coherant, ut indulgentiarum origo referenda sit, auctore Kemnitio, ad annum 1200. & tamen, eodem auctore, anno 1170. Alexander III. de indulgentijs iamdudum introductis rescripta edat, & VValdenses hæretici indulgentias in Ecclesia olim receptas damnent atque reiiciant? Igitur non solum testibus à nobis productis cap. 17. sed etiam, ipso Kemnitio teste, sententia eiusdem Kemnitij de indulgentiarum nouitate, apertissimè refutatur.

His tractatis. Kemnitius aggreditur longissimam narrationem de quæstionibus scholasticorum circa indulgentias, de iubilæis in Ecclesia celebrari solitis, de indulgentijs singularum Ecclesiarum vbis Roma, ac demum de contentione Lutheri & Tetælij circa indulgentias, quæ non egent refutatione, sed solâ mendaciorum, & calumniarum annotatione.

Igitur pag. 346. posteaquam recitauit Kemnitius decretum Concilij Viennensis, contra quædam abusus, addidit hæc verba: *Sed Pontifices ipso facto, mox addiderunt interpretationem, quod sint abusiones damnabiles, & abolende, si fiant à quæstoribus hospitalium, si verò à Romanis Pontificibus, tales indulgentiæ, & eo modo concedantur, esse opus maxime pium.* Hoc autem esse mendacium manifestum, ex ipsa constitutione intelliget, quicumque eam legere voluerit: continet enim ea constitutio tres paragraphos: in primo cauetur, ne quæstores admittantur, nisi Apostolicæ sedis, vel Diocesani Episcopi littera ostenderint. In secundo narrantur abusus quæstorum, & simpliciter damnantur, & prohibentur, ne quæ vlla additur declaratio, quod si tales indulgentiæ, & eo modo à Pontifice concedantur, sit opus maxime pium. In tertio decer-

nuntur poenæ quæstoribus, qui superiori mandato non paruerint: neque etiam hoc loco additur vlla talis declaratio, qualē finxit Kemnitius. Illa igitur verba Kemnitij, (*Et videri sanè possent abusiones illa in indulgentiis, generaliter taxari, damnari & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationē, quod sint abusiones damnabiles, & abolendæ, si fiant à quæstoribus hospitalium: si autem à Romanis Pontificibus tales indulgentiæ, & eo modo concedantur, esse opus maximè pium*) mendacium, & imposturam apertissimam continent: nusquam enim talis interpretatio in tota illa constitutione reperitur, neque reperiri potest; quia ipsi constitutioni sine dubio repugnaret, in qua non solum abusiones illæ absolute & simpliciter abolentur: sed etiam reuocantur omnia priuilegia, quæstoribus quoquo modo concessa circa materiam abusionum illarum: ita vt nihil eorum, in quibus abusiones consistūt, ne prætextu quidem litterarum Apostolicarū illis actitare licuerit. Quod verò initio cōstitutionis dicitur, vt quæstores non admittantur, nisi litteras Apostolicæ sedis, vel Episcopi proprii demonstrauerint: non est id, quod Kemnitius reprehendit: tum quia hoc non est additum post abusiones damnatas, sed præmissum ante damnationem: tum quia in hac parte nō agitur de abusionibus, sed de simplici propositione indulgentiarum, & caritatiui postulatione subsidij, vt ipsa constitutio loquitur.

Idem Kemnitius, pag. 353. multa dicit de venditione indulgentiarum, tempore Pauli II. & Sixti IIII. & addit, ne videatur ea ex capite suo finxisse. *Exiant hæc in extrauagantibus Pauli II. & Sixti IIII.* At ego iterum atque iterum legens ac relegens eas extrauagantes, ne vestigium quidem vllum earum venditionum reperio. Sed qui versatus est in scriptis Kemnitij, & nouit quā is audacter, & sine vlla verecundia mentiri solitus sit, non mirabitur, eum in hac materia præter omnes alias apud

apud Lutheranos odiosa impudentiæ mētiendi omnino fræna laxasse.

Rursus, pag. 362. adscribit narrationem de indulgentia diuinitus concessa ad preces S. Francisci, adeuntibus Ecclesiam S. Mariæ de Angelis, quam ipse vocat impudentissimam fabulā. Et verè ex parte fabula est, quoad ea videlicet, quæ ipse Kemnitius admiscuit: nam præter alia scribit, S. Franciscum, Honorio summo Pontifici dixisse, *Sigilla Bullæ indulgentiæ illius, esse stigmata sua.* At nullus auctōr hoc refert, præter Kemnitium, & non solum non est verum, sed nec verisimile: tum quia nondū S. Franciscus stigmata habuerat, cū illa indulgentia concessa est: tum quia etiam si habuisset, nō ea vir summæ humilitatis vllā ratione iactasset. Porro, ad eam narrationem infirmandā nihil omnino Kemnitius adfert, nisi iudicium suum: Ad confirmandam autem, ad sunt testes illius temporis, qui historiam cōscripserunt, vt cognosci potest ex initio 2. libri Chronicorum, ordinis S. Francisci. Adest præterea testimonium S. Bernardini, tomo 1. serm. 9. qui est in Euangelium Dominicæ 1. Quadragesimæ, qui vir sanctitate, doctrinā, & miraculis clarissimus fuit. Adest testimonium S. Antonini 3. par. summæ hist. tit. 24. cap. 14. §. 3. qui etiā vir doctus, & sanctissimus fuit. Adest concursus populorum frequentissimus ad eam Ecclesiam, Kalendis Augusti, quo solo die, indulgentia diuinitus concessa, obtineri potest. Ad sunt denique signa & prodigia non pauca, quæ ad illius indulgentiæ veritatem astruendam, edita fuisset, Chronica iam citata testantur. Sed non sine causā Kemnitius hanc historiam falsam, & fabulosam haberi cupit: quoniam per eam historiam tria Catholica dogmata confirmantur, vnum de indulgentiis; alterum de Pontifice maximo; Tertium de confessione. Siquidem ad preces S. Francisci, Christus ipse plenariam indulgentiam dedit, sed non nisi per ministerium Vica-

204 CAP. XX. De Indulgentiis. LIB. II.

rij sui Pontificis maximi, dedit, nec nisi per contritionem, & confessionem à culpa expiatis, & eam Ecclesiam visitantibus dedit.

Idem Kemnitius, pag. 364. incipit narrare varias indulgentias, quæ habentur in Ecclesijs urbis Romæ, quas ipse ex incertis auctoribus, & obscuris libellis colligit, ascendere ad multa centena annorum millia. Et quoniam satis constat, non tamdiu purgatorium, neque ipsum mundum esse duraturum, dicit se pro Germanica simplicitate assequi non posse rationem calculi Pontificij, rogatque Romanenses, ut hoc mysterium explicare non grauentur. Sed primum admonendus est, ut si nosse cupit veras historias de indulgentijs Romanis, non eas petat vel ab hostibus Ecclesiæ, qualis fuit VVesselus ille quem sæpe citat; neque ab obscuris quibusdam libellis, qualem vnum se vidisse dicit editum Norimbergæ, Germanicè scriptum, & amplificatum, de stationum Romanarum indulgentijs, cum antea Latine & breuius editus Romæ fuisset: sed à Pontificum diplomatibus, vel ab authenticis Ecclesiarum tabulis, aut certe ab auctoribus certis, grauib, doctis, probatis. Neque enim dubitari potest, qui multa vel deprauata, vel conficta in eiusmodi libellis incertis, & anonymis legantur, quale illud est, quod Gregorius Papa, cum Lateranensem Ecclesiam iterum dedicaret, tot dierum indulgentias dederit, quot guttæ cadunt, si per tres dies, & noctes continuè pluat. Hanc enim fabulam Kemnitius, sicut eam retulit pag. 367. ita per se facile potuisset diiudicare, verè fabulam esse, cum neque ascribatur, quis ille Gregorius fuerit; quando Ecclesiam illam dedicauerit; quis earum rerum testis sit: neque in certis & probatis historijs vllam eius dedicationis, vel indulgentiæ vestigium extet. Quod si fortè probari possit (id enim, ut dixi, in probatis auctoribus non legi) concessa fuisse aliquando multa millia dierum, vel annorum indulgentiarum:

CAP. XX. De Indulgentijs. LIB. II. 205

tiæ: legat, quæ suprâ scripsimus, libro superiore, cap. 9. & intelliget mysterium calculi illius, quod sibi explicari petit.

Idem Kemnitius, pag. 372. pollicetur se demonstraturum, omnibus temporibus fuisse aliquos, qui imposturis indulgentiarum contradixerint, & primum quidem profert Concilia generalia, Lateranense & Viennense, quibus damnatur abusus & fraudes quæstuariorum. Sed quia intelligebat, in his Concilijs ita damnari fraudes & abusus, ut verus & legitimus vsus indulgentiarum confirmaretur, & probaretur: transit ad eos, qui omnino indulgentias contempserunt, vel reprehenderunt. Adducit autem VValdenses hæreticos, Ioannem VViclefsum hæresiarcham, Ruthenos schismaticos, Ioannem Hus. & Hieronymum de Praga, VViclefi discipulos, VVesellum & VVesaliū similiter hæreticos, atque Ecclesiæ hostes, quibus falsò adiungit Hieronymum Saunarolam, cum nihil tale de eo referant auctores historiarum illius temporis, qualis imprimis est Iacobus Nardius. Denique Lutherum, nostri temporis hæreticorum omnium patrem, & principem. Quid autem mirum est, si hostes Ecclesiæ, qui tam multa alia fidei dogmata reprehendunt, idem in indulgentijs faciant? Id enim perpetuum hæreticis fuit, ab ipso initio Ecclesiæ, ut doctrinam Catholicam reprehenderent. Certè si Kemnitius aliquid efficere volebat, debebat tales proferre reprehensores indulgentiarum, qui ob sapiētiam, & probitatem, & cum Ecclesia Catholica communionem, fidem indubitatā mererentur. Sed ille id nec fecit, nec facere potuit. Nos autem contrà, multos proferre possumus indulgentiarum Pontificiarum laudatores, & prædicatores, qui & libris editis, sapientia, & miraculis maximis, sanctitatem suam probauerint, quales sunt S. Bernardinus, S. Antoninus, S. Vincentius, S. Bonaventura, S. Thomas, S. Petrus Martyr, S. Antonius Paduanus,

nus, S. Franciscus, S. Dominicus, & ipse etiam S. Bernardus, quem etiam Lutherani admirari, & sanctum appellare coguntur.

R. P. ROBERTI BEL-
LARMINI POLITIANI,
e Societate Iesu,

APPENDIX AD LIBROS DE SUM-
mo Pontifice, quæ continet responsionem ad librum
quendam, cuius titulus est, *Aniso piaccuo-
le, dato alla bella Italia, da vn nobi-
le gionane Francese.*

CAPVT PRIMVM

SCRIBIT ad Timotheū B. Apostolus, in Epistola posteriore, cap. 4. futurum esse tempus aliquando, cum homines à veritate quidem auditum auertēt, ad fabulas autem conuertentur. Id tēpus aduenisse nunc cernimus: nam cum ex diuinis literis, & veterum scriptorum monumentis per annos plus septuaginta inter Catholicos, & hæreticos, de fidei cōtrouersijs sit acerrimè disputatum; nunc tandem Caluiniani verbi Dei, & sanctissimorum Patrum auctoritate contēptā, ad Poetarum fabulas conuertuntur, & ex canticis, vel narrationibus, partim fabulosis, partim impuris, de dogmatibus fidei, grauissimisq; religionis capitibus decernere non verentur.

Ita

Ita nimirum par est, vt qui fontem aquæ viuæ dereliquerunt, fodiant sibi cisternas dissipatas, & pro diuinis prophetarum oraculis, poetarum somnia, & fabulas meditentur, vt in reprobum sensum omnino se traditos, toti orbi terrarum ostendant.

Et quamuis eiusmodi homines indigni sint, quorum ratio à viris grauib; ac præsertim Catholicis habeatur; nec tam disputationibus refellendi, quàm Hippocratis, vinculis alligandi, & tanquàm malè sani, helleboro curandi esse videantur: tamen ob scandalū paruulorum, qui verum à falso, & fucatum à sincero, non sine labore discernunt, operæpretium esse duxi, breui lucubratione, anonymo libello respondere.

Et quoniam libelli auctor ita suum opus contexuit, vt primū in Romanum Pontificem, quem Antichristum haberi cupit, caninā eloquentiā inuehatur: deinde quædam ex Dante, Petrarcha, & Bocatij adducat in medium, quæ aduersus eundem Pontificem facere iudicauit: postremò vnam, & quinquaginta satyras, non furore poetico, sed rabie, vt dixi, caninā in ipsum Christi Vicarium, Sixtum V. euomat: Ego eodem ordine declamationem eius aduersus Pontificem summum primo loco refellam: deinde, Dantis atque Bocatij, ad quos iudices aduersarius prouocauit, apertissima testimonia contra ipsum proferam: ad extremum, sententiam satyrarum ipsius, imperitiæ, & temeritatis coarguam, & leuibus satyris vnius obscuri hominis, grauissima testimonia, atque exempla scripturarum opponam.

CAPVT II.

SE ò iam ad rem aggredientes, inscriptionem famosi libelli paulisper inspiciamus. *Aniso piaccuo-
le dato alla bella Italia da vn nobi-
le gionane France-
se.*

sc. Huc tandem hæreticorum impietas delapsa est, et res maximè serias, atque tristissimas, & omni lachrymarum fonte plangendas, iucunda narrationis, & tãquàm amicam confabulationis materiam faciant. Quid enim miserius: qui luctuosius: quid atrocius christiana pietas aut dire poterat, quàm à perditis quibusdam hominibus gladio linguæ ita proscindi Christi Vicarium, ut eæ verborum contumelia: in ipsum sine vllo pudore iaciatur, quæ vix in vilissima quæque mancipia conuenirent?

Et tamen eæ contumelia: vel blasphemiae potius, atque impia maledicta, ita nonnullis iucunda visa sunt, ut eo titulo ornandas putauerint, *Aniso piacemole*. Ita nimirum Calviniani paulatim athei fiunt, de religione iocum, & de controuersiis fidei, ludicras declarationunculas faciunt; lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis.

Dato alla bella Italia. Inuidebas videlicet Italiae suam pulchritudinem, quæ in eo potissimum sita est, ut nullius hæresis maculis, nulla schismaticorum collutic foedetur. & ea causa fuit, cur Italicâ linguâ non Latinâ scribere; nisi fortè, quod facile suspicari possumus, Latinas literas ignorabas, ut eorum Itolorum, qui Latinæ linguæ expertes sunt, piam fidem corrumpere.

Videbat nimirum satanas, innumerales in Italia homines esse, de numero eorum, quos (ut S. Augustinus loquitur in libro contra Epist. fundamenti, cap. 4.) credendi simplicitas tutissimos facit. Intelligebat, singulari Dei prouidentia fieri, ut Romana fides Apostolico ore laudata, in Italiae populis incorrupta, & inuiolata permaneat. Non ignorabat, eam adhuc esse per Italiam vniuersam sedis Apostolicæ reuerentiam, quæ in toto orbe Christiano esse deberet, & aliquando fuit. Verè enim sanctus Prosper in libro de ingratis scripsit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris

Facta caput mundi, quicquid non possidet armis.

Religione

Et S. Leo, sermone 1. de natali Apostolorum. Per sacram B. Petri sedem, caput orbis effecta, latius præsidet religione diuinâ, quàm dominatione terrenâ. Angebatur hostis humani generis, quod impia defectio à matre Ecclesiarum, atque ab ipso communi patre omnium Christianorum, tanquam à Babylone, & Antichristo, apud multos septentrionales populos tam faciliè propagata, in Italiae Prouincijs locum nullum haberet.

Itaque nactus tandem aptum ad suas fraudes instrumentum, perditum, nescio quem iuuenè excitauit, qui vulgari idiomate, dulci oratione, & suauibus canticis letale venenum vulgi auribus instillaret. Sed, Deo benè iuuante, mentietur iniquitas sibi, nec solum pastorum vigilantia diligentissimè providebit, ne eiusmodi libelli ad Itolorum manus aliquando perueniant: Sed neque ullus nostrum, Italicis verbis istiusmodi libros refutabit, ne vel ex ipsa nostra responsione cognoscant populi, horribiles illas blasphemias, quas ne fando quidem, ynquam audiuerunt.

Et quemadmodum aduersarius Rabfacem illum Assyrium imitatur, de quo in libro 4. Reg. capit. 18. dum linguâ populari blasphemias in Christi Vicarium euomit: ita nos Eliacim prudentiam imitabimur, dum respondendo cauebimus, ne populorum aures inauditis illis blasphemijs polluantur, ne quo modo corrumpan- tur sensus eorum, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.

Da un nobile giouane Franceſe. Gallusne fuerit, an Gal- lum simulauerit, qui hæc scripsit, non magni refert, iu- uenem certò fuisse, faciliè credi potest: satis enim proca- citas, petulãtia, leuitas, imperitia, quæ in toto libro cer- nuntur, auctoris sui iuuenile ingenium prodant. At no- bilem eundem fuisse, vel esse, ego quidem ægrè adduci possum, ut credam, nisi fortè nobilem scurrã, non vi-

210 *Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. II.*

rum nobilem, libri titulus indicet. Certè, obscena vocabula, conuicia, & contumeliæ, quibus vndique liber scatet, agasone potius, aurigam, vel nautam, quam virum, nobili loco natum decebant.

Et cur quæso, nobilis iste iuuenis nomen suum non prodidit? cur latet in tenebris, qui tam ferociter summo Christianorum Præsuli minas intentat? Cur nouus iste Goliath, qui tam confidenter exercitui Dei viuentis exprobrat, & tamquam alter Semei, Christo Domini maledicit, ita obscurus latitat, vt ne de nomine quidem velit agnosci? Sed veram esse oportet sententiam veritatis, Ioan. 3. *Qui male agit, odit lucem.*

CAPVT TERTIVM.

ENI O nunc ad eam declarationem, quâ libelli auctor in Christi Vicarium impiè debacchatur. Primis quatuor pagellis verbosissimâ oratione Pontificem Romanum, Antichristum esse affirmat, ac repetit millies. Idque iam perspectum, ac notum esse omnibus contendit, exceptis paucis quibusdam excæcatis Italis, atque Hispanis. Quare, si quis totidem verbis, multaque sententiarum congerie, & varietate, Caluinum, aut Lutherum, aut verius vtrunque, vel Antichristum ipsum, vel eius præcursores esse dicat, repetat, inculcet, par pari sine dubio referet, & stulto, secundum eius stultitiam respondebit. Sed non est hominum doctorum, & potissimum Catholicorum, verbis contendere; inanis ista garrulitas hereticorum propria est, qui cum rebus non possint, verborum certe profusione, coram imperitis malam causam suam, vtrunque sustentant. Multa de Antichristo scribit Daniel, multa post eum Paulus, multa Ioannes: sed illa, præter ceteras, insignis est Antichristi nota, Deos omnes contemnere, vt ipse vnus habeatur Deus, & *elevabitur*, inquit Daniel

Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. III. 211
Daniel cap. 11. & *magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica.* Et Apostolus 2. Thess. 1. *Et reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus.* Huc etiâ pertinet, quod ipse Christus Iudæis prædixit, Ioã. 5. cum ait: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Antichristus enim in nomine suo veniet: quia nullum supra se Deum agnoscat. Iam verò Pontifex maximus, prædecessorum suorum imitatus exempla, nonne & in litteris, seruum servorum Dei se palam appellat? & ad sanctum altare vni vero Deo, populo inspectante, sacrificium offertur, & summum honoris titulum esse censet, si Christi Vicarius nominetur. & denique Christum publicè, & priuatim colit, & vt ab omnibus agnoscat, & adoretur, satagit? Qui verò seruum, sacerdotem, Vicarium, cultorem Christi, & verbis, & factis se proficitur, certè non eleuatur supra omnem Deum, iuxta vaticinium Danielis, neque iuxta Paulum, se ipse extollit supra omne quod dicitur Deus, neque à se ipso venit iuxta verbum Domini apud Ioannem. Sed ab illo, qui Petrum, cuius se successorem Pontifex Romanus verè nominat, ad gregem suum cum potestate misit cum ait Ioan. 21. *Pasce oves meas.* Quæ cum ita sint, nihil verius, nihil apertius, nihil certius dici potest, quàm nihil esse Romano Pontifici cum Antichristo commune, nisi fortè, quæ sint Antichristi notæ, ex hereticorum mendacijs, non ex diuinis oraculis discere libeat. quid? quòd tanta est hereticorum huius temporis inconstantia, vt quem Antichristum esse volunt, iidem ipsi Antichristum non esse, doceant? nihil enim sæpius, neque maiori contentione Romanis Pontificibus, quàm idololatriam obijciunt: siquidem, & sanctorum inuocationem, & reliquiarum, atque imaginum cultum, & ipsum Missæ sacrificium, idololatriam esse clamitant. At si tot Deos à Romanis

212 *Append. ad lib. de Summo Pontif. Cap. III.*
Pontificibus coli existimatis, quot sunt beati spiritus in
cœlo: vnde tandem vobis in mentem venit, vt eosdem
Pontifices, Antichristos faceretis? An verò Daniel, &
Paulus, illum Antichristum fore prædixerūt, qui Deo-
rum multitudine sese prosterneret, & non eum potius,
qui se supra omne numen eleuaret? An non sentitis,
quàm parum cohærentia cum diuinis libris, & quàm
ipsa secum apertè pugnantia sint, quæ dicitis? Quale au-
tem mendacium est, in sola Italia, atque Hispania, Ro-
manum Pontificem, non vt Antichristum repudiare,
sed pro vero Christi Vicario agnoscere, & coli? quid? in
ipsa Germania, nonne Imperator, eiusque fratres, &
Episcopi Electores, Dux Baviaræ potentissimus, aliq;
plurimi, tum Ecclesiastici, tum Politici Principes vi-
uunt, qui vnà cum populis, quibus imperant, Romano
Pontifici, vt Christi Vicario, parent? In Polonia nonne
Reges semper Catholici, cum Episcopis item Catholi-
cis, & magna nobilium, ac plebeiorem multitudine,
Romanam fidem professi sunt, & adhuc hodie pro-
fidentur? Suetia, Hungaria, Scotia nonne suos habent Ca-
tholicos? In Angliâ verò nonne Catholicorum pro Ro-
mana fide pugnantium pleni sunt carceres? Nonne quo-
tidie gloriosa martyria exhibentur? Nonne libris in ipsa
Angliâ editis, Catholici Lutheranos & Calvinianos
exagitant? Quid de Gallia dicam? Rex ipse Christianis-
simus totius regni caput, Romanum Pontificem splen-
didissimâ legatione non honorauit? Non eum Christi
loco in terris esse agnouit? Non obedientiam illi suo
nomine præstari iussit? Episcopi totius Galliæ nonne
Catholici sunt? Et summum Pontificem debito cum
honore suscipiunt? Quis verò Principes, quis populos
numeret? qui pro Romana fide vitam, & sanguinem
profundere, totâ Galliâ parati sunt? Quid igitur sibi vo-
lebat ille mendaciorum architectus, cum paucos dun-
taxat cæcos, eosque in sola Italia, & Hispania esse pro-
nuncia

Append. ad lib. de Summo Pontif. Cap. III. 213
nunciabat, qui Romanum Pontificem, Antichristum
esse non crederent? Et tamen Europam nondum sumus
egressi, nam si lustrare Asiam, & Africam, & noui or-
bis vastissimas regiones animo velimus, inueniemus
profecto in America, in Brasilia, in exteriore Africa, in
Arabia, in sinu Persico, in India, in Insulis Moluccis, in
aurea Chersoneso, apud Sinas, apud Iapones, vbi non-
dum Lutheri, & Caluini, nomen penetravit, plurimos
optimosque esse Christianos, qui sub Romani Pontificis
obedientia, Christum colant. Ante nonnullos annos, ex
ultima Iaponia nobilissima legatio, trium annorum iti-
nere confecto ad Romanum Pontificem, vt verum Chri-
sti Vicarium agnoscendum, ac venerandum, venit; neque
multi menses præterierunt, cum ad hunc ipsum, qui
nunc B. Petri sedem tenet, Clementem VIII. Pontifi-
cem, litteræ à Patriarcha Alexandrino ex Ægypto missæ
sunt, quibus eum is Patriarcha, caput Ecclesiæ vniuersæ,
Christi Vicarium confitetur, vt nihil hîc de Armenis, &
Maromitis dicam? qui inter tot sectas hæreticorum, &
Paganorum, quæ Orientem premunt, Romanæ Eccle-
siæ fidem, & obedientiam retinent. Quæ cum ita sint,
quanta vanitas, temeritasque eius hominis fuit, qui in
sola Italia, atque Hispania paucos quosdam inuenire
potuit, qui sedem Apostolicam, vt æquum erat, venera-
rentur? sed cætera videamus.

CAPVT QVARTVM.

Multis verbis inaniter, vt dixi, profusis, ineptè
philosophatur, adesse iam annum à Lutheri
prædicatione septuagesimum, proinde initium
liberationis, à tam diuturna captiuitate sese aperire, atque
ostendere. Sed instar phrenetici, nesciens omnino quid
diceret, verè significauit, septuagesimū annum iam agi
Lutheranæ captiuitatis: si enim vlla captiuitas, Luthero

214 *Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. IV.*
exoriente, exorta est, ea certe Romana esse non potuit, cum nulla mutatio in vrbe Romana per id tempus facta sit, sed eadem fides, eadem religio, eadem forma Christianæ Reipublicæ, quæ ad eam diem fuerat, esse perseverauerit. At in Germania, Satanâ auctore, & administro Luthero, Christi religio in perditissimam hæresim mutata est. Nec solum externus Dei cultus, & sacramenta omnia mutilata, vel sublata sunt, sed ipsum etiam hominum arbitrium ex libero, ac soluto, in miseram captiuitatem redactam, annos iam amplius septuaginta apud Saxoniam Babylonem seruit.

CAPVT QVINTVM.

PERGIT deinde libelli auctor, & Calvinianos, hæreticos non esse; eâ ratione demonstrare aggreditur: quia hæreticus non est, qui Euangelio credit, quique nullum articulû symboli Apostolici inficiatur. Et quoniam Apostoli in eo symbolo vnâ Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam esse docuerunt; Romanæ autem mentionem nullam fecerunt, vitio vertit ipsis Romanis Pontificibus, quod ad articulum de Ecclesia vocem illam, *Romanam*, adiecerint. Sed hac reprehensione indicat, se nescire quidem, quale sit Apostolicum symbolum, neque quid sit fides, aut hæresis, vniquam didicisse: neque id sane mirum, cum in amatorijs canticis Petrarchæ, non in dogmatibus Christianæ religionis atatem contriuerit. Disce igitur, quicumque es famosi libelli auctor, non illos tantum esse hæreticos, qui Euangelium, aut symbolum aperte reiiciunt: sed illos etiam, qui in Euangelij, & symboli interpretatione, iudicium ipsi suum, Ecclesiæ iudicio præferunt: alioqui enim, neque Arriani, neque Macedoniani, neque Nestoriani, neque Pelagiani, neque alij permulti hæretici erunt, quos tamen non solum Catholici, sed etiam Lutherani, & Cal-

uiniani

Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. V. 215
uiniani pro hæreticis habent, siquidē illi omnes Euangelium, & symbolum, quod attinet ad verba, integrè recipiebant, sed perperam tamen, vt omnes hæretici faciunt, interpretabatur. Quid nostra ætate, qui in Polonia, & Hungaria duo primaria religionis Christianæ mysteria destruunt, personarū diuinarum Trinitatem, & incarnationem verbi Dei: Nonne totum Euangelium, totumque symbolum Apostolicum, præter ceteros homines tueri se, ac defendere profitentur? ita omnino; & tamen qui sunt hoc tempore magis hæretici? Denique si Euangelio credere, & nullū articulum symboli pernegare, sufficere vobis videtur, vt quis hæreticus non esse iudicetur, cur tam audacter Pontificē Romanum, & qui illi adhærent, hæreticos pronunciat, quos Euangelium, & symbolum integrè colere, amplecti, ac sequi non ignoratis? Quod enim Pontificem accusatis, quasi is Apostolicum symbolum deprauarit, adiectione vocis, *Romanam*, ad voces, *Catholicam*, & *Apostolicam* in articulo de Ecclesia, infectiam vestram prodit: nam neque in symbolo Apostolico, fuit vniquam vox, *Apostolica*, neque à Pontificibus addita est vox, *Romana*. Sic enim symbolum habet: *Credo in spiritum sanctum, & sanctam ecclesiam Catholicam, sanctorum communionē, &c.* Sic olim veteres legebāt, sic hodie in horarijs precibus legimus: sic in omnibus Ecclesiæ Catechismis inuenies. Solemus quidem extra symbolum, cum veram fidem, aut Ecclesiam describimus, eam Catholicam, Apostolicam, Romanam appellare, quia (vt S. Cyprianus scribit, lib. 1. Epist. 3.) *Ad Romanam Ecclesiam, perfidia habere non potest accessum.* Et, S. Ambrosio teste, in oratione de obitu Satyri: *Is cum Episcopis Catholicis conuenit, qui cum Romana Ecclesia conuenit.* Et, auctore S. Gregorio Nazianzeno in carmine de vita sua: *Veius Roma ab antiquis temporibus habet rectam fidē, & semper eam retinet, sicut decet urbē, quæ toti orbi præsidet.* Et, vt loquitur S. Hieronymus lib. 3. apologiæ

216 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. V.*
 aduersus Ruffinum: *Romana fides Apostolica voce laudata, praestigias haereticorum non recipit, etiamsi Angelus aliter annunciet, quam semel praedictum est, Pauli auctoritate munita non potest mutari.* Et deniq; vt S. canit August. in psalmo contra partem Donati: *Romanorum successio Episcoporum, ipsa est petra, quam non vincunt superba inferorum porta.*

CAPVT SEXTVM.

VEnit tandem aduersarius ad argumenta, & primum testimonia Pauli, Ioannis, & Danielis de Antichristo profert, quae quidem nos libenter admittimus. Sed probandum erat aduersario, Romanum Pontificem per ea testimonia designari, quod nec fecit, nec in aeternum faciet. Progreditur deinde ad testimonia ceterorum patrum, & ijs affirmare conatur, Romanum Pontificem a veteribus quoq; pro Antichristo habitum. Ea testimonia paulisper inspiciamus. Primo loco sanctum Irenaeum producit in medium, qui alicubi scribit: *Antichristus licet sit seruus, uolet tamen adorari ut Deus*, haec enim sunt uerba sua: *Ireneo dice apunto coss, l' Antichristo quantunque sia seruo, vorrà nondimeno essere adorato come Dio, le quale parole, se bene considerari, Italia mia, trouerai ouuamente dipingeri il vero ritratto del Papa, il quale si noma non senza alto misterio dell' eterno Dio, seruo de serui.* Si Dialecticam nosse, admonerem te, ne tam aperte in paralogismum incideres: siquidem ex sententia Irenaei, Antichristus non se nominabit seruum, sed erit seruus. Pontifex noster contra, seruum se ex humilitate nominat, cum pater sit omnium, etiam Regum, & Imperatorum. Sed paralogismum tibi condono, crimen falsi condonare certe non possum. Locus Irenaei habetur lib. 5. cap. 25. in haec uerba; *Cum sit seruus, Regem se uult praconari.* Non igitur (vt tu fingis) Irenaeus dicit, *cum sit seruus, quasi Deus uult adorari*, sed, *Regem se uult praconari.* Romanus

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. VI. 217
 Romanus autem Pontifex neq; ipse se Regem appellat, neque ab alijs appellari cupit. Sed quid si ex eodem Irenaei loco planum faciam, non posse nisi per summam impudentiam, Antichristi nomen ad Romanum Pontificem trahi? Antichristum futurum genere Iudaeum, atque ex Tribu Dan, Irenaeus affirmat. Eundem Hierosolymis regnaturum & in templo, quod Salomonis dicebatur, sedurum scribit, tribus annis cum dimidio cum regnauerit, ab ipso Christo interficiendum docet. Deniq; addit, idola omnia submoturum, vt ipse vnus pro idolis omnibus adoretur. Porro, ab eo tempore, quo Lutherani Romanum Pontificem, Antichristum appellare coeperunt, nullus fuit Pontifex de tribu Dan, nullus Hierosolymam uidit, nedum in templo Salomonis sedit, nullus tribus annis cum dimidio, rerum potitus est, sed alij longiore, alij breuiore tempore, Ecclesiae Catholicae praefuerunt. Denique, idola quidem summus Pontifex noster reuera non patitur, sed opinione uestra, tot idola erexit, quot sunt imagines in Ecclesijs. Quare si Irenaeo credimus, neque Romanus Pontifex Antichristus est, neq; leu Lutherani possunt, nisi secum ipsi pagnent Antichristum nominare. Secundo loco, Tertullianum, & Hieronymum in testes adducit, qui per Babylonem in Apocalypsi, Romam significari voluerunt: poterat addere testimonium longè maius Apostoli Petri, qui in ultimo capite Epist. 1. eandem Romam, Babylonem appellat. Sed nihil omnino ista faciunt ad rem: nam & Petrus, & Ioannes, & post eos, Tertullianus, ac Hieronymus, cum Romam per Babylonem significari uolunt, de Roma loquuntur ethnica, non de Roma Christiana. De Roma, inquam, illa, quae sub Nerone, ac Domitiano imperium tenebat super Reges terrae, & ebria erat, vt Ioannes scribit, de sanguine sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu: alioqui, Romanam Christianam, idem Tertullianus in lib. de proserptione aduersus haereticos, mirifice laudat, & S. Hiero-

218 *Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. VI.*
nymus in lib. 2. contra Iovinianum, extremo, sic Romam
Christianam alloquitur: *Ad te loquar, qua scripta in fronte*
blasphemiam Christi confessione delesti. Itaque fuit aliquan-
do Roma, magna illa meretrix, fuit Babylon, mater for-
nicationum, sed ut idem Ioannes praedixit, breui perijt,
vel potius in sanctam Hierusalem, & ciuitatem Dei,
atque in arcem religionis, & (ut Hieronymus loquitur)
in tutissimum Christianae communionis portum com-
mutata est.

CAPVT VII.

TERTIO loco, sancti Gregorij verba producit,
qui eum Antichristi praecursores appellat, qui
Episcopi vniuersalis, aut summi Pontificis no-
men usurpat. Sed locum nullum adducit, ubi nomen sum-
mi Pontificis S. Gregorius auerfetur, quod nomen a S.
Bernardo, sanctoq; Anselmo, Romano Pontifici passim
tribuitur. Quinetiam idem S. Gregorius lib. 1. Dial. cap. 4.
praedecessorem quendam suum disertis verbis summum
Pontificem nominat. Quamobrem, & hoc inter men-
dacia numeretur. Porro, nomen Episcopi vniuersalis in
Ioanne Constantinopolitano S. Gregorius duplici de
caussa merito reprehendit: nam, & in eo sensu ab illo ac-
cipiebatur, quasi solus ipse esset Episcopus, quo sensu
nomen Episcopi vniuersalis nulli homini conuenit, &
licet in alio quodam sensu appellatio illa in Romanum
Pontificem optime quadret, ut etiam a Concilio Chal-
cedonensi, sancto Leoni tributum, idem Gregorius re-
fert lib. 4. pag. 30. tamen Ioanni Constantinopolitano
nulla ratione conueniebat. Itaque optimo iure S. Gre-
gorius Antistitem illum Constantinopolitanum ingen-
tis superbiae notat: & praecursores Antichristi facit.
Sed quid hoc ad rem, de qua nunc agimus, pertinet?
Nam imprimis Romanus Episcopus non se Episcopum
vniuer

Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. VIII. 219
vniuersalem, sed seruum seruorum appellat. Deinde,
nomen Episcopi vniuersalis, si bene accipiat, merito
illi tribuitur, qui toti Ecclesiae ab ipso Christo prae-
positus est. Denique, non dicit Gregorius, Antichristum esse,
sed Antichristi praecursores, qui se ipse vniuersalem
Episcopum vocat. Quare, si se Romanus Pontifex vni-
uersalem Episcopum diceret, in eo etiam sensu, quem
Gregorius reprehendit, hoc ipso Antichristus non esset,
quod eius praecursor esset: neque enim idem esse potest
is, qui praecurrit, cum eo, quem praecurrit, nisi Christum
cum Ioanne, dominum cum seruo, Regem cum praeco-
ne confundas.

CAPVT VIII.

QUARTVM testimoniū adfert Arnulphi, cuius-
dam Episcopi Aurelianensis, qui cum ante 600.
annos in conuentu quodam Remensi, multa in
Romanum Pontificem maledicta congereret, inter alia
etiam Antichristum appellare visus est. Sed ista non pluris
facimus, quam tuas, quicumque es auctor famosi libelli,
& tui similium criminationes: satis enim constat, eum
hostem Romani Pontificis fuisse, & inimico animo, quic-
quid stomachus suggererat, euomuisse. Sed opponam
illi vni Gallo Episcopo, testimonia omnium Episcoporum
Galliae, qui tempore Ioannis Papae VIII. ante annos 700.
Concilium apud Treas celebrantes, excommunicatio-
nem a Romano Pontifice in principes quosdam latam,
his verbis comprobarunt: *Domine sanctissime, ac Reueren-*
dissime pater patrum, Ioannes, Catholica atq; Apostolica Ec-
clesia (sancta videlicet Romana prima sedis) Papa: Nos filij,
famuli, ac discipuli vestrae auctoritatis, Galliarum, & Belgica-
rum Episcopi, his quae super vulnera dolorum vestrorum, maligni
homines, ac ministri Diaboli addentes, in sanctam matrem no-
stram, ac magistram omnium Ecclesiarum commiserunt, compati-
mur, &

220 *Append. ad lib. de Summo Pontif. Cap. VIII.*
mur, & dolori vestro consentiens condelemur: atq; iudicium ve-
stra auctoritatis, quod privilegio B. Petri, & sedis Apostolice,
in eos, & complices eorū iuxta sacros canones spiritu Dei cōdi-
tos, & totius mundi reuerentiā, consecratos, ac secundum eius-
dem sancte Romana sedis Pontificum, predecessorum vestrorū
decreta protulistis voto, voce, & unanimitate nostra atq; aucto-
ritate S. Spiritus, (cuius gratia in Episcopali ordine sumus cō-
secrati) gladio spiritus sancti, quod est verbū Dei, eos interimen-
tes persequimur: scilicet quos, sicuti prediximus, excommunicā-
stis, excommunicatos tenemus: quos ab Ecclesia abieciſtis, ab-
ijcimus: quos anathematizasti, anathematizatos esse iudica-
mus: & quos regulariter satisfaciētes vestra auctoritas, & A-
postolica sedes receperit, recipiemus. Hęc ex Aymonio lib. 5.
de gestis Francorum, cap. 37. ad verbum trāscribere vo-
lui, vt prudentes iudicent, vnīne Episcopo Gallo, an Sy-
nodo Episcoporum omnium Prouinciā eiusdem fidem
habere oporteat.

CAPVT NONVM.

QVinto loco aduersarius, nesciens omnino quid
loqueretur, ad S. Bernardū iudicem prouocauit,
ac vt stultitiam eius magis mirēre, ipsa eius ver-
ba ponā: legge ò Italia mia, quello che scrisse san Bernardo ha
piu di quattro cento anni nelli libri delle sue considerationi del
Papa, de Vesconi, & del Clero, & poi non dubito punto, che tu
non confissi, che di tai persone non si potena dire, a voler dire la
verità meglio di quello che dice. Prodeat igitur S. Bernardus,
& temerarium istum inuenem suā auctoritate confūdat.
Non solum enim in libris quinq; quos de cōsideratio-
ne ad Eugenium scripsit, ne verbo quidem S. Bernardus
Pontificem Romanū, Antichristum esse significauit: sed
etiam in jis libris, & in Epistolis, passim eiusdē Pōtificis
auctoritatē mirificē predicauit, atq; defendit. Primum
librum ita exorditur: Subit animum, dictare aliquid, quod
te Papa Beatissime, Eugeni, vel adificet, vel deleat, vel con-
soletur

Append. ad lib. de Summo Pontif. Cap. IX. 221
letur. Sed nescio, quomodo vult, & non vult exire lata quidē,
sed lenta oratio, dum certum illi contraria imperare cōiendū,
maiestas atque amor. Ita nimirum S. Bernardus Antichri-
stum alloqueretur: ita illum ædificare, delectare, conſo-
lari cuperet: ita simul diligeret, & timeret. In secundo
autem libro, accuratē exponens, quid sit Papa: Age, in-
quit, indagemus adhuc diligentius, qui sis; quam geras videli-
cet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quid responſu-
rum putas: ille iniquus, homo peccati, filius perditionis,
apertē deniq; Antichristus: audi quid respōdeat: Quis es?
sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu Princeps Episcoporū,
tu heres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noē, pa-
triarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aarō, au-
toritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione
Christus. Tu es, cui clauēs tradita, cui omēs credita sunt. Sunt
quidē & alij cali ianitores, & gregum pastores, sed tu tantō
gloriosius, quanto & differentius virumq; pra ceteris nomē he-
reditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi
vniuersi crediti, vni vnus, nec modo ouium, sed & pastorum
tu vnus omnium pastor. Porro, initio libri tertij vnā breuiſ-
simā sententiolā idē Bernardus expressit, quousq; se in-
risdictio Romani Pōtificatūs extēdat, ne fortē aduersa-
rius noster, Reges, ac Principes conetur excipere: Orbe,
inquit, exeuadū ei, qui fortē vult explorare, quā non ad tuam,
sed summi Pontificis pertineat curā. Librū quartū, idem S.
Bernardus, sēper sui similis ita concludit, vt summū Pō-
tificē nominet Christianorum Ducem, pastore plebium, vltro-
rem scelerū, malorum metum, malleum tyrannorum, Regū pa-
trem, legum moderatorem, Canonum dispensatorem, sal terrae, or-
bis lumen, sacerdotem altissimi, Vicarium Christi, Christi Do-
mini, Deū Pharaonis. Hęc igitur sunt, quę S. Bernardus in
libris de consideratione, de Pontifice maximo scribit,
quibus, vel ipso aduersario teste, nihil verius dici pote-
rat. Ac vt intelligat is, qui ad Bernardum iudicē prouo-
cavit, summū Pontificē, ex Bernardi sententia, non tan-
tum

222 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. I X.*
tūm non esse, vt Antichristum fugiendum; sed etiam ad
eum propriè pertinere, causas fidei iudicare, & non e-
gredi limites suos, vt iste fingit. Si de fide Gallorum sen-
tentiam ferat, audiamus initium epistolæ 190. ad Inno-
centium Papam, de Petro Abailardo, qui intra Gallias
hæreses seminabat: *Amatissimo patri, & Domino Innocen-
tio, summo Pontifici, Frater B. Clarenallis vocatus Abbas mo-
dicum id quod est. Oportet ad vestrum referri Apostolatū pe-
ricula quæq; & scandala, emergentia in regno Dei, ac præser-
tim, quæ de fide contingunt. Dignū namque arbitror ibi potis-
simū resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum:*
hæc quippe huius prerogatiua, sedis. Legat igitur Italia, vt
aduersarius cupit, legat etiā Gallia, legat Ecclesia vni-
uersa Doctorem illum sanctum, sapientem, disertum, &
illi potius, quàm stolido isti iuueni; qui tamen Bernar-
dum iudicem de hac controuersia fecit, de summo Pon-
tifice credat.

CAPVT DECIMVM

SEXTO loco producit ad mediū verba quædam
Eberardi Episcopi Salisburgensis, quæ apud Ioā-
nem Auentinum extant. Sed ea neminē moue-
re debent: cum Ioānes Auentinus auctor sit parūm pro-
batæ fidei, & non sine causâ, illa omnia in odium Pon-
tificiū, vel finxisse, vel amplificasse credatur; nihil enim
tale extat apud alios Historicos, ac ne apud ipsos qui-
dem Germanos, VVymphelingium, Krantzium, Nau-
clerum, qui eandem historiam litteris consignarunt.
Deinde, licet historia ab Auentino verè conscripta es-
set, illud tamen in dubium reuocari non potest, quin
Episcopus ille hostis accerrimus fuerit Gregorij I X.
Pontificis, & contrā, Friderico II. Imperatori addi-
ctissimus. Cum autem, ob discordiam illam inter Pon-
tificem, & Imperatorem, omnia bello arderent, & fa-
ctiones

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. X. 223
ctiones illæ Guelphorū & Gibellinorum tunc primū
exortæ, quasi rabie quadam accensæ furerent; qui Pon-
tifici fauebant, in Fridericum; & qui Fridericum seque-
bantur, in Pontificem omnia conuitia, & maledicta ia-
ciebant, quæ in mentē venire vllō modo potuissēt. Qua-
re, nō quid irati homines tunc effutirent, sed vtri bonā
causam tuerentur, considerare operæ pretiū erit; quod
quidem illa etiam de causâ vtile erit, quod auctor iste,
paullō antè, videlicet pag. 4. scribere ausus sit, Fridericos
imperatores sanctos fuisse, & iniuste à Pōtificibus op-
pugnatos. Nolo scriptores Italicos producere, sanctum
Antoninum, Blōdum, Sabellicum, Platinam, & ceteros,
qui aduersario suspecti esse possent: sed Germanos tan-
tūm, qui ante exortam Lutheri hæresim, sine præiudi-
cio anticipatæ opinionis, rē ipsam, vt erat, litteris prodi-
derūt. Iacobus VVymphelingius in Epitome rerū Ger-
manicarū, cap. 36. de Greg. IX. à Friderico II. miris mo-
dis afflictō, ita scribit: *Tum Pontifex humanis destitutus au-
xilij, ad rem diuinam, supplicationesq; animum diuertit, qui-
bus, Deo agente, Fridericum auertit hostem.*

Habes hīc testimonium hominis Germani, & quod
maius est, Friderico Imperatori addictissimi, quippe
qui cap. 39. summis cum laudibus effert qui tamē satis
apertè meliorē causâ Pōtifici tribuit, cum ab ipso Deo
Pontificē ab Imperatoris impetu defensum scribit. Ioā-
nes Nauclerus in 2. volumine suæ chronographiæ, gene-
rat. 41. de Friderico II. loquitur ad hūc modū: *Romam ve-
niens, mores mutauit, spreta iuris iurandi religione, multa, &
quidem enormia aggressus, diuionē vexabat pontificiam. Pon-
tifices, & Archiepiscopos ponens in Ecclesijs suo modo, & in-
stitutos à Papa expellens, collectas ab Ecclesijs exigens, & in-
fra: Admonitus super his ipsi non obtemperabat: admonitō
magis magisque indies spreuit, vnde eum percussit Pontifex ana-
themate, &c. Accedat Alber. Krantzitis, vt in ore trium
testium, stet omne verbum. Hic insignis auctor in lib. 8.
Saxonie,*

Saxonia, cap. 8. Imperator, inquit, Fridericus à Papa multis ex causis excommunicatus (quas in Bulla declarauit) diu permāsit in sordibus. & paulò post Pontifex sollicitauit Archiepiscopos, & Episcopos, ut Imperatorem excommunicatum cunctis denunciarent: sed Episcopi Teutonia ne hoc fieret supplicarunt, verius tyrannidē eius. In Francia autem, Anglia, & Dania denunciabatur sine timore. Et paulò infrā: Imperator interit, cum Papa Concilium Prelatorum euocasset ad succurrendum terræ sanctæ, reuocatis Cardinalibus, de sua quemq; legatione, omnes vias terræ marique occupauit, & itinerantes ad urbē, captos protraxit in carcerē, Cardinales, Episcopos, Prelatos, nobiles, doctos, cuiusq; generis, & ordinis ab orbe Christiano ad sumum Pontifice missos oratores. Doluit Christianismus, tantum esse vulnus in visceribus, ab eo presertim, qui omnia tueri susceperat, & sacramento se adiecit, cum interim Turci, & Saraceni premeret Christianos in terra sancta. Deinde cap. 9. horribilē Friderici crudelitatem his verbis exponit: Perductos ad se Romanos partim quaternis ad crucis formam perfodit vulneribus, partim caput in crucis modum quadrifariam scidit; partim fronte eodem ferro cruce reddidit insignitos: Clericos verò detonsam in vertice coronā ferro cassim in crucem vulneratam (ut dicebat) insit ornari, quorum vnus in fluctu vulnus nimis patienter tolerare visus, in palearum cumulum funiculo est pertractus, & cum benedicere, ac laudare Deū perseveraret, igni supposito est crematus. Et post multa similia summæ crudelitatis exēpla subiungit cap. 10. de perfidia, atq; impietate eiusdem: Friderici, inquit, rem in Sicilia administrantes, in nullum sacrum locum magis sauerunt, quam in monasterium Cassinē. Dini Benedicti: aurea ciuium & argentea vasa fregerunt, quæ Fridericus conflata redegit in numos; & monachis inde vi, ac conuiuium deturbatis, satellites sunt in habitationem, ruinamque præfecti. Et (quod impietatem auget) Saracenos adeo fuit Fridericus, ut eos mercede conductos, magis quàm ceteros Christianos in militia caros habere sit visus: præterquàm quod arma tractantes multos ex ea barbarie

amplius

amplius per Italiam, & Siciliam honoribus, & magistratibus euexit, eiusq; gentis amore in Christianos vsq; adeo est debachatus, ut Luceriam, Apulie ciuitatē, eiectis populariter Christianis, Saracenis dederit habitandam. Et paulò post; Legem in regione promulgauit, quæ Saracenos voluit adeo saluos esse, ut contententes cum illis, impune occiderentur: casorū autem Saracenorum quæstio, si capius non esset, qui vim attulerat, in vicinæ regionis populos haberetur, quæ aris summa, ac totidem capitum supplicia punirentur. Quinetiam alia impietate, atq; insania, ut Saraceno nō magis sibi militanti, quàm in Aphrica agenti commodaret, est vsus: qui formā præstantiores per Siciliam mulieres, & suum per Italia Regnum concupitas virgines à parentum sinu, matronasq; à maritorum complexu rapi & passus fuerit, & curauerit. Tunetis, Aphrica Regis fratrem baptizari volentem Panormi prohibuit. Hæc ille; atq; hæc sunt videlicet pia illa opera, ob quæ sanctum Imperatorem, & vnctum Dei aduersarius appellauit, & cur Pontifex Gregorius, Antichristus iure habendus videatur, quia eum anathemate notatum, ab Ecclesia eiecerit. Sed pergamus ad cætera.

CAPVT VNDECIMVM.

SEPTIMO loco, Ioachimum Calabrum testem adducit, à quo in explicatione Apocalypsis, Romanum Pontificem Antichristi nomine appellatum affirmat: sed impudens est mendacium, quod certè nobilem virū, qualem iste se iactat, minimè decebat. tantum enim abest, ut Ioachimus Abbas vllō in loco Romanum Pontificem, Antichristum esse significarit, ut contrā potius frequenter de illo summo cum honore scripserit: in ipsa Epistola, quam toti illi operi præmisit, iubet suum opus Apostolicæ sedis iudicio subijci, vbi etiam certā fide se credere dicit, non posse portas inferi contra Romanam Ecclesiam præualere, neq; vsque ad mundi consummationē, fidem eius, vllō vnquam tem-

226 *Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. XI.*
pore periturā. Deinde, in 1. parte expositionis, explicans
textum 7. cap. 2. aperte scribit, Ecclesiā Constantinopo-
litanam, finem esse habituram, Romanam autem, vt ve-
ram Hierusalem, & thronum David, semper mansuram.
Rursus, in expositione 11. textus, capitis 6. habet hęc ver-
ba: *Quicumque Petri Ecclesiam moribus, viribusq; oppugnant,
Babylonis se filios contrémiscant.* In expositione autem 2.
textus, cap. 7. per Angelum ascendentem ab ortu solis,
atque habentem signū Dei viui, Romanum Pontificem
intelligēdum esse dicit, qui cum coēpiscopis suis, signo
crucis electos munit in illa vltima tribulatione, quam
Antichristus videlicet excitabit. Sed quid opus est plu-
ribus, cū aduersarius locū nullum attulerit pro men-
dacio suo? vnus extat locus in expositione textus 11. ca-
pitis 1. qui forte pro aduersarijs facere videatur. Sed in
eo loco non verum Pontificem Romanum, sed princi-
pem quendam Patarenorum hæreticorum, ab Ecclesia
Romana iam olim damnatorum, quem illi suum Apo-
stolicum dicebant, Antichristi præcursores futurum
esse, Ioachimus suspicatur. Sed nihil ad rem nostram
hoc pertinet.

CAPVT XII.

AD VCI postremo testimonia trium aucto-
rum, qui linguā Italicā scripserunt, Dantis, Pe-
trarchæ, atque Bocacij, quos testes esse dicit,
omni exceptione maiores, quod Papæ domestici,
antiqui, quod venerabiles, ob vitæ, & morum integritate;
quod summā doctrinā præditi fuerint; quod sine
perturbatione animi scripserint; quod deniq; etiam præ-
iuderint ruinā Pontificatus Romani; & non tam Poetæ,
quā Prophetæ fuisse videatur. Et quidem, quid isti au-
ctores scripserint, paulò post videbimus. Nunc breuiter
laudes illas, quibus ab aduersario afficiuntur, discuti-
mus.

Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. XI. 227
mus. Ait imprimis, eiusmodi esse testes, vt eis nullā ra-
tione contradici possit. At, si carmina amatoria, si fabu-
las, si somnia scripserunt, vnde illis auctoritas tanta, vt
contradici nequeat? Quid si Dantem ipsum, qui maxi-
mè seriussac sobrius ex tribus illis fuit, falsitatis, ne di-
cam mendacij, manifestè coarguam? Certè enim quæ
scribit de Anastasio Pontifice, vt suo loco ostendam,
defendi nullā ratione possunt. Denique, si testes isti
adeo sunt veraces, vt fides omnino illis habenda sit, cur
auctor iste, pag. 22. fidem Danti habendam esse negat,
cū donationem Constantini, & lepram eius baptis-
mo curatā affirmat? Ait deinde, Papæ domesticos fuisse:
quod de Dante & Bocacio simpliciter est falsum.
Dantes enim factione Gibellinus, non modò non do-
mesticus, sed etiam hostis Pontificum fuit. Bocacius ve-
rò nullius Pontificis domesticus fuisse legitur. Quod
autem de eruditione & antiquitate dicit, antiquior &
doctior S. Bernardus fuit, antiquiores etiam & doctio-
res innumerabiles alij, qui summi Pontificis dignita-
tem, totis viribus defenderunt. Sed risum vix tenui,
cū Petrarcham, & Bocacium, à morum sanctitate, vi-
tæque integritate, laudari vidi; cū eorum scripta Ita-
licā, ob quæ ab isto iuvene tantoperè commendantur,
nihil ferè, nisi turpes amores contineat: quorum etiam
ipsum Petrarcham aliquando vehementer puduit; ta-
libus videlicet sanctis Prophetis digni sunt Lutherani,
& Calvinistæ, qui iuventutem suis libris corrumpant;
qui Deam Venerem, & prolem eius Cupidinem, pro
summis numinibus veneretur; qui vel triumphos amo-
ris canant, vel confectis fabulis expugnanda pudicitia
artes doceant. Istud credo Euangelium ab Antistite ve-
stro Beza didicistis, cuius extant tot carmina amatoria
in Candidam, quædam etiam turpissima in eandem, ac
puerum Audebertum; & qui non alia de causâ præfa-
tionem in psalmos poenitentiales Latinis versibus scri-

228 *Append. ad lib. de Summo Pontif. Cap. XII.*
 pfit, nisi vt formam Bethsabeæ impudicissimæ, vt fecit,
 nobis depingeret. Disce miser, aliquando tandē, quan-
 tō sit Ecclesiæ Catholicæ, quàm vestræ, sanctior disci-
 plina, cum illos ipsos libros vos appelleris sacros, & ite-
 rum, atque iterum typis excusos populo oberudere ni-
 tamini, quos censura Ecclesiæ Catholicæ legi, ob impu-
 ritatem, & corruptelam iuuentutis, prohibet. Iam quod
 addit, hos auctores sine animi perturbatione de Roma-
 no Pontifice esse loquutos; quis credat, cum Dantes fa-
 ctione, vt dixi, Gibellinus, eos ferè Pontifices solum re-
 prehendar, qui Gibellinis præter cæteros aduersaban-
 tur, Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem VI.
 nam à Petrarcha tria illa cantica, in curiam Romanam,
 non sine magna animi perturbatione scripta, cum auli-
 cis inensus esse cœpisset, clariùs est, quàm vt sit à nobis
 necesse dici. Quod denique ad vaticinium illud perti-
 net, quo illi Romani Pontificatus ruinam præsignifi-
 casse vobis visi sunt: (siquidem illi tale aliquid prædixe-
 runt) id ipsum de vaticinio ipsorum dicimus; quod de
 similibus prophetis olim Ezechiel pronunciauit, *De*
prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil
vident. Tentauerat quondam Martinus Lutherus, ho-
 rum omnium, qui nunc in Ecclesiam Catholicam de-
 bacchantur, parēs, futura prædicere, ac in Epistola qua-
 dam anno 1521. cum illa inscriptione edita (fidelem ad-
 monitionem ad omnes Christianos) audacter prædixit,
 post biennium fore, vt Papæ, Cardinales, Episcopi, pres-
 byteri, monachi, moniales, turres, campanæ, & quic-
 quid Ecclesiasticum est, in auras diffunderet, atque eua-
 nelceret, modò ipse illis biennio, concionari, & scribere,
 vt cœperat, sineretur. Sed permissus est, non duos, vt pe-
 tebat, sed ferè viginti, & duos annos, summâ libertate
 prædicare, eueniatque eundem exitum omnia eiusmodi
 vaticinia necessariò fortientur; quæ cum Prophetæ
 illius

Append. ad lib. de Summo Pontif. Cap. XIII. 229
 illius omnipotentis vaticinio pugnant: *Super hac petra*
ædificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt
aduersus eam. Matth. 16.

CAPVT XIII.

 VIA verò Pius V. Pontifex optimus, & sanctis-
 simus, carmina illa Petrarchæ, quæ aduersus vr-
 bem Romam impiè scripta fuerat, abradi iussit,
 inde sumpta occasione, aduersarius in extrema declara-
 tione sua tragicè deplorat, quod libri sacræ scripturæ,
 non passim linguâ vulgari vnicuique permittantur. Sed
 causam istam tā inepte, & imperite agit, vt nisi inscitia
 eius ex toto ipsius opere deprehendere, suspicarer for-
 tasse, eū præuaricari deditā operā voluisse. Primum ait,
 Ecclesiæ Catholicæ Præsules, & Pastores id vnum sata-
 gere, vt hominibus persuadeant, eos, qui legunt scriptu-
 ras sacras, noui, & veteris testamenti, hæreticos fieri.
 Sed quale est hoc mendacium? an non scripturæ sacræ
 vtriusque testamenti, summo Pontifice non solum ap-
 probante, sed etiam iubente passim publicè & priua-
 tim, in templis, in scholis, in domibus leguntur? Deinde
 addit, impiè prohiberi lectionem Bibliorum, linguâ vul-
 gari, cum Moyses in lege veteri iusserit, vt sacerdotes
 ad populum linguâ maternâ conciones haberent? O a-
 cumen? quasi verò Ecclesiæ Catholicæ sacerdotes non
 linguâ maternâ vbique ad populum concionentur. Ter-
 tiò dicit, Christum quoque id ipsum discipulis imperasse,
 vt videlicet ad populū vulgari idiomate loquerentur.
 Et quanquam vulgaris idiomatis nulla in Euangelio,
 nec in lege Moysis, mentio fit, admittimus tamen ad
 gentes, ad quas docendas missi erant, Apostolos linguâ
 vulgari esse concionatos; quod, vt dixi, etiam hoc tem-
 pore faciunt Catholici sacerdotes. Sed idem cur qua-
 si linguâ minimè vulgari Epistolas conscripserunt, si

210 *Append. ad lib. de summo Pontif. CAP. XIII.*
si eas à vulgo legi voluerunt? Nam certè B. Paulus, ad Romanos, nō Romanè, sed Græcè scripsit. Et Apostoli, Petrus, & Iacobus, ad Hebræos non Hebraicè, sed Græcè litteras dederunt. Et S. Ioannes, Parthis, non Parthicam, sed Græcam Epistolā misit. Quartò dicit, ab Apostolo seriò christianis omnibus denunciari, vt sacras litteras inuestigent, ac scrutentur. Atqui hoc præceptum Apostolicum in 14. quæ extant, Paulinis Epistolis non inuenitur. Si Calumiani quintam decimam fortè habent, non grauentur eam cum ceteris communicare. Sed quando Paulus Apostolus hoc iuberet, qui, vt dixi, ad Romanos ea linguâ scripsit, quam vulgus non intelligebat? qui seriò monet ad Ephes. 4. positos in Ecclesia doctores, & pastores, vt videlicet non deessent, qui diuinas litteras imperitæ multitudini exponerent. Postremò, argumentum inde petit aduersarius, quod Mahometus populis suis persuaserit, ad eos non pertinere libros legis Domini per se euoluere, cum id proprium sacerdotum sit. Sed utrū Mahometus id præceperit, aduersarius noster viderit. Nos verò non in Alcorano Pseudopropheta Mahometi, sed in Malachia sancto, fidelissimoq; Propheta legimus, *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est*, Malach. 2. & S. Basilii grauissimū, doctissimūq; patrem, præfecto culine Imperatoris, locum e diuina scriptura proferenti respondisse scimus, *inū est de pulueris cogitare, non dogmata diuina decoquere*. Id quod refert Theodoretus lib. 4. historiae Eccl. cap. 17. S. quoq; Hieronymum clarissimum Ecclesiæ Catholicæ lumen, non ignoramus, quā acriter reprehenderit, in Epistola Paulina, prauam illam consuetudinem, quā sibi diuinas litteras omnes vendicabant, cum tamen alioqui veteri prouerbio, *tractent fabrilia fabri*. Atque hætenus de illa declamatione, quā Summū Pontificem, Antichristum esse frustra probare aduersarius contendebat.

Responsio

Responsio ad ea, quæ ex Dante Aligherio contra Sedem Apostolicam adferuntur.

CAPVT XIII.

VENIO nūc ad ea, quæ ex Dante, Poëta Italico, in medium adferenda libelli auctor iudicauit. Ea licet multa & varia sint, tamen omnia ad quinque capita reuocari possunt. Primum enim in opere illo Dantis, certorū Pontificū, & Cleri etiam totius vitia deteguntur. Deinde locus Apocalypsis de Babylone ad Summos Pontifices applicatur. Tertio, sacrificium Missæ, iuxta Lutheranorum errorem, improbari videtur. Quarto, Lutheri aduentus, & prædicatio, prophetico spiritu, si aduersariis credimus, præsignificatur. Quinto, indulgentiæ Pontificiæ reprehendi videntur. Ordiamur à primo. Quinque Pontifices à Dante reprehensos aduersarius annotauit, Anastasium II. Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem V. & Ioannem XXII. Addere poterat ad alios etiam, Celestinum V. Hos enim sex ex tam ingenti numero Summorum Pontificum, in toto illo opere reprehendit. Sed in Anastasio ex inscitia turpiter lapsus est: scribit enim, Anastasium inter hæreticos in gehenna puniri, ob hæresim quandam Photini

CANTIC. XI. dell'Inferno.

Ciracostamo dietro ad vn coperchio

D'un grande auello, on'io vidi una feritta

Che diceua, Anastasio Papa guardo

Lo qual trasse Fotin da la via dritta.

Commentarius aduersarij ad hunc locū habet, Photinum in Thessalia docuisse, Spiritum sanctum à patre non procedere, & Filium minoris auctoritatis esse, quā patrem. Atque hanc hæresim ita placuisse Anastasio II. Pontifici, vt eam etiam publice defendere sit

232 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XIV.*
conatus, proinde iure à Dante inter hæreticos numerari. At Dantes quidem aliquâ veniâ dignus est: quippe qui Martinum Polonum, Gratianum, & alios quosdam erroris sui habuit auctores. Illi enim Dante antiquiores, scriptum reliquerunt, Anastasium Pontificem in eo peccasse, quòd Acacium Eutychianæ hæresis fautorē, & à predecessoribus suis iuste depositum, in sedem Constantinopolitanam reuocare voluerit; quodque Photino cuidam Thessalonicensi Acacii amico, sine consensu Episcoporum cæterorum temerè communicauerit. Addunt etiam, prædictum Anastasium, ob id peccatum, diuinâ ultione percussum, miserè periisse. Quæ omnia falsa fabulosaque sunt: nam certissimis testibus constat, Acacium multò ante obiisse diem suum, quàm Anastasius Pontifex fieret: testantur id Euagrius lib. 3. histor. cap. 23. Nicephorus lib. 15. cap. 17. & Liberatus in breuiario de causâ Nestoriana cap. 18. quomodo ergo fieri potest, vt Anastasius Acacium ad sedem reuocare voluerit, quem iam olim defunctum esse constabat? Deinde, nonne extat Epistola doctissima & pulcherrima huius Anastasii Pontificis optimi ad Anastasium Imperatorē, in qua totis viribus persuadere nititur, ne nomen quidem Acacii tolerandum esse. Sed occasionem fabulæ dedit, quòd illo ipso tempore vixit Anastasius Imperator, hæresi Eutychiana infectus, qui & Acacio fauebat, & fulmine ictus interiit, vt scribunt Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Quod ergo ad Anastasium Imperatorem propriè pertinebat, vel inscitia, vel malitiâ scriptorum ad Anastasium Pontificem retulit: atque hæc ad Dantem. Ad commentarium aduersarij breuiter respondemus, in eo tria splendida mendacia contineri. Non enim Anastasius 4. vt iste somniat, sed secundus fuit, de quo loquitur Dantes. Nec Photinus ille Spiritum sanctum à patre procedere, vt iste sine vllò fundamento affirmat, inficiabatur; sed Acacio tamē Eutychia

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XIII. 233
tychianistæ fauebat. Nec denique Anastasius Photini errorē publicè defendisse vsquam legitur, nisi apud istum verè commentitium commentarium. Auctores enim suprâ citati, quos Dantes secutus videtur tantum scribunt, Anastasium sine consensu Episcoporum & Clericorum totius Ecclesiæ, Photino communicasse. Iam verò in Cælestino V. nihil aliud Dantes reprehendit, nisi quòd pontificatu sponte se abdicarit, sic enim habet:

CANT. 3. dell inferno,
*Guardai & vidi l'ombra di colui,
Che fece per uiltate il gran rifiuto.*

Sed hunc locum neque aduersarius annotauit, quòd nihil ad rem eius pertineret, neque Dantes verè iudicauit. Fuit enim Cælestinus vir sanctissimus, & tam ante Pontificatum, quàm etiam post, miraculis plurimis illustris; vt ex eius vita intelligi potest, quâ & doctè, & fideliter scripsit Cardinalis Cameracensis, Petrus ab Aliaco. Ceteros 4. Pontifices, Nicolaum, Bonifacium, Clementem, & Ioannem, & generatim Clericos omnes, Dantes quidem non parum vituperat, sed ob vitam & mores, non ob fidem, & doctrinam, neq; hæreticos aut Antichristos vsquam vocat. Quid autem mirum esset, si in tam numeroso summorum Pontificum ordine pauci quidam inuenirentur vitæ parum integræ, & probatæ, an ideo, quia pauci quidā minus sanctè vixerunt, sedes ipsa Apostolica Antichristiana dicenda est, cum & antea, & postea plurimi viri sanctissimi eandē Apostolicam sedem tenuerint? an verò non possemus, cum S. Augustino de Summis Pontificibus disputante, liberè dicere, in illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, iam vsque ad Clementem octauum, qui nunc eandē cathedram sedet, etiamsi quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis,

234 *Append. ad lib. summo Pontif. CAP. XIII.*
 quibus Dominus præuidens, ait de præpositis malis:
Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt, ut certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur. Quid? quod, ut supra dixi, Dantes factione Gibellinus in reprehensione Pontificum & Cleri, merito suspectus haberi debet; cum odio potius inimicorum, quam veritatis amore ad scribendum animū appulisse videatur? Accedit postremo, quod aduersarius etiam noster in quibusdam rebus Danti fidem habendam esse negat, quod eum vulgi opinionem secutum esse dicat, ut in donatione & lepra Constantini. Quod si aduersario licuit, Danti, quem ut prophetam coli voluit, fidem interdum non habere, cur nobis non liceat, eidem Danti, quem poetam, non prophetam fuisse scimus, interdum etiam fidem non habere? Atque hæc de primo.

CAPVT XV.

ALTERVM caput erat de loco Apocalypsis, de quo sic loquitur Dantes:

CANTO 19. dell Inferno.

Di voi Pastor s'accorse l'Vangelista

Quando colei, che siede supra l'acque

Puntaneggiar co' i Regi à lui s'è vista

Quella che con le sette teste nacque,

Apoc. 17. Et da le dieci corne hebbe argomento

Finche virtute al suo marito piacque.

Hic verò triumphat aduersarius, sed planè ante victoriam: nam in eodem cantico Dantes agnoscit verum Ecclesiæ Catholicæ pastorem fuisse Nicolaum illum III. de quo loquebatur, cum Summos Pontifices per mulierem illam meretricem significatos esse diceret:

Et se

Append. ad lib. de summo Ponti. CAP. XV. 235

Et se non fuisse, ch' ancor lo mi vieta

La reuerentia delle somme chiani

Che tu tenesti nella vita lieta

I' serei parole ancor più gravi

Che l'auaritia vostra il mondo attrista

Calcando i buoni, & sul vando i prani

Di voi pastor s'accorse l'Vangelista, &c.

Cum igitur ob summarum clauium reuerentiam, quas Nicolaum Pontificem habuisse in terris confiteatur, ne in inferno quidem Dantes audeat contumeliose illum alloqui. Certè non Antichristum, sed verum Christi Vicarium fuisse, illum, censebat; etiam si ob auaritiam, cum meretrice illa de Apocalypsi eundem confecti posse iudicauerit. Deinde, quis neget, veteres patres, doctissimosque scripturæ S. Interpretes vni Danti anteposendos esse? Porro, nullus ynquam veterum hunc locum Apocalypsis de Romana Ecclesia, aut summo eius Pontifice accipiendum esse docuit. S. August. tract. in psal. 26. & Arethas, Haymo, Beda, & Ruperrus in commentario huius capitis 17. Apocalypsis, per magnam illam meretricem, vniuersam diaboli ciuitatem, id est, omnem impiorum multitudinem significatam volunt. Ceteri, ut Tertullianus, & Hieronymus supra citati, de Roma quidem locum illum exponunt, sed de Roma ethnica, & Imperatoribus eius Paganis, qui Christi Ecclesiam in ipsa vrbe ita persequiebantur, ut planè, iuxta verba Ioan. meretrix illa magna ebria dici posset, de sanguine Martyrum Iesu. Sed iamdudum Roma ad Christi fidem per Apostolorum Principes conuersa, ut idem S. Hieronymus ait lib. 2. contra Iovinianum, blasphemiam in fronte scriptam, Christi confessione deleuit, & ut magnus loquitur Leo, serm. de SS. Petro & Paulo, de magistra erroris, discipula facta est veritatis, & per eiusdem S. Petri sedem, caput orbis effecta, latius præsidet religioni diuinâ, quam dominatione terrenâ.

TERTIVM caput ad sacrificium Missæ pertinet, & in illis verbis continetur;

CANT. 33. del Purgatorio.

*Sappi che l'vaso che l'serpente ruppe,
Fu, & non è: mà chi n'ha colpa creda,
Che vendetta di Dio non tenne suppe.*

Hunc enim locū aduersarius ita exponit, vt velit, vas quod fuit, & nō est, esse Romanam Ecclesiam, designatam per bestiam illam, de qua dicitur in Apocalypsi cap. 17. Fuit & non est, & quia *suppa* lingua Italica, significat panem, vino maceratum, scribit impius iste iuuenis, per eam vocem significari Eucharistiam, ac sententiam Dantis esse, non placari Deum sacrificijs Catholicorum sacerdotum, quæ in specie panis & vini, domino offeruntur. Et quidem quod attinet ad vas illud confractum, non negamus, eo vase Romanam Ecclesiam designari, quam Dantes ob corruptam morum disciplinam in deterius mutatam, cum cerneret, dixit, fuisse, sed non esse: quod autem dixit, non esse, per comparisonem accipiendum est, non absolute; neque enim significare voluit, non esse iam Romæ Ecclesiam; sed non esse talem, qualis aliquando fuerat, si de moribus, & vitæ integritate agatur: nam alioqui Ecclesiam Romæ esse, & summos Pontifices Christi locum in terris gerere, ex ipso Dante paulò post luce clarius ostendimus. In eo verò, quod de pane & vino scripsit Dantes, explicando, toto cælo aduersarius aberrauit; nam Landinus, qui commentaria in Dantem scripsit, vbi ad hunc locum venit, ex testimonio Imolenis; antiqui interpretis huius poetæ, & ex monumentis quibusdam filij eiusdem Dantis, & ex communi Florentinorum cōsensu docet, allusisse Dantem hoc loco ad superstitionem, quæ suo tempore

tempore vigeat Florentiæ; Existimabant enim illius ætatis homines, eos, qui homicidium perpetrassent, nō posse in manus inimicorum deuenire, si super occisi tumulum, panem vino maceratum comedisent, atque ea de causa cognati eius, qui cæsus fuerat, diligenter tumulum custodiebāt, ne fortè homicidæ super eum tumulum cibo illo vesceretur, antequam eadem alia cedere vlti essent. Ad hanc igitur sui temporis consuetudinem, siue potius superstitionem Dantes respiciens, minatur diuinam vindictam ijs, qui Ecclesiam malè viuendo deformant: atque addit eis minimè profuturam superstitionem illam, quam sibi prodesse parricidæ falsò atque impiè credunt.

CAPVT XVII.

SEQVITVR quartū caput, quo carmina illa continentur, quibus Lutherum à Dante præsignificatum aduersarius credit:

CANT. vlt del Purgatorio.

*Non sarà tutto tempo senza reda.
L' Aguglia, che lasciò le penne al carro.
Perche diuenne mostro, & poscia preda.
Ch' i veggio certamente, & però l' narro.
A darne tempo già stelle propinque.
Sicure d' ogni intoppo, & d' ogni sbarro.
Nel quale vn cinque cento dieci, & cinque
Messo di Dio anciderà la funa.
Et quel Gigante che con lei delinque.*

Hic aduersarius, vt se acutissimum enigmatum interpretem esse demonstrat, tempus significari affirmat, quo Lutherus conciones suas aduersus Ecclesiam, & Summos Pōtices exorsus est. Is enim annus fuit quingentesimus, septimus decimus, supra millesimum. Parum au-

238 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XVII.*
rū autem interest inter annum quingentesimū, quin-
tum decimū, notatum à Dante, & annum quingente-
simū, septimū decimū, quo Lutherus apparuit, sed
non aduertit nouus iste Oedipus, Dātem per eum nu-
merū non tempus, sed personam significasse: nō enim
ait, *anno quingentesimo, quinto decimo nuncius Dei veniet,*
sed tempus erit: cum quidam à Deo missus adueniet, qui per
num. si significatur, in qua re imitari voluit Dantes locū
illum cap. 13. Apocalypsis, ubi nomē Antichristi per nu-
merum 666. describitur. Deinde, si numerū annorum
Lutheranæ prædicationis Dantes præuidisset, cur à ve-
ro per integrum biennium aberrasset? cur etiā mille
annos omisisset? Ad hæc, cum tam apertè Dantes præ-
nuncium illum, Dei Imperatorem designet, cum dicat,
non semper Aquilam hæredē carituram: vnde quæso in
mentē venire potuit ulli homini, vt per eum nun-
cium, Lutherum ex Monacho apostatam, ac priuatum
hominem intelligeret? & cum Dantes prædicat, nun-
cium illum non solum oppressurum meretricem, sed
etiā Gigantem, qui cum ea fornicabatur, & per Gi-
gantem aduersarius noster Philippum Pulchrum, Gal-
liarum Regem qui Clementis V. temporibus vixit, si-
gnificatum fuisse concedat: quanta quæso amentia fuit,
per eum nuncium, Lutherum accipere, & interpreta-
ri, quasi Lutherus Philippum illum debellaturus esset,
qui antè obiit, quàm Lutherus nasceretur? Vera igitur
expositio, quæ ex ipsius Dantis testimonio colligitur,
hæc est: per numerum quingentorum quindecim, no-
men describitur trium litterarum, videlicet, DVX, si-
quidem numerus ille Latine sic scribitur DVX. eadem
verò litteræ transpositæ, faciunt DVX. Porro, per eum
ducem, Principem Veronæ intelligi voluit, qui Chan-
& Scaligerus nominabatur: cum enim ab eo Principe
multa beneficia Dantes accepisset, atque ei more poëti-
co adulari vellet, prædicat fore, vt is aliquando Impe-
rio

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XVII. 239
rio Romano, ac præsertim per omnem Italiam potia-
tur: & non solum Ecclesiam ditione temporali spoliēt,
sed etiā Regem Galliarum Philippum in ordinem redi-
gat. Id ita esse, perspicuum est ex i. Cantico de rebus In-
ferorum, vbi similia prædicens & nomen Chanis ex-
primit, & ciuitatem eius describit:

Molti son gl' aministrati a cui s' ammoglia

E più faranno ancora in fin che'l veltro

Verrà che la farà morir con doglia

Questi non cibara terra, ne petro

Ma sapienza, & amore & virtute

Et sua nation sarà tra Feltro e Felto.

Sita enim Verona est inter Feltrum Romandiola, &
Feltrum Marchiæ Trisulianæ. Idem etiā apertè colli-
gitur ex Cantic. 17. Paradisi. Ceterum, vaticinium istud
nō alium exitum habuit, quàm inanis adulatio, & poë-
ticum somnium merebatur.

CAPVT XVIII.

RESTAT postremum caput, in quo aduersarius
indulgentias Pontificias à Dante reprehendi
credidit, hæc sunt verba Dantis:

CANT. 29. del Paradiso.

Matal vcell nel bechetto s' annida

Che s' el volgo'l vedesse, vederebbe

La perdonanza di che ei si confida.

Sed hic locus nihil omnino facit contra indulgen-
tias, siquidem, vt exponit Landinus, & res ipsa clamat,
eos cōcionatores Dantes reprehendit, qui falsas indul-
gentias prædicant, & turpis lucri gratiā, venias pecca-
torum auditoribus pollicentur, cum pontificis testi-
monium nullum proferte possint, quos quidem concio-
natores, si qui iam sunt, vt impostores, & falsarios, Ca-
tholici

240 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XVIII.*
tholici omnes reprehendunt: loqui autem de eiusmodi
Dantem impostoribus, patet ex versibus, qui proximè
sequuntur:

Per cui tanta stultitia in terra crebbe

Che senza proua d'alcun testimonio.

Ad ogni promission si correrebbe

Et paullo infra

Pagando di Moneta senza conio.

Vbi significat, eiusmodi concionatores, ijs à quibus
elemosynas accipiunt, ratione indulgentiæ, soluere
pecunias sine impresso vllò signo, quæ nihil valent.

CAPVT XIX.

A TQVÆ hactenus respōdimus ad ea, quæ ex Dā-
te protulit aduersarius; nunc audire eum ne-
cesse erit ex eodem Dante, quæ fortè nō cupē-
ret. Proferemus enim testimonia plurima, atque aper-
tissima Dantis, non solum pro summa Romani Ponti-
cis auctoritate, & dignitate, sed etiam pro alijs nonul-
lis fidei nostræ capitibus, vt aduersarius intelligat, sō
Dante Iudice, nō modò causā cecidisse, sed etiam pla-
nè hæreticum & impium esse.

De Sancto Petro sic loquitur Dantes.

CANT. 24. de Paradiso.

O luce eterna del gran viro

A cui nostro Signor lasciò le chiaui

Che' ei portò giù da questo gaudio miro.

De vrbe Roma sic;

CANT. 2. dell'inferno.

Non pare indegno ad huomo d'intelletto

Che' ei fu de l'Alma Roma, & di suo impero

Nel'empireo ciel per padre eletto.

La quale, e' l'quale à voler dirè il vero

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XIX. 241

Fur stabilite per lo loco santo

D'iede il successor del maggior Piero.

Audisne, Romam non Antichristi locum esse, sed vr-
bem aliam, & locum sanctum, de cœlo stabilitum, vbi
successor Petri, sedem habet:

Alio loco, Nicolaum III. Papam iam defunctum
sic alloquitur:

CANT. 19. dell Inferno.

Et se non fusse, ch' ancor le me vieta.

La riuerentia delle somme chiaui

Che tu tenesti nella vita lieta

Io userei parole ancor più graui.

Audisne, quā reuerentia Dantes Pontificem, etiam
mortuum prosequatur, licet ei, præter cæteros infensus
esset?

Alio loco describens captiuitatem Bonifacij VIII.
ita cecinit.

CANT. 20. del Purgatorio.

Veggio in Anagna entrar lo fior d'aiiso.

E nel Vicario suo Christo esser catto.

Veggiolo vn'altra volta esser deriso

Veggio rinouellar l'aceto e' l' siele

E tra viui ladroni esser anciso

Veggio'l nouo Pilato si cruaele.

Che cio no'l fatia, ma senza decreto.

Porta nel tempio le cupide vele

O Signor mio quando sarò mai lieto

A veder la vendetta che nascosa.

Fà dolce l'ira tua nel tuo secreto.

Audisne, illum ipsum Pontificem Bonifacium, quem
ob malos eius mores, vel ob contrariam factionem,
Dantes sæpe reprehendit, Vicarium Christi nominari,
& iniuriam illi factam, Christo factam iudicari? Non
igitur Dantes, more Lutherico, & Calvinistico, Ponti-
ficem Summum, Antichristum esse putabat, etiamsi

242 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XIX.*
alioqui illum reprehenderet, quod vitam, & mores ini-
nus probatos habere videretur.

Alio loco de eodem sic loquitur.

CANT. 22. dell Inferno.

*Ne summo officio, ne ordini sacri
Guardo in se.*

Audisne, ut summum officium, sacrosq; ordines cum
prauis moribus in Bonifacio Dantes agnoscat?

Alio loco scribit, se occurrisse animæ Adriani V.
Pontificis, & continuò in genua procubuisse, ut cum ea
anima loqueretur ob summam dignitatem, quam in
terris gesserat.

CANT. 19. del Purgatorio.

*Io m'ero inginocchiato, & volea dire,
Ma com'io comincia & ei s'accorse
Solo ascoltando del mio riuerire,
Qual cagion disse in giù così ti torse?
Et io à lui per vostra dignitate.*

Alio loco de Papa Agapeto ita scribit:

CANT. 6. del Paradiso.

*Ma benedetto Agapito che fue
Sommo Pastore alla fede sincera
Mi ridrizzò con le parole sue.*

Alio loco de Clemente V. quem præter omnes alios
reprehendere solet, scribit.

CANT. 30. del Paradiso.

*Et sia perfetto nel foro diuino,
All'hor tal: che in palese & in couerto
Non anderà con lui, con un camino
Ma poco poi sarà da Dio sofferto
Nel santo officio.*

Alibi contra eos, qui sectarios audiunt, omisâ do-
ctrina Ecclesiæ, ac Summi Pastoris, ut hoc tempore Lu-
therani, & Caluinistæ faciunt.

CANT.

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XIX. 243

CANT. 5. del Paradiso.

*Siate Christiani a mouerni più tardi,
Non siate come penne ad ogni vento.
Et non crediate, ch'ogni acqua vi laui,
Hauere il vecchio & l nouo testamento
E'l Pastor della Chiesa che vi guida
Questo vi basti à vostro saluamento.*

Alio loco docet merita operum bonorum, quæ ad-
uersarius noster cum Magistro suo Caluino, non agno-
scit.

CANT. 25. del Paradiso.

*Speme dis'io è un attender certo
Della vita futura il qual produce
Gratia diuina, & precedente merito.*
Alio loco asserit arbitrij libertatem, cuius ne nomen
quidem Caluinistæ ferre possunt.

CANT. 1. del Paradiso.

*Lo maggior don che Dio per sua larghezza,
Fesse creando, & alla sua bontate
Più conformato, & quel che ei più apprezza,
Fù della volanta la libertate
Di che le creature intelligenti
E tutte & sole furò, e son dotate.*
Et alibi de eodem libero arbitrio.

CANT. 18. del Purgatorio.

*Questo el principio la onde si piglia
Cagion di meritare in voi secondo
Che buoni & rei amori accoglie & viglia.*
Alio loco signum crucis approbat, à quo Caluinistæ
non minùs, quam dæmones fugiunt.

CANT. 2. del Purgatorio.

Poi fece il segno lor di santa Croce.
Alio loco inuocationem sanctorum describit, quæ
idololatria à Caluinistis iudicatur.

CANT. 13. del Purgatorio.

Q 2

244 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XIX.*

*Vdi gridar, Maria ora per noi
Gridar, Michele, & tutti gli altri santi.*

Item alibi inducit sanctum Bernardum, sic loquentem de intercessione B. Virginis Mariæ.

CANT. 32. del Paradiso.

*Orando gratia conuien, che s'impetri
Gratia da quella, che puote aiutarli.*

Item alibi ad eandem Virginem.

CANT. ultimo del Paradiso.

*Donna sei tanto grande, e tanto vali
Che qual'vuoi' gratie, e a te non ricorre
Sua disianza vuol volar senza ali.*

Alio loco de reliquiarum veneratione.

CANT. 25. del Paradiso.

*Mi disse mira, mira, ecco'l Barone
Per cui la gin si visua Galitia.*

Alio loco de imaginibus.

CANT. 4. del Paradiso.

*Et santa chiesa con aspetto humano
Gabriel, & Michael vi rappresenta
Et l'altro che Tobia risce sano.*

Alio loco de votis, quæ sine Pontificis auctoritate, commutari nequeunt, in quo se maximè alienum ab hæreticis nostri temporis Dantes ostendit.

CANT. 5. del Paradiso.

*Mà non trasmuti carco alla tua spalla.
Per suo arbitrio alcun senza la volta.
E della chiaue bianca e della gialla.*

Alio loco contra quosdam, qui Virginem Deo dicaram, ex monasterio sanctæ Claræ rapuerunt, quod nostro tempore fecit Lutherus, tantopere ab aduersario laudatus.

CANT. 3. del Paradiso.

Dal mondo per seguir la giovinezza

Fuggi

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XIX. 245

*Fuggimi, & nel suo habito mi chiusi
Et promissi la via della sua setta
Haomini poi al mal più ch'al ben'vsi
Fuor mi rapiron della dolce chiostra,
Dio lo si sa qual poi mia vita fosse.*

Alio loco de pœnis purgatorij; quas Calvinistæ ut fabulas rident:

CANT. primo dell Inferno.

*Color che son contenti
Nel foco, perche speran di venire.
Quando che sia, alle beate genti.*

Alio loco de suffragijs pro defunctis, quæ similiter negantur à Calvinistis.

CANT. 26. del Purgatorio.

*Fagli per me un dir di Pater nostro.
Quanto bisogna a voi di questo mondo
Que poter peccar nen è più nostro.*

Item alibi de eadem re:

CANT. II. del Purgatorio.

*Ben si dee lor'auar' iauar le note
Che portaron quinci, si che mondi e lieui
Possan'uscir' alle stollate rote.*

Alio loco de duobus gloriosissimis Ducibus Minorum & Prædicatorum.

CANT. II. del Paradiso.

*Due principi ordino in suo fauore
Che quindi & quinci le fusser per guida,
L'un fu tutto Serafico in amore
L'altro per sapientia in terra sue
Di cherubica luce vno splendore.*

Item ibidem de approbatione regulæ sancti Francisci per Apostolicam sedem.

*Et regalmente sua dura intentione.
Ad Innocentio aperse, & da lui hebbe
Primo sigillo à sua religione.*

Q 3

246 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XX.*

Item:

*Di seconda corona redimita
Fui per Honorio dall'eterno spiro
La santa voglia d'esso Archimandrita.*

Item de primis sociis sancti Francisci.

CANT. 12. del Paradiso.

— Il venerabile Berardo

*Si scalzò prima, & dietro à tanta pace
Corse, & correndo li parue esser tardo.*

O ignota ricchezza, o ben ferace:

Scalzasi Egidio, scalzasi Siluestro.

Dietro a lo sposo si la sposa piace.

Sed finis sit: neque enim omnia adducere debemus,
& hæc abunde sufficiunt, ut iuvenē illum, qui Dantem
iudicem appellavit, si frontē habet, erubescere cogant.

i

CAPVT XX.

Responsio ad ea, quæ adferuntur ex

Petrarcha.

TRANSEO nunc ad ea, quæ ex Francisco Petrar-
cha in medium aduersarius protulit, ea sunt
partim cantica quædam, partim fragmenta Epi-
stolarum, sed omnia in vnam atque eandem sententiam
conueniunt, ut videlicet Romanam Curiam multorum
vitiatorum accusent, ac propterea etiam Babylonē quan-
dam nominari posse affirmant. Fateor illa in libris Pe-
trarchæ exstare, sed quæ vitia hominum damnent, non
Pontificum, aut sedis Apostolicæ dignitatem immi-
nuant, id quod ipse testatur libr. ii. senilium Epistola-
rum ad Franciscum Brunum, Pontificis Maximi secre-
tarium scribens; nam cum admoneretur, ne tam multa
scriberet in Cardinales, aliosque Romanæ Curie præ-
latos, respondit, se non homines, sed vitia hominum in-
sectari, neque id facere, quod sibi nocuerint, sed quia in-
iuriam malè viuendo faciunt Romanæ vrbi, Ecclesiæ
Dei,

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XX. 247
Dei, Christo ipsi, atque Apostolis eius, Petro, & Paulo.
Nam alioqui in iisdem libris innumerabilia extant lo-
ca, ex quibus fides, & cultus Petrarchæ erga summam
illam, ac Deo proximam Romanam Pontificis potestatem
agnoscas, lib. i. senilium Epistolarum, ad Talanandum
Cardinalem. Quis, inquit, quæso non stupeat, similique non
gaudeat, si amicus sit Vicario Iesu Christi? lib. 7. senilium ad
Vrbani V. Pontificem, quem, ut Romam redeat, ad-
hortatur: Mibi, inquit, apud te summum culmen Ecclesiæ, non
de mea ætate, sed de tua humanitate fiducia nascitur, audio
enim, te libenter audire, quæ vera sunt, etsi acris sint: falsa autē,
quamuis dulcia, aspernari, neque id mirū, veritatis vīna Vica-
rius es in terris. & infra: Vbi cumque ritè colitur Christi nomen,
illic sedem tuam esse nec nego, nec dubito. Illud mihi non nege-
tur, quod inter omnes alias singulare tecum aliquid, imò, quam
plurimum habeat vrbs Roma. Cetera enim omnes suos habent
sponsores, tibi quidē vni subditos, sed suis Ecclesiis presidentes:
illa vero nullū habet, nisi te. Itaque summus in reliquis, in Ro-
mana vrbe solus es Pontifex, solus sponsus. & infra: Quo animo,
quæso, misericors pater, temeraria deuotioni meæ veniā, quo,
inquam, animo tu ad ripam Rhodani subauratis tectorum la-
quearibus somnum capis, & Lateranum humi iacis? & Eccle-
siarum mater omnium tecto carens & ventis patet, ac plu-
uiis; & Petri, Pauli sanctissima domus tremunt; & Apo-
stolorum, quæ tunc ades fuerant, iam ruina est, informis-
que lapidum acervus, lapideis quoque pectoribus suspiria ex-
torquens? & infra: Romam almam, ac sacrosanctam urbem,
reginam urbium, arcem Christianæ fidei, locum Deo gratum,
hominibus venerandum, sacrā tellurem, rerum caput, non se-
mel appellat. & ibidem: nullam esse toto orbe terrarum ciui-
tatem, ubi magis religio, ac deuotio erga res diuinas conspiciat-
ur, affirmat. Ibidem de Bonifacio Papa VIII. Anania &
Columnensibus comprehēso loquens: Nulla, inquit,
homini in Vicariū Dei sui causā sufficiens est offensionis. Idem
lib. 9. Senilium ad eundē Vrbani V. Pontificem: Perē, inquit, summus

248 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XX.*
ac Romanus est Pontifex, verè Urbanus, verè Petri successor,
verè Vicarius Iesu Christi. Item in eodè lib. ad Franciscū
Brunū scribēs: Illud, inquit, neque inū, neque cuiusquā an-
imum moueat, quòd Papam Romanū quo nihil maius, in dō cui
par nihil orbis habet, alloquor, quasi illius reuerētia stylum co-
hibere debuerit, mihi enim, ut vides, magna hinc pars fiducia
orta est, quòd Vicario veritatis nulla veri particula occultanda
videretur. Idem lib. i. Senilium, epistola vltima: Roma,
inquit, proculdubio Sacrosanctissimū mūdi locus est. ubi Chri-
stianus verus & viuere optet, & mori. Idē in Apologia con-
tra Galli calumnias: Non quidem, inquit, sic insanus sum,
ut Romano Pontifici legem ponam, cum ipse sit legifer omnium
Christianorum. Idem lib. i. Inuectiuarū contra medicum
Romano Pontifici, inquit, omnes, qui Christiano nomine glo-
riamur, non modo consiliū, sed obsequium insuper, & obediē-
tiam debemus. Neque verò solum de summi Pontificis
dignitate multò aliter sentit Petrarcha, quàm aduersa-
rius crederet; sed etiam de ceteris omnibus fidei nostræ
capitibus. Nam lib. ii. Senilium ad Bonauenturam scri-
bens, laudat monachum quendam, quòd & monasticam
vitam religiosè duxerit, & Missas deuotissimè celebra-
uerit. lib. i. in Epist. ad Franciscum Brunum, orat pro
anima Pontificis defuncti. lib. i. in Epist. ad Philippum
Cardinalem multa scribit de sacra illa spelunca, in qua
sancta Maria Magdalena habitasse dicitur, eamq; illo
carmine inuocat:

*Dulcis amica Dei, lacrymis instectere nostris;
Atque humiles attende preces, nostraq; saluti
Consule, namque potes.*

In lib. 2. de vita solitaria, cap. ii. sacra stigmata sancti
Patris Francisci, & ordinem ab illo institutum debitis
laudibus celebrat. lib. i. de otio religiosorū, monachos
sic alloquitur: O felices animæ, o excubitores assidui, in dō
solicita & deuota Christi mæcipia, proq; breui seruitio non
libertatem modo perpernam, sed ingenuitatem, filiationemq; pro-
merita

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XX. 249
merita, o mercimonium optabile, faustæque rerum alternatio,
seruire modicum, non ut diu regnes, sed ut semper. Denique,
ut alia prætermittam, extat etiā ipsius Petrarchæ testa-
mentum, in quo multa sunt Catholici animi signa; sed
illud in primis, quod B. Virginem, ac Sanctos ceteros
magnā deuotione implorat. Nec solum Latinis, serijsq;
operibus, sed etiam in Italicis illis versibus, quos tanto-
pere aduersarius admiratur, & in libello, quos de vitis
Pontificum & Imperatorum conscripsit, & Summum
Pontificem, Christi Vicarium vocat, & alia non pauca
scribit aduersus ea, quæ nostri tēporis hæretici docent.
De Summo Pontifice ita loquitur:

*E' l' Vicario di Christo con la soma
De le chiani, e del manto al nido torna:
Si che s' altro accidente nol distorna
Vedrà Bologna, e poi la nobil Roma.*

Item alibi Ludouicum. IIII. Imperatorem non alia
de causā solum idolum appellat, & nomen habere di-
cit sine re; nisi quia Summi Pontificis auctoritate, & ab
Imperio deiectus, & extra communionem fidelium eie-
ctus fuerat.

*Latin sanguine genile
Sgombra da te queste dannose fume;
Non fare f' dolo vn nomen
Vano senza soggetto.*

Alio loco Romanam urbem, domicilium Dei nomi-
nat, quia videlicet sedes est Vicarij eius.

*Le donne lagrimose, e' l' volgo merme
De la tenera etate, e i vecchi franchi;
E' hanno se in odio, e la souerchia vita,
E i neri fraticelli, e i bigi, e i bianchi
Con l' altre schiere traagliate e inferme,
Cridan: o Signor nostro aita, aita:
E la pouera gente sbigottita
Ti senopre le sue piaghe à mille, à mille.*

250 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XX.*

*Ch' Annibale, non ch' altri farian pio.
E se ben guardi a la MAGION de Dio
Ch' arde hoggi tutta, assai poche fauille
Speggnendo sien tranquille.
Le voglie che si mostran s' infiammate:
Onde sien l'opre tue nel ciel lodate.*

*Alio loco piè describit peregrinationem ad urbem
Romam, & cultum fideiū erga sacras reliquias, atque
imagines, quas vos Calviniani irridere soletis.*

*Mouesi l' vecchiarel canuto, e bianco
Del dolce luogo, oue ha' sua età fornita,
E da la famigliuola sbigottita;
Che vede'l caro padre venir manco:
Indi trahendo poi l' antico fianco*

*Per l'estreme giornate di sua vita;
Quanto più può col bon voler s'aita
Rotto dagli anni, e dal camino fianco.*

*E viene à Roma seguendo il desio
Per mirar la sembianza di colui;
Ch' ancor la su nel ciel vedere spera.*

*Alio loco Virginem Deiparam magno affectu im-
plorat: & simul damnat amores, & amatoria cantica,
quæ iuueni sibi exciderant:*

*Per te può la mia vita esser gioconda
S' a tuoi prieghi o Maria*

*Virgine dolce, e pia
Oue'l fallo abonda, la gratia abonda.
Con le ginocchia de la mente inchine.*

*Pregohbe sia mia scorta:
E la mia torta via drizzi à bon fine.*

Et infra:

*Mortal bellezza, atti; e parole m'hanno
Tutta ingombrata l'alma,
Virgine sacra, & alma
Non tardar, ch' io son forsi all' ultim' anno.*

I di

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XX. 251

*I di miei più correnti de saetta.
Fra miserie, e peccati
Son sen' andati: sol morte n' aspetta.*

Et infra:

*Se dal mio stato assai misero, e vile
Per le tue man resurgo
Virgine; i sacro e purgo
Al tuo nome, e pensieri e' ngegno, e stile;
La lingua, e' el cor, le lagrime, e sospiri
Scorgine al miglior guado;
E prendi in grado i cangiati desiri.*

*His adiungam duo illa cantica, vbi deplorat pretio-
sum tēpus, in nugis, id est, in amatorijs versibus amif-
sum:*

*Tennemi amor anni veni' uno ardendo.
Lieto nel foco, e nel duo pien di speme;
Poi che Madonna e' l'mio cuor seco insieme
Saliro al cielo diece altri anni piangendo.*

*Homai son stanco, e mia vita riprendo
Di tanto error; che di virtute il seme
Ha quasi spenno; e le mie parti estreme
Alto Dio à te deuotamente rendo.
Penitiro, i tristo de miei si spesi anni;
Che spende si doueano in miglior uso,
In cercar pace, & in fuggir affanni.*

*Signor, ch' en questo carcer m'hai rinchiuso
Trammene saluo da gli eterni danni,
Ch' io conosco'l mio fallo, e non lo scuso.*

*I vò piargendo i miei passati tempi;
Iquai posi in amar cosa mortale
Senza leuarmi à volo hauendo io l'ale,
Per dar forsi di me non bassi essempli.*

*Tu che vedi i miei mali indegni & empì
Re del cielo inuisibile, immortale,
Soccorri all' alma disfuita, e friale.*

E'

252 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXI.*

*El suo diserto di tua gratia adempi.
Si che s'io vissi in guerra, & in tempesta,
Mora in pace, & in porto, e se la stanza
Fu vana, almen sia la partita honesta.
E quel paucodi viuer che m'auanza;
Et al morir degni esser tua man presta.
Tu sai bien, che' n'altrui non ho speranza.*

CAPVT XXI.

CLAUDAM hunc locū cum illis eiusdem Petrar-
che testimonijs, quę in eo libro Italico continē-
tur, quem scripsit, de vita & moribus Pontificū
Romanorum. Omittam autem, quę ille dicit de Pontifi-
cibus, qui ante ipsius tempora federant, quos tamen vt
plurimum laudat, ea solum testimonia, quę ad eos per-
tinent, quos ipse optimē nouerat, Ioan. videlicet XXII.
Benedictum XII. Clementem VI. Innocentium VI. &
Vrbānum V. De Ioanne sic loquitur: *Costui fu ottimo &
glorioso Pastore fece molti beni, & heretici per zelo della
fede condannò.*

De Benedicto: *Fu nell'adolescenza di buona, & intera vita,
dipoi Maestro in Theologia, e fatto che fu Papa, riformò l'Or-
dine di S. Benedicto. Nel dare i Benefici era duro, hauendo
grāde cura, che nō fussero cōferiti a chi nō gli meritaua. era ser-
uido nella fede, & nelle buone opere zelatore, & pero era ad al-
chun nō troppo caro. Fū rigido & aspro, in modo che fingeva
di nō riconoscere li parenti, dicēdo che il Papa non ha parenti.*

De Clemente: *Fū & perni ome, & perfatti di molte virtù
pieno. De Innocentio: Fū grademēte de Religiosi amatore. Fū
in ragione Canonica eccellente. all'ultimo, hauēdo santamente
tradotta la vita, si morì. De Vrbano: Fū nelle sacre Scritture
dottissimo, & sacramēte vīse. Hęc sunt Petrarchę testimo-
nia de Pontificibus Romanis, quorum temporibus ipse
vixit; quę quidē non ab assentationis studio, sed a veri-
tatis*

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXI. 253
tatis amore profecta non dubitabit, qui cogitabit, ea
scripta post obitum omnium illorum fuisse, & ab eo,
qui & liberrimē vitia Romanę curiæ taxare solebat, &
qui nihil vnquam a Romano Pōtifice ambierat, & ob-
latum etiam Episcopatum constantissimē recusauit, vt
ex varijs eius Epistolis cognosci potest. Ex tot locis a
nobis adductis, tria quædam colligi possunt: Primum:
non potuisse Petrarcham, cū Romam, siue Auenio-
nem, ob curiam summi Pontificis, Babylonem appel-
lauit, de fide, de religione, de potestate Ecclesiastica; sed
de vitijs tantum, quę tunc vigeant ea dicere: neque il-
li vnquam venisse in mentem, quod aduersarij mentiū-
tur, vt scriberet, Romanum Pontificem, Antichristum
factum; aut Ecclesiam ipsam Romanam ab antiqua fi-
de degenerasse. Quomodo enim Antichristum esse cre-
deret, quem tot in locis Vicarium Dei nominare non
dubitāt? Aut quando Romanam urbem, Antichristi se-
dem esse diceret, qui eam aliam, sacrosanctam, domi-
cilium Dei locum Deo gratum, arcem Christianę fi-
dei, sacram tellurem, sacrosanctissimam sedem appellat,
vbi omnis verus Christianus & viuere optet, & mori?
An verò placere illi vnquam potuisse nefarium istud
bellum in summum Ecclesię Catholicę pastorem, &
Patrem, ad quod Reges inflammare, Aduersarius no-
ster pro viribus nititur, cū disertis verbis scriptum
reliquerit, nullam esse posse homini Christiano in Vi-
carium Dei sui sufficientem causam offensionis? Dein-
de, ex ijsdem locis intelligemus, Pium V. Pontificem,
nullam fecisse Petrarchę iniuriam, quod tria eius cā-
tica abradi iasserit. Nam si Petrarcha suspicari potuis-
set, futuros fuisse aliquando homines, qui eius versibus
abuterentur ad fidem Catholicam labefactandam, atq;
ad eos confirmandos errores, quos ipse toto pectore
excecrabatur; sine dubio manibus ipse suis versus illos
in ignem coniecisset. Quinetiam, si summus Pontifex
quem

254 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXI.*
quem ille tam frequenter Vicarium Dei sui nominare solebat, totum illud opus amatoriarum cantuicularum flammis adiudicaret; Equidem arbitror, spiritum eius in coelesti Hierusalem, ut ex eius poenitentia pie confido, cum Deo coniunctum ingenti laetitia perfundendum, & Deo, atque eius Vicario de ea re gratias acturum. Cur enim non gauderet, si cerneret, opus illud exuri, cuius ipsum iam antea poenituerat: quod multis causa sempiterni exitij esse posset; ob quod denique vix ipse gehennae ignem effugisset. Cognoscimus ad extremum ex iisdem illis locis, Aduersarium nostrum, vel ipso Petrarcha teste, seu potius iudice. (Iudicem enim Aduersarius fecit) haeticum esse; atque adeo extra veram Christi Ecclesiam cum apostatis & fugitiuis contra veritatem arma gerere. Si quidem Petrarcha, ut supra demonstrauius, in ea fide, & religione vivebat, quae Romanam Ecclesiam, ut omnium Ecclesiarum parentem veneratur, quae Summum Pontificem, Christi Vicarium, totiusque orbis Christiani patrem & Pastorem agnoscit; quae reliquias, atque imagines Christi, & sanctorum colit; quae B. Virginem, & Sanctos ceteros inuocat, quae pro defunctis orat; quae monasticam vitam laudat; atque hanc solam vnicam & veram esse religionem, idem Petrarcha in lib. 1. de remedijs vtriusque fortunae apertissime docet. Aduersarius autem eorum se socium esse fatetur, qui pro Romana Ecclesia Geneuensem Synagogam, Pro Summo Pontifice, Christi Vicario, Lutherum, aut Caluinum, Vicarium Satanae, colunt: orare pro defunctis ociosum, Sanctos inuocare impium credunt; Sanctorum reliquias, atque imagines, tantum abesse, ut venerentur, ut etiam illas, in flumina, istas in ignem abijciant: Monasticam vero tanto prosequuntur odio, ut potius lupanaria, quam monasteria tolerare posse videantur. Quare, nulla dubitatio remanet, quin Petrarcha iudice, inter hostes verae fidei numerandus sit nobilis

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXII. 255
nobilis ille iuuenis, qui ad Petrarcham, quasi egregij cuiusdam prophetae, in grauissima causa religionis iudicium prouocauit.

CAPVT XXII.

Responsio ad ea, quae ex Joanne Bocacio adferuntur.

Nov s restat Bocacius ex ternario illo testium nomine, omni exceptione maiorum, ex quibus vulgo Italorum, Summum Pontificem, Antichristum esse persuadere voluit aduersarius. Sed quam ingeniose & argute Bocacius fabulas texit; tam imperite atque inepte iuuenis noster argumenta concinnat; Producit enim in medium ex Bocacii fabulis pauca quaedam loca, in quibus vitia clericorum, & monachorum attinguntur. Sed ex ijs non sequi, ut propterea falsa religionis, fideique doctrina habenda sit (ut aduersarius vellet) ipse idem Bocacius docet. Nam in secunda fabula, quam imprudenter aduersarius praeter ceteras elegit, ut eam nobis obijceret: scribit quidem Bocacius multa, & graua esse vitia Romanae Curiae; sed addit, hoc ipsum manifestum argumentum esse veritatis fidei, ac religionis, quae Romanae colitur. Cum enim non solum Paganis, & heretici illam oppugnent; sed etiam ipsi, qui eam profitentur, ac docent, moribus peruersis destruere, ut ipse quidem loquitur, atque ad nihilum redigere moliantur, & ea tamen semper vigeat, ac floreat, quis ambigere possit, quin ea sit opus Dei, & non humano consilio, prudentia, viribus, Romanam religionem consistere: sed eius, qui dixit, *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; & porta inferi non praeualebunt aduersus eam*. In prima quoque fabula, iure Bocacius a Catholicis reprehenditur, quod sacramentum Confessionis, atque extreme unctionis, fabulae fundamentum fecerit: ceterum, in illa ipsa

256 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXII.*
Ia ipsa fabula satis ostendit, nil sibi cōmune fuisse cū nouatoribus istis, qui prāter baptisnū & Eucharistiam nulla alia sacramenta recipiunt. Siquidem ipse cum honore de Sacramento Confessionis, & vnctionis extremæ, necnō de religioso illo Sacerdote, quem vt ministrum Sacramentorum illorum introducit, semper loquitur. & in extrema fabula perditum illum execratur ac damnat qui sancto viro Sacerdoti suo imposuit, & ad sacrosancta illa mysteria planē indignus accessit. Neque verō in ceteris fabulis sui dissimilis fuit. Et si enim passim monachorum ac sanctimonialium vitia sub occasione fabularum carpat; non tamen inde colligit, quod aduersarius facit, Monasticen ipsam vniuersē esse damnandam; sed contrā potius eos reprehendit, qui sanctimoniam ac decorem Religiosorum, malē viuendo obscurant. Quorsum igitur, inquires, Pontificum iussu hæ fabulæ ita corriguntur; vt vbique nomina sacerdotum, monachorū, sanctimonialium, aut deleantur, aut in alia commutentur? Causa est in promptu: nescit enim vulgus, cuius manibus vulgares eiusmodi libri teruntur alsiduē, vitium à persona, & mores à dignitate secernere. Si sacerdotes ac monachos flagitiorum ac scelerū argui videat, facile sacerdotium ipsam ac monachatum contemnit: neque cogitat, quod paucorum est, non esse omnibus tribuendum; neque ordinis sanctitatē personarum vitijs inquinari: nec paucis imitari velint. quin etiam licere sibi credunt, quod sacerdotes, siue rectē, siue perperam agunt. Quam autem facienda sit sacerdotum bona existimatio, vel ex vno illo Imperatoris Constantini facto, ab omnibus scriptoribus mirificē laudato, colligi potest. quod ego, quia ad rē nostrā non parū facere videtur, ex Theodoretī verbis referam. Lib. i. histo. cap. 11. *Erant, inquit, quidam calūniandi studiu flagrantēs; qui quosdam Episcopos accu-*
subant.

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXII. 257
*fabant, & criminationis libellos Imperatori offerebant. Ille istis ante concordiam constitutam acceptis, primum cum eos vinculo constrinxisset, annuloq; suo obsignasset, seruari iussit. Deinde, cū concordiam inter eos conciliasset, libellos in medium adductos, illis ipsis presentibus, igne absumendos curauit; iurando adiecto, se ne verbum quidem in illis scriptum perlegisse: Nam sacerdotum, inquit, vitia non sunt populo aperienda; ne illē inde causa offendiculi arrepta licenter peccare aggre diatur. Quinetiam cum hoc quoq; adiecisse memorat: Si suis oculis Episcopum alienæ uxori stuprum inferre fortē videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obiecturum, ne facinoris aspectus, eos, qui idem ipsum cernerent, vlla ex parte laderet. Hæc Theodoretus. Sanctus autem Cyprianus longius etiam progressus, scribit, Christum ipsum, & Apostolos eius, de sacerdotibus Aaronicis, licet iam sacrilegi, atque impij essent; tamen ob ipsum, quamuis inane nomen & vmbra quādam sacerdotij, honorificē esse loquutos. Quod si verā crimina Sacerdotum populo aperienda non sunt, & verenda Patrum non cum maledictō Cham detegenda, sed potius cum optimis eius fratribus contegenda; quis ferat eos, qui oblectandi gratiā, falsa crimina affingunt; aut fabulosis narrationibus in contemptum eos adducunt? Poteram hoc loco multa quoque ex libris Ioannis Bocacij adferre, ex quibus intelligeret Iuuenis noster, in causa religionis se cum ceteris Caluinistis, ab hoc etiam auctore damnari. Nam & in libro, qui inscribitur, *Corbaccio*, & in altero, qui dicitur, *Filocopo*, multa Bocacius de inuocatione B. Marię, de laude virginitatis, de libero arbitrio, de igne purgatorio, de precibus pro defunctis, de sacrificio Missę, planē Catholicē scribit. Sed nolui tam multa Italica verba huic nostro Latino opusculo inferere, neque tam sæpe de rebus ijsdem verba facere.*

LAM verò, quoniam aduersarius tribus testibus probare conatus est, plurima esse vitia Catholicorum, vt videlicet inde colligeret, Catholicam Ecclesiam in Antichristi regnum esse conuersam; non debet molestè ferre, si nos etià vicissim tribus aliis testibus, quos reijcere nullo modo possit, ei probemus, deteriores esse Lutheranorum mores, quàm vnquam fuerint Catholicorum. An autem inde efficere velit, Lutheranorum sectas ad regnum Antichristi pertinere, liberum illi permitto: nos enim eiusmodi argumentis non egemus, vt certo certius eorum conuenticula, Satanæ Synagogas, & eorum multitudines, agmina quædam, Antichristum præcurrentia esse credamus. Primus testis Lutherus sit, quem aduersarius nunciū Dei à Dante prædictum appellare non erubuit, is enim in Postilla super Euangelium Dominicæ primæ Aduentus ita loquitur: *Mundus indies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multoq; deteriores, quàm fuerint in Papam.* Hæc ille, qui nihil ferè aliud verè scripsit in tot libris suis. Alter testis Iacobus Andreæ Smidelinus esse poterit, qui adhuc viuit, & primas tenet inter Lutheranos; adeò, vt eorū Papam non malè à quibusdam nominetur, is in concione 4. super cap. 21. Lucæ, sic habet: *Et totus mundus agnoscat eos.* (Lutheranos videlicet, nam de his loquitur) *non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidei illorum operū nullum exercent penitus, ieiunij loco, comestationibus, & perpotationibus nocte, dieq; vacant: ubi pauperibus benigne facere oportebat, eos deglubunt, & exoriant: precationes vertunt in iram, & blasphemias, & diuini nominis execrationes; idq; tam perditæ, vt Christus ne ab ipsis quidē Turcis hodie tantopere blasphemetur. Demum, pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio, atque hoc vniuersum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur institutum.* Hæc

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXIII. 259
Hæc ille, de quo sane illud Apostoli vsurpare tutò possumus, *testimonium hoc verum est.* Sed accedat etiam testis tertius, Erasmus Roterodamus, qui res eorum optimè nouerat, & ab ipsis maximi fieri solet. Is in Epistola ad Vulturium Neocomū: *Circumspice, inquit, populum istum Euangelicum, & obserua, num minus illic indulgeatur luxuriæ, libidini, & pecunie, quàm faciant ij, quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex commessatore sobrium, ex feroci mansueiū, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundū.* Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt scipsis deteriores. Hæc Erasmus, qui non carmina fabulosa, sed narrationem seriam & verissimam in ea Epistola de moribus pseudoëuangelicorum, de quorum numero aduersarius noster se esse gloriatur, instituit.

CAPVT XXIIII.

Responsio ad ea, quæ aduersarius in Satyris suis Pontifici Maximo petulanter obiecit.

RESTAT pars vltima anonymi libelli, quæ Satyras quinquaginta & vnā Italicis rithmis comprehendit. Eas ego diligenter excutiens, reperi partem earum maximam consumi, tum in repetitione eorum quæ suprā ex Dante & Petrarcha dicta fuerant, tum in congerendis in Pontificem Maximum conuitijs, & maledictis, vix autem succum aliquem argumentorum, aut certè sententiarum, quæ aliquam argumenti speciem præ se ferrent, iterum atque iterum premendo exprimere potui, quicquid sit autem illud, quàm breuissimè refutabo; licet alioqui carmen tam impolitum & sordidum contemni sine vlla auctoris iniuria potuisset.

Satyrā primā & quartā, & alijs nonnullis, Christum caput Ecclesiæ esse dicit, atq; inde efficit, summum Pon-

260 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXIV.*
tificem, caput Ecclesiæ esse non posse; nisi monstrum
aliquod biceps Christi Ecclesiam faciamus. Sed hoc ar-
gumentum tam saepe iam est à Catholicis refutatum, ut
mirum sit, cur non pudeat aduersarios tam putide repe-
titionis. Christum igitur caput esse Ecclesiæ vniuersæ
libentissimè confitemur, neque vllum hominem, ac ne
Angelum quidem illi æquamus; quod esset propriè duo
capita in Ecclesiæ corpore cōstituere, at quin sub Chri-
sto summo capite, Vicarius eius in terris, caput, ut sic di-
cam, ministeriale, non principale, rectè nominetur, ne-
gari nullo modo potest. Siquidem, ut in Republica tem-
porali caput omnium principale, Rex est; sub Rege dein-
de capita sunt prouinciarum ij, qui dicuntur Proreges,
& sub Proregibus capita sunt urbium singularum certi
quidam Prætores, & sub Prætoribus qualibet familia
suum habet caput, ipsum videlicet patrem familiās. Et
in exercitu caput est omnium militum Imperator; sub
Imperatore legati capita sunt legionum; sub legatis,
Tribuni; sub Tribunis, Centuriones; sub illis, Decani
suo quodam modo capita dicuntur, & sunt; nec tamen
aut regnum, aut exercitum ob tot capitum multitudi-
nem monstrum videri vllus vnquam scripsit: ita quoq;
in Ecclesia Dei, summum caput omnium hominum &
Angelorum Christus est: sub Christo in terris caput om-
nium Christianorum est Pontifex Maximus: sub illo Episcopi;
sub Episcopis Parochi; capita sunt Christianæ mul-
titudinis. Et quamuis plurima veterū Patrum testimo-
nia huc adferri possent, duo tamen, vnus Græcus, alter
Latinus hoc loco sufficient. S. Ioannes Chrysostomus;
hom. 55. in Matt. *Deus*, inquit, *concedere solus potest, ut Ec-*
clesia tot tantisq; fluctibus irruentibus immobilis maneat; cuius
pastor & caput, homo piscator, atq; ignobilis. S. Hieronymus
lib. 1. in Iovinianum; *Inter duodecim*, inquit, *vnus eligi-*
tur, ut capite constituto, schismatis tolleretur occasio.

Satyra 3. Pontifices arguit, quod se Christi successo-
res

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XIV. 261
res esse gloriantur, cum Christus non successores, sed
ministros, Apostolos fecerit. At hoc mendacium, nisi
fortè licentiæ poetiæ, siue potius heretiæ, excusari non
potest. Siquidem Summi Pontifices, cum & ipsi se Vica-
rios Christi nominent, & ab alijs passim hoc nomine
designentur, certè non successores, sed ministros Chri-
sti se faciunt. Nam successores morientibus, Vicarij vi-
uentibus dantur: & successores pares sunt ijs, quibus
sucedunt: Vicarij verò multò inferiores, ac planè mi-
nistri habentur eorum, quorum vices interim gerunt.
Sed noster Poëta, furore illo poetico in phrenesim a-
ctus, quid inter Vicarium, & successores discriminis
esset, videre non potuit.

Satyra sexta satis pulchrè sibi demonstrare visus est,
nō esse hæreticos, qui Romanam veram Ecclesiam esse
non credunt; quod in symbolo Apostolico Catholi-
cam, id est, vniuersalem Ecclesiam confiteamur; Roma-
na autem particularis sit, nec sine detrimento cæterarū
vniuersalis appellari queat. Sed non mirū est, si nesciat
Satyricus iste Poëta, de quibus loquatur, neque de quib-
us affirmet, ut Apostolus Paulus de similibus homini-
bus loquitur 1. Tim. 1. cum maiorem operam in fabulis
Bocacij, quàm in Theologis legendis, & meditandis po-
suerit. Neque enim Ecclesiam vniuersalem, Romanam
dicimus, quod in sola vrbe Roma, Christi Ecclesia sit,
sed quod Ecclesia toto orbe diffusa, cum Romana, ut cū
sua matre magistra, radice, fonte consentiat: quodq; ut
S. loquitur Cyprianus lib. de vnitatē Ecclesiæ, cætera à
Romana diuisa, nihil sint aliud, nisi *rami à radice diuulsi;*
riuuli à fonte precis; radij à solari corpore separati. Ad hanc
enim Ecclesiam, ut vetustissimus Irenæus scriptum re-
liquit, lib. 3. cap. 3. propter potentiorem principalita-
tem, oportet omnem conuenire Ecclesiam: hoc est, om-
nes, qui sunt vndique fideles. Itaque, quicumque in sym-
bolo vnam Catholicam Ecclesiam confitentur, ij nec

262 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXIII.*
verè vnam, nec verè Catholicam tenent, nisi radicem
& matricē Catholicæ Ecclesiæ, quæ sola Romana est,
(vt eam Cyprianus vocat lib. 4. Epist. 8.) agnoscant.

Satyra 11. & 12. audacter mentitur, ab Apostolo Paulo Romanum Pontificem Antichristū esse nominatum. At nos in quatuordecim, quæ extant, Epistolis Paulinis, tale testimonium non habemus. Fingat ipse, si ita videtur, pro ea licentia quidlibet audendi, quam pictoribus, atque poetis Horatius tribuit, Epistolam quintam decimam. Legimus quidem in Apostolo 2. Thessal. 2. futurum aliquando hominem quendam peccati, qui sese efferet super omne, quod dicitur Deus: at hunc Romanum Pontificem esse, non Apostolus Paulus, sed apostata Lutherus scriptum reliquit. Lutherum autem, & quotquot eum sequuntur, hac in re esse mentitos, satis aperte initio demonstrauimus. Tantum enim abest, vt Romanus Pontifex sese efferat super omne, quod dicitur Deus; vt se non solum Christi famulum, sed etiam seruum seruorum Dei libenter appellet.

Satyra 33. Hoc ipsum nomē, seruus seruorum, exagitat; miratur enim quo pacto ista cohæreant, vt qui seruus seruorum dicitur, Regibus etiam imperare velit. Sed (vt magis Poëta miretur) addo ego, nō tantum posse fieri, vt seruus seruorum, Regibus imperet; sed etiam vt imperando seruiat, & imperet seruiendo: neq; enim omnes, qui seruiunt, obedire eos necesse est. Seruiunt siquidem alij obediendo, vt mancipia; alij iubendo, vt Magistratus; Magistratus enim populo seruit, si legitimus, non tyrannicus sit. Quare B. Paulus 2. Cor. 4. seruū se Corinthiorum vocat. & 1. Cor. 4. iisdem Corinthiis ita minatur, vt dicat: *Quid vultis in virga veniam ad vos, an in spiritum mansuetudinis?* Et cum omnes præpositos Ecclesiarum seruos esse docuisset loco ante notato (2. Cor. 4.) ait tamen Hebr. 13. ad filios Ecclesiarū: *Obedite præpositis vestris, & subiaceat eis.* Sic igitur Summus Pontifex,

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXIII. 263
Pontifex, seruus omnium seruorum Dei verè dicitur, & est, quod omnibus Christianis, vt communis omnium Pastor, & Doctor, mōendo, dirigendo, imperando, castigando etiam & corrigendo, seruiat. Nam etiam Christus, cuius ille Vicarius est, minister fuit circumcisionis, Apostolo teste; nec ministrari venerat, sed ministrare; & tamen docebat, imperabat, è templo negotiantes eiciebat; & se adorari, sibiq; à populis supplicari patiebatur.

Satyra 20. Non posse dici Ecclesiæ fundamentum, Apostolum Petrum, ex eo colligit, quod B. Paulus ait, 1. Cor. 3. non posse poni fundamentum aliud præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Sed loquitur Apostolus de primario Ecclesiæ fundamento, quod à nullo alio pendeat, quod etiam Ephes. 1. summum angularem lapidē nominauit. Quod si post Christum non esset etiam Petrus Ecclesiæ fundamentum: cur eum quæso Dominus in Euangelio, *Cephā*, id est, petram appellaret; & de petra eadē dixisset; *Et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam?* Neque enim Petri nomen à petra dicitur; vt aduersarius credit; sed est ipsum petræ vocabulum, cum masculina terminatione, vt commodius auribus accideret. Dominus enim, qui hoc nomen Simoni imposuit, Syriacè, *Cephā* dixit; Cephā autem Syriacè, non petreum, vel petrinum, sed petram significat; vt etiam Græcum nomen *πέτρος*; Idque etiā Patres omnes vnā voce confessi sunt. Origines hom. 5. in Exodum: *Vide, inquit, magno illi Ecclesiæ fundamēto & petra solidissime, super quā Christus fundauit Ecclesiam, quod dicatur à Domino: Modicæ fidei, quare dubitasti?* Tertul. in li. de præscript. aduersus hæreticos: *Latuit, inquit, aliquid Petrum edificandæ Ecclesiæ petram dictum.* Sanctus Cyprianus in Epist. ad Quirinū: *Petrum Dominus primum elegit, & super eum edificauit Ecclesiam.* Sanctus Hilarius in Cōment. ad c. 16. Matt. *O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fū-*

264 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXIV.*
damentum dignaque adificatione illius petra, quæ Inferorum
leges dissolueret. O beatus celi Ianitor! Sanctus Gregorius
Nazianzenus in orat. de moderatione in disputationi-
bus seruanda: *Petrus*, inquit, *petra vocatur*. Sanctus Epi-
phanius in Ancorato: *Dominus*, inquit, *constituit Petrum*
Apostolum, *petram firmam*, *supra quam Ecclesia Dei adifi-*
cata est. Sanctus Ambrosius in hymno, qui tota Ecclesia
celeberrimus est; *Hoc ipsa*, inquit, *petra*, *Ecclesie canente*,
culpam diluit. Sanctus Hieronymus in commen. ad cap.
16. *Secundum metaphorā*, inquit, *petra recte dicitur ei*, *Edi-*
ficabo Ecclesiam meam super te. Sanctus Ioannes Chryso-
stomus hom. 55. in Matth. *Tu es*, inquit, *Petrus*; & ego su-
per te *edificabo Ecclesiam meam*. Sanctus Augustinus in
Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *Sacer-*
dotes, *vel ab ipsa sede Petri*, *ipsa est Petra*, *quam non vincunt*
superba inferorū porta. Sanctus Cyrillus lib. 2. in Ioannem
cap. 2. *Nec Simon*, inquit, *fore iam nomen illi*, *sed Petrus*,
prædicit; *vocabulo ipso commodè significans*, *quod in eo tanquam*
in petra, *lapidēque firmissimo*, *suam esset edificaturus Eccle-*
siam. Sanctus Paulinus in Epist. 4. ad Seuerum: *Petra*,
inquit, *est Christus*, *sed etiam discipulo suo huius vocabuli*
gratiam non negauit, *cui ait*; *super hanc petram edificabo*
Ecclesiam meam. Theophilactus in commen. ad cap. 22.
Luca, Christum inducit ita loquentem ad Petrum: *Post*
me, *Ecclesie petra es*, & *fundamentum*. In quam sententiam
sic etiam Euthymius scribit in commen. ad cap. 26.
Matth. *Te ponam fundamentum credentium*, *edificabo super*
te Ecclesiam meam. Sed stultus videor fortasse, & ab istis
ipsis Patribus meritò reprehendar, quod tam graues
auctores leuissimæ Satyræ obijciendos putauerim. Ve-
niam igitur ad postremam criminationem, & Apolo-
giæ finem imponam.

Satyra 2.9.14.35. vitio vertit Sixto V, & Pio etiā V,
humilitatem generis, & quod ex claustris Monasterio-
rum ad Pontificatum adscenderint. In qua re satis pro-
dit,

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXIII 265
dit, se cuiusdam quinti Euangelij discipulum, ac secta-
torem esse. non placent illi videlicet Euangelia qua-
tuor, Matthei, Marci, Lucae, & Ioannis, in quibus ab ipso
Christo ad summas Ecclesiæ dignitates lectos videmus
humiles piscatores, ex Bethsaida viculo Galilæe. Nō sa-
pit illi quod Apostolus ait: *Videte vocationē vestram*, *fra-*
tres, *quia non multi sapientes secundum carnem*, *nō multi po-*
rentes, *non multi nobiles*; *sed quæ stulta sunt mūdi*, *elegit Deus*,
ut confundat sapientes; & *infirma mundi elegit Deus*, *ut cō-*
fundat fortia; & *ignobilia mūdi*, & *contemptibilia elegit Deus*,
& *ea quæ non sunt*, *ut ea quæ sunt*, *destrueret*. Non probat
aduersarius consilium Dei, qui Regem secundum
cor suum, in pascuis quæsiuit, & iuuenit, & sustulit eum
de gregibus ouium, & post defæctantes accepit eū pas-
cere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatē suā. Credo
etiam, Moysen contemnet, qui ad Principatum à Deo
vocatus est nō ex aula Pharaonis, sed ex deserto, vbi so-
ceti sui gregem pascebat. Ac ne sapientes quidem mūdi
huius aduersarius audiret, qui gloriosius esse ducebāt,
posteris suis facē prætulisse, quam splendorem à maio-
ribus accepisse: & virtutis ac sapientiæ laude, quam ge-
neris nobilitate, aut maiorum cōmendatione viam sibi
ad summos honores patefecisse. Quæ cum ita sint, aut
solus aduersarius noster sapit, & sapiētes omnes, ac ipse
etiam Deus, & Christus, & Apostoli desipiūt: aut, quod
est verissimū, sic ipse vnus desipit, ut id vituperet, quod
summā laude dignum erat. Quod verò attinet ad Mona-
steria; quis nescit, optimos, sapientissimosque Pontifi-
ces, atque Ecclesiæ Catholicæ vtilissimos, ex Monaste-
rijs ad Summi Pontificatus fastigium omnibus ætatibus
fuisse promotos? Monachus certè fuerat S. Dionysius;
qui vicesimus sextus, à B. Petro; & omnium consensu
doctissimus, & optimus, magna cum laude Ecclesiæ
præfuit: Monachus fuerat S. Gregorius, qui ob doctrinā
& pietatis excellentiam, ac rerum gestarum magnitu-
dinem,

266 *Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXIII.*
dinem. Magni conomen inuenit. Monachus fuerat insignis ille Agatho, qui sextam Synodum Oecumenicam magno suo labore ac diligentia congregauit; & doctrina ac miraculis claruit. Nec minor in Adeodato Pontifice & Monacho, qui Agathonē præcesserat, innocentia vitæ, morumque integritas fuit. Monachi fuerant Stephanus IV. Paschalis I. Ioannes IX. laudatissimi Pontifices, Monachus fuerat Gregorius VII. qui, velint nolint hæretici, inter optimos, sapientissimos, constantissimos, sanctissimosque Pontifices semper est numeratus, tametsi enim concubinarij & simoniaci, quos ille summo studio prosequeretur, multas in eū criminationes confingeret: tamē *signa & prodigia* (vt loquitur Lambertus Scaphnaburgensis in historia rerū Germanorū: qui eo tempore vixit & scripsit, & Germanus, non Italus fuit) *que per orationes Gregorij Pape frequēter fiebant, & zelus eius feruentissimus pro Deo, & Ecclesiasticis rebus, cum eum contra venenatas detractatorū linguas cōmunicabant.* Monachi fuerant Victor III. Urbanus II. & Paschalis II. qui ordine post Gregorium VII. in Apostolica Sede constituti, scriptorū omnium consensu, vitæ sanctitate & rebus gestis claruerunt. Monachus fuerat Eugenius II. qui ob egregiam sanctitatis famam ad Pontificatum assumptus, in summo illo fastigio moderationem pristinam retinens, miraculis & viuus & mortuus floruit. Monachus fuerat Adrianus IV. qui cū doctissimus & optimus haberetur, ab Eugenio III. Cardinalis creatus. & in Noruegiam missus, eam Prouinciā Christo suis laboribus acquisiuit, ac deinde Pontifex factus, laude constantiæ & magnitudinis animi insignis fuit. Monachi fuerant Innocentius V. ex Ordine Prædicatorum, ac non diu post Nicolaus IV. ex Ordine Minorum: quos vno ore historiæ omnes, optimos probatissimosque Pontifices fuisse testantur, ac vt Benedictū XI. Urbanum V. & alios laudatos Pontifices prætermittam, Monachus fuerat

Append. ad lib. de summo Pontif. Cap. XXIII. 267
fuerat sanctus Petrus Moronus, qui Celestinus V. in summo Pontificatu appellatus est; cuius quidem ea fuit apud Deum deuotio, ac fides; vt miraculis maximis claruerit; ea rerum humanarum despicientia, & solitudinis ac diuinæ contemplationis amor, vt ipso se Pontificatu sponte abdicauerit.

Neque verò solū in ordine summorum Pontificum ex Monasteriis viros clarissimos inuenire licet, sed etiā in ordine Præfulum ceterorum. Siquidem S. Gregorius Nazianzenus, S. Basilius Magnus, S. Martinus Turonensis, S. Augustinus clarissimum lumen Ecclesiæ. S. Paulinus Nolanus, Seuerus Sulpitius, S. Anselmus, alijque innumerabiles viri doctissimi & omni virtutum laude celeberrimi, ex Monasteriis ad Episcopatum assumpti fuerunt. Desinat igitur aduersarius, nisi planè stultus haberi velit, in Summis Pontificibus, Sixto, Pioque id reprehendere, quod in tam multis aliis cogitur laudare. Et quoniam omnis aduersarij conatus, vt etiam ceterorum Calvinistarum, eod potissimum spectat: vt sedis Apostolicæ auctoritatem & dignitatem imminuant, S. Leonis Magni, viri sapientissimi, atque optimis verbis Apologiam claudam. *Quisquis huic Sedis Principatum estimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflato spiritu superbia sua, semetipsum in Inferna demergit.*

F I N I S.

APPENDIX AD TRA- CTATVM DE CVL-

TV IMAGI-

num:

IN QVA CONTINETVR REFV-
tatio libelli, qui falsò Synodus Pari-
sienfis inscribitur.

*ANNO 1596. prodijt Francofurti nouus li-
bellus cum hoc titulo, Synodus Parisiensis
de imaginibus an. Christi mcccxxiv.
ex vetustissimo codice descripta, &
nunc primum in lucem eddita. Hoc au-
tem presenti anno cum mihi is libellus ab
amico ostensus esset, animaduerti continuo, nec verè Synodum
esse, nec scriptum luce dignum. Quare ne forè inscriptio fal-
lat incantos, operæpretium me facturum existimaui, si libellum
breuissimè confutarem.*

CAPVT PRIMVM

RINCIPIÒ igitur non esse synodum vllam
Parisensem, quæ hoc libello contineatur, ar-
gumento esse potest, quòd nulla in eo conspi-
ciantur Decreta, nulli Canones: nulla extet Episcopo-
rum subscriptio, nulla Synodi mentio; sed & ipse libel-
lus appertè redarguit sui tituli vanitatem. Sic enim le-
gimus pag. 126. *Nos non Synodum cõgregando, sed quemad-
modum a vobis postulauimus, licentiamque agendi percepimus.*

Append. ad lib. de Cultu Imag. Cap. I. 271
*mus, una cum familiaribus nostris, filiis vestris, quãtum pro
multiplicibus Regni diuersis occupationibus impediui, per in-
terualla potuimus, considerare studuimus, quid Almitati ve-
stra de tanta necessitate significare potuissemus.*

Ac vt verborum istorum sententia intelligatur, to-
tius libelli argumentum exponemus. Scripsit Michael
Balbus Imperator Græcus ad Ludouicum Pium Impe-
ratorem Latinum, Epistolam benè longam, in qua, post
alia multa, significauit, Ecclesiam propter imagines
Christi & sanctorum in duas partes esse diuisam, cum
alij adorandas, alij non adorandas esse contenderent.
& simul petijt, vt Ludouicus in Occidente operam da-
ret, vt sublato superstitioso cultu imaginum, Ecclesia
pacem & vnionem recuperaret.

Ludouicus his litteris acceptis, à Summo Pontifice
facultatem obtinuit conuocandi viros aliquot doctos,
qui veterum Patrum testimonia de cultu imaginum di-
ligenter colligerent. Quo facto scribi iussit Epistolam,
quam nomine Summi Pontificis, ipso cõsentiente Pon-
tifice, cui primum ostendenda erat, ad Michaelē Im-
peratorem dirigere cogitabat. Denique tum Epistolam
prædictam, tum aliam à se ad ipsum Põtificem, qui Eu-
genius dicebatur, proprio scriptam per duos Episcopos
misi.

Hæc igitur quinque in libello nuper edito continen-
tur, primum, Epistola Michaelis Balbi ad Ludouicum
Pium, Caroli Magni filium: secundò, collecta testimo-
nia ex veteribus Patribus, quibus probatur, imagines,
neque frangendas esse, vt volebant Iconomachi, neque
colendas, vt Synodus Nicæna II. statuerat: Tertiò, Epi-
stola Summi Pontificis nomine scripta à Francis Do-
ctoribus ad Michaelē Imperatorem, qua docetur, ima-
gines neque iniuria afficiendas esse, neque etiam ado-
randas. Quartò, Epistola Ludouici Imperatoris ad Eu-
genium Pontificem eius nominis secundum, qua eum
hortatur

272 *Append. ad lib. de Cultu Imag. CAP. I.*
hortatur ad legationem in Græciam mittendam, & Ecclesiam pacificandam. Quinto, Epistola eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos, quos Romam ad Summum Pontificem mittit, eosque instituit, quem admodum prudenter cum Pontifice se gerere debeant, ut eum ad suam sententiam pertrahant.

Ex his promptum erit intelligere, fucum facere voluisse eos qui hunc libellum specioso nomine Synodi Parisiensis ornare voluerunt; qui quidem causam Iconomachorum iuuare, & Catholicae fidei detrimentum aliquod adferre conati sunt, sed, Deo iuuante, mox efficiemus, ut oleum & operam se perdidisse, doleant.

CAPVT SECVNDVM.

NAM vt ad Epistolam Michaelis, quæ primam partem libelli occupat, veniamus: ea quidem plena videtur religiosi studij, ut si quis aliunde, quis iste Michael fuerit, ignoret, arbitretur eum vnum ex optimis, & Christianissimis Principibus fuisse.

Sed extant annales publici Ioanni Zonara, Georgij Cedreni, & aliorum, qui res gestas Græcorum Principum litteris mandauerunt. Ex his cognoscere licet, Michalem non solum cognomine, sed etiam re ipsa Balbum, virum fuisse impium & scelestissimum, quippe, qui magis Hebraice superstitioni, quam Christianæ Religioni addictus esset: qui Resurrectionem carnis pernegaret, & ob id Prophetas, Apostolos, qui eam predicauerant, irrideret: qui fornicationem licitam esse diceret, & sacrum celibatum adeo contemneret, ut e monasterio sanctimoniale iam Deo sacram sibi coniugem deligeret: qui septimam Synodum Oecumenicam, atque ab Adriano Pontifice maximo approbatam, respuerit: qui sacras imagines nullo honore dignas arbitraretur: qui Iconomachis impense faueret, & Constantinum

Append. ad lib. de Cultu imag. CAP. II. 273

stantinū Copronymum Iconomachorū Principem sibi præter ceteros imitandū proponeret: qui Sanctū Euthimium, Sanctumq; Methodium, aliosque pior veritatis defensores vel exilio, vel carcere, vel morte mularet.

Hic igitur est ille Michael, qui ouinam pellem indutus, cum esset re vera Lupus rapax, quasi fidei zelo accensus nihil aliud optare se fingit, nisi Ecclesiæ reformationem & pacem, sed quemadmodum in illa ipsa Epistola deplorat necē Leonis Imperatoris: cui proximè ipse successit, quem dicit ab improbis quibusdam coniuratione facta miserè necatum; cum satis apertè constet ex auctoribus supra citatis, ipsum eundem Michaelē conspirationis Principem fuisse: sic etiam pie queri videtur, Ecclesiam ob dissensiones de cultu imaginum esse diuisam; cum ipse potissimum dissensionis, & diuisionis auctor esset, qui Synodum Generalem, quæ dissensiones sustulerat, receisset, & Iconomachia propagare studeret: & non contentus dissensionibus Orientalibus, in Occidente quoque dissensiones serere, ac propagare satageret.

Quod verò in extrema Epistola Catholicos reprehendit, quod viuificam crucem despiciat, quod imagines vt Deos quosdam adorent, quod eis sacrificia offerant quod ab eis nescio quo artificio de sacro fonte suscipi, & sacram communionem percipere velint, denique quod alias id genus superstitiones vel ineptias in cultu sacrarum imaginum ostendant, meræ calumniae, atque imposturae sunt, neque mirabitur eiusmodi mendacia Græcum in Imperatorem sua Epistola ad Latinos longè positos scribere potuisse qui cogitare voluerit, quam crassa, & quam incredibilia mendacia nostri temporis haeretici de Catholicis in vicinis locis degentibus lingant.

Sed ex Concilio Nicæno secundo verè legitimo, & Oecumenico, velit nolit Michael Balbus, illis ipsis temporibus

274 *Append. ad lib. de Cultu Imag. Cap. II.*
poribus celebrato, luce solis clarius effici potest, illa esse commenta fraudésque hæreticorum. Docuit enim Concilium illud, cui Catholici omnes assentiebantur, imaginibus sacris deberi quidem suam venerationem, sed non maiorem quam viuificæ Cruci, neque illis villo modo sacrificandum esse, neque eas cultu latriæ, qui Deo est proprius, adorandas. Legatur synodus, & imposturæ subito euanescent.

Quæ cum ita sint, vel Franci, qui Ludouico Imperatori à consilijs erant, fidem habuerunt litteris Michaelis, vel non habuerunt. Si fidem habuerunt, circumuenti sunt, atque decepti: si fidem non habuerunt, abusi sunt litteris illis ad permouendum Summum Pontificem, ut maiorum suorum acta rescinderet, & synodum Nicænam ab Hadriano approbatam improbareret ipse atque damnaver.

Sed siue decepti fuerint, siue decipere voluerint, nihil attinebat istum, vel errorem, vel istud scelus ipsorum orbi terrarum prodere, præsertim, cum non sine causa maiores nostri libellos eiusmodi, qui nihil utilitatis, detrimenti autem plurimum adferre poterant, libenter delitescere passi sint.

CAPVT TERTIVM.

VENIO nunc ad ea testimonia, quæ paucissimi viri à Ludouico Imperatore vocati, ex veterum monumentis collegisse se dicunt. multis enim nominibus viri illi peccasse videntur, ac primum quidem ante collectionem satis audacter iudicium sibi de scriptis Apostolicis desumpserunt. nec solum de Summo Pontifice, sed etiam de Generali synodo à Pontifice approbata temerè iudicarunt. In qua re longè superarunt peccatum auctoris illius, qui nomine Caroli Magni librum edidit aduersus cultum sacrarum imaginum. Ille enim (quod etiam Patres Concilij Francofordiensis fecerunt)

Append. ad lib. de Cultu Imag. CAP. II. 275
fecerunt) Nicænam Synodum secundam improbauit, quoniam celebratam fuisse existimauit sine consensu Apostolicæ Sedis. At consiliarij isti Ludouici Imperatoris, quorum scripta discutimus, fatentur Synodum pro cultu imaginum, id est, Nicænam secundam ab Hadriano Summo Pontifice coactam, & probatam, & tamen tum ipsam Synodum, tum Epistolam eiusdem Hadriani ad Constantinum Imperatorem pro cultu imaginum, & rursus defensionem eiusdem Synodi ab Hadriano ad Carolum missam examinare, diiudicare, reprehendere non verentur.

Hæc enim sunt ipsorum verba pag. 19. *Primum Epistolam Domini Hadriani Papæ, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori, & Hirenæ matri eius ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, & quantum nostræ paruarii res patuit, sicut iuste reprehendit illos, qui imagines sanctorum temerario ausu in illis partibus infringere & penitus abolere presumpserunt: sic indiscrete noscitur fecisse, in eo quod superstitione eas adorari iussit, pro qua etiam causa Synodum congregari precepit.* Et infra pag. 21. de defensione Nicænæ Synodi ab Hadriano edita sic loquuntur. *Per singula capita in illorum excusationem respondere quæ volui, non tamen quæ docui, conatus est, &c.*

Ita nimirum iudicem suum, & totius Mundi iudicare; pastorem omnium Christi ouium pascere; & Doctorem vniuersorum docere non erubuerunt, quæ temeritate nulla maior cogitari potest.

CAPVT QVARTVM.

SED fortasse noua aliqua, atque recondita testimonia repererunt, quibus freti resistere in faciem Apostolico Præsuli non reformidarunt. Imo verò notissima & vulgaria, & quæ nihil ad rem faciant sine vlla ratione, vel ordine collegerunt.

Ac, ut exempli gratia pauca discutiamus, primum

276 *Append. ad lib. de cultu Imag. CAP. IIII.*
testimonium sumunt ex libro Sancti Augustini de hæ-
resibus, ubi legimus Simonem Magum iussisse imaginem
suam, & Helenæ meretriculæ suæ à discipulis adorari.
Atque hanc esse dicunt primam originem adorandarum
imaginum. Quasi verò, si de falso cultu agatur, non an-
te Simonis tempora, vituli aurei ab Hebræis, & simula-
chra hominum mortuorum à Gentilibus adorata fue-
rint. Sed Ecclesia Catholica non discit cultum rerum
sacrarum ab hostibus suis. & si ex eo testimonio lice-
ret colligere non esse Christi, & Sanctorum imagines
venerandas, licebit eadem ratione colligere, ne ipsum
quidem Christum ullo honore dignum esse, propterea
liquidem impium erat, Simonis, & Helenæ imagines
colere, quòd Simon & Helena indignissimi essent qui
colerentur.

Sed ridicula plane sunt, quæ ex Epistola 56. eiusdem
Augustini ad Dioscorum testimonia desumpserunt. Ri-
dícula, inquam, si ad id, de quo agimus referantur. Quæ
namque S. Augustinus disputat de imaginibus, quæ à
corporibus defluentes in animum penetrant, ut per eas
aliquid cernamus, vel cogitemus, ea proferunt isti ad
probandum non esse Christi & sanctorum imagines
depictas vel sculptas, ullo modo colendas. Quæ quam
bene cohæreant cum præsentis disputatione, lectoris
esto iudicium.

Quid? quòd plurima testimonia, quæ Summus Pon-
tifex Hadrianus in Epistola illa sua doctissima pro ima-
ginibus posuit, isti rursum allegant, qui contra imagi-
nes pugnant.

Quod verò dicunt, & nonnullis etiam testimonijs
probare nituntur, non esse consuetudinē, vel annorum
numerus, aut quamlibet vetustatis auctoritatem præ-
ferendam veritati: tunc recte diceretur, si probari pos-
set, cultum, quem Ecclesia Catholica imaginibus exhi-
bet, ex manifesto errore, non ex certa veritate descen-
dere.

Append. ad lib. de Cultu Imag. CAP. IIII. 277
dere. Sed cum de re aliqua litigatur, multū valere con-
suetudinem, & venerandam esse antiquitatem, ne ipsi
quidem negare possunt; quorsum enim tantopere labo-
rarunt in evolvendis antiquitatis monumentis, si nul-
lum probabile argumentum ex antiquitate peti potest?
nonne vident, se hoc suo facto cōtra sua verba pugna-
re? & re ipsa destruere, quod verbis astruere nitebatur?
Certè si liberet testimonia S. Augustini, S. Basilij, alio-
rumque veterum Patrum in medium adferre, quibus
ipsi ex antiquitate, vel Ecclesiæ consuetudine probant
Ecclesiastica dogmata, nullus finis esset.

Sed quod superat omnem admirationem, illud est,
quòd multa testimonia proferunt pro adoratione Cru-
cis; & cum rationem reddere volunt, cur signum, vel
lignum Crucis adorandum sit, & imagines Christi non
sint adorandæ, dicunt eam esse causam, quia Christus
in Cruce suspensus fuit, non in imagine; & quia per
Crucem nos redemit, non per imaginē. Quod si refel-
lere voluero, timeo ne nimis tarditatis lectores existi-
mare videar. Certè enim Christus non in signo Crucis,
quod in pariete, vel in tabella, vel in fronte, vel in aëre
pingimus, suspensus fuit, neque etiam in ligneis illis
crucibus quæ passim cernuntur, & adorantur in Eccle-
sijs, sed in illa vna Cruce, cuius ista nostra signa, quæ pin-
gimus, vel erigimus, imagines sunt. Cum ergo liceat per
adversarios Crucis imaginem colere, cur imaginem
Crucifixi colere non licebit? & si iure Crucis adoramus
imaginem, quia per Crucem redempti sumus à Christo,
qua causa fingi potest, cur non iure coli possit imago
Christi, qui proprie nos redemit?

At, inquiunt, nihil manu factum colere fas est. quid
igitur? Lignum vel signū Crucis non est manufactum?
Codex Euangelium, & sacra vasa, quæ horū opinione
veneranda sunt, quid sunt aliud, nisi opera manuum
humanarum? Et tamen verum est, nihil manu factum

278 *Append. ad lib. de Cultu Imag. CAP. IIII.*
esse colendum eo genere cultus, quo Deus ipse qui omnino non est factus, sed omnium rerum factor colendus est.

Quare poterant Collectores isti maximam partem testimoniorum quæ attulerunt, omittere; quoniam ijs nihil probatur aliud, nisi solum Deum esse colendum cultu latræ sibi vni proprio, & non esse imagines ita adorandas, ut etiam sacrificia illis offerantur; quæ neque nos negamus, neque S. Nicæna Synodus negavit.

Ac, ut videas, Lector, quantas vires veritas habeat, ipsi quoque qui eam oppugnant, non raro vel inuiti vel imprudentes eam tuentur. Id accidit Collectoribus nostris. Nam inter alia testimonia colligunt etiam nonnulla, ut probent imagines non esse frangendas, vel iniuria afficiendas. Sed in iisdem testimonijs non habetur solum quod ipsi volunt, imagines videlicet non esse afficiendas iniuria, sed habetur etiam quod nolunt afficiendas honore, quod quidem isti Collectores aliquando viderunt, & textum audacter corruerunt; aliquando non viderunt, & testimonium contra se in ipso suo libello imprudentes reliquerunt.

Prioris rei exemplum habes pag. 87. vbi allegatur S. Gregorius, qui in Epist. 5. libri septimi ad Ianuarium reprehendit acriter nonnullos, qui Beatæ Virginis imaginem; & Crucem dominicam contumeliæ causâ ad Indæorum Synagogam detulerunt: & mandat Ianuario Episcopo, ut sublatam ex eo loco cum ea qua dignum est veneratione, imaginem, atque Crucem, in Ecclesiam referat. Hic boni Collectores nomen imaginis simpliciter deleuerunt, vel omiserunt; ne videretur contra eorum dogma non solum Crux, sed etiam imago Beatæ Virginis veneranda, nisi fortè liberariorum errore nomen imaginis sit omissum.

Iam vero pag. 91. adscribunt hæc verba ex Epistola Synodica Gregorij Papæ: *Nos non ob aliud nomen imagines*
facimus,

Append. ad lib. de Cultu Imag. CAP. IIII. 279
facimus, & adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo Dei, &c. Audisne ne Collector, vocabulum, (adoramus?) & tamen à se hoc testimonium prolatum est. Sed habemus clariora.

Paulò infra ponuntur hæc verba ex libro S. Basilij ad Amphilocho de Spiritu sancto, cap. 17. *Imaginis honor ad primam formam transit, &c.* Ecce tibi rursus honorem imaginis. Sed ad clarissima veniamus.

Paulo post adferuntur hæc alia verba ex Epistola eiusdem Magni Basilij ad Imperatorem Iulianum: *Credo in unum Deum patrem omnipotentem, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum unum Deum, hæc tria adoro & glorifico. Coniteor autem & filij Incarnati dispensationem, & Dei genitricem, que secundum carnem eum genuit, S. Mariam. Suscipio vero & S. Apostolos, Prophetas, & Martyres, & ad Deum deprecationem, qua per eos propitium mihi efficit misericordissimum Deum, pro quo & figuras imaginum eorum honoro & adoro, specialiter hoc traditum est à Sanctis Apostolis, & non prohibitum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum designari vel historias, &c.* Quid audiuimus? S. Basilij Magnus ab aduersario aduocatur testis, & verè testis est omni exceptione maior. Is verò palam affirmat, se honorare, & adorare Apostolorum, Prophetarum, & Martyrum imagines. Idque affirmat, dum fidei suæ confessionem edit, ac de rebus non dubijs aut verisimilibus, sed certissimis, & exploratis loquitur. Addit verò id ab Apostolis traditum, & ab omni Ecclesia susceptum, & obseruatum. Quid quæso responderi potest? Auctor grauissimus apertè loquitur, & eius testimonium ab aduersarijs profertur. Neque desunt alia testimonia similia in eodem libello, Athanasij, Germani, Leontij, & aliorum, quæ imprudenter ab aduersarijs contra se, & pro nobis, hoc est, pro cultu sacrarum imaginum profertur. Sed ego breuitati studeo, neque libenter in his refellendis ineptijs tempus tero.

SEQVITVR pars tertia, id est, Epistola Eugenij Papæ ad Michaëlem, & Theophilum eius filium Imperatores, quâ Epistolam ijdem Collectores scripsisse videtur, neque enim Eugenius ullam talem Epistolam scripsit; sed (vt supra diximus) scripta fuit, vt nomine Pontificis mitteretur, si ipse probaret. In qua re cogimur desiderare prudentiam Collectorum, qua enim fronte Romano Pontifici præscribere ausi sunt, quod ipsum scribere oporteret; qua vero fiducia sperare potuerunt, Romanum Pontificem scripturum ad Græcum Imperatorem contraria ijs, quæ prædecessores eius non semel scripserant?

Sed videamus, si placet, paullo diligentius, an Epistola illa Summum Pontificem deceat. Omitto autem, quod in hoc libello Epistola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, sed ei qui nunc demum post tot secula libellum hunc in lucem edidit, tribuendum videtur. Nihil etiam dico quod Epistola verbosa est admodum, obscura, barbara, imperita, detur enim hoc tempori: taceo denique, quod dum conatur tollere repugnantiam, quæ in verbis S. Gregorij esse videbatur, tanto se magis inuoluit, quanto magis conatur euoluere. Sed tria quædam tacitus præterire non possum. Primum enim facit hæc Epistola Pontificem summum, adulatorum Imperatoris impudentissimum, dum ita loquitur, *O venerandi Mundi Principes, cum vniuersa Sancta Dei quam Domino disponente, & committente gubernatur, Ecclesia. Et infra, propter adunandam, quam Domino Deo ordinante regitur Ecclesiam.* Quæ scelerior adulatio? Michaël Balbus interfecto legitimo Imperatore, cum esset ipse pro scelere suis iam mori adiudicatus, tyrannice inuasit Imperium, & Pōtifex Maximus affirmabit, Deo disponente, committente, & ordinante, hunc ipsum Balbum gubernacula

bernacula suscepisse non solum Imperij, sed etiam Ecclesiæ, & si Ecclesia Dei ab ipso Deo gubernanda Imperatori tradita est, quid faciunt in Ecclesia Episcopi? quid ipse Summus Pōtifex? Imperator (inquit S. Ambrosius) *in Ecclesia est, non supra Ecclesiam; filius Ecclesiæ, non Rector, non pastor.* Et S. Ioan. Chrysostomus Diacono suo dixit: *Si is qui diad. mate coronatur indigne adeat ad sacra mysteria percipienda, cohibe & coërce, maiorem tu illo habes potestatem.*

Deinde, in eadem Epistola non semel repetitur hoc argumentum: *Si nulla unquam picta, vel ficta fuisset imago, nihil periret de fide, spe, & charitate, quibus ad regnum peruenitur eternū.* Et tamen propter imagines orta est dissensio, & diuisio in Ecclesia, turbata pax, charitas violata. Et non animaduertit, qui eam Epistolam nomine summi Pontificis scribunt, eo argumento non solum effici quod ipsi volunt, imagines non esse adorandas; sed etiam effici (si quid tamē efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino de medio esse tollendas, quod ipsi nolunt. Nec tamen argumentum illud aliquid valet.

Quamuis enim nihil periret de fide, spe, & caritate, si nulla picta, vel ficta esset imago, tamen quādo picta, vel ficta est, peccat in fidem, qui eam negat esse venerandam, quoniā honor imaginis ad prototypū refertur, quod venerandum esse fides docet, & aduersarius non negat. Et potest hoc ipsum similitudine illustrari, si libellus aliquis diuinæ scripturæ, vt Epistola ad Philemonem non extaret, nihil deperiret de fide, spe & caritate: & tamen quia nūc extat, qui eam negaret esse cum veneratione suscipiendā, peccaret in fidem. & si propterea dissensiones orirentur, non esset Epistola abijcienda, sed imperitia dissidentium coarguenda, & instruenda.

Postremo in eadem illa Epistola reprehenditur Constantinus & mater eius Hirene, quod edicto suo iussent sacras imagines iuxta Concilij generalis decretum,

282 *Append. ad lib. de Cultu Imag. CAP. V.*
 cum veneratione esse habendas. Quæ sanè reprehensio à Summo Pontifice, nisi planè amente, scribi nò potuit, quid enim? Hadrianus Papa Constantinum, & Hireniam summis laudibus effert, quòd sacrarum imaginum religioso cultui faueant: & Hadriani successor Eugenius eosdem Imperatores ob causam eandem reprehendit: & quæ maior stultitia fingi potest, quàm vt Summus Pontifex moleste ferre se dicat, quod ab Imperatore decreta Conciliorum generalium à sede Apostolica approbata seruentur, ac defendantur?

Sed si parum prudentes Collectores fuerunt, non fuit inconstans Apostolicæ sedis Antistes, permansit enim in ijs, quæ predecessores non sine magna deliberationis maturitate statuerant. Nam neq; Eugenius eam Epistolam misit: & paulò post Hadrianus II. Synodum Oecumenicam octauam Constantinopoli celebrandam curauit, in qua Synodus septima de cultu imaginum iterum approbata est. Denique Anastasius Bibliothecarius Romanus in præfatione septimæ Synodi ad Ioannem VIII. Pontificem, qui Hadriano II. proximè successerat, scribit, in eadem sententia fuisse omnes Romanos Pontifices. *Quæ, inquit, super venerabilium imaginum adoratione præsens Synodus docet, hæc & Apostolica vestra Sedes, sicut nonnulla scripta innuunt, antiquitus tenuit, & vniuersalis Ecclesia semper venerata est, & hætenus veneratur, quibusdam duntaxat Gallorum exceptis, quibus vtiq; nondum est horum veritas reuelata.*

CAPVT SEXTVM.

RESTAT pars vltima, hoc est, Epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem, & altera eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ioannem Episcopos. In quibus nihil obseruandum occurrit, nisi quod in eis quædam dicuntur, quæ redolere videntur fraudes recentiu hæreticorum. Vnde venit in mentem

De Libro Concordiæ Lutheranorum. 283
 tem suspicari, ne forte vel totus hic libellus sit confictus, vel, quod est credibilius, deprauatus, & auctus ad inuidiam Romanæ Ecclesiæ conciliandam.

Sed siue sit verus liber, siue confictus, siue partim sincerus, partim adulterinus: illud vnum constat, non esse librum dignum, in quo legendo tempus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sententiæ insulsæ, ordo peruersus, eorundem testimoniorum crebra repetitio, facile potuissent persuadere Typographo, si is commune commodum, & non proprium lucrum spectasset, vt sibi ab edendo eiusmodi opere temperaret.

IUDICIUM.

ROBERTI BELLARMINI POLITIANI SOCIETATIS IESV THEOLOGI,

DE LIBRO QVEM LVTHERANI
 vocant Concordiæ,

Cum Apologia breui pro eodem iudicio.

LIBER Concordiæ, nuper editus à Lutheranis, tria mihi continere videtur, præter communes & notos Lutheranorum errores, insignem videlicet vanitatem, grauissimas hereses contra symbolum Apostolicum, & mendacia innumerabilia, apertissima, atq; inter se pugnancia. De singulis ordine dicemus.

De

SIGNIS igitur vanitas in subscriptione perspicitur. Quorsum enim attinebat, ut omnes ministri, concionatores, ludimagistri, hypodidascali, subscriberent? Certè non potest exemplum vllum, eiusmodi subscriptionum, in negotio fidei, ab antiquitate peti. Siquidem ab Apostolicis temporibus per annos mille quingentos, in omnibus Conciliis, tam generalibus quam nationalibus, aut prouincialibus, soli Praelati, qui iurisdictionem aliquam habent, subscribere consueverunt. Sunt etiam interdum addita nomina Imperatorum, aut Regum, aut Principum aliquorum; sed ludimagistorum & hypodidascalorum, nulla usquam inuenitur mentio. Deinde, ista subscriptio ad librum Concordiae, ingentis discordiae signum est. Qualem enim unionem inter Lutheranos esse existimabimus, quando non solum Principes ad Concordiam redigi, sed etiam priuati homines ad subscribendum cogi debuerunt? Et quamuis numerosa subscriptio esse videatur, est tamen ipsa quoque argumentum paucitatis. Nam si Catholica Ecclesia eiusmodi subscriptionem requireret, in puncto temporis haberet non octo millia, sed plus quam octingenta millia subscriberentium; neque ex sola Italia libentissimè subscriberent innumerabiles Presbyteri & Diaconi, atque scholarum & gymnasiorum praefecti, sed etiam ex Hispania, Germania, Gallia, America, Brasilia, India, Iaponia; nec deessent etiam ex Britannia & Palaestina. Denique, tam numerosa subscriptio, inexcusabilis reddit tam multa & tam crassa mendacia, quae nos infra annotabimus. Si enim vix tantum aut alter librum istum, antequam ederetur, vidisset, ignosci posset fortasse humanae imbecillitati, si aliquid erroris obrepisset: at quod sedecim millia oculorum crassissima illa mendacia, deprehendere non potuerint, quis ferat? Alterum profecto necessarium est, aut caecos omnes fuisse,

De Libro Concordia Lutheranorum. 285
fuisse, aut etiam cum mendaciis Concordiam facere voluisse.

De erroribus Concordiae, discordantibus à Symbolis
in ipsa Concordia receptis.

I. ERROR.

PRIMVS error est, quod Christus non solum ut homo, sed etiam ut DEVS, Patri fuerit obediens. Qui error destruit penitus veram diuinitatem Christi, quam symbolum Nicenum contra Arianos asseruit. Nam si Christus, ut DEVS, Patri obediuit, certè ut DEVS à Patre distinguitur; alius igitur DEVS est pater, alius DEVS est filius: sed vnus tantum est verus DEVS, & constat, Patrem esse verum DEVM, non igitur filius est verus DEVS, nec oportet Patri, ut in Niceno symbolo confitemur. Rursum, qui obedit, minor est illo cui obedit: nam imperare, superioris; obedire, inferioris est: Ergo, si Christus, ut DEVS, Patri obedit, DEVS minor est Patre, & mentitur symbolum Athanasij, cum ait: *Aequalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem*. Adhuc, secundum illam naturam Christus obediuit, secundum quam mortuus est: nam ipsa mors, obedientia fuit summa, & absolutissima: at non est mortuus Christus secundum diuinitatem, sed solum secundum carnem, i. Petri 4. *Christo igitur in carne passò*, &c. Denique, cum Apostolus Paulus, ad Philippen- ses, dicturus, humiliant seipsum, factus obediens usque ad mortem, praemisit, exinanivit seipsum, formam serui accipiens; nisi ut nos admoneret, non secundum formam DEI, qua aequalis est Patri, sed secundum formam serui, qua minor est Patre, Christum obedientiam usque ad mortem DEO Patri praestitisse.

SED fortasse non habet Concordia hunc errorem. Inspiciamus igitur an ita sit. In Epitome articulorum controuert

controuerforum, art. 3. pag. 556. Credimus, inquit, docemur, & cōfitemur magno consensu, quod Christus quidem vere sit nostra iustitia; sed tamen neque secundum solam diuinam naturā, neq; secundum solā humanā naturā: Credimus autē, Christum totum, secundum utramque naturā, esse nostrā iustitiam: in sola videlicet obedientia sua, quā ille Patri ad mortē vsque, absolutissimam præstitit. hæc illi. Si igitur iustitia nostra, id est, nobis imputata, totus Christus est, secundum utramq; naturā, & iustitia illa in obedientia cōstitit, quam Christus Patri vsq; ad mortem exhibuit, certē sequitur, Christum totū secundū utramq; naturā, Deo Patri obedientiam præstitisse. Et infra, pag. 664. Ac sentiendū est, inquit, quod iustitia nostra, neque in diuina, neque in humana natura, sed in tota ipsius persona cōsistat: quippe, qui ut Deus, & homo, in sola sua tota, & perfectissima obedientia, est nostra iustitia. Quid est, qui ut Deus & homo in sua obedientia est nostra iustitia; nisi, Christus ut Deus, & homo, Patri obediuit, & ea obedientia, nostra obedientia reputatur? Nec est idem, Deus & homo Patri obediuit, & Christus, ut Deus & homo Patri obediuit. Illud enim personæ diuinæ obedientiam tribuit, sed in natura humana, & Catholicum est: hoc verò utrique naturæ tribuit obedientiam, & Arianum est. Et pag. 663. Tota totius personæ Christi obedientia, quam ille patri vsque ad ignominiosam crucis mortem, nostri causa; præstitit, nobis imputatur. Et infra: Cum autem obedientia Christi, non sit vnius dumtaxat naturæ, sed totius personæ, &c. Et in his locis, quare dicunt, totius personæ obedientiam illam fuisse: Non satis erat dicere, fuisse personæ? Sed utrique naturæ obedientiam non tribuissent, nisi, totius personæ, dixissent. Per totam enim personam duas naturas, pag. 727. significare se dicunt. Nec mirum est, Professores Augustinæ Confessionis & Apologiæ ita sentire, quandoquidem ipse primarius, tam Cōfessionis quam Apologiæ architectus, Philippus Melancthon, in locis

cis communibus anni 1558. loco de filio, pag. 40 ita scripsit; Natura diuina, non est quidem lacerata, aut mortua, sed fuit obediens Patri, qui enim, cessit ira æterni Patris. Et Martinus Lutherus in libro de Concilijs, & Ecclesia, non solum obedientiam, sed etiam passionem diuinitati tribui posse contendit.

II. ERROR.

ALTER error est, quod Christus fuerit perfunctus munere mediatoris, & Pontificis, non solum per humanam naturam, sed etiam per diuinam. Sic enim habent verba Cōcordiæ, pag. 736. in articulo de persona Christi: Itaque Christus est noster mediator, redemptor, Rex, Summus Pontifex, &c. non secundum vnam tantum naturam, siue diuinam, siue humanam, sed secundum utramque naturā. At quod Christus sit mediator, & Pontifex secundum utramque naturam, & eatenus nō solum ut homo, sed etiā ut Deus, error est, qui aperte pugnat cum Christi vera diuinitate, & proinde cū Symbolo fidei, ubi dicitur Christus, Deus verus, de Deo vero. Nam mediator per id, quo munus mediatoris exercet, necessariō distinguitur ab eo, cuius est mediator. Est autem Christus mediator Dei & hominum. Ergo, si ut Deus mediator est, ut Deus à Deo distinguitur, erunt igitur duo dii, vnus maior, alius minor, ut Ariani volebant. Quocirca B. Paullus, 1. Timoth. 2. cum dixisset, Vnus est mediator Dei & hominum, mox adiunxit homo Christus Iesus. Et B. August. lib. 2. de peccato Originali, cap. 28. Nō per hoc, inquit, mediator est, quod æqualis Patri, per hoc enim quantum Pater, tantū & ipse à nobis distat: & quomodo erit medietas: ubi eandē distantia est? Ideo Apostolus nō ait, Christus Iesus, sed, homo Christus Iesus, per hoc ergo mediator, per quod homo: inferior Patri, per quod nobis propinquior: superior nobis, per quod patri propinquior. Quod aperius ita dicitur, inferior Patri quia in forma serui: superior

rior nobis, quia sine labe peccati. Et tract. 82. in Ioan. Mediator DEI & hominum, non in quantum DEVS, sed in quantum homo est, Christus IESVS. Deinde, si Christus, ut DEVS mediator est, sequitur vnum è duobus, aut totam Trinitatem esse mediatricem, aut Christum non esse vnum DEVM cum Patre & Spiritu sancto, sed alium quendam DEVM. Nam quod vni personæ conuenit, ratione Deitatis, id etiam alijs omnibus personis conuenit, quæ habent eandem Deitatem. Igitur, esse mediatorem, quod filio conuenit ratione Deitatis, quandoquidem ut DEVS mediator est, conuenit etiam Patri & Spiritui sancto, si vnam & eandem cum Filio Deitatem habent, vel si nõ conuenit, certè non habent. Denique, Esse Pontificem & Sacerdotem, intrinsecè, & essentialiter includit esse creaturam, & longè minorem eo, cui sacrificium offerri debet. Omnis enim Pontifex & Sacerdos minister DEI est, & cultu latriæ DEVM summum colit, dum ei sacrificium offert. Ergo si Christus, ut DEVS est, Pontifex etiam est, & Patri suo sacrificium defert, profectò ut Deus, Patre suo longè minor, atque adedò verè & propriè creatura est. Hinc videlicet Ariani inter propositiones suas, quæ leguntur apud Augustinum, tomo 6. in sermone Arianorum etiam istam numerabant, quod filius DEI minister & Sacerdos sit Patris sui. Ipse verò B. August. lib. 1. de consensu Evangelistarum, cap. 3. Secundum hominem, inquit, Christus & Rex & Sacerdos effectus est, ut esset ad interpellandum pro nobis mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Et lib. 10. de Ciuit. DEI, cap. 20. Vnde, inquit, verus ille mediator, in quantum formam serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominum, cum in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo est vnus Deus. Et S. Cyrillus in Apologia pro capitulis suis aduersus Orientales, in defensione decimi capituli: Quando, inquit, factus est homo, vocatus est & Pontifex, non quod maiori Deo offerret sacrificium, sed sibi ipsi & Patri. Et infra:

Dictum

Dictus est, inquit, Sacerdos propter humanitatem. Et lib. 11. in Ioan. cap. 7. In quantum, inquit, filius & Deus est, vnà cū Patre bona nobis largitur; in quantum verò mediator est, & Pontifex, nostras preces ad Deum adducit.

III. ERROR.

TERTIVS error est, quod natura humana Christi sit ubiq; verè, & realiter. Sic enim loquitur liber Concordiæ, in articulo de Cœna Domini, pag. 572. Dextera DEI ubique est; ad eam autem Christus, ratione humanitatis suæ, verè & re ipsa collocatus est, idèoque presens gubernat, in manu suâ, & sub pedibus suis, ut Scriptura loquitur, habet omnia quæ in celo sunt & in terra. Et infra pag. 731. Reuera omnia implet, & ubique non tantum ut DEVS, verum etiam ut homo, presens dominatur à mari ad mare. Et similia leguntur, pag. 745.

PORRO, hic error repugnat primò Scripturis, quæ passim asserunt, Christum ratione humanitatis, alicubi non fuisse. Ioan. 6. Cum uidisset turba, quia IESVS non esset ibi. Ioan. 11. Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Matth. ultimo: Non est hic, surrexit.

SECVNDÒ, repugnat articulis symboli, de Christi conceptione, natiuitate, passione, morte, descensu ad inferos, resurrectione à mortuis, ascensione ad celos, & descensu ad iudicandum. Nam articulus de conceptione, docet, in solius MARIÆ vtero corpus Christi fuisse. At si ubique fuit statim ab incarnatione, ut aduersarij docent, fuit in vteris omnium sceminarum, imò etiam omnium virorum. Articulus de Natiuitate, docet, Christi corpus post nonum mensem ex vtero prodijisse, & sic verè esse natum. At, secundum Ubiquitatem, ante nonum mensem, imò primo die conceptionis fuit extra vterum, & post nonum mensem adhuc erat in vtero, nec inde vnquam exijt. Nec valet responso quam adferunt,

adferunt, cum dicunt, Christum verè esse natum, quia cum fuisset in vtero localiter spatio nouem mensium, & non alibi, postea esse cœpit localiter extra vterum, & non in vtero. Hæc, inquam, solutio nihil valet: nam quod verè est vbique, siue localiter, siue alio modo sit, non potest verè & propriè moueri de loco ad locum, sed solum potest metaphoricè moueri, id est, apparere, vbi nō apparebat, licet ibi esset. Quemadmodum Deus, qui vbique verè est, tametsi non localiter moueri non potest, sed solum apparere, & ostendere, se vbi antea non videbatur esse, quamuis ibi esset. Eodem igitur modo, si corpus Christi ab ipsa conceptione vbique fuit, licet non localiter fuerit vbique, tamen nunquam verè moueri potuit de loco ad locum; & proinde Natiuitas ex vtero, non verus ex vtero egressus, nec vera natiuitas, sed tantum apparens, & metaphorica fuit. Pari ratione destruuntur ceteri articuli. Qui enim semper vbique fuit, non verè potuit in passione transire de loco cœnæ ad hortum, nec de hortu ad domum Caiphe, nec inde ad prætorium Pilati, nec inde ad montem Caluariæ: nec potuit in morte separari anima à corpore, ita vt corpus sine anima in sepulchro iaceret, & anima sine corpore ad inferos descenderet: nec potuit verè anima in resurrectione ad corpus redire; nec corpus illud rediituum de clauso sepulchro egredi; nec intrare ad discipulos ianuis clausis: nec denique verè potuit in celum conscendere, nec poterit verè in nouissimo die de celo descendere: Sed hæc omnia metaphoricè exponi debent, quemadmodum cum de Deo legimus eiuſmodi mutationes.

TERTIO, repugnat hic error veritati corporis Domini in Cœna, & quod admirabile est, cōfirmat Zvinglij sententiam, ad quam destruendam excogitatus est. Nam si corpus Christi, ab ipsa conceptione est vbique, non egemus Sacramento Cœnæ, vt præsentiam habeamus

mus corporis Domini. Quid igitur Sacramentū Cœnæ facit: non exhibet certe præsentiam corporis Domini: nam hæc antea quoque aderat, quid igitur facit: nisi hoc quod significat Christi corpus adesse? At hoc volunt Zvingliani, ex vi Sacramenti Cœnæ nihil nos habere, nisi signum. Et hoc idem videtur liber Concordiæ agnoscere, pag. 745. cum ait: *Quare cum præsentem habemus, non tantum secundum diuinam, verum etiam secundum humanam naturam: iuxta quam ipse frater noster est, & nos caro sumus de carne eius, & os de osibus eius.* Et sanè in huius etiam rei confirmationem, sacram suam Cœnam instituit: vt testaretur, se etiam secundum eam naturam, qua carnem & sanguinem habet, nobiscum esse, in nobis habuare, & efficaciter operari velle. Præterea, si Christi corpus vbique est, non potest verè cum pane, quantumlibet consecrato, sumi, nec sanguis eius cum vino, quantumlibet etiam consecrato, bibi. Nam panis & vinum idè sumi verè possunt, quia non sunt vbique, & proinde verè transeunt de mensa ad manum, de manu ad os, de ore ad stomachum: quæ de Christi corpore & sanguine dici nō possunt, si vbique sunt: quemadmodum, licet Deus vbique sit, nemo tamen cum pane Deum comedit, nec cum vino Deum bibit. Quorsum igitur Eucharistia: vt habeatur Christi corpus fructuosè, dicit aliquis Brentianus; Ergo solus fructus, sola efficacia, sola virtus corporis Domini sumitur in Cœna: at hoc ipsum docent Calvinistæ.

QUARTO, repugnat hæc vbiquitas decreto Dresdenſi, quod in eadem Saxonia, ab iisdem Confessionis Augustanæ Theologis, ante annos circiter decem promulgatū est, id est, anno 1571. vbi præter alia hæc verba leguntur: *Communio ista communicatio physica, qua nostro primum tempore cum vbiquitate corporis Christi introducta est, vniuersæ Orthodoxæ Ecclesiæ, & toto orbi Christiano, inde vsq; ab initio incognita fuit, atq; etiamnum à Pontificis ipsius reijciuntur, & taxantur acerrime.* Et infra: *Communi-*

ita illa ubiquitas, horrendum in modum corruptit omnes penè articulos fidei de Christo, ac discrimen diuinæ & humane nature in Christo in primis delet atque euertit. Hæc ibi runc. Nunc autem Sacrosanctæ fidei dogmata esse debent, quæ ante annos decem, pestilentissimæ hæreses erant; Ista videlicet est constantia Theologorum Saxonico-rum.

QVINTO, repugnat sententiæ primarij auctoris Confessionis, & Apologiæ, qui duo libri primum locum in Concordia obtinēt. Philippus siquidem Melanchthon, in Epist. ad Fridericum Comitem Palatinū, quam scripsit anno 1551. ita loquitur; *Alij ubiquitatem excogitarunt.* Et addit; *Hæc sunt portenta omnia, ignota erudite uisitati.* Denique, repugnat S. Augustino, & omnibus Patribus. Ac, ut cetera omittamus, Aug. in Epist. 57. ad Dardanum, non solum docet, Christi humanitatem nō esse ubique, sed etiam soluit primarium argumentum aduersariorum. Illi enim existimant, necessariū sequi, ut Christi humanitas sit ubique, si coniuncta est personaliter Verbo, quod sine dubio est ubiq; . At S. Augustinus. *Homo, inquit, Christus, illo die secundum carnem in sepulchro, secundum animam in inferno futurus, DEVS vero idem ipse Christus, ubique semper est.* Et infra: *Non est autem consequens, ut quod in DEO est, ita sit ubique, ut DEVS. Nam & de nobis verissima Scriptura dicit, quod in illo uiuimus, mouemur, & sumus, nec tamen sicut ille, ubique sumus; Sed aliter homo ille in DEO, quoniam aliter & DEVS ille in homine, proprio quodam & singulari modo.* Una enim persona DEVS & homo est, & uirumq; est unus Christus IESVS, ubiq; per id quod DEVS est, in celo autem per id quod homo. Hæc ille. Neque hîc locum habent distinctiones de varijs modis essendi in loco. Nam S. Augustinus negat in forma id ipsum, quod aduersarij docēt. Ibi enim volunt, propter unionem hypostaticam, Christi humanitatem necessariū esse debere, ubicunque est Verbum, modo quodā supernaturali, & diuino: at hoc idem Augustinus negat.

negat. Et præter exemplum ab eo adductum, habemus etiam insignè exemplum in anima rationali. Nam caput unitum est animæ, & tamen non ubicunque est anima, ibi continuū est caput; cum anima sit etiam in pedibus, ubi certè non est caput.

III. ERROR.

QVARTVS error est, quod Christi humanitati sint collata verè & realiter, multa attributa diuina, ut omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, atq; aded ipsa diuina maiestas. Qui error destruit veritatem humanitatis Christi, renouat hæresim Eutychetis, & pugnat cum Symbolo fidei. Nam si Christi humanitas, verè & realiter non solum est ubique, quia est in toto mundo, sed quia habet omnipræsentiam & immensitatem, quam habet Verbum, & proinde est in infinitis spatijs imaginarijs extra mundū, vel cerè esse potest: profectō est formaliter infinita & immensa; & cum non sit infinita magnitudine molis, ut aduersarij concedunt: nam dicunt, eam non esse diffusam ubique localiter, infinita erit magnitudine virtutis. Infinita autem virtus infinitam essentiam requirit. Est igitur Christi humanitas, essentia infinita; & proinde vel est conuersa in Deitatem, vel duo sunt entia infinita. Idem argumentum de omnipotentia, & alijs Dei attributis fieri potest. Sed verba Concordiæ audiamus, pag. 731. *Adeptus autem est Christus, secundum humanam naturam, plenam possessionem, & diuinæ maiestatis usurpationem.* hæc ibi. Iam si Christus secundum humanam naturam adeptus est diuinam maiestatem, ergo secundum humanam naturam est DEVS: Ergo secundum humanam naturam non est homo. Nec enim idem secundum idem, duo disparata esse potest. Et pag. 744. *Iam etiam secundum assumptam humanam naturam, omnia nouit, & reuera omnipotens est.*

hæc ibi. Ecce quàm aperte dicunt, Christū, vt hominem esse omniscientem, & omnipotentem; quod quid est aliud, quàm dicere, Christum, vt hominem, non esse hominem, sed DEVM? Et pag. 745. *Scriptura sacra hanc maiestatem omnipresentia soli Christo, nulli autem alij homini tribuit.* Et paulo antè dixerant, se de Christi humanitate loqui, & non de sola diuinitate, cū Christo tribuunt omnipræsentiam. Denique, pag. 378. prolixè docere conantur, Christi humanitatem capacem esse infinitorum attributorū, verè & realiter sibi communicatorum per hypostaticam vnionem. Nec satis expediunt se, cū dicunt, hanc esse idiomatum communicationem, quam etiam veteres Patres agnouerunt. Nam communicatio idiomatum, secundū Patrum doctrinam, non tribuit vni naturæ ea, quæ sunt alterius, sed tribuit vni supposito vtriusq; naturæ proprietates. Vide de communicatione idiomatum, Ambros. lib. 2. de fide, cap. 4. August. lib. de Trinit. cap. 13. Cyrillum in defensione 4. Anathematismi. Et Ioan. Damasc. lib. 3. cap. 4. Et præterea communicatio idiomatum, quam Patres agnoscunt, mutua est, & non minus Deo conuenit, quàm homini: At aduersarij, humanæ naturæ tribuunt realem communicationē diuinorum attributorum; Diuinæ autem nō tribuunt realem communicationem humanarum proprietatum; vt in hac ipsa Concordia disertè docent, pag. 736. Itaque rectè Dresdensē decretum, cuius supra mentionem fecimus, ab iisdem Saxoniciis ministris editum, ita alicubi habet: *Quod præcipuum fidei nostræ, & Ecclesiæ caput est, videlicet articulum de duabus naturis in Christo, id commentitia idiomatum, reali & physica, in ipsis naturis communicatione, deprauari horribiliter: atque è contrario, hæreses iā olim damnatas, Marcionitarum, Arianorum, Manicheorum, Samosatensum, Valentinianorum, Sabellianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, & Monothelitarum, reduci atque innouari satis euidenter demonstratum est.* hæc ibi.

V. ERROR.

QVINTVS error est, quod vnio hypostatica consistat in communicatione diuinorū attributorum. Tamen si enim pag. 44. videntur dicere, communicationem istam esse posteriorem vnione hypostatica; Sic enim loquantur: *Propter unionem autem hypostaticam, & ex ea consequentem communicationem, &c.* Tamen in pluribus locis aperte indicant, in ista communicatione consistere vnionem hypostaticam, pag. 729. *propter hanc, inquit, hypostaticam unionem, qua sine vera illa communicatione nec cogitari, nec subsistere potest, &c.* At certè id non est posterius, sed est verè de essentia, sine quo alterū nec esse, nec cogitari potest. Et pag. 730. *Et sanè, inquit, veteres Ecclesiæ doctores, duo hæc vocabula, κοινωνία & ἐνωσις, communicationem & unionem in explicatione huius mysterij commixerunt, & alterum per alterum declarauerunt.* En, quàm aperte idem esse volunt, vnionem hypostaticam, & suam illam communicationem proprietatum. Cū ergo dicunt, vnum ex altero sequi, vel manifestè secum pugnant, vel intelligunt de consecutione Logica; non Physica, quo modo dicimus, ex eo quoddā aliquis est homo, sequi vt sit animal rationale.

Porro, hæc sententia, quod vnio hypostatica consistat in illa communicatione diuinorum attributorum, destruit omnino mysterium incarnationis. Nam in primis, cū diuina attributa, id est, omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, & similia, sint communia toti Trinitati; Si in illorum communicatione consistit vnio hypostatica, sequitur, omnes tres personas esse incarnatas. Vt enim secundū Catholicam fidem, quam exposuerunt vetera Concilia generalia, 3. 4. 5. & 6. idē sola persona filij incarnata est, quia vnio facta est per communicationem substantiæ propriæ ipsius filij: ita secundū aduersariorum sententiam, totam Trinitatem incarnatam esse ne-

esse est, cum vnio facta sit in eo quod est commune toti Trinitati.

Deinde, si vnio hypostatica consistit in communicatione attributorum, sequitur, Patrem, & Filium, & Spiritum S. vnitos esse hypostaticè, atque vnā tantum esse personam. Nam Pater gignendo Filium, omnia sua attributa illi communicauit, & similiter Pater & Filius producendo Spiritum S. omnia sua attributa illi communicauerunt. Præterea, aut volunt, hypostaticam vnionem consistere in communicatione omnium attributorum, vel aliquorum tantum; si omnium, impossibile erit vnio hypostatica. Nam inter attributa DEI, numeratur vera æternitas, quæ principio & fine caret: at impossibile est, rem creatā carere principio, & saltem certum est, Christi humanitatem non fuisse ab æterno. Par ratione, DEI proprium est, carere principio effectiuius, id nullo modo creaturæ communicari poterit. Si verò aliquorum tantum; quis dicere poterit, quæ sint illa, cum eadem sit ratio omnium? Vt enim esse potest vnio hypostatica, sine communicatione æternitatis; cur non poterit esse sine communicatione omnipresentiæ, vel omnipotentia? Denique, ista attributa non possunt esse naturæ humanæ essentialia, erunt igitur accidentalia; id quod liber Concordiæ asserere videtur, cum pag. 41. explicat istam communicationē, per operationem diuinitatis, quam exercet per humanitatem. At hæc ipsa est Nestorij hæresis, qui Verbum cum homine per operationē coniungebat; estque hæc hæresis expressè damnata in Concilio V. generali, cap. 4. & 5.

VI. ERROR.

SEXTUS error est, quod totus Christus DEVS & homo, ad inferos descenderit. Id quod aperte sequitur ex tertio errore, & præterea in ipsa Concordia disertè asseritur, pag. 50. *Simpliciter*, inquit, *cre-*
dimus quod tota persona DEVS & homo post sepulturam ad
inferos

inferos descenderit. Atque hic error cum duobus, imò etiam tribus articulis Symboli pugnat: destruit enim mortem, sepulturam & resurrectionem Christi. Nam si Christus homo descendit ad inferos, viuus, non mortuus descendit; mortuus enim non est homo, cum omnis homo per mortē desinat esse homo. At si Christus viuus & de cruce descendit, & viuus peruenit ad inferos, non anima solum descendit, sed etiam caro; non enim sola anima homo dici potest; quod si anima & caro descendit, quid quæso iacuit in sepulchro? Denique, si Christus semper fuit homo, nec vnquam verè mortuus aut sepultus est, certè, nec verè etiā resurrexit; non enim resurgit homo, nisi quando per nouam vitā iterum incipit esse homo, qui per mortem desierat esse homo. Atque hæc pauca de erroribus contra Symbolum sufficiant.

Mendacia Concordiæ.

I. MENDACIUM.

IN præfatione Concordiæ, atque adeo in ipso principio præfationis, habetur illustre mendacium de Confessione Augustana, quod videlicet in totū orbem terrarum sparsa, vbique percrebuerit, & in ore & sermone omnium esse cœperit. Nam ex tribus partibus orbis terræ, duæ, Asia atque Africa, ne nomen quidem Augustanæ Confessionis adhuc audierant; in Europa, quæ tertia pars est, Græcia, Italia, Hispania, aut omnino quid sit Augustana Confessio, ignorat, aut eam vt perniciosam & hæreticam doctrinam execrantur. Gallia ac Britannia, partim à Catholicis, partim à Calvinistis habitantur, quorum illi Augustanā Confessionem aperte repudiant; isti solo nomine recipiunt. Quam nouam hanc in Confessione Concordiæ, Calvinistæ ne quidem nomine amplectuntur. Solus restat angulus Germaniæ, isque non totus, in quo sese famā Con-

fessionis dilater. Nam & in ipsa Germania 'Zuingliani, & Anabaptistae inueniuntur, qui Confessionem Augustanam nunquam receperunt. Quid? quod initio nec in parte Germaniae, Confessio Augustana locum habere potuit? Nam eo ipso anno, quo Augustae nata est, Augustae quoque extincta quodammodo est. Siquidem à Theologis Catholicis refutata, & ab Imperatore Carolo V. publicè damnata fuit in generali recessu, cui damnationi subscripserunt Electores V. Ecclesiastici Principes XX. Seculares XXIII. Abbates XXII. Comites & Barones XXXII. Ciuitates liberae & Imperiales XXXIX. Cum ipsi Confessione solum subscripserint, Elector I. Principes VI. Ciuitates. II. Quocirca merito Philippus lib. I. Epistolae ad Ioan. Obernburgerum ita scribit; *Non delector, inquit, recitatione Communionis Augustanorum, in quibus tristi ac atroci sententia damnati sumus. Nec solum Augustae Confessio vix dum nata, extincta fuit, sed etiam in duobus archiuijs ita sepulta, ut per totos annos 40. lucem non viderit. Confessio enim Germanica in Cancellaria Moguntina: Latina verò in Bruxellenfi longissimo tempore delituerunt, atque interim singulis propè annis edebantur aliae atque aliae; quae cum omnes Confessionis Augustanae titulum praeseferrent, tamen & verbis, & sententijs, cum inter se, tum ab illa prima plurimum dissentiebant. Itaque gloriosum illud encomium Augustanae Confessionis, quod in totum orbem terrarum sparsa, ubique percrebuerit, ita interpretandum esse videtur: Confessio Augustana, id est, Confessio, falsum nomen gerens Confessionis Augustanae, per totum orbem terrarum, id est, in quodam angulo Septentrionis, ubique sparsa percrebuit, id est, in aliquot oppidis Germaniae audiri cepit.*

II. MENDACIVM.

IN eadem praefatione, ultra medium, protestantur aduersarij, in negotio Coenae ad nulla alia fundamenta

pios homines deducendos esse, quam verborum institutionis Testamenti Domini nostri IESU Christi; licet tam ipsi, quam etiam Lutherus, inuiti pertracti sint ad disputationem de vnione personali duarum in Christo naturarum. At in ipsa Concordia, pag. 571. & iterum pag. 717. in articulo de Coena Domini, vna cum Lutherus, quatuor alia fundamenta iaciunt. Primum est, quod Christus sit DEVS & homo, in vna persona, indiuisus, & inseparabilis. Secundum, quod dextra DEI est vbique. Tertium, quod verbum DEI sit neque falsum neque fallax. Quartum, quod DEVS varios modos habet, nouitque, quibus aliquo in loco esse potest. Mendax igitur est huius praefationis protestatio.

III. MENDACIVM.

PRAEFATIONE Confessio ad Carolu V. pa. 6. ita habetur: *Offerimus in hac religionis causa, nostrorum Concionatorum, & nostram Confessionem; cuiusmodi doctrinam ex Scripturis sanctis, & puro verbo DEI, hactenus illi in nostris terris, Ducibus, ditionibus, & urbibus tradiderunt, ac in Ecclesijs tractauerunt.*

Hoc insigne mendacium esse, vel ex eo cognosci potest, quod Confessio Lutheri, in multis ab Augustana dissentit; cum tamen eodem anno 1530. edita sit, neque credibile videatur, melius Lutheranos, quam ipsum Lutherum, quae sit Lutherana doctrina, scire potuisse. Articulus II. Lutheranae Confessionis habet: *Quod Confessio priuata debeat esse libera. Confessio autem Augustana, in cap. de Confessione, dicit: apud suos non solum porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis. Et in cap. de Missa, sic ait: Nulli admittuntur ad Sacramentum, nisi antea explorati atque auditi. Item artic. 16. Lutheranae Confessionis, vult, Missam praeter omnibus abominationibus, esse abrogandam. Confessio verò Augustana, in cap. de Missa. Falso, inquit, accusantur Ecclesiae nostrae, quod Mis-*

sam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa reverentia celebratur. Ad hæc, nec Augustana Confessio à Philippo fabricata, nec Lutherana, quæ Augustanâ sine dubio peperit, cum ea doctrina concordat, quam initio Lutherus & Melanchthon tradiderunt. Audio, Ioannem Cochleum eodem anno 1530. collegisse articulos ex libris Lutheri & Philippi contra singulos articulos Confessionis Augustanæ: sed eos nondum videre potui. Sed facile credo, illum hoc fecisse, cum ipse quoque id præstare nullo negotio possem, qui tamen multò minus versatus sum in Lutheranorū libris, quàm Cochleus fuerit. Ac ne sim nimis prolixus, conferam solùm duos, aut tres principales Confessionis articulos, cum Lutheri & Philippi doctrina.

Articulus primus Confessionis Augustanæ sic habet: *Ecclesiæ magno consensu apud nos docent, decretum Nicænæ Synodi, de unitate essentia animæ, & de tribus personis verum & sine ulla dubitatione credendum esse.* Et infra: *Et nomine persone vivunt ea significatione, qua vsi sum in hac causa scriptores Ecclesiastici, ut significet non parit aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit.* Et infra: *Danant omnes hereses contra hunc articulum exortas, ut Manichæos, Valentianus, Arianos, Eunomianos, &c.* Huic articulo primo rectè annectitur tertius, qui est de incarnatione filij DEI, in quo duæ naturæ unitæ asseruntur in vna persona. Lutherus autem quàm verum crediderit Nicænum decretum de unitate essentia, satis ostendit illis verbis, quibus est vsus contra Iacobum Latomum: *Anima mea, inquit, odit hoc verb in hæreticos.* Quod tamen verbum ignorare non poterat in Concilio Nicæno, (vt D. Augustinus loquitur lib. 3. contra Max. cap. 14.) aduersus hæreticos Arianos, veritatis auctoritatē, & auctoritatis veritate, firmatum esse. Neque verò id Luthero excidit per incogitantiam, nam rursum id reperit, in libro de Conciliis: *Sanctus, inquit, Hieronymus vehementer perturbatus, lamentabiliter*

litteras scribebat ad Episcopū Roman. Damasum, & cupiebat expungi vocabulum o iocosis. Vbi scilicet notanda est alia fraus Lutheri. Non enim S. Hieron., vocabulum o iocosis, sed vocabulum o iocosis, tacendū arbitrabatur, propter eius vocis ambiguitatem. Notæ sunt Epistolæ duæ S. Hieronymi de hac re ad Damasum, quarum altera ita concluditur: *Obtestor beatitudinem tuam per crucifixum mundi salutem, per quæ vivit Trinitas, ut mihi Epistolis tuis sine tacendarum, siue dicendarum hypostafcon deus auctoritas.*

Deinde, si Luthero probatur doctrina Catholica de unitate essentia, & Trinitate personarum, cur ex precibus communibus Germanorum, illam precatiunculam sustulit, *Sancta Trinitas unus Deus, miserere nobis?* Nec novam esse hanc formam inuocationis, sed ab antiquissimis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, vsurpatâ, certum est ex Nazienzeno, quo oratione 2. de pace, ad finem ait: *O Trinitas sancta & longanimis, suscipe etiâ istos, &c.* Et ex Aug. lib. vlt. cap. vlt. de Trinitate: *Domine Deus, unus, inquit, Deus Trinitas, quacunque dixit in his libris de tuo, agnoscam & tui: Si qua de meo, & tu ignosce, & tui, Amen.*

Porro, de incarnatione, quàm rectè Lutherus senserit, ex tribus eius operibus facile poterit intelligi. Nam in concione de Natali Domini, qua primum caput Epistolæ ad Hebræos exponit, dum metuit cum Eutythere permiscere naturas, audacter cū Nestorio diuidit personas. Dicit enim: *Imperitos quosdam facere Christum hominem omnipotentem.* At si ille homo Christus non est omnipotens, eadem ratione non est Deus; nec enim Deus esse potest, qui non sit omnipotens. Duo igitur erunt, Christus DEI VS, & Christus homo, quæ est apertissimè Nestoriana sententia. Contrà verò, in libro de Conciliis & Ecclesiâ, parte 2. dum vitare cupit Nestorium, apertè incidit in Eutychem. Sic enim loquitur: *Mihi paulo ante negotium fuit cum Nestorianis, qui pertinacissimè*

contra me disputabant, quod diuinitas Christi non posset pati. Et infra: Oportet dici, homo Christus; hæc caro & sanguis condidit cælum & terram. Certè, natura diuinitatis & carnis, nomina sunt naturarum, non personarum. Ergo si Luthero diuinitas patitur, si caro cælum ac terram cõdit, quis non videat, à Luthero Christi naturas confundi: ac vt propensionem animi sui in Nestorium, & Eutychetem, Lutherus ostenderet, in eodem de Concilij libro, ita diligenter Nestorium & Eutychetem excusat, vt vtrique zelum bonum: animũ sincerum, & fidem rectam tribuat, & solum ex incitia quadam, & in modo loquendi lapsos dicat; totam verò causam tumultuum & perturbationis illius temporis, in Episcopos Catholicos referat. Et eò vsque tandem progreditur, vt dicat; *Veneris, ne in extremo iudicio aliqui, qui dicuntur heretici, iudicet sedent; & Episcopi, qui illos in Concilijs damnauerunt, in æternum pereant.* Tantum nõ apertè affirmans, Nestorium & Eutychetem cum Christo indices futuros; Sãctos verò, Leonem, & Cyrillum, in æternum perituros. Porro, in libro, qui inscribitur, *Confessio Martini Lutheri de Cœna Domini*, non solum reprehendit Zuinglianos, quod passionem Christi soli tribuant humanitati, non etiã Deitati. Sed etiam econtrariò ipsam humanitatem in Deitatem euehere videtur, cum ait: *Neceße habes, eam Christi essentiã, que est cum Deo una persona, longissime extra creaturas collocare, ideòque tam longè quam Deus ipse extra creaturas est.* Neque vult Lutherus dicere Christi humanitatem extra creaturas esse quantum ad locũ, siue spatium, sed quantũ ad ordinẽ & dignitatẽ. Nam in eodẽ libro contendit, vbique esse Christi humanitatem. Et in Serm. de Sacramento Cœnæ Domini, *Credimus*, inquit, quod Iesus Christus sit iuxta humanitatẽ, super omnes creaturas collocatus, & omnia impleat. Et infra: *Et habeat omnia in sua manu, & sit vbique preses.* Si igitur Christi humanitas, extra ordinẽ creaturarum est, non creata natura, sed in-

creata

creata essentia est, ac per hoc non ampliùs humanitas, sed diuinitas dici debet. Rursum: Si Christi humanitas tam longè abest à creaturis, quantum ad excellentiam & dignitatem, quàm longè abest ipse Deus; Deus autẽ infinito interuallo à creaturis omnibus separatur; igitur Christi humanitas infinitẽ dignitatis, & excellẽtiẽ est. Ex quo sequitur, aut duas esse infinitas naturas, aut Christi humanitatem in Deitatem esse conuersam; quæ est hæresis Eutychiana. Et fortasse non sine mysterio, nec in Confessione; nec in Apologia, vlla sit metio Nestorij, & Eutychetis, qui tamen nominatim damnari debuissent in articulo tertio, vt damnatur in primo, Arius, & Eunomius. Iam verò Philippus Melanchthon, in Locis anni 39. pag. 9. *Neceße est*, inquit, *in filio aliquid esse diuinæ naturæ.* Et rursum, pag. 11. *Neceße est in Christo aliquid esse diuinam naturam.* Et in locis anni 45. fol. 53. de Spiritu S. loquens; *Testatur*, inquit, *per Ioelẽ Deus, non mitti creaturam agnitionem, sed aliquid essentiæ Dei.* Neceße est autem, personam esse distinctam, quæ est aliquid Dei, & tamen non est Pater. Philippo igitur aut multæ sunt naturæ diuinæ, cum necesse sit in filio aliquã esse diuinam naturam; aut certè multæ sunt partes eiusdẽ diuinitatis, cum tã in Filio, quàm in Spiritu S. aliquid sit diuinæ naturæ. Quod quàm bene cohæreat cũ articulo primo Confessionis, nemo non videt. Rursum, idem Philipus in Locis anni 45. & 58. pag. 40. *Non est*, inquit, *lacerata aut mortua diuina natura sed fuit obediens Patri, qui uenit, cessit iræ æterni Patris.* Quid clarius pro Ariana hæresi dici poterat: Nam si natura diuina Filij, Patri fuit obediens, & iræ illius cessit; distinguitur diuinitas Filij à Patre, & Pater non habet diuinitatem, vel habet aliam. Vbi est igitur vnitas essentiæ diuinæ, quam prædicat Augustana Confessio? Ad hæc, in iisdem locis pag. 42. ita exponit illud, *Glorifica me Pater: Nunc missus subiectus sum cruci, & seruis meæ vocationi.* Deinde verò gloriam mi-

hi re

hi restitue, quam ante mundi constitutionem apud te habui, &c. Certè non potest restitui quod non fuit amissum; Amisit igitur Christus gloriam, quam habuit ante mundi constitutionem; non autem amisit eam ut homo, cum ante mundi constitutionem non fuerit homo, amisit igitur ut *DEVS*. *DEVS* igitur mutabilis est Christus, ac per hoc nec *DEVS* verus, nec *DEVS* vnus cum Patre, sed *DEVS* factus & creatus à Patre, ut Ariani docebāt. Atq; huc etiam fortasse alludit in iisdem locis, pag. 45. cum ait; *Tempore passionis non fuisse in Christo gloriam beatitudinis, ut alio tempore.* Omitto illud, quod ibid. pag. 22. tres personas diuinas, tres esse vult singulares intelligentes. Qui modus loquendi, nō satis consentit cum Symbolo Athanasij, quod in hac Cōcordia, tanquam pium, ut verè est, recipitur. Ut enim in Symbolo dicitur, *Non tres omnipotētes, sed vnus omnipotens*, ita siue dubio dici debet, non tres intelligentes, sed vnus intelligens.

Veniamus ad articulos de libero arbitrio, & causā peccati, & videamus, an id semper Lutherus & Philippus docuerint, quod in Confessione nunc docent Articulus 18. Confessionis, sic habet: *De libero arbitrio docet, quod humana voluntas habeat aliquā libertatem ad efficiendam ciuilem iustitiā, & diligendas res rationi subiectas, &c.* Articulus 19. de causā peccati, docet: *Quod tamen si DEVS creat & cōseruat naturam, tamen causā peccati, est voluntas malorum, videlicet diaboli, & impiorum, quæ non adiuvante DEO auerit se à DEO, sicut Christus ait, Cum loquitur mendacium, ex seipso loquitur.*

Audiamus nunc verba Lutheri ex assert. artic. 36. *Librum, inquit, arbitrium, est figmentum in rebus, & titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare boni vel mali, sed omnia, (ut Viclephi articulus Cōstantiæ damnatus, rectè docet) ad necessitate absoluta eueniunt, quod & Poeta voluit, quando dixit; Certa stant omnia lege. Et Christus Matth. 6. Folium arboris nō cadet in terram, sine patre vestro. Et in-*

*frā, Non est dubium, Satana magistro, in Ecclesiā venisse hoc nomen, Liberum arbitriū. Ac ut sibi & suis Lutherus precluderet aditum ad retractationē, in eadem assertione ita prefatus fuerat: In ceteris articulis, de Papam, de Concilio, de indulgentijs, alijsq; nō necessarijs nugis, ferenda est leuitas, & stultitia Papa, & suorum. Sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum nostrarum summa est, dolendum & fendum est, miseros sic insanire. Et in libro contra Regem Angliæ scripserat: Adeo se certum esse de sua doctrina, ut si quis aliter doceret, aut dānaret, quæ ipse scripsit de fide, de operibus, de libero arbitrio, &c. Is dānaret DEVM, & oportet ipsum manere filiū inferni. Atque his similia Philippus docuit in Locis, anno 21. & 22. editis. Tantum abest igitur ut verum sit, quod in prefatione Confessionis dicitur; *Hanc ipsam Confessionis doctrinam eam esse, quam hæcenus Lutherani Concionatores tradiderunt, ut potius sit verisimum, in præcipuo articulo & in summa rei defecisse Confessionis auctores à Luthero ad Papam. Et (si verū sit Lutheri vaticiniū) oportere iam eos manere filios inferni, quippe DEVM in Luthero damnare ausi fuerint. Nō ignoro, Lutherum in Visitatione Saxonica, & Philippū in Epitome Moralis Philosophiæ, & in locis editis posterioribus annis, longè aliter docuisse de libero arbitrio & causā peccati, quam antea docuerāt cum haberēt primicias Spiritūs; tamē id neq; mendacium excusat & arguit inconstantiam. Et quia non parū conducere videtur ad commendationem architecti huius Confessionis, ad memoriam, reuocare Philippi egregiā in doctrina constantiam, annotabo breuiter eius sententias de libero arbitrio, & causā peccati.**

In Locis anni 21. PRIMO, repudiat nomen ipsum liberi arbitrij, & rationis, *Vsurpata est vox, inquit, liberi arbitrij, a diuinis Lutheris, ac seipso, & iudicio spiritus alienissimæ additæ est à Platonis Philosophia, vocabulū rationis æque feruoris. At in locis posterioribus: Monendi sunt, inquit, m-*

diores,

diiores, ut à Physicis sumat distinctiones, & appellationes partium hominis. In homine est pars cognoscens, & iudicans, quæ vocatur mens, vel intellectus, vel ratio; altera pars appetens, vocatur voluntas. Vocatur autem liberum arbitrium mens & voluntas coniuncta.

SECUNDO, defendit Vallam, contra Ioan. Eckium: Valla, inquit, ait Eckius, quod scholarum sententiam de libero arbitrio confutavit, plura voluisse scire, quam didicisset, scilicet egregie festinus nugarior. At in locis posterioribus: Valla, inquit, & plerique alij non recte detrahunt voluntati hominis libertatem. Et in Epitome moralis Philosophiæ: Stoici, inquit, illas, inquit, de Fato seu Valle absurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationem adimunt libertatem voluntatis, fugiamus.

TERTIO, reprehendit Philosophiam: Hoc loco, inquit, prorsus Christiana doctrina à Philosophia, & humana ratione dissentit. At in Epitome moralis Philosophiæ: Est, inquit, prudensimè ab Aristotele addita rationis descriptio. Et in locis, cap. de viribus hominis: Hæc est, inquit, libertas voluntatis, quam Philosophi recte tribuunt homini.

QUARTO, tollit omnem libertatem, & contingentiam: Quandoquidem, inquit, omnia quæ eueniunt, necessariè iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrii nostri libertas. Quid igitur, inquires, nullà ne est in rebus contingentia? nihil casus? nihil fortuna? omnia necessario euenire, Scriptura docet. Est videatur tibi in rebus humanis esse contingentiam, iudicio rationis hic imperandum est. At in locis posterioribus: Concedendū est, inquit, quod Scriptura Apostolica tribuat homini, etiam nunc post lapsum, libertatem aliquā diligēdi ea quæ sunt subiecta rationi. Et infra: Hæc Manichea imaginatio (quæ videlicet libertatem & contingentiam voluit) horribile mendacium est, & ab hoc errore mentes abducenda sunt, & docende agere aliquid liberum arbitrium.

QUINTO, in commentarijs ad cap. 8. Epistolæ ad Rom. docet, DEVM peccatorum causam esse. Sicut, inquit,

quit, fateamur, proprium DEI opus fuisse, Pauli vocationem, ut fateamur opera DEI propria esse; siue quæ media vocantur, ut comedere, bibere, &c. siue quæ mala sunt, ut Davidis adulterium, Manly seueritatē. Constat enim ex cap. 1. ad Roman. DEVM omnia facere, non permissivè, sed potenter. Et infra: Ergo non est, cur frigidum glossema admittamus, DEVM mala permittere, non etiam facere. At in locis de causa peccati. Est, inquit, hæc vera, & pia sententia, utraq, manu, & verius toto pectore tenenda, DEVM non esse causam peccati: nec velle peccatum. Et infra: Nec figura illa verborum in sermone Hebraico pugnant cum hac sententia; Indurabo cor Pharaonis; & similes. Certum est enim Hebraica phrasi significare permissionem, non efficacem voluntatem.

Ex his satis constare puto, & quàm grauem & constantem auctorem habuerit illa Confessio tantoperè celebrata, & quàm verum sit, quod in eius præfatione asseritur, in hac Confessione eam doctrinam contineri, quàm vsque ad illud tempus ex diuinis litteris Lutherani tradiderant.

IV. MENDACIUM.

IN Confessione Augustana, articulo 12. pag. 15. Concordiæ, sic habetur: Reijciuntur & isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere; Sed docent, remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem, & opera. Hæc verba etsi de industria obscure proposita esse videntur, tamen sine dubio hunc faciunt sensum, ut reijciendos esse significet illos, qui docent, homines iustificari à peccatis sine fide, per solam dilectionem, & opera. Nec dubitari potest, quin his verbis notentur Catholici oēs, & præsertim Theologi Scholastici; Et si quod dubium esse potuisset, iam est sublatum per Apologiam ubi vsque ad nauseam repetitur, & inculcatur hoc mendacium, quod Scholastici doceant, iustificationem non contingere ex fide, sed ex operibus, hoc est, ex operibus siue fide. Quo-

niam enim versantur ipsi in vno extremo, cum docent, iustificari homines ex fide sine operibus; cupiunt nos in altero extremo collocare, quasi doceamus, iustificari homines ex operibus sine fide. At non est ista, nec vquam fuit, doctrina Ecclesie Catholicae, nec etiam Scholasticorum Theologorum. Semper enim docuimus & docemus, iustificari homines ex fide & dilectione ac operibus bonis; ita ut ad preparationem ac dispositionem, ad iustificationem, requirantur actus fidei, spei, & dilectionis, quos ipsos tamen non habemus, nisi DEI gratia nos praeueniente, excitante, & adiuvante: Ipsa vero formalis iustificatio consistat in remissione vera omnium peccatorum, & infusione habituum fidei, spei, & caritatis, quos propter Christi meritum, DEVS in corda nostra gratis diffundit. Denique, actualis iustitia sit legis divinae obedientia & observatio, ad quam non ex nobis idonei sumus, sed ex spiritu gratiae, id est fidei, spei, & caritatis, nobis à DEO per Christum donato. Ita docet Concil. Trid. Sess. 6. cap. 6. *Disponuntur, inquit, ad ipsam iustitiam, dum excitati divina gratia, & adiuti, fide ex auditu concipientes, libere mouentur in DEVM. &c. ETC. 7. Quamquam nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri IESU Christi communicantur; id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissime passionis merito, per Spiritum sanctum caritas DEI diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhaeret. Unde ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum, hac omnia simul infusa accipit homo, per IESUM Christum, cui inseritur, fides, spes, & caritatem. Et cap. 10. Per observationem mandatorum DEI & Ecclesie in ipsa iustitia; per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus, crescunt &c. Vides igitur, fidem nunquam excludi, sed contra potius semper requiri, siue de ipsa iustificatione agatur, siue de ijs, quae illam aut praecedunt, aut etiam consequuntur. Ac ne dicant, novam hanc esse doctrinam, & nos nunc demum ab ipsis excitatos*

sapere coepisse, ut aliquoties Philippus iacet in Apologia, addamus etiam testimonium principis Scholasticorum, quod fides ad iustificationem requiratur. S. Thomas 1. 2. qu. 113. articulo 4. *Ad iustificationem impij requiritur motus mentis, quo conuertitur in DEVM. Prima autem conuersio in DEVM, fit per fidem, iuxta illud Hebr. 11. Accedentem ad DEVM, oportet credere. Et ideo, motus fidei requiritur ad iustificationem impij.*

V. MENDACIVM.

PA G. 16. in art. 13. Confess. habentur haec verba: *Damnant igitur illos, qui docent, quod Sacramenta ex opere operatio iustificent, nec docet, fidem requiri in ipsa Sacramentorum, quae credat remitti peccata. Hoc etiam loco Theologi Scholastici notantur, quasi doceant, Sacramenta etiam sine fide prodesse. Sed apertum mendacium est, ad quod refellendum vnius sancti Thomae testimonium sufficiet qui 3. parte, qu. 68, art. 8. Recta fides, inquit, ex necessitate requiritur ad Baptismum, quia sicut dicitur Rom. 3. Iustitia DEI est per fidem IESU Christi. Et infra: Ad primum ergo dicendum, quod Dominus loquitur ibi de Baptismo, secundum quod perducit homines ad salutem, per gratiam iustificantem, quod quidem sine recta fide esse non potest, & ideo significanter dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.*

VI. MENDACIVM.

PA G. 17. in art. 16. Confess. ita habetur: *Damnant & illos, qui Evangelicam perfectionem non collocant in timore DEI & fide: sed in deserendis civilibus officijs. Mendacium est manifestum contra Catholicos professores ordinum religiosorum, quasi existiment, perfectionem proprie consistere in deserendis civilibus officijs, coniugio, militia, magistratibus, & similibus. At neque veteres, neque*

recentiores Monachi, vñquam hoc docuerunt. Io. Cas-
sianus collat. 1. c. 7. Ieiunia, vigilia, meditatio Scripturarum,
nuditas, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, sed per-
fectionis instrumenta sunt. B. Thomas ex Scholasticis, 2. 2.
q. 184. art. 3. Per se, inquit, & essentialiter consistit perfectio
Christiana vite in caritate, principaliter quidem secundum
dilectionem DEI, secundario autem secundum dilectionem pro-
ximi. Et infra: Secundario, & instrumentaliter consistit per-
fectio in consilijs, quae ordinantur ad remouendum impedimen-
ta actus caritatis, quae tamen caritati non contrariantur; sicut
est matrimonium, occupatio negotiorum secularium, & alia
huiusmodi.

Quodd autem status perfectior sit eorum, qui deserunt
omnia propter Christum, nec implicantur negotijs se-
cularibus, quam aliorum, qui hoc non faciunt; & quod
hic perfectior status, non imperetur, sed consularis, la-
tis apertè colligitur ex verbis Domini, Mat. 19. vbi pos-
quam dixerat, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, libe-
iunxit; Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, &c.
Nec vsquam legimus: Si vis perfectus esse, uxorem ducere,
capesse Rempub. &c. Hinc D. August. Epist. 89. q. 4. Videris
inquit, ille iuuenis, quemadmodum illa legis mandata serua-
uerit. Veruntamen Magister bonus, mandata legis ab ista ex-
cellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit, si vis venire ad
vitam serua mandata: hic autem; Si vis perfectus esse, vade,
vende omnia, &c. Euseb. lib. 1. de Demonstrat. Euang. c. 8.
declans communem doctrinam Ecclesiae Catholicae,
ex diuinis litteris deriuatam; Quocirca, inquit, in Ecclesia
DEI, duo modi viuendi instituti sunt. Alter quidem naturam
nostram, & communem hominum vita rationem excedens, non
nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem
requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerum caelestium
amore addictus. Et talis quidem existit in Christianismo vite
perfecta, modus. Alter vero remissior atq. humanior, hic & me-
dosto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei fami-
liaris

liaris curam assumit, & iuste militantibus qua sint agēda de-
scribit, agros quoq. & mercaturam, adiuncta religione, non ne-
gligit; Et his quidem secundus pietatis attributus est gradus.

Hoc idem ex pluribus Scripturae, & Patrum testi-
monijs probare possemus, si refellere errores Confes-
sionis, & non solum mendacia indicare, propositum no-
bis esset.

VII. MENDACIVM.

PAG. 18. in articulo 20. Confess. Falso accusantur nostri,
quod bona opera prohibeant.

Mendacium hoc esse non dubitabit, quicumque ali-
quid scriptorum Lutheri perlegerit. Certè in Serm. de
piscatione Petri sic legimus: *Quanto sceleratior es, tanto
cilius DEVS gratiam infundit.* Ibidem: *Debemus cum solo
Isaac venire, id est, cum fide; seruos & asinos, hoc est, opera, de-
orsum dimittere oportet.* Item in Serm. Sic DEVS dilexit
mundum: *Ego dico tibi, quia angusta est via; Oportet te fieri
tenuem, si vis per eam venire.* Caeterum, qui operibus onerati
sunt (sicut concubilibus onustos videmus Iacobi peregrinos) ij nō
poterunt penetrare. Et infra: *Si veneris cum magnis saccis ope-
rum plenis; deponere oportebit, alioqui non poteris penetrare.*
Porro, ex his fontibus manarunt illa praeclara dogmata,
quae Lutheri discipuli in Colloquio Altenburgensi sta-
bilire conati sunt. Opera bona legis, & noua obedientia, non
ad regnum Christi, sed ad mundum pertinent. Ad Satanam
spectant Christiani cum omnibus bonis operibus. Precari vero
oportet, ut in fide sine bonis operibus omnibus, ad finem usque
constanter perseueremus. Adde necessaria illa non sunt, ut
etiam ad salutem incommodent, sinq. perniciosā. Deinde,
Catholici non tam Lutheranos accusant, quod prohi-
beant opera bona, quam quod ea contemnunt, & cum
Eunomio antiquo haereticarcha, imò etiam cum Simone
Mago, haereticorum omnium principe, non necessaria
ad salutem esse, doceant. Ac de Eunomio quidem testis
est Augustinus in libro de haeresibus, cap. 54. de Simone

Irenæus, lib. 1. cap. 20. de Luthero, liber ipsius de captivitate Babylonica, cap. de Baptismo: Liber de libertate Christiana; Sermo de Moyse; Commentarij in Epistolam ad Galatas.

VIII. MENDACIUM.

PA 6. 19. in articulo 20. Confess. habent (Catholici Doctores) mereri remissionem peccatorum operibus. Si de merito operum illorum, quæ fiunt solis naturæ viribus, sermo sit de quo merito articulum intelligendum esse, consequentia verba declarant: insigne est mendacium Philippi. Non enim id habet Catholica doctrina, ut operibus illis, quæ fiunt sine fide, & auxilio DEI gratuito mereri possint homines remissionem peccatorum; & contra hæc operum merita defendit S. Augustinus gratiam & iustitiam fidei: nec non etiam B. Prosper in libris de vocatione gentium, quos libros imperitè Philippus tribuit Ambrosio, cum in ijs libris nominatim refellantur Pelagiani; qui post Ambrosij obitum orti sunt. Si verò de illis operibus agatur, quæ ex fide & gratia DEI proficiuntur, fatemur quidem nos illis operibus aliquo modo mereri remissionem peccatorum. Sed idè fatentur Prophetæ, Euangelistæ, Patres; Ezech. 18. Cum averterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit. Dan. 4. Peccata tua elemosynis redime. Ionæ 3. Vidit DEVS opera eorum, & miseratus est eis. Luc. 11. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Luc. 7. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Ambros. lib. 10. in Lucam. lacryma veritatem non postulat, sed meretur. Et infra: Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam tuam lacrymis, &c. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos: Qui peccata simpliciter confitetur, meretur humilitate clementiam Salvatoris. Augustinus Epist. 105. Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat.

trat, neque enim nullum est merium fides: qua fide ille dicebat, DEVS propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Restat igitur, ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis precedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque sunt merita sed gratuitum donum DEI esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis, cogitamus. Et Epist. 170. Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imo gratissime cōfitemur. Gregorius in lib. 1. Reg. lib. 3. cap. 4. Dum Ninivite veluti pro difficili reconciliatione, gravi penitentia se deiciunt, omnipotentis DEI misericordiam facile meruerunt. Sanctus etiam Thomas, ex Scholasticis, cum prædictis Patribus docet, ijs operibus, quæ fiunt ex fide, & auxilio DEI, mereri nos aliquo modo iustificationem à peccatis 2. Sentent. distin. 27. quæst. 4. in resp. ad 4. Quod tamen constanter negat de illis operibus, quæ fiunt solis naturæ viribus. 1. 2. quæst. 9. art. 6. & quæst. 11. art. 5. Huc accedit, quod istis etiam operibus, quæ fiunt ex fide, & auxilio DEI, non tale tribuimus meritum, ut ei respondeat ex iustitia merces; sed meritum solum impetrationis, ut Augustinus loquitur, quod Scholastici meritum de congruo, non de condigno nominare solent. Neque in hoc vlla est inter Catholicos dissensio. Et Concil. Tridentin. sessio. 6. cap. 8. de hoc genere meriti aperte pronunciat, idè gratis iustificari homines, quia nec fides, nec opera, quæ iustificationem præcedunt, ipsam merentur. Sed paradoxum videtur aduersariis, quod homo operetur ex fide, & nondum sit iustificatus à peccato; cum apud ipsos ita fides sola iustificet, ut separari nequeat fides à iustificatione. At non illis paradoxum videtur, qui ex fide orantes dicunt; Dimitte nobis debita nostra, Matth. 6. Nec illi paradoxum hoc videbatur, qui ex fide orabat; Deus propitius esto mihi peccatori.

ri, Luc. 18. Nec denique Augustino paradoxū hoc erat, cum scriberet in Epist. 105. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat.*

IX. MENDACIVM.

Et quidem multiplex.

PAG. 18. & 19. in eodem articulo 20. multa simul conglomerantur mendacia, vt, *Quod nostri concionatores olim parum docebant de operibus, quæ DEO placent; quod tantum urgerent puerilia, & non necessaria opera; quod nunc à Lutheranis admoniti, hæc dediscant: quod iam incipiūt fidei mentione facere; quod doctrina fidei diu iacuerit ignota.* Scilicet, non legerat Philippus sermones S. Bernardi, Petri Damiani, Innocentij III. Thomæ Aquinatis, Vincentij, Bernardini, Laurentij Iustiniani, & aliorum innumerabilium, in quibus de Symbolo, de Decalogo, de oratione Dominica, de omnibus vitijs, omnibusque virtutibus grauissima disputationes continentur. Sed facile est dicere, & non probare.

X. MENDACIVM.

PAG. 22. in artic. 21. Confess. *Hæc ferè summa est doctrina apud nos, in qua cerni potest nihil inesse, quod discrepet à Scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota est.* Ad hoc mendacium conuincendum, non erit opus vt extra articulum istū vigesimum primum egrediamur. Hic enim asserunt, non esse à Sanctis auxilium petendum, eò quod vnus sit intercessor Christus. In quo quidem articulo, manifestè dissentiunt à Scripturis, ab Ecclesia Catholica, & ab Ecclesia Romana. Nam etsi vnus est mediator DEI & hominum, homo Christus IESVS; & ideo vnus mediator, quia dedit semetipsum redemptionem pro multis,

multis, 1. Tim. 2. Nec vllus Catholicorū docuit vnquam Sanctos esse mediatores per modum redemptionis: tamen vnū esse tantū intercessorem, vnum aduocatū, vnum qui interpellat pro nobis, imò etiam vnum tantū mediatorem per modum supplicationis, non modo Scriptura non dicit, sed etiam ita dicentibus aperitissime contradicit, Iob. 5. *Voca si quis est, qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere, ubi Angeli sunt intercessores hominum,* teste August. in annotationibus in Iob. non igitur solus est intercessor Christus. Deuter. 5. *Ego,* inquit Moyses, *sequester fui, & medius inter DEVM, & vos, in illa die,* 1. Reg. 7. dicunt filij Israël ad Samuelem: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum.* Iob. vltimo: *Ite ad seruum meum, ille orabit pro vobis: suscipiam faciem eius.* Rom. 15. *obsecro vos fratres, vt adiunetis me in orationibus pro me ad DEVM.* Idem repetit 2. Cor. 1. Coloss. 4. Ephes. 6. Hebr. 13. Quomodo igitur vnus est tantū intercessor, cum & Iob, & Moyses, & Samuelem, & tot Romani, & tot Corinthij, tot Colossenses, tot Ephesij, tot Hebræi adhibeantur intercessores? At, inquiunt, de mortuis agimus, non de viuentibus. Sed si ideo mortui inuocandi non sunt, nec esse possunt intercessores, ne Christo gloria singularis intercessionis detrahatur, eadem de causa nec viuentes inuocandi erunt, nec esse poterunt intercessores. Deinde, si viuentes in terris inuocari possunt, cur non magis viuentes in cælis? An fortassis ideo, quia non valeant, aut non velint illi pro nobis orare, aut certè nesciant quid petamus? Sed nec eorum felicitas patitur, vt non valeant, nec caritas finit, vt non velint, nec possunt ignorare preces ad se porrectas, cum nō ignorent poenitentiam peccatorum. Gaudium enim est in cælo super vno peccatore poenitentiam agēte, Lucæ 15. Iam verò Concilium Chalcedonense, Concilium Ecclesiæ Catholicæ fuisse, & Concilium Orthodoxum, generale, plenissimum aduersarij non negant. Concilium au-

tem istud Actot. 11. ita clamat; Flavianus post mortē viliū
Martyr pro nobis oret. Eusebius Cæsariensis Catholica
Ecclesiæ communem doctrinam tradens, lib. 13. Præpa-
rat. Euangelicæ, cap. 7. Hæc nos, inquit, quotidie facitū-
mus, qui vera pietatis milites, ut DEI amicos honorantes, ad
monimenta quoque illorū accedimus, et ag. ipsis facimus, tanquā
viris sanctis, quorū intercessione ad DEVM, non parū iuvari
prosumus. Sanctus Basilius ad Catholicam Ecclesiam
verba faciebat, cum diceret, oratione in 40. Martyres;
Qui aliqua premuntur angustia, ad hos confugit, qui rursum la-
tatur, hos oret, ut a malis liberentur; iste, ut duret in rebus la-
tis. S. Ambrosius, in libro de Viduis, Catholicas viduas
instituebat, cum ita scriberet: ObscRANDI sumus Angeli,
qui nobis ad presidium dati sum, Martyres obsecrādi, quorum
videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindic-
care, possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine,
eiūsmodi quæ habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt DEI
Martyres, nostri præfules, speculatores, viæ, attuumq. nostrorū.
Nō erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere,
qui ipsi infirmitatē corporis, etiam cum viuerent, cognouerunt.
S. Augustinus, tractatu 84. in Ioannem, tribus penē ver-
bis tria aduersariorum dogmata conuellit, de Sacrificio
altaris, de Oratione pro defunctis, de inuocatione San-
ctorum. Ideo quippe, inquit, ad ipsam mensam, non sic eos
(Martyres) commemoramus, quemadmodū alios, qui in pace re-
quiescunt, et etiam pro eis oramus, sed magis, ut ipsi pro nobis oret.
Denique, Theodosius Imperator, Orthodoxus & pius
erat, ut etiam aduersarij confitentur, & tamen de eo sic
scribit Rufinus, lib. 2. Historiar, cap. 33. Circumibat cum
sacerdotibus & populo omnia orationu loca, ante Martyrum
& Apostolorum thecas iacebat, cilicio, prosternitur, & auxilia
sibi fide Sanctorum intercessione petebat. Et de eodē Chry-
sostomus, Homil. 66. ad populum Antiochenum: Num
& ipsi, qui purpuram indutus est, accedit, illa complexurus
sepulchra, & fastu deposito, stans Sanctis supplicaturus, ut pro
se apud

se apud Deum intercedant, & scenarum fabrum, & piscato-
res, ut protectores orat, qui diademate redimitus incedebat.
Viderint ergo qui negant, Sanctos esse orandos, an ab
Ecclesia Catholica non dissentiant.

Quod autem ab Ecclesia Romana, quatenus ex an-
tiquis Scriptoribus nota est, pariter dissentiat, ex Leone
& Prudentio, ut ceteros omittamus, notissimū est. Leo
liquidem, qui Episcopus Romanæ Ecclesiæ ante mille
& centum annos fuit, & propter sanctitatis, & sapien-
tiæ, atque etiam eloquentiæ excellentiam, Magnus dici
meruit, Romanam Ecclesiam ita instituebat, Sermone
5. de Epiphania: Confirmate amicitias cum sanctis Angelis,
& Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusq. sociamini.
Horum diuitias concupiscite, & per bonā emulationē ipsorum
ambite suffragia. Et Serm. 1. de natali SS. Petri & Pauli.
Sicut, inquit, & nos experti sumus, & nostri probauere maio-
res, credimus atq. confidimus, inter omnes labores istius vita,
ad obtinendam misericordiā DEI, semper nos specialiū patro-
norum orationibus adiunandos. Prudentius in hymno de
S. Laurentio, de Romana Ecclesia loquens, ita cecinit:

Quod quisque supplex postulat,

Feri impetratum prosequere,

Et tristis hand ullus redit,

En presto semper adsies,

Tuosq. alumnos vibicos

Lactante complexus sinu.

Paterno amore nutritus.

Quale igitur & quā impudens mendacium est hu-
ius Confessionis, quæ in eo ipso articulo affirmat, in
nulla parte doctrinæ dissentire se à Scripturis, vel Ec-
clesia Catholica, vel Ecclesia Romana, in quo articulo,
Sanctorum inuocationem oppugnat, quā & Scriptu-
ræ, & Ecclesia Catholica, & Ecclesia Romana apertissi-
mè docuerunt. Neque verò hoc vnum est, in quo discre-
pat Confessio Augustana, à Confessione Catholica &
Romana

Romanæ Ecclesiæ. Nā nec de ipsa Ecclesia, nec de peccato Originis, nec de iustificatione, nec de Sacrificio, nec de Sacramento Eucharistiæ, nec de alijs Sacramentis consensus est. Sed vnum sufficiebat, ad mendacium detegendum.

XI. MENDACIVM.

PAG. 22. in articulo 21. Confess. *Apud nos, (inquiunt) magna ex parte veteres ritus diligenter obseruatur. Falsa enim calumnia est quod omnes caerimonie, omnia vetera instituta, in Ecclesijs nostris aboleantur. Quale sit hoc mendacium, nullo negotio intelliget, qui conferre voluerit cum præsentis statu Ecclesiarum Protestantium, ea quæ de ritibus Ecclesiæ scripta reliquerunt Tertullianus, Basiliius, Epiphanius, Augustinus, alijsq; veteres Scriptores. Certè Tertullianus in libro de corona militis, inter Ecclesiasticas cærimonias numerat, ante Baptismum renūciare diabolo, & pompis eius, ter mergi in sacro fonte, oblationes anniuersarias pro defunctis facere, ad omnem progressum fronte crucis signaculo terere. Basiliius lib. de Spiritu sancto ad Amphilochem, cap. 27. inter Ecclesiæ ritus posuit, orare ad Orientem, cruce signare, inuocationis verba dum ostenditur Eucharistiæ, benedictionem aquæ baptismatis, benedictionem olei vñctionis, benedictionem eius qui baptizatur, trinam immersionem, &c. Epiphanius in compendiaris doctrina Ecclesiæ, primo loco ponit virginittis professionem, deinde etiam viduitatis, tum solitudinem Anachoretarum, ieiunia quartæ & sextæ feriæ, ieiunium quadragesimæ, arctiorem abstinentiam in sacra hebdomada passionis Dominicæ, memoriam defunctorum in precibus, nocturnas & matutinas Psalmorum, & Hymnorum celebrationes, varia Monachorum instituta, quorum alij à carnibus abstineant, alij etiam*

ab ouis, alij etiam à piscibus, &c. Denique, August. meminit consecrationis aquæ per signū crucis, lib. 6. contra Iulianum, cap. 8. Exorcismi & exsufflationis, lib. de gratia Christi, cap. 40. Vñctionis, qua vtimur in Baptismo, lib. 2. quæst. Euang. cap. 40. Item Chrismatis, quo inungimur post Baptismum, libr. 15. de Trinit. cap. 26. Signo crucis, quo benedicitur Chrisma, & quo signamur in fronte, dum Sacramentum Confirmationis accipimus. In Psal. 141. & tract. 118. in Ioan. Aquæ miscēdæ vino in sacro calice, lib. 4. doctrin. Christ. cap. 21. Ieiunij 4. & 6. feriæ, Epist. 86. ad Casulanum. Ieiunij quadragesimalis, in Psal. 110. Delectus ciborum in diebus ieiuniorum, lib. 3. contra Faustum, cap. 5. Voti continentie etiam post coniugium, Epist. 45. ad Armentarium. Voti virginittis, lib. de sancta virginittate, cap. 29. voti paupertatis, libr. 17. de Ciuit. Dei, cap. 4. Monachorum, & Anachoretarum, lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. Voti Monachorum, in Psal. 75. & 99. Peregrinationum ad loca sancta, Epist. 137. ad clerum & populum suum. Porro, hæc & similia, quæ in veteri Ecclesia in usu erant, & nunc etiam in Ecclesia Catholica locum suum retinent, à Lutheranis non modò non seruantur, sed etiam irridentur, & tamen in Confessione dicere audent, veteres ritus à se diligenter seruari, & falsam esse calumniam, quod omnium veterum instituta atque omnes fermè cærimonias aboleuerint.

XII. MENDACIVM.

PAG. 22. in præfatione de abusibus mutatis: *Cum Ecclesiæ, inquiunt, apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, sed tantum paucos quosdā abusos omittat, &c. Hæc verba mendacij arguuntur ab vltima parte huius Concordiæ, vbi ea de Christo docent, quæ cum Symbolo Apostolico, Nicæno, & Athanasij, aperte pugnant,*

gnant, vt supra iam ostendimus. Illud autem nō est prētereundum, quōd cū dicunt, se ab Ecclesia Catholica nō dissentire, nisi propter paucos, eosque nouos abusus; si per Ecclesiam Catholicam intelligunt eam, quæ nunc paret Romano Pontifici, fatentur se extra Catholicam esse. Et sanē viderint ipsi, an propter paucos abusus ab Ecclesia Catholica separari licuerit. Si verō per Catholicam intelligunt antiquam aliquam Ecclesiam, mentiuntur, cū dicunt, hos abusus esse nouos; fuerunt enim in antiqua Ecclesia, si illa est ea Catholica, à qua nō dissentiunt, nisi ratione abusuū.

XIII. MENDACIVM.

PA 6. 23. in articulo de coniugio sacerdotum: *In Germania, inquit, primum ante annos 400. Sacerdotes vi coacti sunt ad calibatum. Quod idem repetit Philippus in Apologia. At exstat Concilium Moguntinum, celebratum in Germania tempore Arnulphi Imperatoris, ante annos 600. cuius decimus canon statuit, vt nulla penitus mulier, ne soror quidem aut mater, cū Ecclesiasticis habitare permitatur. Exstat Conciliū Vvornatiense, in Germania ante annos 700. celebratum, cuius nouus canon ita habet: Placuit, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abstineāt se ab vxoribus, & non generent filios; quōd si hoc decretum violauerint, ab honore clericali pellantur. Exstat Concilium Aquisgranense, tempore Ludouici Pij celebratum, anno Domini 816. id est, annis 714. ante Confessionem Augustanam, in cuius Concilij Can. 6. indicitur Subdiaconis perpetua continentia; & quod de Subdiaconis dicitur, sine dubio de alioribus gradibus intelligitur. Exstat denique Epistola Zachariæ Romani Pontificis, ad Bonifacium Episcopum & Apostolum Germanorum, scripta ante annos 800, vbi sic legimus: *A die suscepti Sacerdotij, etiam ab ipso pro-**

prio coniugio prohibendi sum. Cuius legis meminerunt etiā Magdeburgenses, Cent. 8. cap. 10. col. 704. Mendacium igitur Confessionis tot testibus refutatur, quot Episcopi in tribus supra citatis Concilijs confederunt, addito etiam Romani Pontificis testimonio.

XIV. MENDACIVM.

PA 6. 24. in eodem articulo de coniugio Sacerdotū: *Et res, inquit, gesta est tam inciviliter, vt non solum in postquam coniugia prohiberentur, sed etiam presentia, contra omnia iura diuina & humana, contra ipsos etiam canones, factos non solum à Pontificibus, sed à laudatissimis Synodis, distraherentur. Et hoc numerari potest inter illustria mendacia Confessionis.* Dux sunt enim quæstiones de cōiugio Sacerdotū; Vna, an liceat post sacros ordines susceptos, vxorem ducere; Altera, an liceat ei, qui duxit vxorem ante sacrā ordinationē, simul & sacerdotio & coniugio operam dare. Ac de prima quidem quæstione Lutherani omnes, & verbis & factis respōdent, licere. Sed hoc, ex sententia veterum canonum, quos vel Concilia, vel Pontifices ediderunt, velle defendere, nimis aperta impudentia est. Nam etiā Græca Ecclesia, quæ tamen in hac parte semper liberalior fuit, & damnat, & omni tempore damnauit coniugia post ordinationem. Exstat Concilium Neocæsariense, ante annos 1200. celebratū. In cuius primo Canone sic legimus: *Presbyter si vxorem duxerit, ordine suo moueatur.* Et Synodus Traliana, Canone 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, post ordines susceptos, vxorē ducere præsumant. Quam eandem prohibitionem legimus in Synodo Romana sub Syluestro. Can. 8. In Concilio 2. Toletano cap. 1. in Canonibus Apostolorum, Can. 27. in Decreto Calixti I. apud Gratianum dist. 27. Can. Presbyteris. In Epist. 82. Leonis primi ad Anastasiū, Thessalonica Episcopum

scopum, cap. 4. Et in Epistolis Gregorij I. lib. 1. Epist. 41. Nec vlla fuit vnquam de hac re in Ecclesia Catholica dissensio. Adde, quodd hoc ipsum affirmat Paphnutius & Vdalricus, quos aduersarij pro sua causa oportune & importune adducere solent. Scribunt enim Socrates lib. 1. cap. 8. & Sozomenus lib. 2. cap. 22. Paphnutium in Concilio Niceno, dum sententiam suam de coniugio clericorum explicaret, inter alia dixisse, oportere iuxta veteres canones, Ecclesiasticis prohibere, vt post sacram ordinationem vxores ducant. Vdalricus quoque in Epistola ad Nicolaum, quã referunt Magdeburgenses, & sapius inculcant, Cent. 6. cap. 7. col. 388. Et cap. 10. col. 686. Et Cent. 9. cap. 10. col. 540. aperrè docet, non licere Presbyteris & Monachis vxores ducere, & si duxerint, debere separari. Et quanquam nec historiam Paphnutij, nec Epistolam Vdalrici omnino non probamus: tamen ostendere volui, in quæstione de nouis nuptijs sacerdotum, non solum à nostris, sed etiam à suis patronis aduersarios refutari.

Iam verò de altera quæstione, An videlicet liceat sacerdotibus, liberis operam dare? Philippus affirmat, & quidem ita, vt subtrahere sacerdotibus coniugium, esse contendat cõtra veteres Canones, quos tam Pontifices, quàm laudatissimæ Synodi condiderunt. Mirum autem est, cur nec in Confessione, nec in Apologia, vllũ talem protulerit canonem. Nos enim è contrario, omnes Ecclesiarum canones proferre possumus, qui omnẽ vsum vxorum sacerdotis hominibus interdiciunt. Ex quibus Philippi mendacium euidentissimè confutatur.

Ac primum ex Orientali Ecclesia, proferimus Nicenum Cõcilium I. in cuius Cõcilij 3. canone prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeant, præter matrem, aut sororem, aut amitam. Vbi nulla vxoris fit mentio, quæ tamen primo loco nominari debuit, si eius cohabitatio sacerdotibus licita esset.

esset. Ac eam mentem Niceni Concilij fuisse, tribus testibus fide dignissimis comprobabimus.

Basiliius enim in Epistola ad Georgium, ex huius canonis sententia, prædictum Georgium ab vxore separari præcipit. Epiphanius in hæresi 59. quæ est Cathartorum, ita scribit: Sed & adhuc viventem, & liberos gignentem, vnius vxoris virum, non suscipit; sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiamonum, maxime ubi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiamonos, at hæc non est iuxta Canones; sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Hieronymus in lib. contra Vigilantium; Quid facient, inquit, Orientis Ecclesiæ? quid Episcopi, & sedis Apostolica, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Ex Ecclesia Africana testem habemus Concilium II. Carthaginense, Can. 2. vbi sic legimus: Omnibus placet, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrahant, pudicitia custodes, etiam se ab vxoribus abstineant, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruant antiquitas, nos quoque custodiamus. Idem habet Concil. Carthaginense V. Can. 3. & Conc. Africanum, Can. 77. His subscribit Augustinus, qui in lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 10. Solemus, inquit, eis proponere continentiam clericorum, qui plerumque ad eam sarcinam, subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuvante, produciunt.

Ex Ecclesia Hispanica testem habemus Concilium Elbertinum antiquissimum, Can. 33. Toletan. II. Can. 1. Toletan. IV. Can. 26. Toletan. VIII. Can. 6. quæ etiam Subdiaconis vsum vxorum prohibent.

Ex Ecclesia Gallicana testem habemus Concil. Arlense II. ante annos 1200. celebratum, in cuius II. canone cauetur, Ne vllus coniugatus ad sacerdotium ad-

sumatur, nisi continentiam ab vxore promiserit. Item Aurelianense III. Canone 2. *Vi nullus, inquit, clericorum à Subdiacono & supra, propria, si forte iam habeat, miscetur uxori.* Quod idem præcipiunt Agathense Concilium, Can. 92. Turonense I. Can. 1. & 2. Et Turon. II. Can. 20.

Ex Ecclesia Germanica, iam supra citauimus tria antiqua Concilia, Aquilgranense, VVormatiense, Moguntinum.

Ex Ecclesia Anglicana testem habemus Bedam, qui lib. 3. de tabernaculo, cap. 9. *Nemo, inquit, potest vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum uxore matrimonij fœdera soluerit.*

Ex Ecclesia denique Italica, testem habemus D Ambrosium, qui lib. 1. de officiis, cap. vlt. *Inoffensum, inquit, exhibendum, & immaculatum ministerium, nec ullo coniugali coitu violandum cognoscitis.* Item Siricius Papam in Epist. ad Himericum, cap. 7. Innocentium I. in Epist. ad Victorium, cap. 9. & ad Exuperium, cap. 1. Leonem I. in Epist. 90. ad Rustic. cap. 3. Et Gregorium I. lib. 3. Epist. 34. Sed verba Leonis audiamus in Epistola ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum: *Omnium, inquit, Sacerdotum tam excellens est electio, vt hæc, quæ in alijs Ecclesiæ membris vacanti à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra clericorum ordinem constituti, nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentia puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubiū cōceditur, vt & qui habent, sint tanquā non habentes, & qui non habent, permaneāt singulares, & inuicem.*

His accedunt exempla totius antiquitatis, quotquot enim ab Apostolicis temporibus Episcopi, & Presbyteri celebres & laudati fuerūt, omnes omnino aut vxorem nunquam duxerunt, vt Athanasius, Basilus, vterque Gregorius, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo, & alij innumerabiles: aut vxores

quidem

quidem habuerūt, sed illis post susceptum sacerdotium, operam non dederunt, vt Gregorius pater Gregorij Theologi, Hilarius, Paulinus, & alij non pauci. Certè, vnum aliquem laudatum Episcopum, Presbyterum, Diaconum, Subdiaconum aut Monachum, qui duxerit vxorem, aut ex vxore antea ducta, filios procreauerit, adhuc aduersarij inuenire in tota antiquitate minime potuerunt. Vider igitur Confessio contra quos canones, Pontificij agant, cum sacerdotes non patiuntur nuptiis & procreationi operam dare.

XV. MENDACIVM.

PA 6. 25. in eodem articulo: *Hinc, inquit, capitalibus penis exoruantur sacerdotes, contra canonum voluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter coniugium.* Si hoc non est mendacium, proferant aduersarij, vel vnum canonem vbi prohibitum sit, ne sacerdotes excrucientur, si vxorem ducere tentauerint. Nos enim iam canones multos produximus, in quibus indicitur continentia sacerdotibus; & sanè contra canones esse non potest, si poena statueretur in canonum violatores. At, inquit Philippus in Apologia, *Canones tantum suspendunt ab officio, vt autem suspenditis ab arboribus.* Ergo fatetur imprimis Philippus, Lutherum præceptorem suum, & omnes alios noui Euangelij ministros, qui vxoribus carere noluerunt, ex canonum sententiâ, suspensos ab officio fuisse, & cū nihilominus officio fungi voluerint, contumaces, & rebelles, contra leges omnium Ecclesiarum existisse, propter quod crimen, iure sanè ab arboribus suspendi potuissent. Deinde, neque est verum, antiquos canones solum ab officio suspendisse. Exstat enim Canon. I. II. Concilij Toletani, vbi statuitur, vt qui post sacros ordines vxorem ducunt, aut ad eam redeant, à cuius contubernio iam recesserant, aut sacrilegij rei ab

Ecclesia habeantur extranei. Et in Concilio Toletano VIII. Can. 6. qui post sacros ordines vxoribus copulantur, iubentur sub pœnitentiæ oneribus vsque ad extremum vitę ad Monasteria relegari. In Concilio verò Turonensi, II. ante 1000. annos celebrato, Can. 16. habentur hæc verba de Monachis, (qualis Lutherus, Bucerus, Martyr, Ochinus, & alij fuerunt ex Euangelicis.) *Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus habeant licentiā euagandi, nec, quod absit, ullus eorum coniugem ducere. Nam si uxorem duxerit, communicetur, & de vxoris male sociata consortio, etiam iudicis auxilio, separetur: qui infelix Monachus, tali coniunctione sedatus, si per cuiuscunque patrocinium conatus fuerit defensare, & is qui in hac pertinacitate perdurat, & illi qui eum susceperint defensandum, ab Ecclesia segregentur donec reuertatur ad septa Monasterij, & indictam ab Abbate, quamdiu preceptum ei fuerit, agat pœnitentiā, & post satisfactionem reuertatur ad gratiā.* Scribit Gregorius Turonicus, lib. 4. historię Francorum, cap. 4. Insignem quendam Comitem, qui dimisso, ex consensu mutuo, vxoris thoro, sacris ordinibus initiatus fuerat, ac deinde à diabolo instigatus ad eandem redire præsumpsit, innox fuisse vna omnium Episcoporum sententia excommunicatum. Et multa similia vel exempla, vel decreta proferri possent, si necessitas postularer.

Accedit postremò, quòd nunquam Ecclesia sacerdotes puniuit propter coniugia, (vt mentitur Philippus) sed propter sacrilegia. Sicut enim (vt Aug. dicit, in libro de bono viduitatis, cap. 9.) Non damnantur viduę, quę nubunt post votum, quia coniugalem fidem posterius inierunt: sed quia continentię primam fidem irritam fecerunt. Sic etiam non punit Ecclesia sacerdotes, quia coniugium inire volunt; sed quia coniugium post sollemnem votum contrahendo, nõ verum coniugium contrahunt, sed sacrilegium committunt. Et si Augustin. in eodem libro, cap. 11. lapsus viduarum, quę post simplex

votum continentię nubunt, adulterijs peiores esse dicuntur, quid de lapsu Sacerdotum diceret, qui post solemne votum, vxorum nomine concubinas ducendo, coniugium simul & sacerdotium violant? Quod si contendunt, vt faciunt, vota continentię non esse seruanda, iam non sacrilegi solum, sed etiam hæretici sunt, & merito ab arboribus suspendi possunt, cum Apostolo contradicant, dicenti 1. Timoth. 3. *Adolescentiores viduas deuota, cum enim luxuriatae fuerint; in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quem locum de voti continentię violatione esse intelligendum, docent duo antiqua Concilia, Carthaginense IV. Can. 104. & Toletan. IV. Can. 55. Duo antiqui Pontifices, Innocentius I. in Epist. 2. cap. 23. Et Gelasius in Epist. 1. cap. 23. Omnes interpretes huius loci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Sedulius, Primasius, Beda, Haymo, & ceteri denique Patres, Tertullianus de Monogamia, Basilii de virginitate, Epiphanius hæret. 48. Hieronym. lib. 1. in Iovinianum, Augustinus de bono viduitatis, capitulo 8. & 9.*

XVI. MENDACIVM.

PAG. 25. in eodem articulo: Cyprianus, inquit, *sua det, vt mulieres nubant, quę non seruant promissam castitatem. Verba eius hæc sunt, lib. 1. Epist. 11. Si autem perseuerare nolunt, aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem delinquant suis cadant.* Mendacium hoc esse, & Cyprianum non de ijs loqui, quę continentiam vouerunt, sed de ijs, quę adhuc deliberant, quid sint factura, & interim extra matrimonium impudicę viuunt, multis modis idem Cyprianus docet. Primò, quia non ait, *si perseuerare nolunt, aut non possunt, quę promiserunt Christo continentiam;* Sed simpliciter, *si perseuerare nolunt, aut non possunt;*

sunt, melius est ut nubant, quam ut in igne delictis suis cadant, id est, si perseverare nolunt, melius est, ut non voueant, quam ut voueant, & votum non impleant. II. Quia in sequentibus verbis idē Cyprianus coniugia detestatur earum quæ se Christo dicauerāt: *Christus*, inquit, *Dominus & iudei noster*, cum virginem suā sibi dicatā iacere cum altero cernit, quam indignatur, & irascitur, & quas penas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? III. Quia cum Cyprianus sub disunctione loquatur, & dicat, *si perseverare nolunt, aut nō possunt*; Si de iis loqueretur, quæ continentiam promiserunt, videretur velle dicere, licitum esse ijs, pro arbitrio vota violare, si tantum nolunt perseverare, etiāsi possint: quod certe nemo sanus admittet. Accedit, quod non est villo modo credibile, aut sensisse Cyprianum de isto loco Apostoli; *Melius est nubere, quam uri*; quam quod postea sensit August. qui tractans eundem locū lib. i. de adulterinis coniugiis, cap. 15. *Illi*, inquit, *quæ se non continent, expedit nubere, & quod licet expedit*. Multo verò minus credibile est, aliud Cyprianum Carthag. Episc. de voto continentiae docuisse, quam ante eum Tertul. docuerit, & post eū omnes Patres, ac præcipuē CC XIV. Episcopi Afric. qui in IV. Carthag. Concilio, conuenerūt, quorum testimonia paulò antea citauimus.

XVII. MENDACIVM.

PAG. 25. in articulo de Missa. Falso, inquit, accusatur Ecclesia nostra, quod Missam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Concordent, si possunt, huius Cōcordiæ auctores hæc sua verba, cum illis aliis verbis suis, quæ habentur, pag. 279. inter articulos Smalcaldicos. Curetur, ut publice hominibus ostendatur, Missam ut rem commentitiam, seu humanum figmentum, posse sine peccato admitti. Et pag. 280. abroganda

merito Missa est. Et pag. 281. *Ceterum, Draconis cauda ista* (Missa intelligo) *peperit multiplices abominationes, & idolatrias*. Si igitur Missa, res est vobis commētitia, & hominum figmentum, & cauda draconis, & meritò abroganda; cur eam non abrogatis? aut si eam iam dudū abrogastis, nec vllus ei apud vos locus conceditur, cur tam splendide mentimini? Dicent fortasse, Pontificiam Missam, id est, oblationem corporis Dominici pro viuis & mortuis à se abrogatam, Lutheranam autem, id est, Eucharistiæ distributionem, retineri, & summa reuerentia celebrari. At non accusantur Ecclesiæ vestræ, quod Eucharistiæ distributionem aboleant; sed quod sacrificium è medio tollant, quod omnibus seculis in Ecclesia fuit. Itaque si per Missam intelligitis Cœnam Dominicam, mendacium est, quod accusamini: Si verò sacrificium, mendacium est quod accusamini.

XVIII. MENDACIVM.

PAG. 27. in eodem art. Accessit, inquit, opinio, quod Christus satisfecerit sua passione pro peccato originis; & insinuerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis mortalibus & venialibus. Hinc manauit, quod Missa sit opus tollens peccata viuorū & mortuorum ex opere operato, Multa sunt in his paucis verbis, vel absurda, vel mendacia, vel pugnantia cum superioribus partibus huius libri. Primum enim, quis ante hoc tempus audiuit, Peccata mortalia vocari delicta quotidiana? Sanè D. Augustinus in Enchirid. capite 71. distinguit peccata quotidiana, à sceleribus, & illa leuia, breuia, & minima vocat. Deinde impudenti mendacio tribuitur Catholicis doctoribus illa diuisio, quod Christus passione sua satisfecerit solum pro peccato originis; Pro actualibus autem instituerit Missam. Nemo enim Catholicorum vnquam sic docuit, sed credimus, & profiteamur;

Christum in cruce pro omnibus omnino peccatis satisfecisse, tam originalibus, quam actualibus; quia tamen meritum passionis eius non prodest, nisi certa aliqua ratione applicetur, (si enim nulla requiritur applicatio, cur non omnes homines saluantur, cum sanguis Christi fuerit propitiatio pro peccatis totius mundi, 1. Ioan. 2. neq; verò sola fide applicari potest, alioqui mentiretur, qui dixit; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Ioan. 3.) Propterea docet Ecclesia Catholica, ad peccata expianda, siue ad meritum passionis Christi hominibus applicandum, instituta esse varia Sacramenta, & ipsum etiam corporis Domini sacrificium, quæ omnia ex opere operato vitia sint, & ad peccatorum purgationem conducant, licet non equaliter, nec eodem modo. Quod verò hic negat Philipus, Missam valere ex opere operato, & apertius Lutherus in articulis Smalcaldicis, qui huic ipsi operi inserti sunt, repugnat articulo Confessionis 8. & hæresin Donatistarum renouat. Nam cum in hoc articulo de Missa, Missam à se retineri, & summa reuerentia celebrari dicunt, certè Missam vtilem esse credunt. Non autem volunt vtilem esse ex opere operato; Ergo ex opere operantis vim illius pendere existimant. Ad hæc hæresis est Donatistarum, quam nominatim artic. 8. damnauit August. Confessio. Vbi etiam asseruit: *Verbum, & Sacramenta, vitia & efficacia esse ex institutione Dei, siue per bonos, siue per malos ministros exhibeantur.* Et hoc ipsum est, quod Theologi nostri per opus operatū intelligunt, & ab hoc opere operantis distinguunt. Sed video vnde Philippus occasionem arripuerit mentiendo, & calumniandi, quia videlicet S. Thomas in opusculo, de Sacramento altaris, capit. 1. docet: Corpus Domini semel oblatum in cruce pro debito originali, iugiter offerri in altari pro debito quotidianis. At sanctus Thomas non dicit, in cruce pro solo debito originali oblatum

oblatum Christi Corpus, imò etiam pro actualibus oblatum docet 3. p. q. 1. art. 4. & q. 49. art. 1. ad 4. Id ergò in eo opusculo sibi voluit S. Thomas, quia peccatum originale semel dimissum nunquam repetitur, idèd ad illud expiandam non esse necessaria quotidiana sacrificia, sed sufficere sacrificium crucis semel peractum, & semel per Baptismū applicatum; At pro peccatis actualibus, quæ sæpius committuntur, instituta esse; præter Baptismum, quotidiana remedia, in quibus sacrificium altaris meritò numeratur. Non quòd statim peccatores iustificet (vt aduersarij nos dicere metiuntur); sed quòd iuret ad placandum Deum, & ab eo impetrandum, vt super peccatores clementer respiciat, eisque desiderium conuersionis inaspiret, atque ad iustificationem querendam, & obtinendam, disponat.

XIX. MENDACIUM.

PAG. 28. in eodem articulo. *Veteres, inquit, ante Gregorij, non faciunt mentionem priuata Missæ.* Quod idem repetitur in Apologia pag. 225. Si per Missam priuatā intelligatur Missa, quæ priuato nomine fiat, siue ab vno tantum fiat, & vni soli pro sit; Mendaciū, est quòd post Gregorium eiusmodi Missæ in Ecclesia esse ceperint. Nulla est, nec vnquam fuit in Ecclesia, Missa priuata, sed omnis Missa publica est, cum omnis Missa fiat à sacerdote, vt publicus minister est & pro communi & publica vtilitate totius Ecclesiæ. Si verò per Missam priuatam intelligant eam, quæ non fit in loco publico, vel ad quam non conuenit populi multitudo, vel in qua non distribuitur populo Sacramentum; falsum est, apud veteres non exstare memoriam eiusmodi Missarum, ante tempora Gregorij. Certè Augustinus Gregorium, ducentis ferè annis antecessit, & tamen lib. 22. de Ciuit. D. 1. cap. 8. scribit hæc verba; *Vitribunius*

bunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fusalensi fundum Cupe di appellatum, ubi cum afflictione animarum & seruorum suorum, & domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, Presbyteros, ut aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederet. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, ut cessare illa vexatio, Deo propitius miserante, cessaret. Habes hic Missam in loco priuato, ab vno celebratam, sine distributione Eucharistiae populo facta, & tamen vtilē, & Deo gratam, ut miraculum subsequens declarauit.

XX. MENDACIVM.

PA 6. 29. in articulo de Confessione. Antea, inquit, immodicè extollebatur satisfactiones, fidei verò & meriti Christi, ac iustitia fidei, nulla fiebat metio. Hoc mendacium refellunt omnes libri Catholicorum, in quibus & fides passim prædicatur, & virtus Sacramentorum, & ipsarum etiam satisfactionum, ad meritum Christi referuntur. Nunc vnus locus S. Thomæ sufficit; 3. part. q. 62. artic. 5. Christus, inquit S. Thomas, liberauit nos a peccatis nostris, præcipue per suam passionem, non solum efficienter, & meritorie, sed etiam satisfactorie. Similiter etiam per suam passionem inchoauit ritum Christiane religionis, offerens se ipsam oblationē, & hostiā Deo, ut dicitur ad Ephes. 5. Vnde manifestum est, quod Sacramēta Ecclesie specialiter habent virtutem ex passione Christi, &c. Et infra: Per fidem Christus habitat in nobis, ut dicitur ad Ephes. 3. & ideo virtus Christi copulatur nobis per fidem, &c. Mentitur ergo qui dicit, ante hæc tempora, nullam factam esse in Ecclesia fidei & meriti Christi mentionem.

XXI. MENDACIVM.

PA 6. 34. in articulo de votis monasticis. Augustini, inquit, tempore, Monasteria erant libera collegia, postea corrupta

corrupta disciplina, vbique addita sunt vota, ut tanquam excogitatio carcere, disciplina restitueretur.

Mendacium est hoc sanè dignissimum, cui non solum octo millia Lutheranorum subscriberent; sed etiam tot illustres ciuitates, totq; illustrissimi Principes, suffragium suum adiungerent. Quid enim? An non vixit August. tempore Augustini? Is igitur scribēs in Psal. 57. ita loquutus est: Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli qui sunt in Monasterio, perueniunt ad ad regnum calorum; & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur eis sed illi non voverunt, tu vovisti. Et in Psal. 99. de Monachis apostatis loquens: Dum non perseuerauerit, inquit, implere quod vovuit, sit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi. Sed fortè non sufficit vnus. Nam in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. S. IOAN. CHRYSOST. qui ætate Augustini ita vixit, ut etiam ante Augustinum mortuus sit, in epist. 6. quæ est ad Theodorum, qui deserto Monasterio uxorem ducere voluerat (ut hoc tempore passim faciunt, qui ab Ecclesia ad Lutheranos deficiunt) Honorabiles, inquit, nuptiæ, sed etiam seruare non conuenit privilegia nuptiarum; quamvis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c. At cur obsecro, nuptiæ Monachorum, adulteris sunt peiores, si nullis votis tenentur? Sanctus HIERONYMVS, & ipse Augustino senior, in epistola ad Sabinum: Moris est, inquit, in Aegypti & Syria Monasterijs, ut tam virgo, quam vidua, quæ se Deo voverint, & saculo renunciantes, omnes delicias seculi concutiant, crimen Monasteriorum matribus offerant descendum. S. EPIPHANIVS scribens contra hæresim sexagesimam primam: Tradiderunt, inquit, sancti Apostoli, peccatum esse, post decretam virginitatem, ad nuptias conueriti. S. BASILIVS, qui nominatis aliquatò Patribus vetustior fuit, in præmio Monasticarum constitutionum; Uag, inquit,

inquit, qui à mundi vinculis liber esse cupit, nuptias veluti pediculas quasdam fugit, his autè relictis, vitam suam DEO consecrat, & castitatem proficitur, ut neq; facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias. Et infra, cap. 22. Constitut. meminit voti Obedientiae, & cap. vltimo, voti Paupertatis. Idem in libro de virginitate, parum à medio: Cum, inquit, Domino virginitatem professæ sint, carnali postmodum voluptate male blada delinita ac deuicta, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Hæc dicta putentur Catharinæ coniugij Lutheri, ipsi autem Luthero conuenit, quod paulò antè habet: Horrendo, inquit Basilius, sacrilegio Christi spòse adulter efficitur. Deniq; idem Basilius in epist. vltima, quæ est ad virginem lapsam. Et quia, inquit, impius in profundum collapsus, mala de certo contemnit, etiam ipsa abnegas ad verum spòsum pacta, neque esse virgo, neque unquam promississe clamans. Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professæ es coram DEO, & Angelis, & hominibus, &c.

XXII. MENDACIVM.

IBIDEM sic aiunt: Docebant vota paria esse baptismos, docebant se hoc vita genere mereri remissionem peccatorum, & iustificationem coram DEO. Et infra: Ita persuadebant vitam monasticam esse meliorem baptismo. Et addit Philippus in Apologia, pag. 250. docebant, applicata alijs, alios saluare. At quis Catholicorū vnquam ita docuit? Dicimus quidē, opera religionis, id est, castè viuere, nihil proprij possidere, obedire maioribus, opera esse bona, & meritoria vitæ æternæ, si à iustis fiant, & conducere ad satisfaciendum pro peccatis, sicut cetera omnia opera bona: at mereri iustificationem illam, qua ex impijs efficitur iusti, nullus Catholicorum docet. Scimus enim non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed propter magnam DEI misericordiam, iustos fieri, quotquot verè iustificantur. Addimus verò, posse Monachos facere alios

alios homines operum suorum bonorum participes, vt possunt omnes alij fideles, cum sit communicatio inter membra eiusdem corporis. At quod possit Monachus suis operibus alios saluos facere, merendo eis gratiam & gloriam, mera calumnia est, nemo nostrum dicit. Denique non negamus, inter Baptisum, & Monachatum esse quandam similitudinem; quodd sicut in Baptismo remittitur omnis pœna peccatis debita; ita quoque in susceptione vitæ monasticæ fieri credibile est. At non continuò anteponimus, vel æquamus Monachatum Baptismo; Baptismus enim, & culpam, & pœnam remittit, & hominem de impio facit pium, & de filio diaboli, filium Dei; Professio verò monastica, solam pœnam remittit, quæ post remissam culpam aliquando remanet. Neque hæc est solius S. Thomæ doctrina (vt Philippus existimat) sed etiam veterum SS. Patrum. Scribit S. Athanasius, in vita B. Antonij, Angelicam vocem aliquando auditam, quæ testaretur, D. Antonio omnia peccata dimissa, cum per vitæ monasticam seculo renūciauit. S. quoque Hieron. in epist. 25. de obitu Blesillæ: Cum, inquit, propitio Christo ante quatuor ferme menses, secundo quodam modo se prepositi Baptismo lauerit, & ita deinceps vixerit, vt calcato mundo semper Monasterium cogitauerit, &c. S. Bernardus lib. de præcepto & dispensatione, non procul à fine: Audire, inquit, & hoc vultis à me, vnde, præter cetera pœnitentiæ instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc parogatiuā, vt secundum Baptisma nuncupetur? Arbitror, ob perfectam mundi renunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, quæ præeminens vniuersis vitæ humana generibus huiusmodi cōuersatio, Professores & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit, imò diuinam in homine reformat imaginē, configurans nos CHRISTO instar baptismi, & quasi denique secundo baptizamur, dum per id quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, CHRISTVM indui

induimus, complāti denuō similitudini mortis eius. Hæc S. Bernardus, cuius testimonium Philippus rejicere non deberet, cum in Apologia eum, tum inter sanctos viros numeret, tum eius testimonia tanquam grauissima, pro se adducat. Illud tamen non est prætereundum, nec S. Bernardum, nec S. Thomam, nec vllum Catholicorum, vitam monasticam baptismo anteposuisse, quod tamen Philippus Catholicis attribuit.

XXIII. MENDACIVM.

PAG. 34. *Quid fiebat, inquit, in monasterijs olim erant Scholæ sacrarum litterarum, & aliarum disciplinarum.* At non ita describunt nobis Monasteriorum exercitationes. Hieronym. in epistol. ad Eustochium, de seruanda virginitate, & in altera ad Rusticum de institutione Monachi; August. in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ; Ioan. Cassianus in libr. de institutis cœnobiorum; Benedictus in Regula; & ante hos omnes Basiliius, in monasticis constitutionibus; Hi si quidem meminerunt obedientiæ, continentiæ, paupertatis, ieiuniorum, vigiliarum, silentij, psalmodiæ, solitudinis, ciliciorum, & similium rerum: At humanarum disciplinarum, Physicæ, Dialecticæ, Oratoriæ, ac Poeticæ artis, ne verbo quidem meminerunt. Videtur ergo Philippus, vbi scholastica & politica Monasteria somnari.

XXIV. MENDACIVM.

PAG. 45. in articulo de potestate Ecclesiastica. *Facile, inquit, possent Episcopi legitimam obedientiam retinere, si non vgerent seruare traditiones, quæ bona conscientia seruari non possunt. Nunc imperant cœlibatum, nullo restituti, nisi iurent se puram Euangelij doctrinam molle-*

re. Ostendant, si possunt, quis vnquam Episcopus exegerit iuramentum de non docenda pura Euangelij doctrina. Nisi fortè nomine puræ doctrinæ, hæreses intelligi velint. Praxis enim Ecclesiæ habet, vt exigatur à Pastoribus iuramentum, de non docendis hæresibus, & de scriptura non explicanda, nisi iuxta consensum sanctorum Patrum, & hoc, vt erroribus, & impuritati doctrinæ aditus præcludatur. Neque verum est, cœlibatum imperari, sed tantum exigi, vt conditionem ad sacerdotium necessariam. Quemadmodum enim liberum est vnicuique sacros ordines non suscipere, ita quoque liberum est cœlibatum non seruare.

XXV. MENDACIVM.

PAG. 55. in præfatione. *Et nunc scripsi, quàm moderatissime potui. Ac si quid videtur dictum asperius, hoc mihi præfandum est, me cum Theologis, ac Monachis, qui scripserunt confutationem, litigare, non cum Casare, aut Principibus, quos, ut deo, veneror, &c.* Si vera sunt hæc verba, contra Theologos, & Monachos, aliosque Catholicos, qui confutationem non scripserunt, nihil scripsit in Apologia hæc Philippus, quod contumeliam sonare possit: contra ipsos etiam, si confutationem scripserunt, etsi aliquid asperius dictum sit, seruata tamen est moderatio, quæ tantum Theologum decebat. At in ista ipsa pagina, in verbis, quæ immediatè præcedunt hanc protestationem moderationis, asperrime flagellatur Theologi Catholici. Sed ad aduersarij, inquit, sic agunt causam, ut ostendat se neg. veritatē, neg. cōcordiam querere, sed ut sanguinē nostrum exsorbeant. Et infra, eadem pag. Sophiste nominantur omnes Theologi. Et infra, pag. 103. moderatissime loquitur Philippus, cum ait: Turpe est autem aduersarij, tanquam prædicare dilectionem, cum nusquam præsentem.

Quid

Quid nunc agunt? disipant Ecclesias, scribunt leges sanguine, & has proponunt Casari, Clementissimo principi promulgandas, irruunt sacerdotes, & alios bonos viros, si quis leuiter significarit, se aliquē manifestū abusum nō omnino probare. Et pag. 164. insignis moderatio cernitur in istis verbis Philippi: DEVS perdat illos impios Sophistas, qui tam sceleratē deorū quēnt verbum DEI, ad sua somnia vanissima. Et paulō pōst, Quis docuit hos asinos Dialecticam? Et pag. 20. Nec vident isti asini apud Hieronymū contra Vigilant. &c. Et pag. 208. Manifestos abusus nouā & inuitata crudelitate defendunt. Nullos patiuntur in Ecclesia idoneos doctores. Et pag. 212. Nūc hoc expendat prudēs lēctor, quid frontis habeant isti nihili homines. Et infra, de grauissimis Theologis ait: Quasi verō Ecclesiam valdē ornet ista publica infamia flagitiosarū, ac prodigiosarū libidinū, quae flagrant apud illos sanctos Patres, qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt; ac pleraque ne verecundē quidem nominari quēnt, quae isti summa licentia faciunt. Et pag. 220. Illi Sardanapali, consilio abutuntur pretextu religionis. Et pag. 222. Videtis inquit, extremā impudentiam istorum nebulonū, &c. Sanē praedicanda moderatio est, senes grauissimos, doctissimosque Theologos, nunc asinos, nunc nebulones, nunc Sardanapalos, nunc homines nihili appellari, & sic appellari ab eo, qui vix Grammaticam bene teneat.

XXVI. MENDACIUM.

PA 6. 59. in Apologia, articulo 2. Ad eundem modum (inquit Philippus) loquitur & Augustinus, qui ait: Peccatum in baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut nō imputetur. Hic palām fatetur esse, hoc est, manere peccatū, tametsi non imputetur. Et haec sententia, adeo placuit posterioribus, ut recitata sit & in decretis.

Mirum profectō est, tantopere placere quibusdam mendacia, ut ab eis auelli nulla ratione possint. Scripserat hoc idem Lutherus in assertionē articuli 1. & ostē-

ostensum illi fuit ab Episcopo Roffensi, nusquam dicere Augustinum, peccatum manere, & non imputari, sed concupiscentiam manere, & nō imputari in peccatum, sicut verē non est peccatum. Haec enim verba sunt Augustini: quae corruptē citantur à Lutheranis, lib. 1. de nuptijs & concupiscentia, cap. 25. Si quaeritur, quomodo ista concupiscentia maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum? Respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in Baptismo, non ut non sit, sed in peccatum non imputetur. Lib. quoque 6. in Iulianum cap. 8. non dicit Augustinus, peccatum actu manere, reatu transire. Nec enim tam stupidus erat Augustinus, ut non intelligeret, ista non coherere, peccatum actu manere, & non manere reatu; cum ipse idem Augustinus peccatum per reatum definire soleat. Et ibidem lib. 1. de nuptijs & concupisc. cap. 25. cum dicit, hoc est, non habere peccatum, reum non esse peccati. Qui etiam passim asserit, concupiscentiam remanentem malum quoddam, & infirmitatem esse, non autem peccatum. Tractat. 41. in Ioan. Nunquid, inquit, quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Et lib. 6. contra Iulianum, cap. 5. Omni peccato carent iustificati, sed non omni malo. Quid, quod ipse etiam Philippus in colloquio VVormatiensi, (ut Ioan. Cochlaeus testatur in discussione Confessionis Augustanae, artic. 2.) ingenuē falsus est, malē hunc locum ex Augustino esse citatum, cum id ei Ioan. Eckius obieciisset. Quid? quod multi nostrorum saepius iam de hoc errore Lutheranos admonuerunt: Cum igitur mendacium toties patefactum & refutatum, in libro Concordiae, cui octo millia hominum subscripserunt, adhuc inueniatur: vnum ē duobus necessarium est, aut hoc mendacium à sedecim millibus oculorum deprehendi non potuisse, aut voluisse aduersarios, etiam cum mendacijs Concordiam facere. Adde quod in decreto etiam Gratiani, dist. 4. de consecratione, can. Per Baptismum;

non habetur, peccatum manere, (vt Philippus mentitur) sed concupiscentiam.

XXVII. MENDACIVM.

PAG. 62. in Apologia pro articulo 4. sic ait Philippus. *Damnant auctores confutationis Confessionis Augustanæ, quòd affirmamus, homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum, iustificari.* At mendacium est. Non enim auctores Confessionis damnant, quod fide dicamur iustificari, sed quòd fide sola. Illa enim confutatio de qua Philippus loquitur, exstat in harmonia Confessionis Augustanæ, edita ab Andrea Fabricio Leodio, & in ea sic legimus, art. 5. Quod fidei mentionem hinc faciunt, eatenus approbatur, quatenus de fide non sola, vt aliqui malè docent, sed quæ per dilectionem operatur, vt Apostolus rectè docet, ad Gal. 5. intelligatur. hæc ibi.

XXVIII. MENDACIVM.

IBIDEM. *Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres, elegerunt certum vitæ genus, &c.* Vel ex animo Philippus loquitur, cum sanctos vocat, Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum, vel aliud sentit, aliud dicit. Si loquitur ex animo, destruit totam Confessionem Augustanam, & vniuersam prorsus Lutheranismum. Constat enim hos quatuor Patres Monachos fuisse, & Patres Monachorum, & omnes certum vestimenti genus excogitasse, cucullos gestasse, a certis cibis abstinuisse, vota continentiae perpetuæ, & paupertatis, ac obedientiae coluisse, atque alijs commendasse. Item Antonium certum est in solitudinem se contulisse, & omnia ciuilia officia deseruisse. Bernardum & Dominicum Missâ assidue dixisse, Papæ Romano adhæsis-

se, atque adeò Papistas supra modum fuisse: Franciscum denique nemo ignorat, in suo testamento fidem Romanæ Ecclesiæ commendasse, ac imperasse, vt si quis ex suis à fide Romanæ Ecclesiæ aberraret, is diligentissime custoditus, in manus iudicum traderetur. Si verò aliud loquitur, aliud sentit, imitator, & filius est, qui mendax fuit ab initio, imò & qui pater mendacij, ab ipsa veritate nominatur.

XXIX. MENDACIVM.

PAG. 105. in Apologia. *Aduersarij, inquit Philippus, docent, homines iustificari, dilectione & operibus, de quibus apprehendimus propitiatorē Christum, nihil dicunt, nec hanc fidem improbant, neq; improban tantum sententijs, aut scriptis, sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia dei.* Iam sæpè diximus, veram fidem in Christum nos maxime requirere in negotio iustificationis; & propterea mentiri Philippum, cum ait, nos de fide aut nihil dicere, aut fidem oppugnare. Specialem tamen illam fidem Lutheranorum, superbam, atque arrogantem, quæ sola vult iustificare, nec patitur comites, quos illi Deus assignauit, meritò reijcimus, & deletam funditus, atque exterminatam optamus, quandoquidem & ipsa delet atque exterminat orationem, Sacramenta, opera bona, & quidquid Deus ad salutem hominum instituit. Nam si quis non orat ex fide, malè orat, & DEVM irritat potius, quàm placat, vt aduersarij etiam fatentur. Debet igitur fides orationem præcedere; at vbi est fides, ibi continuo est iustificatio; & certus est Lutheranus ex fide, sibi remissa esse peccata; neque potest ea de re sine grauissimo scelere dubitare; Ergo non potest orare ac dicere; *Demitte nobis debita nostra.* vel cum publicano; *Deus propitius esto mihi peccatori;* Sec cum Phariseo di-

cendum illi est; Domine gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines. Quomodo enim petere audebit, quod certò scit ex fide, se iam esse consecutum? Pari ratione sine fide Sacramenta non profunt, sed obsunt, at fides ubi adest, mox iustificat; quorsum igitur Baptismus post fidem adhibetur? Niniuitæ quoque perdiderunt ieiunium illud suum tam laboriosum. Nam si absque fide ieiunarunt, nihil eis profuit; si fide præcedente, iam DEVS ante ieiunium placatus erat. Multa hîc dici possent, sed causa ista usque ad fastidium iam à multis tractata est.

XXX. MENDACIVM.

PAG. 112. in Apologia. Planè, (inquit Philippus) surdi sunt aduersarij, toties iam dictum est, legem sine Christo prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illi ubique, excluso Christo, docent mereri iustificationem, opera legis. Mentiris, Philippe, & tam impudenter, ut mirum sit, si quem inueneris, qui tibi credat. Profer saltem vnum ex Theologis nostris, qui doceat, opera sine Christo mereri iustificationem. Certè ipsa confutatio Catholica, aduersus quam potissimum Apologiam scribis, ita loquitur articulo 4. Attamen omnes Catholici fatentur, opera nostra ex se nullius esse meriti. Vide suprâ, mendacio XX.

XXXI. MENDACIVM.

PAG. 124. in Apologia, art. 6. sic ait Philippus: Nec offendet quengquam, quod sibi Ecclesia nomen vendicant. Nam Ecclesia Christi apud hos est, qui Euangelium Christi rectè docet; non apud illos, qui prauas opiniones contra Euangelium defendunt. Et passim in hac Apologia negat Philippus, apud nos

nos esse Ecclesiam. At hoc falsum esse, ex eadem Apologia conuinci potest. Nam pag. sequenti, id est, 125. dicit Philippus; Antichristum sedere in templo DEI, id est, ut ipse exponit, in Ecclesia dominari & gerere officia. Et pag. 130. dicit; Papam esse Antichristum. Si ergo Papa tanquam Antichristus in Ecclesia dominatur, & gerit officia, & tamen non dominatur, nec gerit officia inter Lutheranos, sed inter Papistas: Ergo non Lutherani, sed Papistæ sunt Ecclesia. Et præterea pag. 122. Philippus agnoscit aliquam offensionem, eo quod schisma fecerit, & se cum suis diuulserit ab illis, qui existimantur ordinarij Episcopi; & addit, se concordiam summo studio concupuisse; quod & alibi sæpe repetit. At si apud nos non est Ecclesia, sed regnum Antichristi, & ipsi Episcopi membra sunt Antichristi, certè non est crimen, à nobis & Episcopis nostris dissidere; sed è cōtrario potius crimen grauissimum est, cum Antichristo velle concordare. Concordet igitur secum liber Concordiæ, & aut apud nos Ecclesiam esse fateatur, aut non dicat, Antichristum in Ecclesia magistratum gerere, neque nobiscum Concordiam desideret.

XXXII. MENDACIVM.

PAG. 129. in apologia. Manifestus, (inquit Philip.) error est, quod docent aduersarij, mereri homines remissionem peccatorum dilectione erga Deum, ante gratiam. At profectò ne somnauit quidem vnquam vllus Catholicorum, quod hîc nobis obijcitur, & in confutatione Catholica passim repetitur, opera sine gratia nihil valere.

XXXIII. MENDACIVM.

Ibidem. Quid opus erit fide, si Sacramenta ex opere operato, sine bono motu vti iustificant? At nullus Catho-

licorum dixit, vel scripsit vnquā, in adultis non requiri cum Sacramentis motum internum fidei, displicentia, vel contritionis, &c. Et nos supra, Mendacio X X. adduximus. S. Thomam, asserentem, applicari Christi meritum hominibus per fidem, in Sacramentis.

XXXIV. MENDACIVM.

PA G. 129. in Apologia, sic ait Philippus. Sed fortasse aduersarij sic postulant, definiri Ecclesiam quod sit Monarchia externa, suprema totius orbis terrarū, in qua oporteat Romanum Pontificē habere potestatem *ἀντὶ τοῦ οὐνοῦ*, de qua nemini liceat disputare, aut iudicare, concedi articulos fidei, abolendi Scripturas, quae velint instituendū cultus & sacrificia, &c. Et infra: *Atque haec definitio non Ecclesiae Christi, sed Regni Pontificis, habet auctores non solum Canonistas, sed etiam Danielem, cap. 11.*

Profer igitur vnum Canonistam, qui dicat, Pontificem Romanum posse Scripturas abolere, instituere sacrificia, & similia facere, & cum non potueris, scito, te & esse & haberi mendacē. At nos facile possumus ostendere, Lutherum vestrum id sibi auctoritatis arrogasse, vt aboleret plurimos sacrosanctae Scripturae libros, vt Machabaeorum volumina, Epistolam Iacobi, Epistolam ad Hebraeos, & alia quaedam. Item, vt conderet novum articulum, quo videlicet quisque ex fide credere teneatur se esse iustum, licet in omni bono opere peccet. Quod verò ex Daniele adducitur, ad demonstrandum, Romanum Pontificem esse Antichristum; non in Pontificem, sed in Lutherum aptissime quadrat. In eo enim loco Daniel Antichristo tribuit, non instituere sacrificia, quod vos Papae tribuitis, sed tollere iuge sacrificium, quod Lutherus totis viribus facere conatus est. Addit ibidem Daniel, Antichristū contra omnes Deos pugnaturum; At Pontifex Romanus, vt vos quidem puta

putatis, Deos innumerabiles colit, omnes videlicet Sanctos, & Sanctas, qui cum Christo regnant, cum è contrario Lutherus aduersus omnes Sanctos bellum gerat.

XXXV. MENDACIVM.

PA G. 130. in Apologia, articulo de Ecclesia sic de Romanis Pontificibus loquitur Philippus: *Quotus quisque curat Euangelium, aut indicat dignum lectione? Multi etiam palam irridunt religiones omnes.* At cur tam insignis criminis nullum testem citas, nisi quia non crimen Pontificum, sed tuum mendacium, tua blasphemia est? certe Innocentius III. ex illis est, quos non probatis, & tamen exstant sermones eius, exstant epistolae, exstant alia opera plena sacris testimoniis. Quod idem de multis aliis dici posset, vt omittam, quod semper Pontifices sacra fecerunt, vbi leguntur Euangelia non Latine solum, sed etiam Graece.

XXXVI. MENDACIVM.

PA G. 136. in Apologia, articulo 10. sic mentitur Philippus: *Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur nos sentire, quod in Coena Domini verè, & substantialiter adsit corpus & sanguis Christi, & verè exhibeatur cum illis rebus, quae videntur, pane & vino, his qui Sacramentum accipiunt.* At, bone Phillippe, in articulo 10. Confessionis, quem nostri receperunt, nulla facta est mentio panis & vini manentis cum corpore, & sanguine Christi; Hic enim est articulus decimus. De Coena Domini, docet, quod corpus & sanguis Christi, verè adsint, & distribuuntur vescantibus in Coena Domini. in Germanico autem exemplari additum erat, *sub specie panis & vini.* Tantum verò abest, vt Catholici tunc receperint talem articulum, de pane manente cum corpore Domini, vt

expresse monuerint, recipiendum esse decretum Generalis Concilij de transubstantiatione panis in corpus, & vini in sanguinem Domini.

XXXVII. MENDACIVM.

PAG. 140. in Apologia, art. 11. Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionalium: nusquam ibi Christus legitur. Si de fide loqueris, quæ sola iustificet, & certos absolute reddat, remissa esse peccata, non mireris, si ea fides non inueniatur in Glossis & Summis; nam cum illæ fierent, ista nondum erat nata. At de fide vera in Christum & de ipso Christo, nihil in tot libris legi, mendacium est nimis crassum. Certè sanctus Antoninus, qui inter Summistas non postremum locum tenet, tam de fide, quam de Christo fuisse dissertit. Nec ulli alij de hisce rebus siluerunt.

XXXVIII. MENDACIVM.

PAG. 140. in Apologia, art. 12. sic Philippus loquitur: Quid hic, Carole, Caesar innitissime, faciemus? Hac est propria vox Evangelij, quod fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem Evangelij damnant isti scriptores confutationis. Sed non ita est, Philippe: non enim confutatio usquam negat, nos fide consequi remissionem peccatorum; sed negat, nos sola fide consequi remissionem peccatorum: quod & Evangelium passim negat, cum & Sacramentis, & dilectioni, & poenitentiae tribuat remissionem peccatorum.

XXXIX. MENDACIVM.

Sed sexies geminatum.

PAG.

PAG. 143. in Apologia, articulo 12. numerantur hæc dogmata, tanquam sint Catholicorum Theologorum: Quod per bona opera extra gratiam facta, mereamur ex pacto diuino gratiã. Quod per attritionem mereamur gratiã. Quod ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat. Quod per contritionem, non fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum. Quod potestas clauium valeat ad remissionem peccatorum, non coram DEO, sed coram Ecclesia. Quod susceptio Sacramenti poenitentiae, ex opere operato, sine bono motu viciis, hoc est, sine fide in Christum, conferat gratiã. At hæc omnia non nostra dogmata, sed Philippi mendacia sunt. Nec dubium quin subscriberent contra ista dogmata, non octo millia, sed plusquam octingenta millia Catholicorum, ut iam periculum sit, ne suffurètur aduersarij Cretensibus illud encomium Apostolicum, Cretenses semper mendaces.

XL. MENDACIVM.

PAG. 163. in Apologia, articulo 12. de satisfactione loquens Philippus, sic ait: Hac tota res est commentitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturae, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Lombardus quidem, de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones, nec animaduertunt, illa spectacula instituta esse, tum exempli causa, tum ad probando hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa non viderunt esse disciplinã, & rem prorsus politicam. Ideo superstitiose sinxerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum DEO, valere. Et pag. 164. Adhuc Lombardi tempore ignota erat (satisfactio.) Et pag. 175. Quod patres mentionem faciunt satisfactionis, quod Concilia fecerunt canones, diximus supra, disciplinã Ecclesiasticam fuisse exempli causa constitutã, nec sentiebant, hanc disciplinam necessariam esse, vel ad culpam, vel ad poenae remissionem. Hoc esse mendacium, vel vnus Cyprianus abunde

Y 5

declarabit. Is enim auctor & sanctus, & antiquus, & doctissimus. Nam de sanctitate martyrum, de doctrina, volumina quæ reliquit, de antiquitate, historiæ omnes testimonium præbent: certè plus quàm octingentis annis, Petro Lombardo vetustior est Cyprianus. Is igitur in Sermone, qui est de lapsis, prope finem, ita loquitur: *Qui autem poenitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt: ita sit, ut dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur, spes vera salutis adimatur. Vos verò fratres dilectissimi, quorū timor in DEVM pronus est, et in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est; poenitentes ac dolentes peccata vestra perspicite, grauissimum conscientie crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam veniam vindicantes. DEVS, quantum Patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Quam magna deliquimus, tam granditer desicamus. Alio vulnere diligens & longa medicina non desit: poenitentia crimine minor non sit. Putasne tu Dominū cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium preponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putas facile eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare; diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adherere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditū, nullum hic iam velle vestitū, post diaboli cibum, malle ieiunium. Et infra: Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit. Et infra: Poenitenti, operanti, roganti, potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus & petierim martyres, & fecerim sacerdotes: vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam, iusta deprecatione placuerit; dat ille & arma rursum, quibus victus armetur. Et infra: Qui sic DEO satisfecerit, qui poenitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei*

de ipsolapsus sui dolore cōceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, letam faciet Ecclesiam; nec iam solum DEI veniam merebitur, sed coronam. Hæc ille. Habes hic imprimis ter nomen satisfactionis. Habes deinde, illam consistere in operibus, luctu, cinere, cilicio, ieiunio, eleemosynis, precibus. Habes tertio, hæc non tantum expedire, sed necessaria etiam esse; orare oportet, inquit Cyprianus, & impensius rogare, &c. Habes quarto, his operibus DEVM placari; nam & hoc aliquoties repetitum est, & proinde non ad solam disciplinam externam & politicam, satisfactionem pertinere. Habes quinto in vltimis verbis per eiusmodi opera non solum nos veniam, sed etiam coronam promereri. Habes sexto, non sufficere fidem solam, quando tam multa alia necessaria sunt. Habes septimo, non debere nos continuo veniam vindicare, etiam si iam cōceperimus non solum credere, sed etiam timere & dolere. Habes postremo, sic sub Apostolis fidem viguisse; & propterea mendacium esse Philippi, quod ista sint noua, & inaudita ante tempora Petri Lombardi.

XLI. MENDACIVM.

PAG. 80. in Apologia, articulo. 13. Hic damnamus (inquit Philippus) totum populum Scholasticorum Doctōrū, qui docet, quod Sacramenta non ponunt obicem, conferunt gratiam ex opere operato, sine bono motu venientis. Hæc simpliciter ludica opinio est sentire quod per ceremoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est sine fide; & tamen hæc impia & perniciosa opinio magna auctoritate docetur in toto regno Pontificum. Hæc ille. Ex ore tuo de iudicio, serue nequā. Nonne tu dixisti supra, pag. 154. & 155. Scholasticos, cum de Sacramento poenitentia disputant, requirere contritionem vel attritionem; & quid aliud est tam contritio, quàm attritio, non motus Cordis? Deinde, in ipsa confutatione, articulo 12.

lo 12. ut etiam in omnibus libris Scholasticorum, nonne passim inculcatur, tres esse partes poenitentiae, contritionem, confessionem, & satisfactionem? Et certe, contritio, sine fide, spe, & dilectione, id est, sine tribus cordis motibus esse non potest.

XLII. MENDACIVM.

PA G. 184 in Apologia, articulo 15. *At isti* (inquit Philippus) *sentiant, DEVM esse placatum, propitium, propter traditiones, non propter Christum.*

XLIII. MENDACIVM.

PA G. 186. in Apologia articulo 15. sic rursus mentitur Philippus. *Docent, inquit, quod non propter Christum gratis iustificemur per fidem, sed per tales cultus.* Hec & similia non egēt confutatione, cum nec aduersarius vllus pro se testem adducat. Et contra eum omnes scholæ, omnia templa, omnes libri Catholicorum testentur.

XLIIII. MENDACIVM.

Et quidem tergeminum

PA G. 186. in Apologia, articulo 15. *Has causas habebant Patres* (inquit Philippus) *ritum seruandorum, ut aperte testatur Epiphanius in disputatione contra Encratitas, quod genus simile fuit Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalitia, quæ si certas traditiones imponebant, abstinebant à vino, & in ipsa Coena Domini, nullis carnibus vescerantur, ne piscium quidem, quia in re fratres Domini longè superabant à coniugio vero vel maximè abhorrebant.* Et infra: *Haec observationes fingeant esse cultum DEI, & iustitiam, propter quam DEO accepti essent, quia placarent iram DEI, hanc opinionem improbat Epiphanius.* Hic tria sunt apertissimi

ma mendacia. Primum, quod Monachi nostri similes sint Encratitis, dum abstinent à vino, à carnibus, à coniugio. Nam Encratites abstinebant, ut à rebus naturalibus immundis: & quæ nulli omnino hominum licite essent; & hoc dānat Epiphanius. Sic enim scribit hæres. 47. quæ est Encratitarum; *Nuptias palam Diaboli esse decernunt, animata vero abominantes interdiciunt.* Et infra: *Vituntur, & ipsi mysterijs, per aquam; vino verò omnino non vtuntur, Diabolicum esse dicentes, & bibentes ac vtentes iniquos esse ac peccatores.* At quis vnquā Monachorum Catholicorum nuptias Diaboli esse dixit, & non potius ut à DEO institutas in coniugatis Catholicis honorauit? Quis animatas res abominans interdixit? quis vinum Diabolicum asseruit? quis illud bibentes, iniquos iudicauit? quis non saltem inter mysteria illo usus est? Quod verò etiam tempore Epiphaniij, Catholici Monachi, ad alios bonos fines, à coniugio abstinerent, & quidam eorum à vino, quidam à carnibus, supra ostendimus, ex compendiaria doctrina eiusdem Epiphaniij. Alterum mendacium est, quod Encratites abstinerent à coniugio, carnibus & vino propter cultum DEI, existimantes se eo modo DEVM placaturos. Nam non meminit Epiphanius eo loco huius finis, id est, cultus DEI; & clarissimè dicit, eos abstinere solitos, non continentiae gratiā, sed propter timorem, & imaginationem, ut ne condemnarentur propter animatorum esum. Itaque non abstinebant ut DEVM placarent, sed ne magis irritarent, cum crederent, res illas immundas esse, & contaminare eos qui illis vterentur. Tertium mendacium est quod Epiphanius improbet hanc opinionem; quod abstinentia à coniugio, carnibus & vino, sit utilis ad colendum Deum. Nam neque hoc loco talis improbatio cernitur, & alibi apertissimè habetur approbatio. Sic enim Epiphanius scribit hæres. 48. quæ est Montanistarum; *Pleraque enim seclorum matrimonium contrahere prohibent, & à cibis absti-*

nere precipiunt, non honeste vitæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia & premiorum ac coronarum; sed abominabilia ea, quæ a Deo facta sunt, putantes. At vero sancta Ecclesia, & virginitatem glorificat, & solitudinem, ac castitatem laudat, & nuptias pudicas honorat, & suscipit: Scortationem vero & adulteriū, ac peulantiā interdicunt. Et infra: Etenim cum moderatione quadam, Deus, verbum in Euangelio dixit, Si vult perfectus esse, misericordiam exhibeas hominum formationi ac debilitati. Et gaudet quidem his, qui approbatum Dei cultum prestare possunt, & virginitatem ac castitatem, & continentiam exercere deligunt. Verum vnas nuptias honorat, etiam si maxime sacerdotum dona per eos, qui ab vnis etiam nuptiis se continent, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpresserunt: Iam etiam Apostoli ipsius, Ecclesiasticam sacerdotum regulam ordinatæ ac sancte constituerunt. Quid hinc dicis, Philippe? Nonne audis ab Epiphanio, continentiam ab vxore, à vino & carnibus debere suscipi, gratia maioris virtutis & premiorum ac coronarum? Item virginitatem cultum esse à Deo approbatum, & illi gratissimum? Denique sacerdotum continentiam, etiam ab vna vxore, sancitam ab Apostolis fuisse?

XLV. MENDACIVM.

PAG. 188. in Apologia, articulo 15. Extant (inquit Philippus) immensi libri, imo bibliotheca tote, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus sue cuiusque vocationis continentes, sed tantum colligentes traditiones. Si tu omnes bibliothecæ adijsti, & omnes libros legisti, cur non indicas nobis, vel vnum auctorem Ecclesiasticum, qui de Christo & fide non loquatur?

XLVI. MENDACIVM.

PAG. 190. in Apologia articulo 15. Apud aduersarios (inquit Philippus) nulla profus est xarôxnois puerorum. Quam

Quam impudens hoc mendacium sit, testantur innumerabiles Catechismi, qui à nostris editi sunt, nec vquam defuit in Ecclesia puerilis institutio; sed stultum est respondere homini nihil probanti, & ad mentendum proiectissimo.

XLVII. MENDACIVM.

PAG. 194. in Apologia, articulo 16. Vanissimum est (inquit Philippus) quod sit perfectio Christiana, non tenere proprium. Et infra: Sed Monachi illam externam hypocrisis effuderunt oculis hominum, ne videri posset, in quibus rebus sit vera perfectio: quibus laudibus vexerunt communionem rerum, quasi Evangelicam? At hæc laudes plurimum habent periculi, præsertim, cum longè dissentiant à Scripturis. Bene autem Philippus fecisset, si ad probandum, laudes vitæ communis dissentire à Scripturis, attulisset in medium verba illa B. Lucæ (solet enim ipse plerumque, ut est insignis Dialecticus, ita connectere argumenta.) Multitudinis autem credentium, erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et paulo post: Et gratia magna erat in omnibus illis, neque enim quisquam egens erat inter illos. Quot quot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Act. 4. Potuisset quoque Augustini commentarium adijcere, ut magis communiret sententiâ suam. Is enim in sermone 1. de Comuni clericorum vita, sic habet: Ecce dico, audite; Qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Et infra. Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Ac breuiter, si quis legat duos illos Augustini sermones, mirum si non videat Philippi vanitatem.

PAG. 195. in Apologia, art. 18. *Sed quid interest (inquit Philippus) inter Pelagianos & aduersarios nostros? cum utrique sentiam, homines sine Spiritu sancto posse Deum diligere, & precepta DEI facere, quoad substantiam actum, mereri gratia ac iustificatione operibus, qua ratio per se efficit sine Spiritu sancto? Vis audire, quantum inter sit inter nos, & Pelagianos? quantum inter Catholicos, & hæreticos. Neque Pelagianus error est, posse hominem aliqua precepta & aliquando facere quoad substantiam actuum, solis naturæ viribus, id est, sine speciali auxilio gratiæ DEI. Nam hoc idē & tu doces; nisi tecum fortasse pugnas, in eadem pagina. Hæc enim sunt verba tua: *Habet humana voluntas libertatem in operibus, & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit: potest aliquo modo efficere iustitia civilem seu iustitia operum, potest loqui de DEO, exhibere DEO certis cultum, externo opere obedire magistratibus, parentibus in opere externo eligendo, potest continere manus à cade, ab adulterio, à furio.* Hæc tua, etiam nostra sunt: Et hoc vocamus implere quedam præcepta, quoad substantiam actuum. Porro diligere Deum super omnia sine Spiritu S. tribuit homini fortasse vnus aut alter Scholasticorum, sed grauior repugnât, vt S. Thomas, S. Bonauetura, & alij. Quod autem opera sine Spiritu S. facta mereatur gratiam & iustificationē, nullus Theologorum docet, tuum est mendacium, tua calumnia.*

XLIX. MENDACIVM.

PAG. 198. in Apologia, articulo 20. *Non est ferenda (inquit Philippus) blasphemia, tribuere honorem Christi nostris operibus. Nihil pudet iam istos Theologos, si talem sententiam in Ecclesia audent ferre. At, bone vir, non id habet confutatio Theologorum, quod tu reprehendis. Nec enim*

nim vsquā dicunt Theologi illi, opera sine Christo mereri remissionem peccatorum. Sed negant, quod vos doctis, opera nostra, licet ex fide, licet ex gratia, licet ex Christi meritis prodeant, nihil tamen mereri. Itaque cum Confutatio dicit, opera nostra mereri remissionē peccatorum, hunc habet sensum, quod opera pœnitentiæ cum fide, & auxilio DEI facta, mereantur ex congruo, siue per modū dispositionis, culpæ remissionem, quam esse vocem Scripturarum & Patrum, supra docuimus, Mendacio VIII. Opera verò hominis iustificati, facta ex gratia, per Christi meritum nobis infusa, mereantur ex condigno remissionem pœnæ, quæ interdum relinquitur, culpā dimissa. Nam, vt ait August. Tractat. 124. in Ioan. Productior est pœna, quam culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Nec solum pœnæ remissionem, sed & coronam gloriæ mereri nostras satisfactiones, paulò antè ex Cypriano audiuius, in ferm. de lapsis, in postremis verbis.

L. MENDACIVM.

PAG. 200. in Apologia, art. 21. *Nec vident isti Asini, (inquit humanissimus Philippus) apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam ex stare syllabam de inuocatione. Loquitur de honoribus Sanctorum, non de inuocatione. At quænam est ista consequentia? Loquitur Hieronymus de honoribus Sanctorum; Ergo non de inuocatione? Videlicet inuocatio non est honor, sed ignominia. Et idcirco nullū, præter Christum, inuocari vultis, ne decus Christi propriū, cum alijs communicetur. Audi igitur, Vigilantius nolebat Sanctos honorari; & quoniā non ignorabat, præcipuū Sanctorum honorem, esse ipsorum inuocationē, duabus rationibus ostendit, non eos debere ab hominibus inuocari, tū, quia abditis receptaculis inclusi, nō possent ubi vellēt esse præsentēs, & se inuocari.*

tibus per se opem ferre; tum etiam, quia nec posset vltus post mortem, pro alio apud DEVM aliquid impetrare, & proinde superuacanea esset inuocatio. Vtramque rationem Hieronymus refellit. *Ais, inquit, vel in sinu Abrahae, vel in loco refrigerij, vel subter aram DEI, animas Apostolorum & Martyrum consedis, nec posse suis tumultibus (vbi videlicet à fidelibus præcipuè inuocantur) & ubi voluerim adesse, praesentes. Senatoria videlicet dignitas sunt, ut non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaque custodia recludantur. Tu DEO leges pones? Tu Apostolorum vincula iniicies, &c.* Et infra: *Dicit, inquit, quod dum vivimus, mutuo pro nobis orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullus sit pro alio exaudienda oratio. Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore cõstitui, possunt orare pro ceteris, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Cùm ergo Hieronymus Vigilantijs argumenta refellat quibus ille Sanctorum honoribus inuidens, inuocationem eorum oppugnabat, verè stupidi, ac fermè alini essemus, si non inde colligeremus, inuocationem Sanctorum à Hieronymo approbari.*

LI. MENDACIVM.

PAG. 200. in Apologia, articulo 21. *Neque reliqui veteres scriptores (inquit Philippus) ante Gregorium fecerunt mentionem inuocationis. Non te pudet, tantum Magistrum in Israël, aut nihil in veteribus legisse, aut tam impudenter mentiri? Proferam igitur viginti quatuor Patres, Gregorio antiquiores, qui instar viginti quatuor seniorum de Apocalypsi testimonium dicant pro inuocatione Sanctorum. Vide Dionys Areopag. lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 6. Iren. libr. 5. Euseb. libr. 13. de præpar. Euangel. c. 7. Athan. Ser. in Euangelium de S. Deipara. Basilium oratione in quadraginta Martyres; item in Psal. 33. Nazianzenum oratione in Cyprianum; item*

item in Athanasium. Nyssenum oratione in S. Theodorum, Cyrillū Catechesi. 5. Mystagogica. Ephrem. Serm. de laudib. Martyrū. Chryl. hom. 66. ad populum Antiochenum. Item hom. 43. in Genesim; hom. 8. in Mattheū hom. 1. in priorē ad Thessalonicenses, Theodoretū lib. 8. de curandis Græcorum affectionibus. Et in historia religiosa, ad finē singularū vitarū. Hilariū in Psal. 124. & in Psal. 129. Ambrosiū lib. 10. in Lucā, c. 11. Et in lib. de viduis. Hier. in Epitaphio Paul. Rufinū lib. 2. histor. Eccles. cap. 33. Prudentiū in Hymno de sancto Cassiano; item de sancto Hippolyto; item de sancto Laurentio. Paulinū Nolensē, Epist. 12. ad Seuerum. Gaudētianū Brixiensē, tractatu in dedicatione Basilic. Cõcilij Sanctorum. Seuerum Sulpitium, Epist. ad Aurelium Diacōnum, & Epist. ad Bassulā Socrum. Maximum Taurinensē, Serm. de sancta Agnere. Aug. lib. de cura pro mortuis, cap. 4. & Serm. 17. de verbis Apostoli. Leonem 1. Serm. 5. de Epiphania. Victorem Vicensē, libr. 3. de persecutione Vandalica. Fulgentiū Ruspensē, Serm. de laudibus beatæ MARIÆ. His accedit Concilium Chalcedonense, 630. Patrum, & alia quæ suprà citauimus, Mendacio X.

LII. MENDACIVM.

PAG. 201. in Apologia, art. 21. *Triplex honos (inquit) probandus est. Primus est gratiarum actio. Secundus confirmatio fidei nostra. Tercius imitatio fidei & ceterarum virtutū. Hos veros honores non requirunt aduersarij. At vbi legisti, vel à quo audiuisti, nos non requirere hos honores?*

LIII. MENDACIVM.

PAG. 220. in Apologia, pro coniugio sacerdotum. *Viuperabant Monach. (inquit) coniugiu, tanquam vitæ genus, quod vix unquā DEO placeret, aut cerne non placeret, nisi*

propter procreationem. At omnes Monachi, qui commentaria in Magistrum scripserunt, agnoscunt tria bona, propter quæ Matrimonium Deo placeat, fidem, prolem, & Sacramentum. Vide lib. 4. Sent. dist. 31.

LIV. MENDACIVM.

PAG. 223. in Apologia, pro coniugio sacerdotum, Philippus sic argumentatur. Ioviniani tempore nondum erat mundus legem de perpetuo cœlibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, Ioviniani hæresim esse.

Vtrum Philippus mentiatur nec ne, iudex sit B. Hieronymus. Is igitur in lib. contra Vigilantium sic ait. Quomodo Euphorb. in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Ioviniani mens prava surrexit: ut in illo, & in hoc, diaboli respondere cogamur insidijs. Ille Romana Ecclesia auctoritate damnatus, inter phasides aues & carnes suillas non tam temisti spiritum, quam eructavit: iste caupo Calagurritanus, & in peruersum propter nomen viculi mutus Quintilianus, misceat aqua vino; & de artificio pristino, sua venena perfidia Catholice fidei sociare conatur, impugnare virginitatem, odisse proclitiam, in conuiuium secularium contra Sanctorum ieiunia proclamare. Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere confectores; Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, imo ostendentes, quam sancte viuunt, qui male de omnibus suspiciantur. Et nisi pregnantibus vxores viderint clericorum, infantesq; de vlnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesie? Quid Egypti, & fœdis Apostolicæ quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continent, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt. Hoc docuit Dormitanti, libidini fræna permittens, &c. Si igitur Hieronymo teste, Vigilanti hæresis ac Ioviniani, una atque eadem sententia fuit, aded ut in Vigilanti Iovinianus reuixisse dicatur, mentitur Philippus, cum ait non

non fuisse hæresim Ioviniani oppositam continentie sacerdotum. Quod verò mendacium etiam sit, Ioviniani tempore, mundo notam non fuisse legem perpetui cœlibatus, satis constat ex ijs, quæ supra diximus, Mendacio XIV. necnon ex hoc ipso Hieronymi testimonio, & ex Augustino in libro de hæresibus, cap. 82. ubi legimus, quosdam sacras virgines, prouectæ iam ætatis, Ioviniano auctore, nuptias contraxisse. Quod certe D. Augustinus non reprehendisset, si virginitas consecrata Deo votum perpetui cœlibatus non complecteretur, aut hoc votum illo tempore notum mundo non fuisset.

LV. MENDACIVM.

PAG. 226. in Apologia, de Missa. Hic causæ status est (inquit Philippus) de quo ita nobis monendi sumi lectores, ut Aeschines admonebat iudices, ne sinerent aduersarium extracausam egredi. Nos in Confessione nostra ostendimus, nos sentire quod Cœna Domini non conferat gratiam ex opere operato, nec applicata pro alijs, viuis aut mortuis, mereatur eis ex opere operato remissionem culpæ aut pœnæ.

At mira ista peruersitas est, alios arguere eius peccati, quod ipse committit. Non enim iste est causæ status, an Missa mereatur gratiam, & iustificet ex opere operato. Si enim iste status esset, causæ finita esset. Quæstio verò præcipua in eo consistit, an Missa sit verum & propriè dictum sacrificium, quod omnes Lutherani negat, & Catholici omnes affirmant.

LVI. MENDACIVM.

PAG. 233. in Apologia, de Missa. Sed aduersarij, inquit, ubiq; sacrificij nomen ad solam cerimoniam detorquent: prædicatione Evangelij, fidem, inuocationem, & similia omittunt; cum cerimoniam propter hæc instituta sit. Fatemur quidem sacrificium propriè dictum, nec prædicationem Evangelij,

nec inuocationem significare, sed oblationem corporis Christi, cum mystica caerimonia à sacerdote factam, sed quod non sit apud nos Euangelij prædicatio, nec inuocatio nimis impudens mendacium est, cum in ipsa celebratione sacrificij legatur Euangelium, & sæpe etiam exponatur, & multæ preces fundantur pro sacerdotibus, pro regibus, pro populo.

LVII. MENDACIUM.

PAG. 236. in Apologia, de Missa. *De fide* (inquit) *quæ gratis consequimur remissionem peccatorum, nulla profuerat ab aduersarijs mentio; De exercitijs fidei luctantis cum desperatione, de gratuita remissione peccatorum propter Christum, omnes libri, omnes conciones aduersariorum mutæ erant.* Magnus & mirabilis vir fuit Philippus, qui omnes libros legit, omnes conciones audiuit, etiam si variis locis eodem tempore, aut variis temporibus eodem loco haberentur. Et quod mirabilius est, etiam illas conciones audiuit, quæ prius factæ sunt, quàm ipse nasceretur, alioqui, vnde nouit, de gratuita remissione peccatorum propter Christum omnes conciones mutas fuisse?

LVIII. MENDACIUM.

PAG. 39. in Apologia, de Missa. *Transferunt* (inquit) *Missam & ad mortuos, liberant animas applicatione Sacramenti à pœnis purgatorij, cum sine fide nec uiuis Missa profuerit. Neque ex Scripturis, vel vnâ syllabam afferre possunt, ad defensionem istarum fabularum, quas in Ecclesia magna auctoritate docent; neque Ecclesie veteris, neq. Patrum testimonia habent.* Duo sunt hic mendacia. Vnũ, quod applicatione Sacramenti liberari dicamus animas à pœnis purgatorij. Nemo enim Catholicorum hoc docet, sed quod de sacrificio dicimus, imperitè aut callidè transfert Philippus ad

pus ad Sacramentum. Alterum mendacium est, quod non habeamus testimonia veteris Ecclesiæ, quod Missa proficit etiam defunctis. Tot enim habemus testimonia, vt planè aduersarios obruere possimus. Concil. Carthagenense IV. Can. 79. iubet commendari defunctos orationibus, & oblationibus. Concil. VVormatiense, Can. 10. iubet, etiam pro suspensis orari, & sacrificari. Similia passim in Concilijs leguntur. Tertullianus lib. de monogamia. *Pro anima*, inquit, *eius oret, & offerat annuis diebus dormitionis eius.* Cyprian. lib. 1. Epist. 9. *Non est*, inquit, *quod pro dormitione eius apud nos fiat oblatio, aut deprecatio.* Ambros. lib. 2. Epist. 8. *Itaque*, inquit, *non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam.* Cyrillus Catacheli. *Mytagogica.* *Maximum*, inquit, *credentes esse animarum inuicem, pro quibus offeritur obsecratio sancti illius & tremendi sacrificij.* Chrysost. homil. 69. ad pop. Antioch. *Non temerè hæc ab Apostolis sancta fuerunt, vt in remendis mysterijs defunctorum agatur memoria.* Omitto ceteros.

LIX. MENDACIUM.

PAG. 247. in Apologia, de Missa. *Falsò*, (inquit Philippus) *citant aduersarij contra nos damnatione Aërij, quem dicunt propterea damnatum esse, quod negauerit, in Missa oblationem fieri pro uiuis & mortuis.*

Quæstio nostra cum Lutheranis est, an Missa proficit mortuis, nam quod uiuis proficit, nemo negat. Porro Augustin. lib. de hæresibus, cap. 53. inter dogmata propria Aërij etiam illud numerat. *Orare, vel offerre pro mortuis oblationem, non oportere.* At hoc idem omnes Lutherani dicunt.

LX. MENDACIUM.

IBIDEM, sic ait Philippus. *Epiphanius testatur, Aërium sensisse, quod orationes pro mortuis sint inutiles, id repre-*

hendit, neque nos Aërio patrocinamur. Si verum loquitur Philippus, mentitur altera pars Concordiæ, cui fere concordant omnes Lutherani. Nam pag. 381. Purgatorium animarum, mera diaboli larua esse definitur. At si nulum est purgatorium animarum, inutiles sunt orationes pro mortuis, ut volebat Aërius, nisi fortè velit Philippus, pro animabus beatis, aut damnatis orandum esse. Adde quod Epiphanius, hæresi 75. quæ est Aërij, refert etiam alium eiusdem errorem, & quidem ipsius verbis. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim ludæica sunt, & sub iugo seruiuntis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnia volo ieiunare, qualemcumque eligam diem, à me ipso, & ieiunabo propter libertatem. Et infra: In diebus autem Paschatis (quos nos vocamus maiorem, siue sanctam hebdomadam) quando apud nos sunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigilia, ac ieiunia, & omnes animarum salutes, per sanctas afflictiones; ipsi à summo manent obsonantur, carnes, ac vino venas suas explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Quaeso te, Philippe, an non & vos hoc idem facitis, & docetis? Magis ingenue Matthias Illyricus facit, qui Cent. 4. ca. 5. col. 401. agnoscit, Aërij dogmata fuisse, non orandū, nec offerendum pro mortuis; nec stata ieiunia seruanda; & quia horum similia docuit Lutherus, mauult Epiphaniū & Augustinum hæreticos facere, quàm Aërium.

LXI. MENDACIVM.

PAG. 253. in Apologia, de votis monasticis: Obedientia, paupertas, & celibatus, (inquit Philippus) exercitia sunt à diabolis. Ideo, sancti uti eis sine impietate possunt, sicut vsi sunt, Bernardus, Franciscus, & alij sancti viri. Et hi sunt propter utilitatem corporalem, ut expeditores essent ad docendum.

dum. Scilicet, magna utilitas corporalis erat S. Frāscisco, nudis pedibus ambulare, vna sola tunica eaq; cilicina, & asperissima cooperiri, humi cubare, pane solo & aqua ut plurimum viuere, totas noctes vigilare. Deinde, quid dicem⁹ de S. Antonio, S. Hilarione, S. Paulo I. Eremitas, imò de millibus sanctorum Anachoretarum, qui non fugebantur docendi officio, & tamen vitam pauperimam & seuerissimam, in perpetuo cœlibatu, & sub obedientiæ iugo ducebant? Porro S. Bernardus non solum vilissimis pannis, & cibarijs aridissimis utebatur, sed etiam Serm. trigesimo in Cantica, diligenter monuit, nō esse Monachi, sed medici, corporis utilitatem, & bonam valetudinem curare: Monachi verò esse, spiritus utilitatem querere, & carnem crucifigere, atque in ea re Dominum & Saluatorem imitari.

LXII. MENDACIVM.

PAG. 255. in Apologia. nemo nescit, (inquit Philippus) monasticam recens excogitatam esse. Omitto quod Patres ad Apostolos referunt, ut Euseb. lib. 2. hist. cap. 16. Epiph. hæ. 29. quæ est Nazaræorū, Hier. lib. de Scripturis Ecclesiasticis, in Philone. Ioan. Cassianus, li. 2. de institutis Cœnobiorum, cap. 5. & Collatione 18. cap. 5. August. Serm. 2. de communi vita clericorum. Possidonius in vita S. August. Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. Et Nicep. lib. 2. cap. 15. Certè Magdeburgenses Cent. 4. cap. 6. col. 464. anno 300. à Saluatoris aduentu ponunt initium Monastices. Quod si contendunt, Monachos huius temporis, non esse illis similes, qui erāt tēpore Antonij, Hilarionis, Augustini; tamē non negant, nec possunt negare, quin saltem Monachus qui nunc est, à tempore S. Benedicti initium sumpserit, id enim Lutherani omnes admittunt, cum videant adhuc exstare, & seruari regulas ab ipso conditas, & habitari monaste-

ria, quæ ille fundauit. S. autem Benedictus ante 100. annos floruit. Nisi ergo apud Philippum mille anni sint, sicut dies vnus, vt Scripturæ loquuntur de temporibus, cum Dei aternitate collatis, viderit ipse, quàm sit verum, vitam monasticam recens excogitatam.

LXIII. MENDACIVM.

PAG. 158. in Apologia, de votis monasticis. *Desertio facultatum* (inquit Philippus) *non habet mandatum aut consilium in Scripturis. Nam Euangelica paupertas, non est desertio rerum, sed non esse auarum.* &c. De hoc mendacio diximus suprâ, Mendacio VI. sanè deberet sufficere tot Sanctorum exemplum. Omnes enim illi veteres Monachi, qui tantopere celebrantur à Patribus, verba Domini. Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vende omnia,* &c. de rerum desertione intellexerunt.

LXIV. MENDACIVM.

PAG. 259. in Apologia, de votis monasticis. *Sancti* (inquit Philippus) *in locum Christi subrogantur, & impiculantur.* Longè aliud ostendunt litanix, aliæq; preces Catholicorum. Christo enim, vt DEO ac Domino dicimus, *Κύριε ἐλέησον* Christe eleysen, Sanctis verò, *Sancta Maria, ora pro nobis, S. Petre, ora pro nobis.* Sed antiqua ista calumnia est; quod enim Lutherani nunc dicunt, dixerunt olim Ethnici, Iudæi, hæretici, vt patet ex historia Eusebij, lib. 4. cap. 15. Et lib. 8. cap. 5. Ex Cyrillo lib. 6. & 10. in Iulianum. Ex Hieronymo libro contra Vigilantium. Et ex Augustino lib. 20. contra Faustum, c. 21.

LXV. MENDACIVM.

PAG. 263. in Apologia, de potestate Ecclesiastica. *Sua traditiones*, (inquit Philippus) *longè accuratius seruamus*

De libro Concordia Lutheranorum. 265
postulant, quàm Euangelium. Hoc de Episcopis Ecclesiæ generatim dictum, apertissimum mendacium est.

LXVI. MENDACIVM.

PAG. 267. Ibidem: *Libri aduersariorum*, inquit, *nusquam fidei mentionem faciunt, cum de remissione peccatorum loquantur. Nusquam docent de dignitate rerum civilium, nusquam docent quomodo Euangelium tradat iustitiam æternam.* Et hæc mendacia toties repetuntur in hac Apologia, vt mirum sit quomodo non ipsi auctori nausæam fecerint.

LXVII. MENDACIVM.

PAG. 268. Ibidem. *Cultus sanctorum*, inquit, *plenus est apud eos manifesta idololatria.* At nos corde sentimus & voce asserimus. Sanctos non esse Deos, sed creaturas eximias. Nec illis vt Diis sacrificamus, vt etiam D. Augustinus docet, lib. 22. de Ciuit. DEI, cap. 10. Nec inuocamus, vt gratiam vel gloriam largiantur; sed vt eam nobis à DEO precibus suis obtineant. Nec denique illi eos animis, & corda scrutari existimamus, vt aduersarij nos credere mentiuntur; Sed DEO reuelante atque ostendente, quid nos petamus, cognoscere eos posse docemus.

Hic libellus tam fabre aperit mendacia, reuellit errores Concordiæ Lutheranae, vt nihil possit esse aut enucleatius aut neruosius in hoc genere: Nam animus fuit auctori, stringere rem, non explicare, sed stringere ea arte, vt Lutherani alioqui plumbei facile tangant se tangi, aut potius eueriri.

Censuit ROBERTVS TURNERVS Sacræ Theologiæ Doctor, atque INGOLSTADII Professor, & pro tempore eiusdem facultatis DECANVS.

BREVIS APOLOGIA
ROBERTI BELLAR-

MINI,

PRO LIBELLO SVO DE LIBRO
Concordiæ Lutheranorum.

CUM ante multos annos liber Con-
cordiæ Lutheranorū in Saxonia prodij-
set: petijt à me vir quidam grauissimus
atq; doctissimus, & qui mihi iure suo
imperare poterat, vt ei per literas signi-
ficarem, quid mihi de ea Cōcordia vi-
deretur. Perlegi continuò librū, quem idem ipse ad me
miserat, & sententiam meā de eo libro paucissimis ver-
bis, id est, breuissimo libello comprehendendi. Peruenit is
meus libellus nescio quomodo ad manus dauidis Satto-
rij, egregij sanè Typographi, qui tunc Ingolstadij Ca-
tholicis libris excudendis magna cum laude operā da-
bat. Is verò per amicum quendam meum à me quesitū,
molestēne eīlēm laturus, si is libellus typis ipsius emi-
teretur in lucem: respondi, quod res erat, me nō eo ani-
mo libellum confecisse, vt ederetur, sed vt ei parerem,
qui mihi onus illud imposuerat: tamen si Theologi In-
golstadienses opusculum illud vtiliter edi posse iudica-
rent, me non repugnare quo minus id fieret. Ita libellus
in lucem editus est qui quoniā visus est non leuiter ad-
uersarios pupugisse, iterum, iussu clarissimæ memoriæ
Stephani Regis Poloniae potētissimi, typis mādatus est:
nec multò post in linguam Germanicam paraphrastice
conuersus, & auctus, ita Ministrorum noui Euangelij
bilem

Apol. de libro Concordiæ Lutheranorum. 367
bilem accendit, vt dignus visus sit qui ab vniuersa Aca-
demia VVitembergenſium Theologorum coniunctis
armis, & quasi agmine facto opprimeretur. Sed libel-
lus ipse, vt audio, viuit adhuc, imò ne guttam quidem
eruoris emisit, sed clipeo veritatis armatus canit cum
Propheta, *Sagitta paruulorū facta sunt plaga eorum.* Et cer-
tè si Auctori ipsius vacaret in eiusmodi nugis tempus
consumere, posset decem diebus decem alios similes li-
bellos emittere de vanitate, erroribus, & mendacijs
huius Refutationis. Ac vt ré ita se habere demonstrem,
pauca quædam exempli gratiā proferam. Totum enim
librum aduersariorū refellere non esse operæpretium,
nisi quem iuuet, bonas horas malè perdere, ex his pau-
cis, quæ dicemus, lector intelliget. In prima parte libel-
li notaueram vanitatem eorum, qui vt concordiam in
doctrina maximam esse apud Lutheranos ostenderent,
coegerant ad subscribendum dogmatibus fidei turbam
Ludimagistrorum, Hipodidascalorum, & similium, qui
neque auctoritate, neque scientia pollent, vt de dogma-
tibus, præsertim controuersis iudicare possint. Atque
addidi, nullum exemplum eiusmodi suscriptionum in
negocio fidei posse ab antiquitate peti, cum ab Aposto-
licis temporibus per mille quingentos annos Concilijs
rum generalibus tum Nationalibus, vel Prouincialibus
soli Prelati, qui iurisdictionem habent, subscribere
confueuerint. Ad hoc respondent Theologi VVite-
rbergenſes his verbis: *Non lateat nos, Deo laus, quæ ra-
tio in Conciliorum suscriptionibus obseruata fuerit, quam etiā
in nostris conuentibus ante hac multoties secuti sumus, vt si
quid de religione scripto commendaretur, præcipui tantum
Theologi subscriberent: quemadmodum in Smalchaldicis ar-
ticulis videre licet. Quod autem etiam vulgariter, nec ita ex-
cellēter docti Ministri subscripserunt, in scripto publico omitti
id bene poterat, nisi Electores, & Principes ad hoc coegissent
impudentes vestra calumnie, quæ contra ipsorum Theologos*
&

368 Robert. Bellar *Apologia pro libello suo*
& *Ministros in publicam confessionis Augustanae contumeliam publicis typis euomuisse. Meminisse autem Iesuita debeant, qualibus eminentis titulis Tridentini Concilij Episcopi superbiuerint, ut homines in sui admirationem raperent, cum se Episcopos, & Patriarchas iactarent nescio quorum locorum, in qua nemo istorum unquam peruenit neque ex illis regionibus quisquam Ecclesiasticus ad Concilium Tridentinum missus erat.*

Hæc responsio satis indicat, eos nihil solidi habuisse, quo vanitatem illam à nobis notatam purgare possent. Primum enim non eis obiecimur, quod antiquis Concilij soli Theologi præstantes subscribere consueverint, sed quod soli Prælati, qui iurisdictionem habent, id est, Episcopi. Itaque cum dicunt, non latere, se quæ ratio seruata sit in antiquis Concilij, & eam à se quoque seruata in suis conuentibus, ubi Præcipui Theologi tantum subscripserunt; vel falsò dicunt, non latere se formam veterum Conciliorum, vel mentiuntur, cum affirmant eam à se in conuentibus suis esse seruata. In veteribus enim Concilij veros Episcopos, non autem Theologos quoscumque, in conuentibus autem Lutheranorum nullum verum Episcopum, sed Theologos, nescio quos, subscripsisse non dubium est.

Deinde cum addunt, omitti potuisse nomina Ministrorum vulgariter tantum, & non excellenter eruditorum, nisi coëgisset eos nostræ calumniæ, quibus eis exprobrare solemus, quod nulla sit inter Ministros eorum concordia: nihil omnino dicunt, quod ad rem faciat. Nos enim cum illis obijcimus, quod in grauissimis dogmatibus inter se non conueniant, nō loquimur de turba imperitorum, quam scimus facile duci ab ijs, quos opinione doctrinæ suspiciunt: sed de viris doctis, vel certe qui docti haberi volūt. Scimus autē, nō solum in tota Germania inter varias Lutheranorū sectas, sed in ipsa Saxonia, atque inter eos, qui proprie Lutherani dici volūt, dissensiones

De libro Concordia Lutheranorum. 369
dissensiones esse grauissimas, ut vel ex colloquio Altēburgensi cognosci potuit, ubi ex ipsa Saxonia duodecim viri delecti ad cōponenda dissidia de religione, non solum grauissimos errores alij alijs obiecerunt, sed etiam inde absque vlla spe concordia discesserunt. Ad hanc igitur notam tantæ inter eos dissensionis eluendam, nihil omnino prodest subscriptio tot milliū viliū personarū. Quid enim mirū, si ex vna factione sex tantum viri (tot enim fuerunt auctores libri Concordia) inter se conueniant, & octo millia imperitorum, sibi que subiectorum, ad subscribendum cogant? Certè, in Ecclesia Catholica de finitionibus Tridentini Concilij omnes omnino, qui Catholici haberi volunt, siue docti, siue indocti, siue Principes, siue priuati, siue Itali, siue Galli, siue Hispani, siue Germani, siue Angli, siue Poloni siue cuiusunque regionis sint, sententiam suam, iudiciūque subijciunt.

Quod postremò adiungunt de Patribus Tridentini Concilij, quod nunquam viderint ea loca, quorum titulos præseferunt, inter splendida mēdacia numerari potest. Exstat enim Concilium, extant nomina & tituli singulorum Episcoporum, atque inter trecentos ferme Episcopos, variarum nationum, nescio an tres, vel quatuor iuueniri possint, quorum Ecclesiæ in ijs locis sitæ sint, ubi Episcopi tutum aditum habere non possunt.

In altera parte mei libelli, reprehendi sex errores grauissimos contra Symbolum Apostolicum, quos in libro Concordia aduersarij posuerunt. Ita verò ipsi in sua refutatione respondent, ut errores erroribus addant, & eam imperitiam rerum Theologicarum præseferant, ut indociles omnino videantur.

Exemplum esto in refutatione primi erroris. Primus error à me notatus in eorum libro fuerat, quod Christus non solum ut homo, sed etiam ut Deus Patri fuerit obediēs. Respondent, se hanc sententiam libenter agnoscere, nec opus est, inquiunt, ut Iesuita ex libro Concordia, & locis

370 Robert. Bellar. Apologia pro libello suo.
communibus Philippi, istius doctrine nos prolixè conuincant;
quandoquidem hanc non tantum constanter profiteamur, sed
eam quoque summam nostram consolationem esse ducamus, quod
obedientia, qua iusti & beati reputamur, Christo non solum se-
cundum humanitatem, verum etiam secundum deitatem ascri-
batur. Hæc illi. Nec solum admittunt, Christum, vt Deus,
obedisse Patri, sed etiam admittunt, B. Virginem Mariam
non tantum esse matrem Dei, quæ est Catholicorum,
omnium sententia, verum etiam esse matrem Christi vt
Dei, quod est hæcenus apud Christos inauditum, cum,
vt infra ostendam, reduplicatio, vt non suppositum, sed
formam reduplicet. Quemadmodum, inquiunt, Maria Chri-
sti non solum vt hominis, sed etiam, vt Dei mater est, ita quod
Christus, non solum vt homo, sed etiam, vt Deus, Patri obe-
diens fuit. Quid est autem, si propriè loqui velimus, B.
Mariam esse matrem Christi, non solum vt hominis,
sed etiam vt Dei, nisi Christum à B. Maria diuinitatem
habere, quemadmodum ab illa humanitatem habet.
Quod si Christus à matre humanitatem & diuinitatem
habet, certè antequam ex Virgine nasceretur, Deus
non erat, imò neque aliquid erat, qui est error Ebionis
& Photini.

Ex eodem ignorantiae fundamento paulò post ad-
iungunt, non posse negari, quin Christus vt Deus, fuerit
Patri obediens, nisi duæ cum Nestorio affirmantur in
Christo esse personæ, vna quæ obediuerit Patri, videli-
cet persona humana, altera quæ Patri non obediuerit,
videlicet Filius Dei. Quasi verò non possit vna & eadē
persona diuina in forma serui (vt scripturæ verbis vtamur)
obedire Patri, in forma Dei cum Patre iubere. Sic enim
Apostolus ad Philipp. 2. de vna & eadem Christi per-
sona dicit, quod in forma Dei non rapinam putauerit, esse se
equalem Deo Patri in forma serui Patri, obediens fuerit usque
ad mortē, mortē autem crucis. Et S. Athanasius in Symbolo
de eadem persona Christi dicit; *Aequalis Patri se-*
cundum

De libro Concordiæ Lutheranorum. 371
cundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem.
Neque aliud est, quod Theologi Catholici dicunt,
Christus vnus & idem id est, vna & eadem persona, vt
Deus, æqualis est Patri; vt homo, minor est Patre: vt
Deus fuit ante Matrem, vt homo ex Matre principium
habuit.

Sed ulterius progrediuntur Aduersarij, & obediē-
tiam Filio Dei tribuunt etiam antequam formam serui
acciperet, id est, non solum secundum deitatem, sed etiā
secundum solam deitatem, quod quemadmodum ab
hæresi Ariana distingui possit, ipsi viderint. Adferunt
enim illa verba Domini Ioan. 3. *Non misit Deus filium*
suum in mundum, vt condemnaret mundum, sed vt seruetur
mundus per eam. Sic enim ipsi citant, qui vulgata: atque
antiquissima editionis rationem nullam habent. ac sta-
tim adiungunt, *Si igitur Deus Filium suum unigenitum in*
mundo non misit, vt genus humanum seruaret, necesse est, hunc
Filium Dei obediētem fuisse Patri, dum in mundum venit, natu-
ram humanam assumpsit, & in ea nos miseros peccatores redemit
Hinc de filio Dei aeterno in Symbolo Nicæno cāciatur, Descen-
du de caelis, & incarnatus est de Spiritu sancto, &c. Hæc illi,
ex quibus manifestè colligitur, eos sentire, filium Dei,
etiam antequam esset homo, obediuisse Patri, ac per hoc
secundum solam deitatem. Filius enim Dei cum venit in
mundum, & naturam humanam assumpsit, non erat Deus
& homo, sed Deus tantum, nisi quis ita deliriat, vt dicat,
Deum & hominem descendisse de caelo, vt fieret homo.
Itaq; Deus Verbum cum non esset homo, descendit de
caelo, vt fieret homo, & ideo, Verbum caro factum est,
& ipsa incarnatio, descensio fuit. Quod aliis verbi dicit
Apostolus Philip. 2. *Exinaniuit semetipsum, formam serui ac-*
ciens, quod si Deus Verbum, cum nondum esset homo,
obediuit Patri, vt descenderet & fieret homo, quis non
videt, obediētiā, ac per hoc subiectionem tribui Deo
Verbo secundum solam diuinitatem; neque. n. secundum

humanitatem, quam non habebat; obedire poterat. At, inquiunt, Si Deus filium suum misit in mundum, ut carnem assumeret, quomodo non obediuit filius Patri, dum venit in mundum & carnem assumpsit? Hoc ipsum est argumētum Arianorum, qui ex missione colligebant subiectionem; sed respondebant maiores nostri veteribus Arianis, & nos respondemus nouis Arianis, mittere, non esse iubere; nec mitti, semper esse parere: nam dominus quidem seruum iubēdo mittit, amicus amicum hortando, inferior superiorem orando mittere potest. Ac certē negare non possunt Aduersarij, Spiritum sanctum mitti à Patre & Filio: iuxta illud Ioan. 14. Paracletus autem, quem mittet Pater in nomine meo, & cap. 15. Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre: & tamen Spiritum sanctum obedire Patri, & Filio, vel Patrem, & Filium imperare aliquid Spiritui sancto, ne aduersarij quidē admittēre ausi sunt. Itaque vera est communis Theologorum sententia, missionem in diuinis, non iussionem, non imperium, sed processionem vnius personæ ab alia significare, cum noui effectus connotatione. Sed operæpretū erit cognoscere, quid aduersarij ad nostra argumenta respondeant. Referunt primū hęc nostra verba; Si Christus, ut Deus, Patri obediuit, certē ut Deus à Patre distinguitur. Alius igitur Deus est Pater: alius Deus est Filius: sed vnus tantum est verus Deus, & constat Patrem esse verum Deum. Non igitur Filius est verus Deus, nec quodlibet, Patri, ut in Nicæno Symbolo confitemur. Respondent deinde his verbis, Rudes asinos Iesuitas istos esse oportet, quod distinguere nesciant inter vnitatē deitatis, & inter personas in hac vna deitate. Nam cerē Filius à Patre distinctus est, tanquam persona diuina, quæ ipse Pater non est: & tamen non alius Deus, quam Pater est. Atque ita Pater & Filius vnus Deus sunt, licet distincte personæ, quarum vna alteri obedit. Hęc illi. Qui quā modestia præditi sunt, eodem pollēt acumine. Nos autem quia scimus, vnitatē deitatis cum sola personarum

sonarum distinctione credi ab omnibus fidei Catholice professoribus, ideo tanquam exploratum errorem notauimus dogma Aduersariorum, ex quo sequitur, deitatem Filij distingui à deitate Patris, & proinde Filium non esse verum Deum, neque Patri consubstantialē. Argumentum verò, quo id sequi demonstrauimus, Aduersarij non soluerunt, quod enim illi exponunt, Christus ut Deus obediuit Patri, idē esse, ac si diceretur Christus ut persona diuina obediuit Patri ut alteri personæ diuinæ, nullo modo defendi potest: siquidem illa particulare duplicans, Vt, non reduplicat suppositum, sed formam: neque enim dubiū est, omnes actiones esse suppositorum, siue personarum, & idcirco non ponuntur reduplicantes particulæ ad notandam personam, siue suppositum; sed quia dubium esse potest, secundum quam formam suppositum agat, quando plures habet formas, ideo per reduplicantem particulam significatur ea forma, secundum quam suppositū agit. Itaq; sicut qui dicit, Petrus ut musicus canit, ut Medicus curat, ut homo ratiocinatur, significat illam personā, quæ dicitur Petrus, secundum scientiam musicam, canere secundum scientiam medicinæ, curare, secundum rationalitatem, ut sic loquamur, ratiocinari; ita qui dicit, Christus ut Deus obedit Patri significat Christū (qui est persona diuina) obedire Patri secundum deitatē. Et quoniā qui obedit, distinguitur ab eo, cui obedit, sequitur ut Christus, qui obedit Patri secundum deitatē, distinguatur à Patri secundum deitatem, euidenter sequitur, ut duæ sint deitates Patris, & Filij, & alius Deus sit Pater, alius Deus sit Filius. Quemadmodum ex eo quod Filius distinguitur à Patre secundum personalitatem, rectē colligunt omnes Theologi, duas esse personalitates Patris & Filij, & aliā personam esse Patrē, aliā personā esse Filium. Hoc igitur est argumentum, quod soluere debuissent Theologi illi VVitembergenses. Sed, ut videtur, argumenti vim non

347 *Roberti Bellarm. Apologia pro libello suo*
perceperunt, cum tamen tam accuti videri, velint, ut
eorum comparatione ceteri omnes, Amini dici pos-
sint.

Nec multò felicius ab altero nostro argumento se
expediunt. His enim verbis alterum argumentum no-
strum proponunt: *Rursus, qui obedi, minor est illo, cui obe-
dit; nã imperare superioris, obedire inferioris est. Ergo si Chri-
stus, ut Deus, Patri obedi; ut Deus, minor est Patre, & men-
titur Symbolum Athanasij, cum ait: Aequalis Patri secundum
diuinitatem, minor Patre, secundum humanitatem.* Respon-
dent autem hoc mundo: *Hac ratio locum habet in ijs per-
sonis, quæ non sunt eiusdem dignitatis: ubi hæc imperat,
illa necessitate quadam paret: etiam inuita: cum Christo
autem, eiusq; obedientia res se aliter habet: Pater enim Filius, et
Deo non imperauit, ut coactus humanam naturam sumeret:
Sed Filius Dei sponte, & liberè hoc fecit secundum æternum de-
cretum totius Trinitatis, quocirca etiam Filius Dei obedientia
alia est, quàm obedientia subditi erga suum Magistratum.*
Nouam hinc audimus Theologiam, nouam Philosophiam,
nouam vocabulorũ acceptionem: hætenus enim obe-
dientia virtus fuit, qua subditus superioris sui mandatũ
implet. Inter personas eiusdem prorsus dignitatis, atq;
adeo in omnibus æquales inauditum est esse veri nomi-
nis obedientiam, cum par in parem non habeat impe-
rium, vel potestatem. Certè B. Paulus ad Ephes. 6. scri-
bit, *Filijs, obedite parentibus.* Et rursus: *Serui, obedite domi-
nis.* Et ad Hebr. 13. *Obedite prepositis vestris, & subiaceite eis.*
Et ratio horum omnium est: quia prepositus maior est
subdito, dominus maior est seruo, Pater in humanis ma-
ior est Filio, quia senior, quia prudentior, quia causat: &
S. Augustinus, serm. 6. de verbis Domini, scribit, obedi-
entiam superioribus esse præstandam, sed illo ordine, ut
semper maiores minoribus anteponantur, ita ut filij pa-
rentibus obediant, quia parentes maiores sunt filiis; sed
magis patriæ, quàm parentibus, quia patria parentibus
maior

De libro Concordiæ Lutheranorum. 375

maior est, & magis Deo, quàm patriæ, quia Deus maior
est, quàm patria. Sic etiam obediendum docet curato-
ri, sed magis proconsuli, quàm curatori; magis Impe-
ratori, quàm proconsuli; magis Deo, quàm Imperato-
ri, nec difficile esset, multa huiusmodi testimonia pro-
ferre. Non solum ex scripturis sanctis, & veteribus Pa-
tribus, sed etiam ex Philosophis, alijsque scriptoribus
profanis, apud quos semper obedientia, quasi è regio-
ne respondet imperium, & obedientia subdito, impe-
rium Principi tribuitur. Neque rectè aduersarij obe-
dientiam respondentem imperio non agnoscunt, nisi
in ijs, qui parent inuiti. quasi verò non sit illa vera &
laudabilis obedientia, qua subditus libenter Principi
suo paret. Quæ cum ita sint, nisi aduersarij vocabulis
abuti & obedientia nouam definitionem assignare ve-
lant, omnino coguntur, aut admittere cum Arianis,
Christum, secundum diuinitatem esse Patre minorem,
si Christum secundum diuinitatem Patri veram obe-
dientiam exhibuisse contendunt: aut negare debent,
Christum secundum diuinitatem Patri obediuisse, si
cum Catholicis æqualem Patri Filium, secundum diui-
nitatem esse volunt.

Sed ineptissima præter cæteras est responsio ad argu-
mentum tertium. Sic enim argumentũ nostrum tertium
ipsi proponunt: *Ad hæc, secundum illam naturam Christus
obediuit secundum quàm mortuus est; nam ipsa mors, obedientia
sui summa, & absolutissima; At non est mortuus Christus se-
cundum diuinitatem, sed solum secundum carnem: ergo nec se-
cundum diuinitatem, sed solum secundum humanitatem obe-
diuit Patri.* Respondent his verbis. *Voces narræ, secundum,
causam indicant, propter quàm Filio Dei adscribitur, quod
humanitatis proprium est: & vicissim cur deitatis propria ho-
mini tribuantur: quia enim non duo, sed unus duntaxat Chri-
stus est, in quo due diuersæ naturæ arctissimè, & intimè vnite
sunt: idcirco hæc due naturæ, omnes istius personæ operationes.*

passiones, & gloriam quoque inter se communicant, &c. Mirum est valde, cur non animaduertant, ex hac responsione sua non solui, sed confirmari argumentum nostrum, nati si vox *zela*, id est, secundum indicat causam cur tribuatur Filio Dei, quod proprium est humanitatis, & homini Christo, quod proprium est diuinitatis, certe non licet dicere, Filius Dei secundum diuinitatem, mortuus est, sicut non licet dicere, Christus homo secundum humanitatem creauit mundum: sed hoc modo dicendum est, Filius Dei secundum humanitatem mortuus est, & Christus homo secundum diuinitatem, mundum creauit: causa enim, cur Filio Dei mors tribuatur, non est diuinitas, sed humanitas, & causa, cur mundi creatio tribuatur homini, non est humanitas, sed diuinitas, ut aduersarij in sequenti pagina consentunt, & res ipsa per se clamat. Quid igitur opus est, ut nos in eorum errore confutando laboremus, cum ipsi tam aperte secum pugnent, & sententiam suam sua responsione confutent? Quod verò paulò post addunt, nos cum Nestorianis negare, Christum Deum esse natum, passum, mortuum: mera calumnia est. Nos enim etsi negamus, Christum ut Deum siue secundum diuinitatem, passum & mortuum esse: tamen Christum Deum passum, & mortuum libentissime confitemur. Denique, (ut hunc locum aliquando concludamus) id vnum ab aduersariis pero, & quandoquidem ipsi in extremo libro refutationis huius prouocant omnes Iesuitas ad disputationem cum ea conditione, ut sola scriptura diuina sit iudex; proferrant vnum locum ex toto veteri, aut nouo testamento, ubi habeatur, B. Mariam, matrem esse Christi ut Dei, & Christum, ut Deum, siue, quod est idem secundum deitatem, obediuisse Patri, aut passum, & mortuum esse. Hactenus enim non protulerunt, nisi illa, *Sanguis Iesu Christi Filij Dei emundat nos ab omni peccato.* 1. Ioan. 1. & illud, *Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mun-*

dum, sed ut saluetur mundus per ipsum, Ioan. 3. & illud, *Ecce venio, in volumine libri scriptum est, ad me; ut facerem voluntatem tuam Deus meus volui, & lex tua est in medio cordis mei.* Sed neque in his locis, neque vsquam alibi inuenient suas illas verborum nouitates. Vel certe, sicut nos illis ostendimus, scriptum esse. 1. Corin. 13. *Christus crucifixus est ex infirmitate*; id est ex ea parte, qua erat infirmus, & passibilis, nimirum ex humanitate. Et ad Rom. 1. *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem*; & denique 1. Petri 4. *Christo igitur in carne passus*: ita nobis ipsi vicissim legant, alicubi scriptum esse. *Qui crucifixus est ex virtute*, id est ex ea parte, qua erat impassibilis, nimirum ex diuinitate. Vel, *Qui factus est ei ex semine David secundum diuinitatem*; Vel, *Christo igitur in deitate passus*. Quod cum ostendere non possint, intelligant se, iudice scriptura, ad quam appellauerunt, omnino causam cecidisse. Reliqua omnia, quæ ad errores pertinent, omittenda censui, quoniam superioribus similia sunt, & mihi propositum est, non ad refutationem respondere, sed id solum ostendere, refutationem indignam esse, cui respondeatur.

In postrema libelli mei parte notavi mendacia libri Concordiæ, quæ tam perspicua sunt, ut mirum sit, aulos fuisse Aduersarios refutationem eorum aggredi. Sed quam aptè responderint, vno exemplo, vel altero demonstrabimus.

In 21. articulo Confessionis Augustanæ habentur hæc verba: *Hæc ferè summa est doctrine apud nos, in qua cernipotes, nihil inesse quod discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est.*

In his verbis notavi mendacium contineri, quoniam in hoc ipso articulo 21. docent, non esse inuocandos sanctos: & tamen non ignorant, in Ecclesia Catholica veteri, & in Ecclesia Romana, ut nota est ex veterum scriptis, sanctos passim inuocatos fuisse. At ut mendacium hoc regi non posset, citavi in meo libello testimo-

378 *Robert. Bellar. Apologia pro libello suo*
nia expressa pro inuocatione sanctorum Eusebij, Basilij,
Chrysostomi, Græcorum; & Ambrosij, Augustini, Ruf-
fini, Latinorum. Addidi testimonia S. Leonis Papæ, vt
inde fides Ecclesiæ Romanæ veteris cognosceretur, &
testimonium Prudentij ipso Leone antiquioris, qui te-
statur, Romanam Ecclesiam consueuisse Sanctos inuo-
care. Respondent in hac sua refutatione, testimonia ve-
terum Patrum, quæ nos adduximus, pugnare cum diui-
no mandato, *Inuoca me, & Dominum Deum tuum adora-
bis*; & ideo veritati confessionis ipsorum nihil deroga-
re. At nostra questio non est, an Patres vera scripserint,
quanquam & hoc nullo negotio defendi potest, sed an
scripserint, id est, an testentur, Ecclesiam sui temporis,
quam veram Ecclesiam, Catholicam fuisse aduersarij
confitentur, Sanctos inuocasse. Cum autem affirmant
Aduersarij, Patres antiquos docuisse inuocationem san-
ctorum, eosque accusent quod id fecerint contra man-
datum Dei, quomodo non mentiuntur, vel mendacium
non confirmant, cum dicunt, & repetunt doctrinam
suam, quæ prohibet inuocationem sanctorum, à doctri-
na Ecclesiæ Catholicæ veteris non dissidere? Deinde,
vt probent, in Ecclesia Romana veteri non fuisse usum
inuocandi Sanctos, adducunt vnum testimonium Am-
brosij ex commentario in cap. 1. ad Romanos, vbi vi-
detur Ambrosius damnare inuocationem Sanctorum
cum tamen constet, Ambrosium esse Doctorem Ec-
clesiæ Romanæ. Sed multis modis respondere possu-
mus. Nam primò auctor eorum commentariorum noi
damnat inuocationem Sanctorum, sed errorem quo-
rundam Gentilium, qui docebant, Deum immediatè
diri non posse, sed necessariò per quosdam inferiores vi-
tutes caelestes, adendum esse. Secundò, commentaria
illa à viris doctis non tribuuntur Ambrosio. Tertiò, Am-
brosius in libro de Viuis, quem nemo negat Ambrosij
esse, apertissime docet inuocationem Sanctorum, atque
acc

De Libro Concordiæ Lutheranorum. 379
adeo apertè, vt aduersarij hoc loco Ambrosium hoc no-
mine reprehendant, quod contra verbum Dei, Sanctos
inuocandos esse docuerit. Quartò, Ambrosius nusquam
dicit, in Romana Ecclesia non inuocari Sanctos. Et cò-
trà Prudentius qui æqualis Ambrosij fuit, disertis ver-
bis in hymno de S. Laurentio, Romanam Ecclesiam in-
uocare Sanctos solitam esse testatur, atque idem testatur
S. Leo Papa Romanus. Quæ omnia cum aduersarij
sciunt, & saltem in nostro libello legerint, qua fronte
mendacium excusare possunt, quo affirmant doctrinam
suam ab Ecclesia Romana veteri non discrepare? Atque
hoc de inuocatione Sanctorum, exempli loco posui-
mus. Nam alioqui plurima sunt in confessione Augu-
stana, quæ manifestè discrepant à Romana Ecclesia, quæ
ante mille annos & eo amplius florebat.

In eadem confessione Augustana, in articulo de mis-
sa, habentur hæc verba: *Falso accusatur Ecclesia nostra, quod
Missam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa
reuerentia celebratur.* In his verbis euidens mendacium
contineri probaui in meo libello ex articulis Smalchal-
diciis, qui vnà cum Confessione Augustana describun-
tur, & approbantur in eodem libro Concordiæ: nam in
articulis Smalchaldicis, Missa, vt res còmentitia & fig-
mentum humanum, vel potius vt cauda draconis abro-
ganda mandatur. Respondent in Refutatione, per Mis-
sam, quæ secundum Confessionem Augustanam in Ec-
clesijs Lutheranorū retinetur, intelligi distributionem
Sacramenti, non autem sacrificium pro viuis & mortuis;
per Missam, quæ in articulis Smalchaldicis damnatur
vt res còmentitia, figmentum humanum, & cauda dra-
conis, intelligi Missam Papisticam, quæ dicitur esse sa-
crificium pro viuis & defunctis. At hanc refutationem
ego antè præuideram, & ideo in meo libello addide-
ram, non accusari à nobis Lutheranos, quod abrogave-
runt distributionem Sacramenti, sed quod sustulerint

sacrificium, quod in Ecclesia Catholica sub Missæ nomine celebratur. Itaque hoc dilemmate usus sum, Si per Missam intelligitis Cœnam Domini, mendacium est, quod accusamini; si verò intelligitis sacrificium, mendacium est quod falsò accusamini. Ad hoc nostrum dilemma non potuerunt in refutatione aliud respondere, nisi Missam à se abrogatam non esse, quia ipsa Cœna Dominica nonnullis in locis apud Lutheranos adhuc Missæ nomen retinet, quamvis nullum in ea sacrificium offeratur. At non de nomine, sed de re quæstio est. Neque Lutherani à Catholicis accusantur, quod Missæ nomē aboleuerint, sed quod Missam ipsam, qualem ante Lutheri tempora per multa secula Germani sacerdotes celebrauerant, iam non solum non celebrent, sed etiam, ut idololatriam & sacrilegium execrentur. Quare eodem dilemmate uti possumus, Si per Missam intelligitis vocabulum Missæ cœnæ Dominicæ accommodatū, mendacium est quod accusamini: sin autem rem ipsam, quæ Missa dicebatur ante Lutheri tempora, id est, sacrificium corporis Domini pro viuis & defunctis oblatum, mendacium est, quod falsò accusamini.

Addam & tertium exemplum, In eadem Confessione Augustana, & ex ea in libro concordie habetur hæc verba; *Augustini tempore, monasteria erant libera collegia: postea corrupta disciplina ubiq; addita sunt vota, ut tanquam excogitato carcere disciplina restitueretur.* Hoc manifestum esse mendacium, probavi ex ipso Augustino, qui sic loquitur in explicatione Psal. 75. *Nemo posuit in monasterio frater, dicat, recedo de monasterio: neque enim soli, qui sunt in monasterio, perueniunt ad regnum celorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei, sed illi non vocauerunt, tu vocasti.* Et in Psal. 99. *Dum non perseverauerit implere, quod vouit, sit desertor tam sancti propositi, & reus voti non reddit.* Respondent in Refutatione, falsò accusari mendacij suam Confessionem Augustanam, & reddunt

rationem,

rationē, quia S. Augustinus in eadē explicatione Psal. 99. significat, eodem loco habitas virgines sacras, quæ in monasteriis degebant, & alias, quæ in propriis ædibus versabantur. Secundò, quia idem S. Augustinus in lib. de bono viduitatis, cap. 10. & 11. dicit, se non probare illorū opinionem, qui dicunt, lapsarū à sancto proposito fœminarum, si nupserint, adulteria non coniugia esse. Tertiò, quia Confessio Augustana, cum dicit, *Augustini tempore, monasteria fuisse libera collegia, & sine votis*, non loquitur de votis in genere, sed de votis in Papatu vstitatis, quibus puellæ, & iuvenes ante iustā ætatē implicati & constricti in vinculis istis, & cōtra verbum Dei, & conscientiam manere coacti sunt. At hoc quid aliud est, nisi fugere retia veritatis, & in laqueos falsitatis incurrere? Primum enim falsum est, quod eodem loco habitæ fuerint Virgines Deo sacræ, quæ in monasteriis, quæ in domibus propriis versabantur. Nam quæ in domibus propriis versabantur, solo voto castitatis obstrictæ erāt, quæ in monasterio degebant, vouerat præter castitatem, etiam vitam communē. ut idem Augustinus in utroq; loco à nobis allegato scribit. Deinde, S. Augustinus dicit quidem in libro de bono viduitatis, videri sibi coniugia post votum castitatis non esse adulteria, sed vera coniugia, tamen addit in eodē loco, esse sacrilegia, adulterio ipso peiora. proinde non vult, liberum illis fuisse post votum nubere, nisi sacrilegia adulteriis peiora, libera esse debeāt. Adde, quod Augustinus eo loco de voto castitatis simplici loqui videtur, non de voto castitatis solemnī, quale est illarū, quæ ut mūdo omni ex parte mortuæ in monasteriis vitam cōmunem sub obedientia profitentur. Denique, falsum est, quod in Ecclesia Catholica ante iustam ætatem iuvenes aut puellæ seruare cogantur vota temerè emissā. Cōtrarium enim cauetur in antiquis Conciliis, & in ipso iure Canonico, & demum idem renouatum cernimus in Concilio Tridentino,

382 *Roberti Bellar. Apologia pro libello suo*
détino, Sess. 25. c. 15. & 17. de Regularibus. Sed illud om-
nem impudentiā superat, quòd verba Confessionis Au-
gustinae, generalia, perspicua, diferta, quibus assertitur,
tempore Augustini monasteria fuisse libera collegia,
& postea ob corruptam disciplinam, addita fuisse vota,
per nouā glossam restringere velint ad vota emissa an-
te iustam aetatem. Sed veniam damus pudori, voluerunt
enim aliquo saltem imaginario pallio Patrum suorum
verēda contegere, quamuis si quis eos vrgeret, ac pete-
ret, an vota monastica emissa iusta aetate necessariò ser-
uanda sint, ex doctrina S. Augustini, & exemplo veteris
Ecclesiae; in maiores augustias credo, redigerentur. nec
scio, qua ratione Lutheri, & Catharinae, Buceris, Petri
Mattyris, totque aliorum suorum principum apostoliā
defenderent. Sed his omisissis veniā ad id, quod in prin-
cipio, in medio, in fine totius Refutationis, atq; adeo in
singulis ferè paginis libri sui repetunt & inculcant ad
nauseā vsq; Quoniā enim ad tot mendacia illis obiecta
quid solidi responderēt, non inueniebant, excogitave-
runt callidum sanè consiliū, vt Iesuitis inuidiam eo no-
mine constarent, quòd auli sint illustrissimos Principes
mendacij coarguere. Ita enim deriuata mendaciorum
infamiā à se in Principes, id futurum sperauerunt, vt
quòd ipsi rationibus non possent, notam videlicet mē-
daciōrū eluere, in Principes auctoritate praestaret. Ego
verò sanctè affirmare possum, nunquam mihi in men-
tem venisse, vt Illustrissimos Principes, quamuis à reli-
gione Catholica alienos, mendacij reprehenderem. Il-
lorum esse mendacia, quae retuli, semper existimaui, qui
Confessionem Augustinam, qui Apologiam, qui librum
Concordiae confecerunt, id est, Philippi, Smiddelini, &
paucorum aliorum Theologorum. Isti enim sunt, qui
sciebant, vel certè scire poterant: & sciuisse praesumun-
tur, falsa esse, quae dicebant, & scribebant. Atq; hoc est,
esse mendacem. Principes, & populi, quorum munus
non

De Libro Concordiae Lutheranorum. 383
non est libros euoluere, quique suis Theologis credide-
runt, seducti, circumuenti, decepti dici possunt, menda-
ces dici non possunt. At (inquiunt Aduersarij, pag. 61.)
Idcirco Iesuita non solo fodo illo mendacij nomine contentu, ad-
iuncto epuhero illustre mendacium vocarūt, hoc est, vanitatem,
& mendacium Principum: probè namq; nouerunt, vocem hanc,
illustre, in lingua Latina, precipuè erga Principum personas
vsurpari. Responderem profectò, illustrem hanc esse ca-
lumniā, nisi timerem, ne id etiam detorquerent ad Prin-
cipum iniuriā. Ego igitur in Cicerone alijsq; bonis lin-
guae Latinae auctoribus frequentissimè legi (illustre) pro
dilucido, & perspicuo; pro verbo, vel facto Principis
nunquam legi. Illustre periurium est in oratione Cice-
ronis, de Haruspicum responsis, quòd si aduersarij nostri
periurium hominū illustrium, id est, Principum, inter-
pretentur, quis non rideat? Ita Igitur Iesuitae de menda-
cijs Principum ne cogitantes quidem, illustria dixere
mendacia Philippi Melanchthonis, aliorumq; similium
sectariorum, quomodo Tullius illustre periurium, quòd
perspicua, manifesta, clarissima essent, nam vt idem ait
Cicero in Partitionibus, Illustre aliquāto plus est, quàm
dilucidum. At, inquiūt, *verba illa praefationis Concordiae,*
in quibus mendacia notantur, Principum verba sunt. Verba
quidem illa ita scripta sunt, ac si à Principibus dicerētur,
sed à Theologis composita, & conscripta sunt; Princi-
pes enim nomine suo praefationem illam edi voluerūt,
quòd liber cōcordiae plus auctoritatis haberet. Sed quē-
admodum decepti sunt, non autem mentiti, cūm Con-
cordiae subscripserunt, quia vera esse crediderunt, quae
in ea continebantur: ita quoq; cūm praefationē à Theo-
logis confectam suo nomine typis mandari voluerunt,
non ipsi mentiti esse dicendi sunt, quamuis in ea praef-
atione multa sint falsa, sed ij, qui scientes falsa esse, non
veriti sunt ea conscribere. Quae cūm ita sint, si Principes
Lutherani rectè iudicare voluerint, nō de Iesuitis que-
rentur,

384 *Rob. Bell. Apol. pro libello suo de lib. Conc. Luth.*
rentur, à quibus nulla iniuria sunt affecti, sed Theolo-
gis suis meritò irascètur, atque ab his dignas pœnas re-
poscent, qui ipsi ita imposuerunt, vt errores grauissi-
mos, mendaciæque clarissima pro veritate eis obtruse-
rint. Quod autem ad libellum meum attinet, is magnas
agit Aduersarijs gratias, quòd cum antea ab Auctore
suo neglectus, sola Typographi benignitate lucem aspi-
ceret; nunc tãtorum virorum summo conatu, totisque
viribus oppugnatus, & nihil tamen læsus, cuius rei iu-
diciū a quibus lectoribus liberè libentèrque per-
mittitur, ab Auctore proprio, non solum
pro suo agnitus, & eiusdem iussu e-
ditus, sed etiam inter alios e-
ius libellos optimo lo-
co sit collocatus.

FINIS.

APPROBATIONES.

R. P. & de Christiana Repub. op. meriti D. Roberti Bel-
larmini, duos de Indulgentijs & Iubileo Libros, ali-
quòq; opuscula accuratissimè ab ipso elaborata, & post tam
multa & præclara eius contra Hereticos opera, velut Colo-
phonium suffragium ardentissimè exoptata; prælo commit-
tito posse, ac salutariter legi, existimo. Lugduni, apud S. Au-
gust. 10. Calend. Iulij, anni 1599.

Ego F. Io. Comes D. Theologus
Augustinianus.

NO s Antonius Emanuel Chalomus in præfectu-
ra Lugdunensi Regis consiliarius, ac Illustriss. Do-
mini Archiepiscopi Lugdunensis, Galliarum primatis
officialis; Clarissimi viri Roberti Bellarmini S. R. E.
Cardinalis dignissimi libros de Indulgentijs & Iubileo,
nostro & grauium Theologorum iudicio salutari do-
ctrina refertos, in lucem emittendi facultatem cõcessi-
mus. Lugd. 8. Cal. Iulij, 1599.

Chalom.

VEu l'attestation & consentement cy dessus,
nous auons permis l'impression du present
liure. A Lyon, ce 23. de Iuin. 1599.

De Villars.

DISPUTATIO DE EXEMPTIONE CLE- RICORVM.

Caput Primum.

An clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

D Ostrima restat quaestio de libertate ecclesiastica, de qua in hac vltima editione paulò fusiùs disputare institui, quòd animaduertèrim his proximis annis nò defuisse, qui testimoniis huius libri abuti voluerint ad oppugnandum Ecclesiasticam libertatem.

Primum igitur haeretici permulti contendunt, Clericos tum maiores, tū minores, iure subiectos esse debere seculari potestati tum in soluendis tributis, tum in iudiciis & caussis. Marsilius de Padua, & Ioannes de Landano docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse liberum à soluendis tributis, & quod fecit Matth. 17. cum tributum soluit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ita refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summa de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

Ioannes Calvinus lib. 4. Insti. cap. 11. §. 15. docet, Clericos omnes, praterquam in caussis merè Ecclesiasticis subiectos esse debere legibus, & tribunalibus secularium Magistratuum. Idem docet Petrus Martyr in ca. 17. ad Romanos, vbi etiā addidit, Principes non potuisse concedere Clericis priuilegium, vt non subicerentur Magistratibus politicis, cum id sit contra ius diuinum: & ideo non obstante concessione Principum, debere Clericos subiectos esse Magistratibus seculari-

bus. Ioannes Brentius in Prolegomenis, & Melancthon in locis, cap. de Magistratu, in rebus etiam & causis Ecclesiasticis subiiciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nonnulli censent, iure diuino liberos esse Clericos, & eorum bona à potestate Principum secularium. Ita docet Glossa, & nonnulli ex Canonistis in can. Si Imperator, dist. 96. & in cap. Quamquam, de censibus in 6. & ex Theologis Ioannes Driedonius li. de libertate Christiana cap. 9. Nonnulli verò existimant, Clericos liberos esse partim iure diuino, partim iure humano, id est, in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus iure diuino, in aliis, iure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria de potestate Ecclesie, Refect. 1. qu. ult. Dominicus à Soto in 4 dist. 25. quæst. 2. arti. 2. Ioannes Medina in Codice de restitutione, quæst. 17. & ex Canonicis Didacus Conarruuius in li. practicarum quæstionum cap. 31.

Sic igitur PRIMA propositio: *In causis Ecclesiasticis liberi sunt Clerici iure diuino à secularium Principum potestate.* Vocantur causæ Ecclesiasticæ, quarum cognitio non pender à legibus ciuilibus sed ab Euangelio, vel à Canonibus Pontificum, aut Conciliorum, quales sunt controuersie de fide, de sacramentis, & alia id genus.

Probatum primum ex diuinis literis. Nam ex doctrina scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticum est distinctum à politico, & illo etiam sublimius, ut à nobis demonstratum est in lib. 1. de Summo Pontifice cap. 7. & lib. 5. cap. 7. Ergo causæ Ecclesiasticæ iudicari non debent à Politicis Magistratibus. Præterea, secundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam à Christo commissæ est Apostolis, & præcipue Petro: ergo in rebus Ecclesiasticis Laici omnes, etiam Principes sunt oues, & subditi, non Pastores, & iudices, ut locis notatis demonstratum est.

Secundò

Secundò probatur ex Conciliis. Nam in Mileuitano can. 13. & Matiscenensi, can. 83. Clerici grauitè puniuntur, si causam Ecclesie ad Imperatoris terreni iudicium deferant.

Tertiò ex patribus. Seuerus Sulpicius in lib. 2. sacre historie refert, sanctum Martinum aliquando exclamasse, nouum esse, & inauditum nefas, ut causam Ecclesie iudex seculi iudicaret. Item sanctus Ambrosius in Epist. 78. ad Theophilum, & sanctus Augustinus in Epistola 162. reprehendunt eos qui causas Ecclesie terrenis iudiciis iudicandas exponunt.

Quartò ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, proinde nunquam ad eos causam Ecclesie iudicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus 1. Cor. 6. iubet lites etiam ciuiles Christianorum non deferri ad iudicium ethnicorum, quo modo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas? Vltimo ex Iustiniano seniore Imperatore, qui idem affirmat Nouella 83.

SECUNDA propositio: *Non sunt exempti Clerici ab obligatione legum ciuilium, quæ non repugnant sacris Canonibus, vel officio clericali.* Loquimur hic potissimum de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in commerciis temporalibus, ut cum Princeps, vel Magistratus constituit pretia rebus venalibus, vel iubet noctu neminem incedere cum armis, vel sine lumine, vel non asportare frumentum extra prouinciam: & his similia. Nec volumus dicere his legibus teneri Clericos obligatione coactiua, sed solum directiua, nisi eadem leges ab Ecclesia approbatæ fuerint. Quod si de iisdem temporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, & tunc legem ciuilem ne directiue quidem obseruare tenerentur.

Probatum igitur Clericos ad obseruationem legum ciuilium directiue teneri in defectum legis Ecclesiasticæ.

ca: nam clerici præterquam quod Clerici sunt, sunt etiam ciues, & partes quædam Reipublice politicæ: igitur ut tales, viuere debent ciuilibus legibus: non sunt autem aliæ, ut nunc ponimus, nisi quæ à politico Magistratu sunt latæ: igitur illas Clerici seruare debent, alioqui magna perturbatio, & confusio in Republica oriretur, si Clerici non seruarent ciuiles leges in commerciis ciuilibus, & humanis.

Secundò probatur ex confessione Põtificum, & Imperatorum. Nicolaus I. in Epist. ad Michaelē propo finem dicit, Deum diuissse Pontificiam auctoritatem ab Imperiali. ut & Christianj Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodò rerum Imperialibus legibus vterentur. Imperator Valentinianus in Epist. ad Episcopos Asiæ, quam refert Theodoretus li. 4. hist. c. 7. scribit, probos Episcopos non solùm Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare. Denique, S. Ioan. Chrysostomus in cap. 13. ad Romanos, dicit Christi Euangelio nõ tolli politicas leges, & ideo debere etiam sacerdotes & Monachos eis parere.

TERTIA propositio: *Non possunt Clerici à iudice seculari iudicari, etiam si leges ciuiles non seruent.* Probatum primò ex Concilio Chalcedonensi can. 9. vbi sic legimus: *Si Clericus aduersus Clericum habet negocium, non relinquat Episcopum suum, & ad secularia iudicia non recurret.* Concilium Agathense can. 32. adhuc clariùs in hæc verba loquitur: *Clericum nullus presumat apud secularem iudicem, Episcopo non permittente, pulsare.* Idem habent Concilium Carthaginense tertium can. 9. Toletanum tertium can. 13. Matisconense can. 8.

Secundò probatur ex Imperatorum Constitutionibus. Nam eximit Iustinianus Clericos & Monachos à seculari iudicio in Nouellis 79. 83. & 123. quanquam non eximit in causis criminalibus, sed in ciuilibus tantum in criminalibus autem, vult à Prætore cognosci

causam, non tamen condemnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter eximit Clericos in omnibus causis tum ciuilibus, tum criminalibus, & perspicuum est ex Epistola Caij Papæ ad Felicem Episcopum, item ex Epistola 2. Marcellini, & ex lib. 11. Registri S. Gregorij Epistol. 14. ad Ioannem Defensorem. debet autem lex Ciuilis cedere legi Canonice, cum possit Summus Pontifex Imperatori præcipere, in iis præsertim, quæ ad Ecclesiam pertinent.

Tertio probatur ratione: nam omnino absurdum est, ut quis pastorem suum quocumque modo indicare presumat. Itaque non sine magna laude refert Rufinus li. 10. hist. cap. 2. & post eum B. Gregorius lib. 4. Epist. 75. vocem illam Constantini ad Episcopos, *Vos Distis à summo Deo constituti, æquum non est, ut homo indicet Deos.*

At obiicit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 11. §. 15. Epistolam Constantini Imp. ad Nicomedienfes, quam refert Theodoretus lib. 1. hist. cap. 20. vbi dicit Constantinus se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium eiecisse, & subiungit: *Si quis Episcoporum inconsulte tumultuatus sit, ministri Dei hoc est, mea executione illum audacia coercebitur.*

Respondeo, more solito Calvinum imponere simplicibus. Nam Cõstantinus in illa Epistola scribit, se quem eiecisse in exilium Eusebiū Episcopum. sed addit, eum antè fuisse à Nicæno Concilio depositū ab Episcopo, et propter hæresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus secularis punire Clericos, quando ab Ecclesia damnantur, & degradantur, & iudiciis secularibus tradantur. Verba autē Constantini, quæ Calvinus subiungit, ab ipso deprauata sunt, non enim minatur eo loco penam Constantinus Episcopis, sed Laicis: dicit enim, se grauer animaduersurum in plebem Nicomediensem, si iterū redire velit ad Episcopum.

scopos hereticos à Concilio generali damnatos, & nō acquiescat suscipere probum & Catholicum Antistitem. Hæc enim sunt verba eius, *Sin autem quisquam* (nō dicit, Episcoporum, vt Calvinus addidit) *temeritate & audacia accessus, eas Ecclesie pestes, id est, Episcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia ministri Dei, hoc est, mea, poenas sue in seculū dabit.*

Obicit secundò Petrus Martyr: *Iure diuino subiecta est omnis anima sublimioribus potestatibus, id est, Regibus, vt constat ex Epist. ad Rom. cap. 13.* Ergo nō potuerunt Reges eximere illos Christianos à sua potestate. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, nō posse vllum eximi à potestate Papæ, quia iure diuino omnes subiiciuntur Papæ.

Respondeo, nihil ea ratiocinatione concludi: quāuis enim iure diuino sit omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta, ac per hoc etiam Regibus, dum sublimiores potestates sunt, tamen fieri potest, vt qui nunc est sublimior potestas, paulò post nō sit, vt si ipse subiiciat alteri partem sui regni, vel iure belli, aut alio iusto titulo regnum, vel regni partem amittat. Quoniam ergo Clericos partim ipsi Principes subiecerūt in omnibus causis, etiam temporalibus & ciuilibus Episcopis suis: & postremò Summus Pontifex Clericos omnes eximit à subiectione Principum secularium, sequitur, vt respectu Clericorum non sint Principes, superiores potestate, ac proinde non teneantur Clerici Principibus parere neque iure humano, neque iure diuino, nisi quantum ad leges quasdam directiuas, vt diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse eandem rationē Pontificatus, & Regnorū. Nam Regna nō sūt immediatē à Deo instituta, sed ab hominibus; & ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas;

tas: Pontificatus autem à Deo immediatē est institutus, & ideo non potest ab hominibus immutari.

Q V A R T A propositio: *Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quàm seculari libera sunt, ac merito esse debent à tributis Principum secularium.* Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concilio Lateranensi sub Alexandro I I I. par. 1. cap. 19. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio I I I. ca. 46. Item ex cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. ex cap. Quamquam, de cens. in 6. Extranaganti Quod olim de immunit. Eccles. Item ex ca. Quia nonnulli. & cap. Clericis, de Immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quæ habentur in Codice Theodosiano, libr. 16. & 26. & in Codice Iustiniani I. sancimus, de sacrosanctis Ecclesiis, & in lib. 10. hist. Eusebij cap. 7. ex versione Christophorsoni. Vbi tamen est obseruandum ante Iustiniani tempora, legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, vt etiam indicat S. Hieronymus in commentario ad cap. 17. Matthæi: non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionū, vt colligitur ex S. Ambrosio in oratione de tradendis Basilicis, vbi dicit, *Agri Ecclesie soluent tributum, & ex Theodoreto lib. 4. histor. cap. 7. vbi scribit, Valentinianum seniore in Epistola ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse, Boni Episcopi tributa pensant Regibus.*

Quod autem hæc exemptio iure facta sit, & quo iure, humano ne solū, an etiam diuino, in sequentibus propositionibus exponemus.

O B I I C I T aduersus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Christi, qui tributum soluit, vt habemus Matth. 17. Sed facilis est responsio. Christus enim soluit tributum, quia voluit, nō quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest: nam cum dictum esset Petro ab iis qui exigebant tributum, *Miser vester non soluit didrachma?* Dominus Petro ait,

Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filiis suis, an ab alienis: respondit Simon, ab alienis, ait Dominus, ergo liberi sunt filij. Sed ut non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & euersum, qui primus ascenderit, tolle, & aperio ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me, & pro te. Duæ sunt autem interpretationes eius loci, Ergo liberi sunt filij, & secundum utramque rectissime Dominus ostendit, se liberum fuisse à tributo soluendo. Prior expositio est S. Hilarij, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnibus filiis Israël. Exod. 30 in usum templi, quod tributum propriè erat didrachma, & secundum hanc expositionem, quæ verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est, Reges terræ non exigunt tributum à filiis suis, sed ab alienis: igitur neque Rex cæli exiget tributum à me, qui sum eius propius & naturalis filius. Posterior interpretatio est S. Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Cæsari soluebatur, exponit. Quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod soluebatur Cæsari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, ut perspicuum est ex cap. 22. Matth. Ostendite mihi numisma census, at illi obtulerunt ei denarium. Neque potest vlla solida ratione demonstrari, consueuisse didrachmæ tributum Cæsari solui nisi post Christi ascensionem in cælum, scribit enim Iosephus in libr. 7. de bello Iudaico cap. 26. post euersum templum à Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, ut tributum didrachmæ, quod Iudæi omnes templo soluebant singulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. Sed tamen ex hac etiam sententia rectè colligitur, Christum non fuisse ullius tributi debitorem, quamvis enim non esset filius Cæsaris, qui tributum, iuxta hanc sententiam exigebat: erat tamen filius Dei, cuius ministri sunt omnes Reges, & Principes terræ, ut legimus Sap. 6. & Rom 13. neque debent ministri Re-

gis à Filio Regis tributum petere. Præterea, tributa soluntur Regibus ratione vitæ huius corporalis, timoribus & periculis obnoxio, ut S. Thomas docet in 2. 2. qu. 104 art. 6. ad primum; & ideo iusti etiam homines, licet secundum animam liberi sint à seruitute peccati, tamen ratione corporis, cuius redemptionem adhuc expectant, ut ait Apostolus ad Rom. 8. subiecti sunt tributis, & potestati ciuili. At Christus non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber erat, non seruus, neque redemptionem, sed solam Resurrectionem corporis expectabat: carebat enim omni morbo concupiscentiæ, & omni lege peccati, neque periculis, aut iniuriis obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat, Oblatus est, inquit Isaias cap. 53. quia ipse voluit. Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat, & meritò damnata est, ut hæretica, sententia Marfilij Paduani à Ioanne X. XII. Pontifice in Extrauaganti, licet: quam refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

QVINTA propositio: Exemptio Clericorum in rebus politicis tum quoad personas, tum quoad bona, introducta est iure humano pariter & diuino. Et quidem quod iure humano introducta sit, patet ex iis testimoniis, quæ attulimus in tertia & quarta propositione probata. Quod autem sit etiam introducta iure diuino, probandum est hoc loco: Sed antea tamen obseruandum est, nos per ius diuinum non intelligere præceptum Dei propriè dictum, quod exte expressè in sacris litteris: sed quod ab exemplis vel testimoniis testamenti veteris, vel noui per quandam similitudinem deduci possit. Atque hinc fortasse conciliari poterunt Theologorum, & iurisperitorum sententiæ. Illi enim cum negant, exemptionem Clericorum esse iuris diuini, præceptum diuinum propriè dictum expressè in scripturis exte negant: isti verò cum affirmant, eandem exemptionem

esse iuris diuini, id solum affirmant quod Theologi nimirum negant, duci per similitudinem ab exemplis, & testimonis sacrae scripturae. Deum voluisse, ut Clerici, & ipsorum bona libera essent à potestate, & iurisdictione Laicorum.

Certe Geminianus, Ancharanus, & alij insignes doctores, exponentes caput, Quamquam, de censibus in 6. notant in eo capitulo haberi textum expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse iuris diuini. Sed quomodo id sit intelligendum, à Glossa petendam esse monent. Glossa verò in idem caput, docet, esse iuris diuini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Iosephi Patriarchae, qui exemit Sacerdotes Aegyptiorum, Gen. 47. & Artaxerxis Regis Persarum, qui exemit Sacerdotes Israeliticos, 1. Esdrae 7. Nam ut rectè ait Alexander Pontifex in Concilio Lateranensi, vnde extat ca. Non minus, de immunit. Eccles. Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum, quam fuit tempore Pharaonis.

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primò testimonio scripturae diuinæ. Nam præter loca iam citata ex Genesi, & ex libro Esdrae, habemus alia duo non minus illustra. Siquidem in lib. Numerorum, cap. 3. Deus nò semel, sed sepius reperit, Leuitas propriè suos esse, atque eos sibi ex omni populo delegisse: & in eodem loco dono dari iubet omnes Leuitas Aaroni, & filiis eius, id est, summo Sacerdoti, & successoribus eius. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumque sacrarum, soli Pontifici, qui locum Dei representabat in terris, subiectos esse voluit, ac per hoc à iurisdictione terrenorum Principum liberauit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia, Clericos (quod erat Leuitas in testamento veteri) & Pontificem Christianorum non minoris esse auctoritatis, sed longè maioris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aaron in Synagoga Iudeorum.

rum. Nunc (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) & ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacratio sanctio Sacerdotum.

Sequitur igitur ut quemadmodum in testamento veteri liberi erant Leuitae iure diuino à potestate Principum secularium: ita sint etiam Clerici in testamento nouo.

Alius locus est is, quem supra tractauimus ex ca. 17. Matth. Ergo liberi sunt filij. Nam cum filij Regum à tributis eximuntur, non ipsorum personae tantum, sed etiam serui, & ministri, atque adeo ipsorum familia à tributis eximuntur. Certum est autem, Clericos omnes propriè ad familiam Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro, *Ut autem non scandalizemus eos, sumens statere da illis pro me, & pro te.* Quasi diceret, & se & familiam suam, cuius praefectus erat Petrus, liberos à tributis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur S. Hieronymus in commentario eius loci, cum dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non soluere, & S. Augustinus lib. 1. qu. Euangel. qu. 23. cum scribit, in omni Regno terreno nò esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terrae.

Secundò probatur eadem propositio ex testimoniis sacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris temporibus celebratum sess. 25. ca. 20. de Reformatione, sic loquitur, *Ecclesia & personarum Ecclesiasticarum immunitas, Dei ordinatione, & Canonice sanctionibus instituta est.* Concilium Colonienſe paulò ante ipsam Tridètinam Synodum celebratum, par. 9. cap. 20. Immunitas, inquit, Ecclesiastica vetustissima res est, iure patet diuino & humano introducta, quae in duobus potissimum sua est, primum ut Clerici eorumque possessiones à vectigalibus & tributis, aliisque muneribus laicis libera sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrahantur. Con-

cilium Lateranense sub Leone X. celebratum, sess. 9. Cum à iure, inquit, tam diuino, quam humano Laici potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit: innouamus omnes, & singulas constitutiones. & Concilium Lateranense sub Innocentio II. cap. 43. Nimis, inquit, de iure diuino quidam Laici usurpare conantur, cum viros Ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis, ad prestanda sibi fidelitatis iuramenta compellunt. Bonifacius VIII. in capit. Quamquam: de censibus, in 6. tanquam de re nota & explorata loquitur, cum ait, iure diuino & humano Clericos, & eorum bona libera esse à seculari potestate. Ioannes itē VIII. Can. si imperator. dist. 96. Non à legibus, inquit, publicis, nō à potestatibus seculi, sed à pōtificibus & Sacerdotibus Omnipotens Deus Christiana Religionis clericos & Sacerdotes voluit ordinari & discuti. Et quod de personis affirmat Ioannes Pontifex, affirmavit multò antè Symmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Ecclesiasticis, Solis, inquit, Sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesie indiscusse à Deo cura commissa est. His addi potest Innocentius IV. Pontifex, quamuis non vt Pontifex, sed vt Doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. de Maioritate & obedient. posteaquam docuerat, Clericos exemptos fuisse à potestate laicorum per Summum Pontificem, Imperatore consentiente, addit, hanc nō esse plenam exemptionem, & ideo dicendum esse, Clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentij ea de causa addēdum putauī, quoniam Couarruias in libr. practic. quæst. ea. 11. scribit prædictum Pontificē in loco à nobis citato, affirmasse exemptionem Clericorum non esse iuris diuini, quod falsum esse, verba citata palam ostendunt, & antè nos in hanc eandem sententiam Innocentium allegauit Panormitanus, in cap. Nimis, de iureiurando, vbi etiam idem auctor rectè refellit eos, qui per ius diuinum intelligunt ius Canonicum, & for-

tasse

tasse ad eiusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non vitur vocibus iuris diuini, & humani, quæ possent trahi ad significandum ius Canonicum, & ciuile, sed ait, ordinatione diuina, & Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesia, & personarum Ecclesia & personarum Ecclesiasticarum fuisse institutum.

CAPVT SECVNDVM.

An exemptio clericorum sit iuris diuini, an naturalis.

Differuimus hactenus de iure diuino positum, nunc de iure naturali differendum est, quod planè diuinum esse, in dubium reuocari non potest, cum ius naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc ius pertineat exemptio Clericorum, distinguendi sunt gradus iuris naturalis. Tres enim sunt gradus naturalium præceptorum. Primus est eorum, quæ ita perspicuè sunt impressa in cordibus hominum, vt solo lumine rationis, sine vlla disciplina vel arte, imò sine nouo discursu rationis indicentur ab omnibus iusta, talia sunt prima quædam principia, vt bonum esse appetendum, malum fugiendum, conseruandam vitam cibo & potu, propagandam & educandam sobolem ad conseruandum genus humanū, Deum esse colendum, non esse faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Hæc maximè propriè sunt præcepta iuris naturæ, de quibus ita loquitur S. Ambrosius in Epist. 71. ad Irenæum: *Lex natura, quam Deus singulorum insudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profuso quodam natura fonte in singulis exprimitur, & humanis ingenijs hauritur.* Et S. Hieronymus Epist. ad Algatiam q. 8. *Lex, quæ in corde scribitur, omnes continet nationes, & nullus hominum est, qui hanc legem nesciat, & idcirco iustum iudicium*

iudicium Dei est scribentis in corde humani generis, Quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris. Et S. Augustinus in tract. Psalmi 57. Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est, ut esset unde iudicarentur & quibus lex non esset data. Nec dissentiant Græci, ut Chrysostomus homil. 54. in Genesim, nec Scholastici, ut S. Thomas in 1.2. qu. 94. art. 2. neque etiam ipsa iura, ut patet ex can. Ius naturale, dist. 1. & l. 1. ff. de iust. & iure. Secundus gradus est eorum præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principiis, tanquam conclusiones proximæ & quasi naturaliter fluentes per facilem, evidentem, & necessariam consequentiam, ut non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt. talia sunt omnia præcepta decalogi: nam ex illo principio in corde omnium impresso, Deum esse colendum, sequitur continuò, non esse colenda idola, neque esse peccandum: ex illo altero principi, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; sequitur, non esse occidendum, non esse mœchandum, non esse furandum, &c. Et sanè aliqua huius generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excæcationem deleta sunt de cordibus hominum, ut patet ex lib. 6. Cæsaris, de bello Gallico, ubi legimus, apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem, & ex S. Hieronymo lib. 2. in Iovinianum, & ex Theodoro lib. 9. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibusdam, & etiam à Legislatoribus eorum tanquam licita & iusta approbabantur. Sed quamvis eiusmodi præcepta à nonnullis ignorarentur, verè tamen & propriè ad ius diuinum naturale pertinent, ut docet S. Thomas in 1.2. quæst. 94. art. 5. & qu. 100. art. 8. ubi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt propriè iuris naturalis, nullam cadere posse dispensationem, & certè, sicut ea, quæ deducuntur per necessar

necessariam cōsequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur: ita quæ deducuntur per necessariam cōsequentiam ex primis principiis iuris naturalis, pertinent etiam ad ius naturale, quia non possunt destrui, quin destruantur natura: Tertius gradus præceptorum naturalium, est eorum, quæ deducuntur quidem ex principiis iuris naturalis, sed per cōsequentiam non absolutè necessariam, nec omnino evidentem, & ideo egent humana constitutione, & hæc sunt quæ Theologi propriè referunt ad ius gentium, & ea distinguuntur à iure civili, quod ius civile non deducatur ex iure naturæ per modum conclusionis deductæ ex principiis, sed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur à iure naturæ. Quæ doctrina est S. Thomæ 1.2. quæst. 95. art. 2. & 4. quamvis idem S. Thomas in prædicta qu. 95. art. 4. Isidorus sequutus dicat, ius gentium esse speciem iuris positivi; contra verò in 2.2. qu. 57. art. 3. & clariùs lect. 12. in lib. 4. Ethic. dicat esse speciem iuris naturalis, & alleget iureconsultos veteres, qui ius naturale aliud esse docebant, quod est cōmune omnibus animalibus, aliud quod est commune omnibus hominibus; tamen non pugnat ipse secum, nec Isidorus cum iureconsultis pugnat: nam & idem S. Thomas in 1.2. qu. 95. art. 4. ad primum, scribit, ius gentium est aliquo modo naturale, & aliquo modo positivum, ac per hoc est medium inter ius naturale purum, & ius civile: ius enim naturale purum, est illud, quod nullo modo pender ex humana constitutione: ius civile autem quod ex sola hominum constitutione pēdet, & ideo purè positivum dici potest: ius verò gentium partim est naturale, partim positivum, quia pender quidem ab humana constitutione, id est, à consensu omnium gentium, sed non pender ab auctoritate Principis, vel Magistratus particularis. Ex quo sequitur, ut ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo

modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunt mala; contra autem quæ sunt de iure civili, quia sunt purè positiua, ideo sunt mala, quia prohibentur. Rursus sequitur, ut ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, non possint à Principibus vel magistratibus abrogari, vel immutari: contra autem, quæ sunt de iure civili, quia sunt purè positiua, sicut à Principe, vel Magistratu constituuntur, ita posse à Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendum videtur, exemptionem Ecclesiasticorum non pertinere ad primum, vel secundum naturalium præceptorum gradum, nec tamen esse iuris tantum positiui siue canonici, siue civilis: sed referenda esse ad tertium gradum præceptorum iuris naturæ, siue, quod idem est, ad ius gentium. Hæc mihi videtur esse sententia ferè omnium Theologorum, & Canonistarum, & in re non arbitror dissentire Ioannem Driedonem, qui in lib. 1. de libertate Christiana, cap. 9. cum Canonistis dicit, exemptionem Clericorum esse iuris diuini naturalis, à Victoria in Relectione prima de potestate Ecclesiæ, qu. ult. & Soto in 4. sent. dist. 25. q. 2. qui dicunt esse iuris humani, ac positiui. Nā Ioannes Driedo non dicit, esse iuris naturalis, quia sit primum aliquod principium iuris naturæ, aut conclusio proxima, & quasi naturaliter deducta ex primis principiis, sed dicit esse iuris naturalis, quia est omnino conformis, & consentanea rationi naturali. Victoria verò, & Sotus negant esse iuris diuini naturalis, quia per ius naturale intelligunt ius purè naturale, quo modo etiam negat idem Sotus, ius gentium esse naturale; tamen iidem auctores, & maxime Sotus, addunt hanc exemptionem esse omnino consentaneam rationi, & ipsi naturæ, neque dicere volunt, solum esse rationabilem, id est, non contrariam rationi, sic enim nihil dixissent, cum omnis iusta lex etiā purè positiua non debeat esse contraria rationi. Sed dicere volunt, esse deductam

ut conclusionem ex iure naturæ, & vim habere ex iure naturæ, & ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes, ac propterea non posse mutari, vel abrogari à Regibus & Principibus, etiamsi omnes simul coniuncti eam abrogare conentur. Neque dissentit S. Thomas, licet in comment. ad cap. 13. ad Roman. scripserit, Clericos priuilegio Principum liberos esse à tributis: cum in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primò ex consuetudine omnium gentium, quod enim ubique fit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est. constat apud Hebræos, Leuitas fuisse liberos à tributis ex cap. 30. Exod. & cap. Num. constat apud Ægyptios sub Rege Pharaone Sacerdotes fuisse exemptos, ex cap. 47. Gen. Cōstat idem de Sacerdotibus Hebræorū sub rege Artaxerxe ex lib. 1. Esdr. cap. 7. Idem cognosci potest de Sacerdotibus Gentilium ex Aristotele in lib. 2. Oeconom. ex Casare lib. 6. de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, & ex aliis. Apud Christianos Imperator Constantinus, qui primus fuit Imperator apertè Christianus, continuò natura docete Ecclesiasticos immunes à communib. Reip. oneribus declarauit, ut patet ex Epistola eius ad Auilinū, apud Eusebium lib. 10. hist. Eccles. cap. 7. quod idem multi alij Imperatores fecerūt. & notanda sunt verba Iustiniani l. sancimus. 2. C. de sacrosanct. Eccle. Nā ubi exemisset Ecclesias, ait, *Cur enim non facimus discrimen inter res diuinas & humanas, & cur non competens prerogatiua celestis favori conferatur?* Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam, & liberam, sed debitam, & necessariā. Alterum argumentum ducitur à similitudine, quam potestas Ecclesiastica; & secularis habent cum anima & corpore humano. Nam (ut ostendimus in lib. 5. de Summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hu-

gone de S. Victore, aliisque insignibus auctoribus, non potest melius intelligi quo modo se habeat potestas Ecclesiastica ad secularem, quam ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem. Spiritus autem ita se habet ad carnem, ut quamvis non impediatur actiones eius, cum bene se habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando excitet prout ad finem suum expedire iudicat. contra vero, caro nihil habet imperium in spiritum, neque eum vlla in re dirigere, vel iudicare, vel coërcere potest. Sic igitur potestas Ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter seculari superiori, secularem potestatem, cum opus est, dirigere, iudicare, & coërcere potest; ipsam vero à seculari dirigi, vel iudicari, vel coërceri, nulla ratione permittitur. Tertiò, probatur ex nominibus *Pastoris* & *Pastoris*, quibus tum in sacris litteris, & in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine Sacerdotes ornantur: natura enim docet, ut filii parentibus obediant, atque ab iis se corrigi æquo animo ferant, non autem ipsi parentibus imperare, eorum corrigere, vel iudicare velint, multò etiam magis eadem duce & magistrâ naturâ oves à pastoribus reguntur & gubernantur, & quando aberrant, vel sibi, vel baculo reducuntur in viam, & planè contra naturam esset, si ovis pastorem regere, vel gubernare videretur. Quantum argumentum peti potest à nomine & officio Clericorum, Clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequium solius Dei, atque ad hoc ipsum ab universo populo, Deo oblato, unde & Clerici dicuntur tanquam ad sortem Domini pertinentes, ut S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianum. Certè autem in ea, quæ sunt oblata & consecrata Deo, & quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum ius habere possunt Principes seculi, id quod & lumè rationis ostendit, & Deus ipse in Scripturis sanctis non obscure tradit, cum ait

Leuit.

Leuit. vii. *Quicquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* Quis autem dicere audeat, ius esse profano homini in ea, quæ sancta sanctorum, id est, sanctissima dici meruerunt: qua ratione bona etiam temporalia Clericorum, bona dominica propriè dicuntur, in can. 4. Apostolico, & ideo tanquam Deo sacra, iurisdictioni Laicorum subiecta esse non possunt. Quotum argumenti ducitur à signis & prodigiis, quæ non raro Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatè violare presumpserunt. De quare multa legi possunt apud Tilmanum Bredembachium in lib. 5. sacrarum collationum. Sed extat insigne testimonium Basilij Porphyrogeniti Græcorum Imperatoris apud Ealsamonè in Nomocanone Photij, in commentario canonis primi synodi Constantinopolitane primæ, & secundæ, quam nos Latini, octauam synodum appellamus. Refert enim idem Basilius causam omnium calamitatum eius temporis in legem quandam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesiæ libertatem latam. *Ex quo, inquit, lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ contigit, sed potius è contrariò nullum omnino genus calamitatis defuit.* Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogauit.

CAPVT TERTIVM.

Soluntur argumenta contraria.

Sed operæ pretium erit ad eas obiectiones breuiter respondere, quas Didacus Couarruias loco citato, & Ioannes Medina in Codice de Restit. q. 15. (qui libentius alijs auctoribus loquuti sunt) in medium protulerunt. Obijciunt ergo primò, nullam extare legem divinam, qua Clerici eximantur à iurisdictione Principum Laicorum. Sed iam ostendimus extare non pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum, ad probandum iure

diuino Clericos liberos esse à iurisdictione Principum secularium. Neque obstat, quod testamentum verus abrogatum iam sit per testamentum nouum: nam tametsi abrogata sint ceremonialia, iudicialiaque præcepta, non tamen sunt abrogata moralia, id est, quæ continent vel declarant ius naturæ. & præterea cum ceremoniæ Iudæorum, figuræ fuerint rerum nostrarum, ut Apostolus docet 1. Cor. 10. Galat. 4. & Hebr. 7. non male ducimus argumenta per similitudinem à ritibus Iudaicis. Denique, non sola testimonia scripturæ veteris, sed etiam rationes ex iure naturæ depromptas adduximus, ius autem naturæ non humanum, sed diuinum est, cum ab ipsius naturæ auctore manauerit. Secundò obijciunt leges multas Iustiniani ex Codice, & Authenticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoris iurisdictioni fuisse subiectos. Sed facilis est responsio: nam si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Clericos iure diuino à potestate Principum Laicorum: constat enim non solum ex Codice & Authenticis, sed multò magis ex Nomocanone Photij, non paucas leges Iustiniani de rebus planè Ecclesiasticis, & spiritualibus disponere. Couarruias autem, & Medina, ut etiam omnes Theologi & Canonistæ, summo consensu docent, in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus liberos esse Clericos à potestate Principum seculi iure diuino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere, leges illas procedere de facto, non de iure, & toleratas aliquando à Summis Pontificibus, nunquam autè approbatas. Non tamen negauerim, multas quoque esse civiles leges Imperatorum, quas non minus Clerici, quàm Laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu temporalium tantummodo rerum, ut loquitur Nicolaus I. Papa in Epist. ad Michaellem, Imperialibus vititur legibus, quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimæ apud

apud Gratianum, & cap. 1. de noui oper. nunciat. & alibi, quæ tamen omnia intelligi debent de ijs legibus, quæ non sunt contrariæ Ecclesiasticæ libertati, & quoad ad directionem, non quoad coactionem; ac denique cum adsunt aliz cõditiones, quas notant Doctores, ac præsertim Felinus in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constit. q. 1. Tertio obijciunt exemplum Apostoli Pauli, qui cum esset Præsul Ecclesiasticus, non timuit appellare Cæsarem, atque ab eo iudicari, se debere liberè confitèri, ut S. Lucas refert Acton. 25. sed hanc objectionem Couarruias omnino debuisset omittere. Nam B. Paulus, ut constat ex cap. ultimo Actorum, coactus est appellare Cæsarem, oppressus videlicet calumniis Iudæorum, & iniustitia Præsidis Romani, qui solum Cæsarem, supremum iudicem agnoscebant. Itaque ipse quoque de facto saltem, si non de iure, Cæsarem iudicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac iudicis sui coram Gentilibus, vel Iudæis mentionem facere voluisset.

Quartò obijciunt testimonia Sanctorum Apostolorum, Petri, & Pauli, scribit enim B. Petrus in Epist. prior. capite 2. *Subiecti estote omni humane creaturæ propter Deum, sine Regi, tanquam præcellenti, sine Ducibus, tanquam ab eo missis, & B. Paulus in Epist. ad Rom. cap. 13. Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit. In quem locum scribit S. Ioan. Chrysostomus, hæc dici non tantum Laicis, sed etiam Clericis & Monachis, & ipsis etiam Apostolis & Euangelistis. Respondeo, sententias Apostolorum generales esse, quamuis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valdè necessarium erat, diligenter monere Christianos, ut Regibus obedirent, ne fidei prædicatio impediretur; tamen absolute verba illa tã B. Petri, quàm B. Pauli, nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse, eisque debitam obedientiam,*

exhibere. Quare non potest ex his testimoniis Apostolicis probari, Clericos Principibus seculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges seculi esse legitimos superiores, & iudices Clericorum, quod certè probari non poterit, nisi probetur, oves pastoribus, filios parentibus, & temporalia spiritualibus præminere. Nec tamen Chrysostomo contradicimus, quamvis enim iudicem proprium Clericorum, & Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fateamur, Reges non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, & Monachorum Reges esse. Vnde etiam non sine causa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore nostro: nam cum Reges bella gerant non solum pro Laicis, sed etiam pro Clericis, & Monachis, proque omnium pace, & tranquillitate inuigilent, debetur eis ab omnibus honor, iuxta illud B. Petri, 1. Epist. cap. 2. *Regem honorificate*, debetur etiã obedientia, cum eorum leges non sunt contrariæ sacris canonibus, & cum de rebus iisdem nulla extat Canonica dispositio, ac deum quoad directionem, ut supra diximus, non ad coactionem. Præter hæc argumenta obicit Ioannes Medina loco citato quædam alia, quæ Couarruias fortasse ut leuiores prætermittenda putauit. Sed nos ea quæ breuiter diluamus. Ait igitur Medina, in lege naturæ primogenitos omnes fuisse Sacerdotes, nec tamen exemptos à maiorum suorum potestate. Item in lege scripta, Leuitas, quibus nunc succedunt Clerici non solum Aaroni Pontifici subiectos fuisse, sed etiam Moysi, qui Princeps erat civilis totius populi Iudæorum. In lege quoque Evangelica Christi, ipsius, qui cap. 1. erat omnium Sacerdotum, Pilato subiectum fuisse, iuxta illud, *Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi dat. me esset de super.* Ioan. 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex Evangelica, Baptismus, ordo clericalis, non liberant iure diuino à debitis antea contractis, ut à debito seruitudinis,

tis, à debito pecuniario, à debito coniugali, ergo nec à debito subiectionis & obedientiæ civilis: sed Clerici ante clericatum subiecti erant potestati & iurisdictioni Principum, & Magistratum secularium, non igitur liberi sunt iure diuino ab eadem potestate, & iurisdictione post Clericatum. Sed ad hæc omnia facilis est & expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probauit Medina eos civilibus Magistratibus fuisse subiectos: nos autem probare possumus, non fuisse, quoniam iidem primogeniti, Sacerdotes & Principes esse solebant, docet S. Hieronymus in questionibus Hebraicis ad cap. 49. Genes. quæ est etiam communis Hebræorum sententia, & exprimitur ab ipsa Paraphrasi Chaldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porro, Moyses, cui subiecti erant Leuitæ, non solum Princeps civilis totius populi, sed etiam summus Sacerdos erat, & Aaron maior, quamvis extraordinaria potestate. Vnde dicitur in Psalm. 98. Moyses, & Aaron in Sacerdotibus eius; & nouimus Aaron à Moysse consecratum; & denique testatur Philo in extremo libro de vita Mosi, fuisse Moysen Pontificem, Regem, & legislatorem Hebræorum; quid igitur mirum, si Leuitæ Moysi subiecti erant non minus quam Aaroni, cum Moyses non minus quam Aaron Sacerdotio fungeretur? Christum autem Pilato subiectum fuisse de facto solum, non de iure, certissimum est, & potestas de iure data, quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas iudiciaria, sed permissio intelligenda est, ut Sancti Patres docent, Chrysostomus & Cyrillus. De qua Dominus ait Lucæ 22. *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Et certè, ferendum non esset, si Medina cum Marfilio Paduano Christum Dei filium naturalem, Principibus terrenis iure subiectum fuisse, dicere vellet. Ratiocinatio denique eiusdem Medinæ aut nihil probat, aut plus quam ipse velit, probat. Nam si paria sunt, exi-

mere à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio; & eximere à debito subiectionis, & obedientiæ ciuili: sicut non potest Summus Pontifex eximere homines Christianos à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio sine consensu partis, quoniam alioquin iniuriam facere videretur; ita non potuisset idem Summus Pontifex eximere Clericos à iurisdictione Principum secularium, sine ipsorum consensu. Atque hoc est contra omnes Theologos, à quibus nec ipse Medina dissentit. Nō igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non rectè concludit. Ratio verò discriminis inter illa debita, hæc est, quòd maius omnino sit vinculum inter creditorem & debitorem, Dominum & seruum, virum & uxorem; quàm inter Principem, vel Magistratum, & ciuem. Itaque clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideo nō poterit fieri Clericus is, qui seruus est, nisi prius à Domino liberetur, neque is qui est alligatus vxori, nisi vxor consentiat, & ipsa quoque votum continentiæ emittat, neque is qui tantum pecuniæ debet vt restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi à creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit à subiectione ciuili, & transfert in subiectionē Ecclesiasticam, etiam non cōsentiente, vel repugnante superiore ciuili, quoniam vnusquisque circa statum propriæ personæ liber est, sicut potest relinquere patrem & matrem, & adhaerere vxori, iuxta verbum Domini Matth. 19. ita potest relinquere Principem seculi, & in sortē Domini transire, atque ad Dei seruitutem accedere, sequē totum Episcopo in Clericatu, vel abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex Euangelica, & Baptismus, nō eximunt à iurisdictione ciuili, igitur neque eximit Clericatus. Respondeo non esse eandē rationem legis Euangelicæ & Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex Euangelica, & Baptismus non excludunt, imò necessarium esse volunt Principatum

tum ciuile, vt aduersus Anabaptistas nos alio loco probauimus. Clericatus, vt etiam Monachatus, non posset suo munere rectè fungi, nisi liber esset, & immunis à iurisdictione ciuili; & ordo ipse naturæ peruerteretur, si pastores ouibus, parentes filiis, & spiritualia corporalibus subiicienda sint. At, inquit, iniuria fiet Principibus si inuiti suo iure priuentur, quod in Clericos ante Clericatum habebant. Respondeo, nullam ipsis iniuriam fieri, quia qui iure suo vtitur, nullam facit iniuriam, vtitur autem iure suo, qui eligit statum quem sibi magis conuenientem esse censer, quamuis per accidens sequatur, vt Princeps subdiro suo priuetur. Nam etsi quis iusta de causa domicilium suum in aliam ciuitatem, vel provinciam transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen iniuriam illi fecisse videbitur. Vltima obiectio Medinæ illa est, quòd nō repugnet rationi, vt homines addicti obsequio Dei & spiritualibus functionibus subsint in rebus temporalibus, & ciuilibus Regi, vel Magistratui seculari. Ex quo sequitur, vt si exempti sint, id factum sit, cōcessione Principum, non iure diuino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum, vt nihil difficultatis subterfugere videamur: nam sicut Princeps secularis, vt Christianus & in rebus spiritualibus est ouis, & filius Sacerdotum: ita è contrario Sacerdotes vt ciues, & in rebus temporalibus videntur posse dici oues, & quasi filii Principum secularium. Item quia vna tantum est Ecclesiā, continens Clericos & Laicos, & Ecclesiæ caput est Summus Pōtifex, ideo subsunt omnes eidem Summo Pontifici cū Clerici, tum Laici, igitur eodem modo quoniam vna est ciuitas continens Laicos, & Clericos, & ciuitatis caput est Princeps secularis, ideo subiecti debent esse omnes tam Laici, quàm Clerici, Principi seculari in iis, quæ pertinent ad bonum regimen ciuitatis. Respondeo, hoc argumento probari, exemptionem Clericorum, non

APPROBATIONES.

R P. & de Christiana Repub. op. meriti D. Roberti Bellarmini, duos de Indulgentiis & Iubileo Libros, aliquotq; opuscula accuratissime ab ipsa elaborata, & post tam multa & praeclara eius contra Hæreticos opera, velut Colophonium suffragium ardentissime exoptata; prelo committitur posse, ac salutariter legi, existimo. Lugduni, apud S. August. 10. Calend. Iulij, anni 1599.

Ego F. Io. Comes D. Theologus
Augustinianus.

NO: Antonius Emanuel Chalomus in praefectura Lugdunensi Regis consiliarius, ac Illustriss. Domini Archiepiscopi Lugdunensis, Galliarum primatis officialis; Clarissimi viri Roberti Bellarmini S. R. E. Cardinalis dignissimi libros de Indulgentiis & Iubileo, nostro & grauium Theologorum iudicio salutari doctrina repletos, in lucem emittendi facultatem concessimus. Lugd. 8. Cal. Iulij, 1599.

Chalom.

VEu l'attestation & consentement cy dessus, nous auons permis l'impression du present liure. A Lyon, ce 23. de Iuin. 1599.

De Villars.

